

Identities

identities

Volume 13

2016/17

journal for
politics,
gender and
culture

- ▶ Silvia Federici
- ▶ Santiago Zabala
- ▶ Igor Jovanoski
- ▶ Gal Kirn
- ▶ Ana Blazheva
- ▶ Maxwell Kennel
- ▶ Felix Falczyk/
Johanna Herschel

identities

identities

Journal for
Politics,
Gender and
Culture

IDENTITIES - Journal for Politics, Gender and Culture

EXECUTIVE EDITORS

Katerina Kolozova
Žarko Trajanoski

EDITORIAL MANAGER

Artan Sadiku

ASSISTANT EDITOR

Jordan Šišovski

ADVISORY BOARD

Senka Anastasova, Judith Butler, Rosi Braidotti,
Joan Copjec, Akis Gavrillidis, Marina Gržinić,
Jack Halberstam, Creston Davis, François Laruelle,
Dona Kolar-Panov, Artan Sadiku, Svetlana Slapšak

DESIGN & LAYOUT

koma.mk

EDITORIAL OFFICE

Institute of Social Sciences and Humanities - Skopje
Address: Street "20 Oktomvri"
nr.8, second floor
1000 Skopje, Macedonia
Phone/Fax: +389 2 3113 059
Email: info@identitiesjournal.edu.mk

IDENTITIES - Journal for Politics, Gender and Culture
(ISSN 1857- 8616)

PUBLISHER

Institute of Social
Sciences and Humanities - Skopje,
Street "20 Oktomvri" nr.8, second floor
1000 Skopje, Macedonia

This issue of IDENTITIES - Journal for Politics, Gender and Culture is supported by the **Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe**

**IDENTITIES - Journal for Politics, Gender and Culture
(ISSN 1857- 8616)**

Is a peer reviewed international journal that seeks to serve as a platform for the theoretical production of Southeastern Europe and enable its visibility and an opening for international debate with authors from both the "intellectual centers" and the "intellectual margins" of the world. It is particularly interested in promoting theoretical investigations which see issues of politic, gender and culture as inextricably interrelated. It is open to all theoretical strands, to all schools and non-schools of thought without prioritizing any of the canonical Masters of philosophy. It does not seek doctrinal consistency, but it seeks consistency in rigor of investigation which can combine frameworks of interpretation derived from various and sometimes opposed schools of thought. Our passion is one for topics rather than philosophical masters.

IDENTITIES**Journal for Politics, Gender and Culture****Vol. 13 / 2016-2017**

C o n t e n t s

5 Silvia FedericiReproduction, Globalization and the
New War Against Women**17 Santiago Zabala**The Anarchy of Hermeneutics:
Interpretation as a Vital Practice**35 Igor Jovanoski**Laclau in The Balkans:
Translating "Populist Reason" in an
Illiberal Political and Cultural Context.**64 Gal Kirn**How to Return
to Partisan Memory?**85 Ana Blazheva**Emotions and the Political:
The Transformative Potential of Melancholy**99 Maxwell Kennel**

Identity, Ontology, and the Two

135 Felix Falczyk/Johanna HerschelMaterial for Economic Experience:
Feminist Management

C o d r ж и н а

5 Силвија ФедеричиРепродукција, глобализација и
новата војна против жените**17 Сантијаго Забала**Анархија на херменевтиката:
Толкувањето како витална практика**35 Игор Јованоски**Лакло на Балканот:
Преведувајќи го „Популистичкиот ум“
во нелиберален политички и културен контекст**64 Гал Кирн**Како да се вратиме
на партизанското сеќавање?**85 Ана Блажева**Емоциите и политичкото:
трансформативниот потенцијал на меланхолијата**99 Максвел Кенел**

Идентитет, онтологија, и две

135 Felix Falczyk/Johanna HerschelMaterial Für Ökonomische Erfahrung:
Feministisches Management

► **Copyright** © **Identities** 2017. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without a prior permission of the publisher.

Силвија
Федеричи

**Репродукција,
глобализација и
новата војна против
жените¹**

Silvia
Federici

**Reproduction,
Globalization and
the New War Against
Women¹**

Биографска белешка

Силвија Федеричи е италијанско-американска активистка и авторка на многу дела, вклучително и на *Caliban and the Witch* и *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*. Таа била ко-основачка на Меѓународниот феминистички колектив (*International Feminist Collective*), организаторка со Кампањата Плати за домашна работа (*Wages for Housework Campaign*) и била вклучена во колективот *Полноќни белешки* (*Midnight Notes Collective*).

Ќе почнам со претставување на концептите што ќе ги користам во оваа презентација/текст: репродукција, глобализација и војната против жените. Темата е широка, особено ако заземеме глобална перспектива. Ќе ви ја претставам многу шематски.

Концептот на репродукција има долга историја. Репродукцијата првпат била спомената во 18 век во контекст на природните науки. Набргу мигрирала во општествените науки. Ја користеле во 18 век физиократите, првите економисти на капита-

¹ Транскрипција на предавање одржано на 24 јуни 2016 во Охрид, на Летната школа по политика и критика 2015, организирана од Институтот за општествени и хуманистички науки, Скопје и поддржана од Фондацијата „Роза Луксембург.“

Bionote

Silvia Federici is an Italian-American activist and the author of many works, including *Caliban and the Witch* and *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*. She was co-founder of the *International Feminist Collective*, an organizer with the *Wages for Housework Campaign*, and was involved with the *Midnight Notes Collective*.

I will begin by speaking about the concepts I am using in this presentation/text: reproduction, globalization, and the war against women. The topic is very vast, particularly if we take a global perspective. So I will be very schematic.

The concept of reproduction has a long history. Reproduction was first used in the 18th century in the context of the natural sciences. Soon it migrated into the social sciences. It was used in the 18th century, by the Physiocrats, the first economists of capitalist society. They used the concept of ‘reproduction’ to define the mechanisms by which society perpetuates itself. Marx used the concept in his work also in this sense. He spoke

¹ Transcript of a lecture held on June 24th 2016, in Ohrid, on the Summers School for Politics and Critique, organized by the Institute of Social Sciences and Humanities – Skopje and with the support from the Rosa Luxemburg Foundation.

листичкото општество. Тие го користеле концептот „репродукција“ за да ги дефинираат механизмите што ги користи општеството за да се одржува. Маркс го користел концептот во своето дело со истото значење. Зборувал за репродукција на капиталистичкиот систем, упатувајќи на механизми со кои капитализмот се репродуцира себеси. Разликата била што Маркс го користел концептот „едноставна репродукција“ за да ја дефинира репродукцијата на работната сила. Ќе се вратам подоцна на тој концепт.

Репродукцијата станала политички концепт со феминистичкото движење од `70 -тите, кога феминистките почнале да ги анализираат корените на женското угнетување и специфичните форми на експлоатација кои ги трпат жените во капиталистичкото општество. Репродукцијата, во овој контекст, ги дефинираше активностите со кои се репродуцира нашиот живот: работењето во домаќинството, размножувањето, сексуалната работа, како и семејството и општествените односи што ги одржуваат. Во меѓувреме откривме дека во капиталистичките општества активностите на репродуцирањето ги присвојува капитализмот. Тие се канализираат во репродуцирањето работната сила. И покрај тоа што тие ја репродуцираат работната сила, не се признаваат како труд и не се добива надомест за нив.

Во `70-тите бев дел од организација која имаше кампања за „плати за работењето во домаќинство.“ Рековме дека Маркс немал право и дека за основоположниците на социјализмот погрешно се мислело дека го ставиле произведувањето на стока во центарот на капиталистичкото организирање на работата. Реално, без репродуцирањето на моќта, луѓето ќе можат да не работат ништо друго. Ако нема работници, ако нема луѓе што може да се појавуваат секој ден на вратите на фабриките и на канцелариите, не може да продолжат активностите. Поаѓајќи од оваа

of reproduction of the capitalist system referring to the mechanisms by which capitalism reproduces itself. Marx instead used the concept ‘simple reproduction’ to define the reproduction of the work force. I’ll come back to that concept later on.

Reproduction became a political concept with the feminist movement of the 70’s, as feminists began to analyse the roots of women’s oppression and the specific forms of exploitation to which women are subjected in capitalist society. Reproduction, in this context, defined the activities by which our life is reproduced: domestic work, procreation, sex work, as well as the family and social relations that sustain them. In the process we discovered that in capitalist societies the activities of reproduction are appropriated by capitalism. They are channeled towards the reproduction of the work force. However, despite the fact that they reproduce the work-force, they are not recognized as labor and are not remunerated.

In the 1970’s I was part of an organization that campaigned for “wages for housework.” We said that Marx was wrong and the founding fathers of socialism were mistaken for putting the production of commodities in the center of the capitalist organization of work. In reality, without the reproduction of labor-power, people’s capacity to work, no other kind of work can take place. If you don’t have workers, if you don’t have people capable of showing up every day at the doors of the factories and offices, no activities can proceed. Starting from this premise, we analyzed the use of the wage and the wage relation, showing that they serve to hide the importance of domestic work. They serve to naturalize this work, to make it appear as a personal service. And, in this way to make it invisible as a form of exploitation. The wage has been used also to create a labor hierarchy. This begins in the family as the center of the reproduction of labor power. The husband, the wage

премиса, го анализираваме користењето на платата и односот на наемната работа, и откривме дека наемната работа служи за да се скрие значењето на работата во домаќинството, за неутрализирање на оваа работа, да се направи да изгледа како лична услуга и на тој начин да се скрие како форма на експлоатација. Платата се користела и за креирање трудова хиерархија. Тоа почнува во семејството како центар на репродуцирање на работничката моќ. Сопругот, работникот кој добива плата станува надзорник на неплатената репродукциска работа на сопругата. Сфативме дека преку платата, капиталистичката класа и државата на сопругот му делегирале моќ да го контролира трудот што жената го вложува во домаќинството, да ја казнува ако не работи во согласност со општествените очекувања. Така, домашното насилство станува интегрален дел од репродуктивната работа. Насилството е класичната казна за лицата без плата. Што може друго да користите против некого кој е неплатен за работата што ја врши според тоа што им треба на државата и на капиталот?

Вака е организирана репродукцијата што доминирала во социјалистичкото општество до `70-тите. Но со реструктурирањето на светската економија, што започнало во доцните `70-ти, репродуктивната работа исто така била меѓународно реструктурирана. Важно е да се согледа дека не бил реструктуриран само производниот процес на глобално ниво.

Разгледувањето на глобализација од аспект на репродукцијата беше важно затоа што откри дека глобализацијата е политички процес, но и економски, и дека има многу структурни карактеристики на она што Маркс би го дефинирал како „оригинална акумулација.“ Како оригиналниот процес на акумулација, глобализацијата беше и е наменета да ја врати контролата на владејачката класа врз работниот процес која била загрозувана со борбите во

worker has become the supervisor of his wife's unpaid reproductive work. We realized that through the wage the capitalist class and the state have delegated to the man the power to control women's domestic labor, and to punish them if they do not perform it according to the social expectations. In this way, domestic violence has become an integral part of reproductive work. Violence is the classic punishment for the wageless. What else can you use to make somebody who is unpaid for the work she does perform according to what the state and capital need?

This has been the organization of reproduction that has prevailed in capitalist society until the 1970's. But with the restructuring of world economy that began by the late 70's, reproductive work was restructured internationally as well. It is important to recognize that it was not only the production process that was re-structured on a global level.

Looking at globalization from the point of view of reproduction was important since it showed that globalization is a political process, and an economic one. It has many structural characteristics that Marx defined as 'original accumulation.' Like the original process of accumulation, globalization was and is intended to restore the ruling class' command over the work process that had been put into crisis by the struggles of the '60s and '70s. In the 1960's and early '70's, a whole wave of anti-colonial, anti-apartheid struggles, factory struggles, student and feminist struggles, shook the foundations of the capitalist political economy, and undermined the hierarchies and divisions that capitalism has constructed within the proletariat on an international basis.

Globalization was and still is a response to this crisis. Capital had to restructure the world economy to restore its capacity for accumulation. The means that were used were the classic means of capitalist power

`60-тите и `70-тите. Во `60-тите и раните `70-ти, цел бран антиколонијални, анти-апардхејдски борби, фабрички борби, студентски и женски борби, се здружиле за да ги затресат основите на капиталистичката политичка економија, и, особено, да ги поткопаат хиерархиите и поделбите што ги изградил капитализмот во рамките на пролетеријатот на меѓународно ниво.

Глобализацијата беше и е одговор на таа криза. Капиталот морал да ја реструктурира светската економија за да го поврати својот акумулациски капацитет. Средствата што биле користени биле класични средства на капиталистичката моќ уште од самиот почеток: одвојување на производителите од средствата за производство, и, би додала, понатамошно обезвреднување на репродуктивната работа. Ќе ги разгледам последиците, особено за жените, од новите форми на репродукција и некои од борбите што се случуваат денеска како одговор на нивниот развој.

Една од поголемите компоненти, најголемите алатки за реструктурирање на светската економија беше програмата за повторно структурно приспособување што им ја наметна Светската банка и Меѓународниот монетарен фонд на многу земји од таканаречениот Трет свет, скриена зад името „должничка криза“ и „економска обнова.“ Во суштина, ова беше процес на реколонизација на сите региони во светот - Африка, Латинска Америка, делови од Азија. Структурното приспособување беше програма за реколонизација затоа што уништи локални економии, принудувајќи влади да ги отвораат вратите за странските инвестиции и отстранувајќи ги сите заштитни прописи; исто така, ги преориентира и „приспособените“ економии кон извоз на сирови материјали, и, давајќи им зелено светло на фирмите за експлоатација на природни ресурси (рударски и нафтени компании), пре-

since its beginning: the separation of the producers from the means of production and, I would add, the further devaluation of reproductive work. I will look at consequences particularly for women of both the new forms of reproduction and some of the struggles that are taking place today in response to their development.

One of the main tools of the restructuring of the world economy has been the structural adjustment program that the World Bank and the International Monetary Fund (IMF) have imposed on many countries of the so-called Third World, in the name of the ‘debt crisis’ and ‘economic recovery.’ In reality, this has been a process of recolonization of entire regions of the world: Africa, Latin American parts of Asia. Structural adjustment has been a recolonization program because it has wrecked local economies, forcing governments to open the doors to foreign investments and removing all protectionist regulations; it has also re-oriented the ‘adjusted’ economies towards the export of raw materials and by giving the green light to extractivist companies (mining, petroleum companies) it has caused different forms of dispossession, the privatization and commercialization of land, major change in the property relations and the destruction of many communal land regimes. All these processes have expelled millions of people from their lands. Even prior to the recent refugee crisis, all through the 80’s and the 90’s, the policies of the World Bank and the IMF and the politics of extractivism, have led to a massive expulsion of people from their lands and a constant flow of migrants. Today across the world, but especially in countries rich with mineral wealth, the mining companies dominate the field as the main force of production. This means that lands and waters are contaminated, rivers are turned into toxic dumps. Add to this the precarization of work and the dismantling of the welfare state, which has reduced or eliminated the social services that had been introduced in many countries after independence.

дизвика разни форми на одземање, приватизација и комерцијализација на земјата, големи промени во сопственичките односи и уништување на многу комунални режими. Сите овие процеси избркале милиони луѓе од нивните земји. Уште пред сегашната бегалска криза, во текот на `80-тите и `90-тите, политиката на Светската банка и на Меѓународниот монетарен фонд и политиката на експлоатација на природните ресурси, доведоа до масовно истерување на луѓето од нивните земји и постојан бран на мигранти. Денес, во светот, но особено во земјите богати со минерали, рударските фирми доминираат како основна сила на производство, што значи дека земјите и водите се трујат, реките се претвораат во отровни депонии. Додајте ја кон ова и прекаризацијата на работата и распаѓањето на социјалната држава, што ги намали или елиминираше социјалните служби што биле воведени во многу земји по независноста.

Последиците од реструктурирањето што ги опишав биле особено разорни за жените. Тоа не е случајно затоа што глобализацијата е напад на репродукцијата на работната сила. Направена е за да ги уништи најосновните потреби што ги имале луѓето за својата репродукција. Било неизбежно да бидат особено заземнати жените бидејќи тие се главниот субјект во репродуктивната работа. Каде и да погледнеме, во секој регион и во секоја работна сфера, гледаме дека тоа влијаело особено врз жените во однос на нивниот пристап до ресурси, нивоата на експлоатација и општествената моќ. Го нагласувам ова за да ѝ се спротивставам на идејата промовирана од Обединетите нации, и прифатена од многу феминисти/феминистки, дека „глобализацијата“ била добра за жените, бидејќи многу од нив станале дел од платената работна сила.

Капиталистичката класа и државните политичари во Обединетите нации многу рано го согледале

The consequences of this restructuring have been especially devastating for women. This is not an accident, because globalization has been an attack on the reproduction of the work force. It has been finalized to destroy the most basic means that people have had for their reproduction. It was inevitable then that women in particular would be affected as they are the primary subject of reproduction work. Wherever we turn our eyes, in every region and in every sphere of work, we can see that women have been particularly affected in terms of their access to resources, levels of exploitation and social power. I stress this to counter the idea promoted by the United Nations, and accepted by many feminists, that ‘globalization’ has been good for women, as many have entered the waged work-force.

The capitalist class and the state politicians in the United Nations very early realized the significance of the feminist movement. The feminist movement was a broad, autonomous movement that expressed women’s refusal of unpaid labor, of economic dependence on men, and confinement to domestic work. The United Nations quickly saw the subversive implication of this struggle. This is why already in 1975, it entered the field of feminist politics with the first of the global conferences for women held in Mexico City. I think there is a very interesting parallel here between the intervention of the United Nations in the feminist field and the intervention of the UN a few years earlier in anti-colonial politics. Namely, when the UN realized that the anti-colonial struggle could not be defeated, they placed themselves at the head of it. They appointed themselves as the ‘decolonizers’ to make sure that this process would happen in terms not hostile to the interest of international capital. Something very similar has happened with the feminist movement. The United Nations came into the sphere of feminist politics to ensure that the women’s demands for autonomy, economic independence and the end of social and

значењето на феминистичкото движење. Феминистичкото движење првично било раширено, автономно движење на жените. Изразуvalo одбивање на неплатен труд, на економската зависност од мажите, на ограничувањето на работење во домаќинството. Обединетите нации набргу ги согледале субверзивните импликации на оваа борба. Затоа уште во 1975 година навлегле во сферата на феминистичката политика со првата глобална конференција за жени одржана во Мексико Сити. Сметам дека има многу интересна паралела тука меѓу интервенцијата на Обединетите нации во феминистичката сфера и интервенцијата на ОН во антиколонијалната политика неколку години претходно. Имено, кога ОН сфатиле дека антиколонијалната борба не може да биде поразена, се ставиле на нејзиното чело. Се назначиле за „деколонизатори“ за да се уверат дека овој процес ќе се случува во услови што не се негативни за интересот на меѓународниот капитал. Нешто многу слично се случило и со феминистичкото движење. Обединетите нации навлегле во сферата на феминистичката политика за да осигурат дека женските барања на автономија, економска независност и крајот на општествената и економската подреденост во однос на мажите би се искористиле за повторно покревање на капиталистичката работна машина. Женскиот труд бил еден од главните двигатели за повторно придвижување на глобалната економија. Сметам дека било трагично што феминистичкото движење не можело да смисли стратегии за блокирање на овој проект, особено во смисла на политичкиот контекст на времето. Тоа бил политички контекст во кој многу работници, особено фабрички работници, одбивале дисциплинирање на индустриската работа, каде што капиталот почнувал да ги растура традиционалните работни места и да го децентрализира производството, кога платената работа ги губела своите придобивки, кога се намалувале

economic subordination to men would be actually used to re-launch the capitalist work-machine. Women's labor has been one of the main engines of the re-launching of the world's economy. I think it was a tragic mistake that the feminist movement was not able to devise strategies to block this project, particularly in view of the political context of the time. This was a political context in which many workers, especially factory workers were refusing the regimentation of industrial work, when capital was beginning to dismantle the traditional work places and decentralize production, when waged work was losing its benefits, when wages were being cut, and unions were only able to offer give backs. This is the context in which the United Nations in the name of women's emancipation took on the task to fully integrate women into the new globalized world economy.

Despite the rhetoric of the United Nations, globalization has been an attack on women and a step towards the further devaluation of reproductive work. Today women are the first victims of the process of displacement that is taking place in large areas of the world. Displacement by petrol companies, mining company that with the complicity of local governments and local chiefs destroy the communitarian regimes prevalent in many regions of the world, and expel people in order to be able to steal their resources. I've been recently at a feminist conference on femicide in Colombia, in an area that has seen massive displacements of people. A key theme was that attacking and killing women serves to force people out of their lands, to make space, for instance, for gold mining, which is very destructive of the environment. Throughout history, women have been attacked, brutalized because they are the ones who keep the communities together, and the ones who are in the frontline to resist the destruction of their lands, their forests and waters, as they have to reproduce their families. Terrorizing them is one of the most effective

платите, кога синдикатите можеле да понудат само намалување на претходно добиените придобивки. Ова е контекстот во кој Обединетите нации во име на женската еманципација ја презеле задачата целосно да ги интегрираат жените во новата глобализирана светска економија.

И покрај реториката на Обединетите нации, глобализацијата била напад врз жените и чекор кон дополнително обезвредување на репродуктивната работа. Денешните жени се првите жртви на процесот на раселување кој се одвива во многу делови од светот. Раселувањето е предизвикано од нафтени компании, рударски компании што со согласност на локалните влади и локалните шефови ги уништуваат комунистичките режими доминантни во многу региони од светот, и ги бркаат луѓето за да може да им ги крадат ресурсите. Скоро бев на феминистичка конференција за фемицидот во Колумбија, во област каде што имало масовни раселувања на луѓе. Една од главните теми беше таа дека напаѓањето и убивањето жени, каде што нема вооружени конфликти, се користи за бркање на луѓето од нивните земји, правење место за, на пример, копањето злато, што е исто така многу деструктивно за средината. Жените се напаѓани, кон нив се однесуваат брутално затоа што тие се лепилото што ги држи заедно заедниците и се во првите редови на оние што даваат отпор против уништувањето на нивните земји, шуми и води, бидејќи мора да ги репродуцираат своите семејства. Тероризирањето на жените е еден од најефикасните начини да се обезбеди истерување на цели заедници од места каде што живееле стотици години.

Жените денеска се главните бранители на руралните области во светот и главните губитници кога се приватизира или комерцијализира земјата. Затоа сега има војна против жените на меѓународно ниво. Една од мисиите на Светската банка е уништувањето на

ways to ensure the expulsion of entire communities from the places they lived in for hundreds and hundreds of years.

Women are today the main defenders of the rural areas of the world, and the main losers when land is privatized and commercialized. This is why there is now a war against women internationally. One of the missions of the World Bank has been to destroy subsistence agriculture, the argument being that land should be used as collateral for bank loans with which to start some business. The World Bank blames the fact that many women use the land for subsistence as one of the causes of poverty in the world.

In the early 80's, the World Bank was one of the agencies that accused women in the "Third World" of causing poverty by producing too many children. It encouraged population control policies that led to the sterilization of many women in India, Indonesia. Today they accuse them of engaging in backward form of agriculture. In reality, for many people across the world subsistence agriculture has made the difference between life and death in regions that were totally pauperized by international economic policies.

As a result of the commercialization of agriculture, women today are losing access to land. As the land available to communities is shrinking, in communitarian regimes those who control the land (men) are redefining the rules of participation. They are redefining who belongs, who doesn't belong, who has access, who doesn't have access to the land. This process of exclusion helps to explain some of the surges of violence against women taking place in several parts of the world. As I already mentioned, women are often brutalized and murdered because they resist land dispossession, whether by companies or by members of their families and communities. Another factor for the increase of

одржливоста на земјоделството оправдувано со тоа дека земјата треба да се користи како гаранција за банкарските заеми со кои може да се започне некаков бизнис. Светската банка обвинува дека фактот што многу жени ја користат земјата за прехранување е еден од причинителите на сиромаштија во светот.

Во раните `80-ти, Светската банка беше една од агенциите што ги обвинуваше жените во „Третиот свет“ за предизвикување сиромаштија со произведување на премногу деца. Ги поддржуваше политиките за контрола на населението што довеле до стерилизација на многу жени во Индија, Индонезија. Денес ги обвинуваат дека се занимаваат со застарена форма на земјоделство. Реално, за многу луѓе во светот земјоделството за прехранување е основната разлика меѓу живот и смрт во регионите што се целосно осиромашени од меѓународните економски политики.

Како резултат на комерцијализацијата на земјоделството, жените денеска го губат пристапот до земјата. Како што се намалува земјата достапна за заедниците, во комунистичките режими, оние што ја контролираат земјата - мажите, ги предефинираат правилата за учество. Предефинирање кој припаѓа и кој не припаѓа, кој има пристап, а кој нема, до земјата. Овој процес на исклучување помага да се објаснат некои насилнички напади што се случуваат во неколку земји во светот. Како што веќе споменав, кон жените често се однесува брутално и се убиваат затоа што се спротивставуваат на одземањето на земјата, или од компаниите или од членовите на нивните семејства и заедниците. Друг фактор за зголемувањето на насилството кон жените се суперексплоатативните форми на вработување што ги воведуваат за да се справат со економската криза со која се соочени.

Пример за тоа се условите за работа на жените што работат за Apple во Кина. Тие се толку лоши и уг-

violence against women is the super exploitative forms of employment they are now taking in response to the economic crisis they face.

An example are the work conditions of women who construct computers for Apple in China. They are so bad and repressive that women working at Foxconn have often threatened to kill themselves. How women have been impoverished by the globalization of the economy can be seen by the rise of “surrogate motherhood.” Surrogacy is emblematic of the position of women in capitalism. In capitalist society, women have been forced to produce workers for exploitation. We have now reached a new level of exploitation, where women have to sell not only their work in the process of production and reproduction, but have to sell their children as well. I refer to the development of a ‘baby market’ based on adoption and surrogacy. This is emblematic of the type of crisis that women are facing and the struggle they have to make to acquire some income.

Women have also resorted to emigration, also to countries across the ocean, where most of the jobs they get are domestic work or sex work. To be able to support themselves and their families, women have had to work in situations that have jeopardized their security without at the same time providing real economic autonomy and guaranteeing a really safe future. Immigrant domestic workers, for instance, in the countries where they migrate, face a lot of abuse, especially when they are not documented. In sum, women’s entrance into labor force and the commercialization of entire areas of reproductive work have not benefitted women. Surrogacy is a violent process. It is the violence of carrying a child for nine months knowing that at the end you will have to relinquish it.

нетувачки што жените што работат во Foxconn - фирмата што ги произведува, често се закануваат дека ќе се убијат. Колку се жените осиромашени од глобализирањето на економијата може да се виде од зголемената појава на „сурогат-мајчинство“. Сурогат-мајчинството е симбол за положбата на жените во капитализмот. Во капиталистичкото општество жените се тераат да произведуваат работници за експлоатација. Со ова достигнуваме ново на експлоатација каде што жените мора да ја продаваат не само својата работа во процесот на продукција и репродукција, туку мора да ги продаваат и своите деца. Мислам на развојот на „пазарот на бебиња“ чија основа се посвојувањето и сурогат-мајчинството. Ова е симболично за видот на криза со која се соочуваат жените и за борбата за да може да заработат некаков приход.

Жените исто така посегаат и по емиграцијата, дури и во прекуокеанските земји, каде што главно работата што ја добиваат е во сферата на домаќинството или на сексуалната работа. Исто и во овој случај, за да може да се издржуваат себеси и своите семејства, жените мора да работат во ситуации што дополнително ја загрозуваат нивната безбедност, без истовремено да им обезбедуваат вистинска економска автономија и гаранција за безбедна иднина. Работниците-имигранти во домаќинството, на пример, во земјите во кои мигрираат се соочуваат со многу малтретирање, особено кога не се документирани. Сè на сè, влегувањето на жените во работната сила и комерцијализацијата на цели области на репродуктивната работа, не им донесоа придобивки на жените. Сурогат-мајчинството е насилан процес. Тоа е насилство на носење на дете девет месеци знаејќи дека на крај ќе мора да се откажеш од него.

Позитивно е што жените организираат многу форми на отпор. Борбите на жените, според мене, се

On the positive side, women are organizing many forms of resistance. I see the struggles that women are making moving in two directions: the wage, often obtained through migration, and the commons. Migration is certainly a struggle because at each step you have to fight to be able to migrate, and it is a refusal of poverty. It is an attempt to move to places where you will have more possibilities, more power to change your condition. Today, internationally domestic workers are becoming more and more organized. In the United States, for instance, there is a strong movement of domestic workers, mostly migrants, fighting for basic workers' rights. Unfortunately, we don't have yet a women's movement that is capable of turning the struggle of immigrant domestic workers into a broad women's movement against unpaid domestic work as well as paid domestic work. We need to change domestic work itself and place it on a completely new basis. In the United States, women are also at the center of the struggle for an increase of the minimum wage and for better work conditions.

The other direction in which women are moving is what I call the 'construction of the commons.' This can be seen particularly in many countries in Latin America. By 'construction of the commons,' I refer to the situation in which, faced with brutal impoverishment, women are responding by creating more communal, more cooperative forms of reproduction, like the 'popular kitchens', where women and some young men, on a rotating basis, cook every day for hundreds of families, providing food for the youth, or providing childcare and spaces where people can come together and discuss what has to be done. In one community I visited in Buenos Aires, they used the 'theatre of oppressed,' which some have renamed the 'theatre of resistance,' to deal with social issues and do political education. It's a theatre in which everybody participates, everybody can present their ideas and their solution to the problems discussed.

движат во две насоки: платата, до која често доаѓаат со миграција и заедничките простори. Миграцијата е секако борба за плата. Мислам, можеме на миграцијата да гледаме како на некаков вид пораз, затоа што мора да го напуштите домот, семејството, често и децата. Истовремено е и борба затоа што има многу да се учи низ тоа – со секој чекор мора да се борите за да може да мигрирате, а тоа е одбивање на сиромаштијата. Тоа е обид да се преселите на места каде што ќе имате повеќе можности, поголема моќ да ја смените својата положба. Денес, меѓународните работници во домаќинството стануваат сè поорганизирани. Во САД, на пример, има моќни движења на работниците во домаќинството, главно мигранти, кои се борат за основни работнички права. За жал, сè уште немаме женско движење кое ќе може да ја претвори борбата на работниците-имигранти во домаќинството во раширено женско движење против неплатената работа во домаќинството, како и платената работа во домаќинството. Борба насочена кон менување на самата работа во домаќинството и поставување на репродуктивната работа на сосем нова основа. Во САД, жените се исто така во центарот на борбата за зголемување на минималната плата и за подобри работни услови.

Другиот правец во кој се движат жените е таканареченото „создавање на заеднички простори.“ Ова е особено видливо во области на многу земји во Латинска Америка. Под „создавање на заеднички простори“ мислам на ситуација во која, соочени со брутално осиромашување, жените реагираат со креирање на покомунални, покооперативни форми на репродукција, како што се „народните кујни“, каде што жените и некои млади момчиња, ротирајќи, готват секој ден за стотици семејства, обезбедувајќи храна за младите, или чување на децата и организирање простори каде што луѓето може да се соберат и да

These experiments are extremely inspiring because a task for us all is to reconstruct the social fabric and the ties of solidarity which have been destroyed by the process of globalization, by industrial restructuring and by the gentrification of our cities. This is not an easy task, because in order to reorganize our reproductive work in a more cooperative way we need more time and space. These are increasingly diminishing in our communities.

I think that we too have to move between the wage and the commons. We need to fight over wages, because we cannot yet go beyond the monetary economy. Even the Zapatistas, to my knowledge the closest to a self-governing society, have not completely gone outside the monetary relation. They still have to sell their coffee; they still have to get some money because they are not in a position to produce everything they need. The question is how we use the wage struggle in a way that it does not become an instrument of division. The wage is a double edge sword because it can be used to create hierarchy, to hide areas of exploitation. We have to be very careful when we go near the wage. But we can't go completely beyond it. The question is whether we can combine a struggle over waged work with the construction of commons, whether we can use the wage to give power to our commoning efforts.

In the same way that we cannot go beyond wage, we also cannot completely go beyond the state. We still need to struggle over public services because we cannot replace them, not yet at least, and we cannot create more cooperative forms of reproduction unless we reappropriate the wealth that we have produced. Which means that we have inevitably to negotiate with and confront the state.

In this case too, the question is: how do we relate to the state? Do we relate to the state expecting it to organize our life? Or do we relate to the state with power to

разговараат за тоа што било направено. Во една заедница што ја посетив во Буенос Аирес, користат театар, „театар на угнетените“, кој некои го преименуваат во „театар на отпорот“, за да се справат со општествените проблеми и за политичко образование. Тоа е театар во кој учествуваат сите, сите може да ги претстават своите идеи и своите решенија за проблемите што се дискутираат.

Овие експерименти се особено инспиративни затоа што задача за сите нас е реконструирањето на општественото заедништво и на солидарноста кои биле уништени во процесот на глобализација, од индустриското реструктурирање и центрификацијата на нашите градови. Ова не е едноставна задача, оти за да се реорганизира нашата репродуктивна работа со поголема соработка ни требаат повеќе време и простор. Овие две нешта сè повеќе се намалуваат во нашите заедници.

Сметам дека и ние мора да се движиме помеѓу платата и заедничките простори. Мора да се бориме за плати затоа што не можеме да ја надминеме монетарната економија. Дури и Запатистите, кои според мене се најблизу до самоуправно општество, не го напуштиле целосно монетарниот однос. Сè уште мора да го продаваат своето кафе; мора да земаат пари затоа што не се во положба да произведуваат сè што им треба. Прашањето е како ја користиме борбата за плата на начин кој нема да стане инструмент на поделба. Платата е меч со две острици затоа што може да се користи за создавање хиерархија, да се кријат областите на експлоатација. Мора многу да внимаваме кога е платата во прашање. Но не можеме целосно да ја надминеме. Прашањето е дали може да ја комбинираме борбата за платената работа со создавањето на заеднички простори, дали може да ја користиме платата за да ги засилиме нашите напори за создавање заеднички простори.

force it to give us the kind of resources that we need in order to organize ourselves? Here the Zapatistas are an exception. They have refused any kind of negotiation with the state. But in our situation we have to negotiate and struggle with the state because we do not have land and other resources.

In the United States as well, the desire for more communal forms of life is strong. This is what the Occupy movement has expressed in all its limitations – the need for community building. It expressed the understanding that we cannot confront the type of attack that is coming today towards us unless we create more collective forms of existence, unless we transform our communities into basis of resistance to the increasing commodification of our lives.

I am looking forward to the creation of places in our communities from which we can begin to build new forms of solidarity. These are the initiatives to which we have to dedicate our energy, our political work.

На ист начин како што не можеме да ја надминеме платата, не можеме да ја надминеме ни државата. Сè уште мора да се бориме за јавните услуги затоа што не можеме да ги замениме, барем не сега, и не можеме да создаваме покооперативни форми на репродукција, освен ако не го присвоиме повторно богатството што сме го произвеле. Тоа значи дека неизбежно мора да преговараме со државата и да се соочуваме со неа.

И во овој случај, прашањето е: каков е нашиот однос кон државата? Дали е таков што очекуваме државата да го организира нашиот живот? Или е таков што ѝ пристапуваме со моќ и ја принудуваме да ни ги даде ресурсите што ни се потребни за да се организираме? Тука, Запатистите се исклучок. Тие одбија какви било преговори со државата. Но во нашата ситуација, мора да преговараме и да се бориме со државата затоа што немаме земја и други ресурси.

Во САД исто така е многу силна желбата за наоѓање на покомунални форми на живеење. Затоа движењето „Окјупај“ ја изрази, колку и да е ограничено, потребата за градење заедништво. Тоа движење беше израз на разбирањето дека не може да се соочиме со таков напад каков што ни се заканува, освен ако не создадеме поколективни форми на постоење, освен ако не ги преобликуваме нашите заедници во бази на отпор на сè поголемата комодофикација на нашите животи.

Со радост го очекувам создавањето на места во нашите заедници во кои ќе можеме да градиме нови форми на солидарност. Ова се иницијативите на кои треба да им ги посветиме нашата енергија и политичка работа.

Санџаго
Забала

**Анархија на
херменевтиката:
Толкувањето како
витална практика**

Santiago
Zabala

**The Anarchy of
Hermeneutics:
Interpretation
as a Vital Practice**

Биографска белешка

Санџаго Забала е ICREA (Каталонска институција за истражувачки и напредни студии) истражувачки професор во универзитетот Помпеу Фабра (Pompeu Fabra) во Барселона. Тој е автор на Херменевтичката природа на аналитичката филозофија (2008), Остатоците на битие (2009) и Херменевтички комунизам (2008 во коавторство со Џани Ватимо), помеѓу другите, сите објавени за издавачката куќа на Универзитетот Колумбија и преведени на повеќе јазици. Неговата следна книга е Зошто само уметноста може да нè спаси (2017). Тој исто така пишува колумни за Guardian, New York Times, и зас Los Angeles Review of Books.

Херменевтиката е „анархична“ во смисла на значењето што му го дава на зборот Рајнер Шурман (Rainer Schürmann); не се обидува да го навреди нејзиниот објект (Sache), туку повеќе се обидува на она што е единствено и неопорливо да му даде отворено поле.

- Џералд Л. Брунс, *Херменевтика*, 1995 година (Gerald L. Bruns, *Hermeneutics*, 1995)

Bionote

Santiago Zabala is ICREA Research Professor of Philosophy at the Pompeu Fabra University in Barcelona. He is the author of *The Hermeneutic Nature of Analytic Philosophy* (2008), *The Remains of Being* (2009), and *Hermeneutic Communism* (2011, coauthored with G. Vattimo), among others, all published by Columbia University Press and translated into several languages. His forthcoming book is *Why Only Art Can Save Us* (2017). He also writes opinion articles for the Guardian, the New York Times, and the Los Angeles Review of Books.

Hermeneutics is “anarchic” in Rainer Schürmann’s sense of this word; it does not try to assault its Sache but rather tries to grant what is singular and unrepeatable an open field.

- Gerald L. Bruns, *Hermeneutics*, 1995

Дваесет и првиот век наследи од Ханс Георг Гадамер (Hans-Georg Gadamer) философско гледиште што постојано се надминува, поточно, чии употреба и последици тој не можел да ги предвиди. Додека некои толкувачи¹ сметаат дека ставањето на херменевтиката во рамките на скорешните феминистички,² политички,³ еколошки,⁴ или естетски⁵ постомодернистички случувања е нешто што му е туѓо на философскиот проект на Гадамер, други, напротив, сметаат дека тоа е нешто што е блиско на неговата мисла. Најпосле, има неколку индикации во неговите списи дека предвидел и веројатно и посакувал херменевтиката да оди во тој правец. На тоа укажува неговата дефиниција на класиката. Како што истак-

The twenty-first century has inherited from Hans-Georg Gadamer a philosophical stance that is continuously overcoming itself, that is, whose applications and consequences he could not have foreseen. While some interpreters¹ consider hermeneutics' recent feminist,² political,³ environmental,⁴ or aesthetic⁵ postmodern developments foreign to Gadamer's philosophical project, others instead believe they are bound to his thought. After all, there are several indications in his writings that he predicted and probably also wished to see these developments for hermeneutics. One of these signs is his definition of the classics. As he pointed out in *Truth and Method*⁶ it is not the source or origin that makes a classic but rather its effects and

-
- 1 Жан Грондин (Jean Grondin), меѓу другите, е загрижен дека современата херменевтика го изгубила допирот со оригиналниот проект на Гадамер. Погледнете ги "Vattimo's Latinization of Hermeneutics: Why Did Gadamer Resist Postmodernism?" in *Weakening Philosophy*, ed. S. Zabala (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2006), 203-216, and also his "Must Nietzsche Be Incorporated Into Hermeneutics? Some Reasons for a Little Resistance," *Iris: European Journal of Philosophy and Public Debate* 2, no. 3 (April 2010): 105-22.
 - 2 G. Warnke, "Hermeneutics and Feminism," in *The Routledge Companion to Hermeneutics*, ed. J. Malpas and Hans-Helmuth Gander, eds. (London: Routledge, 2014), 644-59.
 - 3 G. Vattimo and S. Zabala, *Hermeneutic Communism: From Heidegger to Marx* (New York: Columbia University Press, 2011).
 - 4 Forrest Clingerman, Brian Treanor, Martin Drenthen, and David Utsler, eds., *Interpreting Nature: The Emerging Field of Environmental Hermeneutics* (New York: Fordham University Press, 2013).
 - 5 S. Zabala, *Only Art Can Save Us: The Emergency of Aesthetics* (forthcoming, 2015).

-
- 1 Jean Grondin, among others, is concerned that contemporary hermeneutics has lost touch with Gadamer's original project. See his "Vattimo's Latinization of Hermeneutics: Why Did Gadamer Resist Postmodernism?" in *Weakening Philosophy*, ed. S. Zabala (Montreal: McGill-Queen's University Press, 2006), 203-216, and his "Must Nietzsche Be Incorporated Into Hermeneutics? Some Reasons for a Little Resistance," *Iris: European Journal of Philosophy and Public Debate* 2, no. 3 (April 2010): 105-22.
 - 2 G. Warnke, "Hermeneutics and Feminism," in *The Routledge Companion to Hermeneutics*, ed. J. Malpas and Hans-Helmuth Gander, eds. (London: Routledge, 2014), 644-59.
 - 3 G. Vattimo and S. Zabala, *Hermeneutic Communism: From Heidegger to Marx* (New York: Columbia University Press, 2011).
 - 4 Forrest Clingerman, Brian Treanor, Martin Drenthen, and David Utsler, eds., *Interpreting Nature: The Emerging Field of Environmental Hermeneutics* (New York: Fordham University Press, 2013).
 - 5 S. Zabala, *Only Art Can Save Us: The Emergency of Aesthetics* (forthcoming, 2015).
 - 6 Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, trans. Joel Weinsheimer and Donald G. Marschall (London: Continuum, 2014), 286-91.

нал во *Вистина и метод (Truth and Method)*,⁶ нешто не е класично поради својот извор или потекло, туку поради влијанијата и последиците, поточно, оние карактеристики што не може да се контролираат, а што истовремено ја сочинуваат нејзината природа. За нас кои сметаме дека херменевтиката на влијанијата и последиците, како класичарите, е поважна од нејзиното потекло, наследувањето на философијата на толкување на Гадамер не значи зачувување на воспоставените историја и суштина на дисциплината, туку по прво развивање на нови насоки за продолжување на дијалогот (или разговорот)⁷ што секогаш го посакувал.

Ова е исто така очигледно во различните толкувања на Гадамеровата историја на херменевтиката кои откриваат како нејзиното потекло не може да се утврди еднаш за секогаш. туку мора секогаш да се бара низ разновидни толкувања.⁸ Додека некои истории го сместуваат создавањето на философската херменевтика во 17 век, кога Јохан Данхауер (Johann Dannhauer) за првпат го вовел латинскиот збор „*hermeneutica*“ како задолжителен услов за науки-

consequences, that is, those uncontrollable features that also constitute its nature. For those of us who consider the effects and consequences hermeneutics, like classics, more significant than its origin, inheriting Gadamer's philosophy of interpretation does not mean conserving the discipline's established history and essence but rather developing new directions in order to continue the dialogue (or conversation)⁷ he always sought.

This is also evident in the different interpretations that have been given to Gadamer's own history of hermeneutics and that reveal how its origins cannot be established once for all but must always be sought through diverse interpretations.⁸ While some histories situate the creation of philosophical hermeneutics in the seventeenth century, when Johann Dannhauer introduced for the first time the Latin word “*hermeneutica*” as a necessary requirement for those sciences that relied on the interpretation of texts, others proclaim that it was formed two centuries earlier by Flacius, in *Clavis scripturae sacrae*, or even centuries earlier by Aristotle, in his treatise *Peri hermeneias (De interpretatione)*. It is probably for these reasons that Gianni Vattimo recently pointed out how

The history of modern hermeneutics, and, so far as we can imagine, also its future, is a history of ‘excess’—of the transgression of limits, or, to use another idiom, the history of a continuous

6 Hans-Georg Gadamer, *Truth and Method*, trans. Joel Weinsheimer and Donald G. Marschall (London: Continuum, 2014), 286-91.

7 Разликата меѓу „дијалог“ и „разговор“ ја истражувам во својот труд „Being Is Conversation,” in *Consequences of Hermeneutics*, ed. J. Malpas and S. Zabala, Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2010, 161-76).

8 Г. Брунс (G. Bruns), М. Ферарис (M. Ferraris), Ј. Грондин (J. Grondin), П. Лансерос (P. Lancersos), А. Ортиз-Осес (A. Ortiz-Osés), Л. Ормистон (L. Ormiston), Р. Палмер (R. Palmer), Ј. Рисер (J. Risser), А.Д. Шриффт (A.D. Schrift), Ј. Вајнсхајмер (J. Weinsheimer), и други, напишале опширни истории, воведи и речници за херменевтиката што не се согласуваат околу одредувањето на потеклото на дисциплината.

7 The difference between “dialogue” and “conversation” is explored in my “Being Is Conversation,” in *Consequences of Hermeneutics*, ed. J. Malpas and S. Zabala (Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2010), 161-76.

8 G. Bruns, M. Ferraris, J. Grondin, P. Lancersos, A. Ortiz-Osés, L. Ormiston, R. Palmer, J. Risser, A.D. Schrift, J. Weinsheimer, and others have written extensive histories, introductions, and dictionaries of hermeneutics that all disagree about where to situate the origins of the discipline.

те што се потпирале на толкувањето на текстовите, други тврдат дека го создал Матија Влациќ Илирик (Flacius) во *Clavis scripturae sacrae* два века претходно, а можеби векови пред тоа го создал Аристотел, во трактатот *Peri hermeneias (De interpretatione)*. Веројатно затоа Џани Ватимо (Gianni Vattimo) неодамна истакна дека:

Историјата на модерната херменевтика, и нејзината иднина, доколку може да ја замислиме, е историја на ‘претерување’ - на пречекорување на граници, или, ако се послужи́ме со друг идиом, историја на постојано ‘прелевање’. Се појавила како разгледување на разбирањето на текстовите од минатото и се развила во општа философија на егзистенцијата, а потоа во правец на единствената можна онтологија.⁹

Додека ова може да предизвика сомнеж дека херменевтиката воопшто има потекло, историја или единствен развој, истовремено укажува на нејзината анархистичката суштина како дисциплина, и на нејзината спротивставеност во однос на воспоставениот Гадамерски историски канон. Иако овој канон ѝ овозможил на херменевтиката да стане почитувана философска дисциплина, исто така ја ограничил нејзината милитантна или анархистичка природа. Ова дозволило дисциплината да се прошири и да биде заштитена во рамките на академијата, но се смета и за причина за конзервативните политички гледишта на најголемите претставници – Хајдегер (Heidegger), Пол Рикер (Paul Ricoeur) и Гадамер (Gadamer).¹⁰ Како и да е, сега кога херменевтиката е

‘overflowing’. From its origins as an inquiry into the understanding of the texts of the past, it developed into a general philosophy of existence, and then into the only possibly ontology.⁹

While this might raise doubts that there is such thing as an origin, a history, or any unified development of hermeneutics, it also indicates the discipline’s anarchic essence, its opposition to the established Gadamerian historical canon. Even though this canon allowed hermeneutics to become a respected philosophical discipline, it has also restricted its militant or anarchic nature. This has allowed the discipline to expand and be protected within the academy, but it is also attributable to the conservative political views of its major representatives (Heidegger, Paul Ricoeur, and Gadamer).¹⁰ Nonetheless, now that hermeneutics has become an established philosophical arena whose history and essence have been studied substantially, its anarchic nature can finally be analyzed without damaging its academic reputation.

The goal of this essay is not simply to craft a new interpretation of the origins of hermeneutics but also to outline its anarchic essence. Anarchy, as Reiner Schürmann explains, is not the absence of rules but rather of a unique and universal rule. This is why as a resistance to principles, conventions, and categories anarchy is not the end of hermeneutics but its foundation. The plurality of interpretations that hermeneutics relies upon is not a metaphysical foundation but an ontological condition where achievements are measured not in relation to

9 G. Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” in *The Routledge Companion to Hermeneutics*, ed. J. Malpas and Hans-Helmuth Gander (London: Routledge: 2014), 722.

10 See Vattimo and Zabala, *Hermeneutic Communism*, chap. 3, за детална анализа на конзервативните претставници на херменевтиката.

9 G. Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” in *The Routledge Companion to Hermeneutics*, ed. J. Malpas and Hans-Helmuth Gander (London: Routledge: 2014), 722.

10 See Vattimo and Zabala, *Hermeneutic Communism*, chap. 3, for a detailed analysis of conservative representatives of hermeneutics.

воспоставена философска арена чија историја и суштина биле многу проучувани, нејзината анархистичка природа може конечно да се анализира без да се повреди нејзиниот академски углед.

Целта на овој есеј не е само да се создаде ново толкување на потеклото на херменевтиката, туку да се истакне и нејзината анархистичка суштина. Анархијата, како што објаснува Рајнер Шурман (Reiner Schürmann), не е отсуство на правила, туку е уникатно и универзално правило. Затоа анархијата како спротивставување на принципите, конвенциите и категориите не е крај на херменевтиката, туку нејзина основа. Мноштвото толкувања на кои се потпира херменевтиката не се метафизичка основа, туку онтолошки услов каде што достигнувањата не се мерат според фактичките вистини, туку според онтолошките настани. Во 21 век, херменевтиката, како егзистенцијалистички став, станува философија која предизвикува преиначувања, шокови и упади што ни овозможуваат да ги надминеме метафизичките наметнувања. На тој начин, Гадамеровата философија на толкување родила толкување на философијата, поточно засегнатост не само со концептите што не може да ги совладаме (Битието, вистината, идентитетот), туку и оние што мораме да ги поддржиме (разликите, другоста, итноста).

Иако многу малку автори ја опишале херменевтиката како анархистички потфат, има неколку мислителци во историјата што го користеле толкувањето за револт, за менување на општествените услови. И покрај тоа што не сите овие примери го оправдуваат толкување на суштината на толкувањето како „анархична,“ разгледувањето на нивните дела може да отвори пат до нови плодни насоки за философските дисциплини, како и за политиката и за културата во целост. Ќе ги истражам херменевтските димензии на три историски личности, Мартин Лутер

factual truths but to ontological events. As an existential stance, hermeneutics in the twenty-first century becomes a philosophy that creates alterations, shocks, and disruptions that allow us to overcome metaphysical impositions. In this way, Gadamer's philosophy of interpretation has given birth to an interpretation of philosophy, that is, a concern not only for those concepts we cannot overcome (Being, truth, identity) but also for those we must endorse (difference, alterity, emergency).

While very few authors have described hermeneutics as an anarchic venture, there are several thinkers throughout history who have used interpretation to revolt, to alter social conditions. Even though not all of these examples justify interpreting the essence of interpretation as “anarchic,” an investigation of their works may well open the way to new fruitful directions for philosophical disciplines as well as politics and culture at large. I will explore the hermeneutic dimensions of three historical figures—Martin Luther, Sigmund Freud, and Thomas Kuhn—whose hermeneutic operation was meant to overcome ecclesiastic and scientific impositions and disclose their militant ethos. I will complete this brief exploration of in hermeneutic anarchy with the thought of Gianni Vattimo, who explicitly emphasized interpretation's “militant,” “terrorist,” and “communist” vocation in his recent work.

Luther's hermeneutic operation was directed against the hegemony of the Catholic Church's magisterial establishment, which pretended to be the only valid interpreter of the biblical text. His *Ninety-Five Theses* (1517) and translation of the Bible into German (1534) provoked a general political revolt against the papacy because until then the ecclesiastical hierarchy had forced every believer to turn to its officials for readings, interpretations, and elucidations of the text. Against such spiritual, cultural, and political dominion Luther instead believed that the literal meaning of the Bible

(Martin Luther). Сигмунд Фројд (Sigmund Freud) и Томас Кун (Thomas Kuhn), целта на чии херменевтички дејствувања биле надминувањето на црковните и научните наметнувања и разоткривањето на нивниот милитантен етос. Ке го завршам ова кусо истражување на херменевтската анархија со мисла на Џани Ватимо (Gianni Vattimo) кој во своето најново дело експлицитно ја нагласува наклонетоста на толкувањето кон „милитантното,“ „терористичкото“ и „комунистичкото.“

Лутеровото херменевтско дејствување било насочено против хегемонијата на авторитарниот естаблишмент на католичката црква, која се правела дека е единствениот веродостоен толкувач на библискиот текст. Неговото дело *Devegeset̃ ũ ĩet̃ ĩez̃i* (1517 г.) и преводот на Библијата на германски (1534 г.) предизвикаа политички револт против папството бидејќи дотогаш свештеничката хиерархија ги присилувала сите верници да ѝ се обраќаат на нејзините службеници за читање, толкување и објаснување на текстот. Наспроти таквата духовна, културна и политичка доминација, Лутер верувал дека буквалното значење на Библијата содржело свое вистинско духовно значење кое треба да го толкува секој верник: „Библијата е *per se certissima, apertissima, sui ipsius interpres, omnium omnia probans, indicans et illuminans;*“ поточно, „таа се толкува себеси.“ Тврдејќи го ова, Лутер ги вреднувал и лингвистичкиот текст и личната поединечна лингвистичка практика, способноста на толкувачот самиот да проценува. Ако, како што вели Лутер, „Светото писмо не може да се разбере, освен ако не се приближи, поточно, искуси,“ тогаш толкувањето не може да го диктира некој одозгора и мора да се искуси однатре. Толкувањето е дел од постоењето затоа што внесувајќи нова виталност во текстот, истовремено ја засилува вербата на самиот толкувач.

contained its own proper spiritual significance, which should be interpreted by each believer: “the Bible is *per se certissima, apertissima, sui ipsius interpres, omnium omnia probans, indicans et illuminans;*” that is, “it interprets itself.” In asserting this, Luther was valorizing both the linguistic text and one’s own linguistic practice, the interpreter’s capacity to judge for herself. If, as Luther said, “Scripture is not understood, unless it is brought home, that is, experienced,” then interpretation cannot be dictated from above and must be experienced from within. Interpretation is part of existence because by bringing new vitality to the text, it also reinforces the interpreter’s own faith.

For these among other reasons, Luther decided to translate the Bible, a translation that brought about a revolutionary political operation through hermeneutics, that is, from the vital nature of interpretation. He transformed it from a foreign book in a foreign tongue, accessible only through an establishment imposed from above, into a document open for all literate people’s interpretation. After his translation the Bible could be read without the permission or intervention of the Catholic Church. With Luther’s impact in Germany comparable to if not greater than that of Dante in Italy or Rousseau in France, Hegel could affirm that if Luther had done nothing besides this translation, he would still be one of the greatest benefactors of the German-speaking people. Although the traditions of the Church should not be put aside, since they are also an effect of the Bible’s history, Luther should be recognized for his political action, that is, for depriving for the first time the Roman pontifex of his absolute authority over the Bible. By recognizing everyone’s right to interpret for himself, Luther exercised the latent anarchic nature of interpretation.

As Luther’s hermeneutic operation began as a rejection of ecclesiastical imposition, so Freud’s psychological

Од овие и други причини Лутер одлучува да ја преведе Библијата и тоа на начин што предизвика револуционерно политичко дејствување преку херменевтиката, поточно, од виталната природа на толкувањето. Тој ја претворил од туѓа книга на туѓ јазик, достапна само преку естаблишментот наметнат од горе, во документ отворен за толкувањето на сите писмени луѓе. По неговиот превод Библијата можела да се чита без дозволата или интервенцијата на католичката црква. Бидејќи Лутеровото влијание во Германија се споредувало со влијанијата на Данте во Италија или на Русо во Франција, а можеби и ги надминувало, Хегел можел да потврди дека ако Лутер не направел ништо освен преводот, сепак би бил еден од најголемите добротвори на народите што зборуваат германски. Иако традициите на црквата не треба да се тргнат настрана, бидејќи и тие се резултат на историјата на Библијата, на Лутер треба да му се признае политичката активност, поточно, одземањето на апсолутниот авторитет на римското високосвештенство врз Библијата. Признавајќи го правото на сите да толкуваат за себе, Лутер ја искористувал латентната анархистичка природа на толкувањето.

Како што Лутеровото херменевтичко дејствување започнало како одбивање на свештеничкото наметнување, така и Фројдовата психолошка револуција започнала за надминување на ставовите наметнати од позитивистичката научна култура на раниот дваесетти век. Една од неговите главни цели била емпиристичката теорија на модерната наука која го сфаќа човековиот ум како *tabula rasa*, неиспишана табла на која може да се впишуваат впечатоци и од која може да се прават описи. Ова научно разбирање на умот, својствено и за Декарт (Descartes), претпоставувало постоење на определени морални вредности што требало да најдат свој

revolution was set in motion in order to overcome the imposed facts of the positivist scientific culture of the early twentieth century. One of his chief targets was the empiricist theory of modern science, which conceived the human mind as a *tabula rasa*, a blank surface upon which impressions could be inscribed and from which descriptions could be made. This scientific understanding of the mind, common also to Descartes, presupposed certain moral values that were supposed to find a correlative in the social world the mind inhabited; in other words, objectivity prevailed over the subject, which was considered merely a mirror of nature. Against these common beliefs of modern science, Freud suggested that our actions are motivated not by pure, rational, and logical mechanisms but rather by many different unknown forces, motives, and impulses constantly clashing within and between our conscious and unconscious minds. For these reasons, familiar forms of irrationality such as self-deception, depression, ambivalence, or even weakness of the will, all of which were problematic in the Cartesian model of invisible unitary consciousness, became in Freud part of the normal manner of human beings. Freud anarchically transgressed the accepted line of demarcation between the “rational/normal” and the “irrational/abnormal” human being.

However, Freud did not limit his discoveries to explaining the normality of the “abnormal,” which by itself produced great progress for civilization. He also emphasized how the dynamically interchangeable relation between the conscious and subconscious is the same as that of the human being and his society. In this structure, problems might emerge from oppressed instincts (imposed from above by society), from unconscious determinations (death or sexual drives upwelling from within), or from their objective interpretations, in other words, from the positivist psychologies of the time. These psychologies

пандан во општествениот свет на умот; со други зборови, објективноста била над субјектот кој го сметале само за огледало на природата. Спротивно на овие вообичаени сфаќања на модерната наука, Фројд сметал дека нашите постапки не се мотивирани од чисти, рационални и логички механизми, туку од разни непознати сили, мотиви и импулси што постојано се судираат во и помеѓу нашите свесни и несвесни умови. Така, познатите форми на ирационалност, како што се себезалажувањето, депресијата, амбивалентноста, или дури и слабата волја, што биле проблематични во картезијанскиот модел на невидливата заедничка свест, станале дел од нормалното човечко однесување кај Фројд. Фројд анархистички ја преминал прифатената линија на демаркација помеѓу „рационалното/нормалното“ и „ирационалното/абнормалното“ човечко битие.

Меѓутоа, Фројд не ги ограничил своите откритија на објаснувањето на нормалноста на „абнормалното,“ што само по себе предизвикало голем напредок на цивилизацијата. Тој исто така истакнал дека динамички променливиот однос на свесното и потсвесното е идентичен на односот на човечкото битие и неговото општество. Во оваа структура, може да се јават проблеми од потиснатите инстинкти (нешто што е наметнато од горе, од општеството), од несвесните детерминанти (смртта или сексуалните нагони кои извираат однатре), или од нивните објективни толкувања, со други зборови, од позитивистичките психологии на времето. Според овие психологии, причина за страдањето на пациентот било само објективното незнаење, со други зборови, од недостигот информации за сопствениот живот. Кога тоа навистина би било така, тогаш, подобар опис на соништата на пациентите би бил доволен за нивното излекување. Но умот вмешува и несвесни фактори што не само ги одредуваат свесните, туку и

held that a patient's suffering came only from objective ignorance, in other words, from a lack of information about his own life. If this were actually true, then a better description of the patient's dreams would be enough to cure him. But the mind implies unconscious factors that not only determine conscious ones but also reject the expression of certain mental states. In this condition, interpretation is required to inform the patient of those memories he has repressed. Therefore, interpretation is the only available approach to the human mind and to those nonobjective, unconscious factors that demonstrate that the mind cannot be considered a tabula rasa. Against the traditional "dream book" mode of interpretation in terms of fixed symbols, Freud applied "free association," which obliged the patient (not the interpreter) to report hidden or forgotten thoughts. The emancipation that Freud brought about by stressing unconscious mental processes and the analysis of the human psyche through the vital exercise of interpretation spread irreversible doubts about the objective formation of human rationality.

In opposition to the rationalist psychologies of the epoch, in 1900 Freud published *The Interpretation of Dreams*, which recognized, among other things, how conscious, reflective meditation cannot be imposed on dreams because they are "the royal road to knowledge of the unconscious." This is a road that descriptive psychologies are incapable of traveling because they limit themselves to present, consciously recalled expressions of the dream. Even though Freud has not received enough recognition in the histories of hermeneutics, his project was really a development and radicalization of the previous psychological hermeneutics of Schleiermacher and Dilthey, who doubted that the author of a work would be able to reconstruct its meaning if informed of all the techniques used to produce it. Just as a complete reconstruction of a patient's life would not necessarily

го одбиваат изразувањето на определени ментални состојби. Во таква состојба, потребно е толкување за да се информира пациентот за сеќавањата што ги потиснал. Така, толкувањето е единствениот достапен пристап до човековиот ум и до необјективните, несвесните фактори што покажуваат дека умот не може да се смета за табула раса. Наспроти традиционалниот „соновнички“ режим на толкување со строго определени симболи, Фројд применил „слободно асоцирање“ што го обврзувало пациентот (не толкувачот) да извести за скриените или заборавените мисли. Еманципацијата што ја започнал Фројд со нагласување на несвесните ментални процеси и со анализирањето на човековата психа со неопходното користење на толкувањето предизвика траен сомнеж во објективното создавање на човековата рационалност.

Спротивно на рационалистичките психологии на епохата, во 1900 г., Фројд го издал делото *Толкување на соните* [The Interpretation of Dreams] според кое, меѓу другото, свесната, мисловната медитација не може да им се наметне на соните бидејќи тие се „полесниот начин на запознавање на несвесното.“ Ова е нешто што не може да го применуваат дескриптивните психологии бидејќи тие се ограничуваат на тековните изрази од сонот кои свесно се повикуваат во сеќавањето. Иако Фројд не добил доволно признанија во историите на херменевтиката, неговиот проект навистина претставувал напредок и радикализација во однос на претходната психолошка херменевтика на Шлајермахер (Schleiermacher) и Дилтај (Dilthey), кои се сомневале дека авторот на едно дело би можел да го реконструира неговото значење ако се запознае со техниките користени за неговото создавање. Исто како што целосната реконструкција на животот на пациентот не би ги решила неговите проблеми, историјата зад

solve his problems, the history of the production of a work of art could not explain the meaning of the work to the author. As Jürgen Habermas rightly notes, Freud goes beyond the art of interpretation insofar as his system of analysis must grasp “not only the meaning of a possible distorted text, but the *meaning of the text-distortion itself.*”

Thomas Kuhn also used the anarchic vein of interpretation to free his field of research from objectivism. But unlike Luther and Freud, neither of whom defined their own work as “hermeneutic,” Kuhn explicitly recognized in various autobiographical passages the fundamental effects that the philosophy of interpretation exercised over his innovative view of scientific revolutions. For this reason, Richard J. Bernstein saw in Kuhn one of the first examples of “the recovery of the hermeneutical dimension of science,” that is, its interpretative nature.

When the American scientist published *The Structure of Scientific Revolutions* in 1962, logical empiricism’s dominion over the philosophy of science was unquestionable. Scientific innovation could come only from an accumulation of knowledge, that is, as a closer approximation to the truth than any earlier theory achieved. But this normative orientation, by presupposing truth as the only common measure of scientific development, not only discredited the history of science but also considered it useless because it just indicated past errors. For logical empiricism, these historical changes were nothing more than the account of uniform progress toward better science, but for Kuhn they were a confirmation that science is not uniform but shifts through different phases. But in these shifts, the sciences are not so much making “progress toward truth” as “changing paradigms”; in other words, older theories become different rather than incorrect. Kuhn explained this relation to previous scientific theories with his idea of “incommensurability,” which he shared

создавањето на едно уметничко дело не би можела да објасни што му значи делото на авторот. Како што забележал Јирген Хабермас (Jürgen Habermas), Фројд ја надминува уметноста на толкувањето бидејќи неговиот систем на анализа мора да го сфати „не само значењето на текстот кој можеби е дисторзиран, туку и значењето на самата дисторзија на текстови.“

Томас Кун [Thomas Kuhn] исто така ја користел анархистичката нишка на толкувањето за да го ослободи своето поле на истражување од објективизмот. Но за разлика од Лутер и од Фројд, кои не ги дефинирале своите дела како „херменевтски,“ Кун во некои автобиографски пасуси експлицитно ги забележал фундаментални влијанија што ги имала философијата на толкувањето врз неговото видување на научните револуции. Од оваа причина, Ричард Ј. Бернштајн во Кун видел еден од првите примери на „оживувањето на херменевтската димензија на науката,“ поточно, нејзината толковна природа.

Кога американскиот научник ја издаде *Структурата на научните револуции* [*The Structure of Scientific Revolutions*] во 1962 г., несомнена била доминацијата на логичкиот емпиризам врз философијата на науката. Научната иновација можела да дојде само од акумулирањето на знаењето, поточно, како резултат на приближувањето до вистината повеќе од која било теорија дотогаш. Оваа нормативна ориентација која ја претпоставувала вистината како единствена заедничка мерка на научниот развој, не само што ја отфрлала историјата на науката, туку сметала дека е бескорисна затоа што само укажувала на минатите грешки. За логичкиот емпиризам, овие историски промени биле само резултат на постојаното напредување кон подобра наука, но за Кун тие биле потврда дека науката не е постојана, туку дека преминува во различни фази. Во овие преминувања, на-

with Paul Feyerabend: sciences driven by different paradigms do not share any common measures because the standards of evaluation are themselves subject to change. Incommensurability, then, is interpretation. If this were not the case, then ancient, medieval, and contemporary scientists would all have deduced the same results when looking at the moon. Instead, every epoch has brought about its own scientific progress through different, incommensurable paradigms.

For Kuhn, scientific progress is really an alternation between what he called “normal,” “revolutionary,” and “extraordinary” phases of science. While “normal science” is very much like puzzle solving, where success depends on whether the rules are strictly followed, “revolutionary science” instead involves the revision of these beliefs and methods, and this inevitably detaches it from normal science and shifts science into its “extraordinary” phase. This detachment (or revolution) takes place when a dominant paradigm is left behind and when universally recognized scientific achievements that for a long period of time provided the model of problems, methods, and solutions for a community of scientists reach a crisis. Such crises become evident when anomalies and discrepancies resist the expected solutions of normal scientific experiments, making progress impossible. In this condition, the very paradigm that has guided normal science until then is questioned, and when a rival paradigm emerges, “extraordinary science” is the result. But Kuhn does not consider this rival paradigm a mere substitution for the previous one because at first it will only allow a certain amount of progress, which must still be accepted by the community of scientists. Kuhn calls this phase a “pre-paradigm,” that is, a paradigm lacking the consensus the previously normal science could depend upon. But once a larger number of scientific communities begins to accept the new paradigm, collective progress will again be

уките повеќе „менуваат парадигми“ отколку што „се приближуваат кон вистината,“ со други зборови, постарите теории стануваат поразлични, а не неточни. Кун го објаснил овој однос кон претходните научни теории со својата идеја за „неспоредливост,“ која ја делел со Пол Фајерабанд: науките водени од различни парадигми немаат ништо заедничко бидејќи и стандардите на еволуцијата се самите предмет на промена. Според тоа, неспоредливоста е толкување. Ако тоа не е така, тогаш сите антички, средновековни и современи научници би доаѓале до исти резултати гледајќи ја месечината. Наместо тоа, секоја епоха, носела сопствен научен напредок преку различни, неспоредливи парадигми.

За Кун, научниот прогрес во суштина е алтернација помеѓу фазите на „нормалност,“ „револуционерност“ и „необичност“ на науката. Додека „нормалната наука“ е многу налик на решавање загатка, каде што успехот зависи од тоа дали има строго придржување кон правилата, „револуционерната наука“ вклучува ревидирање на тие верувања и методи, и ова нужно ја одвојува од нормалната наука и ја турка да премине во својата фаза на „необичност.“ Одвојувањето (или револуцијата) се случува кога ќе се запостави доминантна парадигма и кога ќе настани криза на универзално прифатените научни достигнувања што долго време ѝ биле модел на одредена научна заедница за проблемите, методите и решенијата. Таква криза станува очигледна кога аномалиите и разидувањата им се спротивставуваат на очекуваните решенија на нормалните научни експерименти, поради што напредокот станува невозможен. Во вакви услови, се става под прашање истата парадигма што ја водела нормалната наука дотогаш и кога ќе се појави противничка парадигма, резултатот е „необична наука.“ Кун не смета дека противничката парадигма претставува замена на претходната

possible, making science ready for new puzzle solutions. The conclusion that derives from Kuhn's hermeneutic intuitions is twofold: first, truth is not the main concern that drives scientific progress, and, second, scientific knowledge does not change through confrontation with hard facts but through a social struggle between contending interpretations of scientific communities.

As we can see, Luther's revolt against the Roman pontifical authority and Freud's dismantling of traditional psychology's rational constitution of the mind are not very different from Kuhn's transgression against the dominion of logical empiricism over science's unilinear development. Interpretation, for these three authors, was not a tool to revolt, dismantle, and transgress but rather the very practice of revolution, dismantling, and transgression. Their theoretical operation was both anarchic (for resisting conventions, structures, and principles) and hermeneutic (because they presuppose the possibility and project of interpreting differently and right to interpret differently). For these thinkers, together with other radical figures such as Friedrich Schleiermacher and Luigi Pareyson, interpretation is a vital practice, that is, an action in contrast to the conservative impositions that constituted the beliefs, ideologies, and philosophies of an epoch. For this reason, Wilhelm Dilthey (who was the first to trace systematically the history of hermeneutics) saw in the vitalist essence of hermeneutics the priority of interpretation over scientific inquiry, theoretical criticism, and literary construction.

In the twenty-first century, the anarchic origins and essence of hermeneutics I have been trying to expose have not only aligned themselves with Heidegger's ontology of event but also become politically militant. This is particularly evident in the work of Vattimo. In his latest books and essays the Italian philosopher has moved further away from Gadamer's canon in order

бидејќи најпрвин ќе доведе само до одреден напредок, кој сепак ќе треба да го прифати научната заедница. Кун ја нарекува оваа фаза „предпарадигма,“ поточно, парадигма која го нема консензусот на кој можела да се потпре претходно нормалната наука. Но кога голем број научни заедници ќе почнат да ја прифаќаат новата парадигма, колективниот прогрес повторно станува можен, а науката подготвена за решенија на нови загатки. Заклучокот што произлегува од херменевтските интуиции на Кун е двоен: прво, вистината не е главната грижа што го поттикнува научниот напредок, а второ, научното знаење не се менува со конфронтирање со цврстите факти, туку со општествена борба меѓу спротивставените толкувања на научните заедници.

Како што може да видиме, Лутеровиот револт против авторитетот на римското високосвештенство и Фројдовото расклопување на рационалниот склоп на умот на традиционалната психологија не се многу поразлични од Куновиот престап против доминацијата на логичкиот емпиризам врз стабилниот напредок на науката. Толкувањето за овие три автори не било алатка за револт, расклопување, престапување, туку токму практикување на револуција, расклопување и престапување. Нивното теоретско дејствување било анархистичко (поради отпорот кон конвенциите, структурите и принципите) и херменевтско (затоа што претпоставуваат дека има можност и замисла за поинакво толкување и право на поинакво толкување). За овие мислители, заедно со другите радикални личности како Фридрих Шлејермахер [Friedrich Schleiermacher] и Луиџи Парејсон [Luigi Pareyson], толкувањето е витална практика, поточно дејство спротивно на конзервативните наметнувања што ги сочинувале верувањата, идеологиите и филозофиите на една епоха. Од оваа причина, Вилхелм Дилтај [Wilhelm Dilthey] кој прв систематски ѝ вле-

to recuperate the transgressive and anarchic vein of hermeneutics.¹¹ According to Vattimo, the emphasis on religion and politics one often sees in contemporary hermeneutics is not only a development of Gadamer's extra-methodical experience of truth but also of the original transgressions of hermeneutics, as Plato pointed out in the *Ion* (534e) and *Symposium* (202e). Although Plato presents hermeneutics as a theory of reception and as a practice for transmission and mediation, Hermes is accused of anarchy because the messages he transmitted were never accurate; in other words, his translations and interpretations always altered the original meanings. But more than an error, Vattimo believes, Hermes' alteration is the real contribution of interpretation, which, unlike descriptions that pursue the ideal of total explanation, adds new vitality to the original meaning.

Even though in the past hermeneutics had always a significant weight as the theory and practice of the interpretation of laws and sacred scriptures, today it “can no longer be presented . . . as an innocent theory of the interpretative character of every experience of truth”; there is much more at stake according to the Italian thinker.¹² For example, instead of pointing out the difference between the “Geisteswissenschaften” (the “human” or “moral” sciences) and the “Naturwissenschaften” (the natural sciences), hermeneutics must display to what extent it can provide vital answers against the exclusive and violent impositions of neoliberal policies in our

11 Vattimo and Zabala, *Hermeneutic Communism*; and Vattimo, *Della realtà: fini della filosofia* (Milan: Garzanti, 2012), English translation forthcoming from Columbia University Press; Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” in *Consequences of Hermeneutics: Fifty Years After Gadamer's Truth and Method*, ed. J. Malpas and S. Zabala (Evanston, Ill.: Northwestern University Press, 2010), 282; and Vattimo, “The Future of Hermeneutics.”

12 Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” 282.

гол во трага на историјата на херменевтиката, во виталистичката суштина на херменевтиката го согледал приоритетот на толкувањето над научното испитување, теорискиот критицизам и литерарната конструкција.

Во дваесет и првиот век, анархистичките корени и суштината на херменевтиката што се обидуваат да ги изложам, не само што се поклопуваат со Хајдегеровата онтологија на настанот, туку стануваат и политички милитантни. Ова е особено видливо во делото на Ватимо. Во своите најнови книги и есеи, италијанскиот филозоф се оддалечил од канонот на Гадамер за да ја регенерира трансгресивната и анархистичката нишка на херменевтиката.¹¹ Според Ватимо, инсистирањето на религијата и политиката што често се забележува во современата херменевтика не е само напредок во смисла на Гадамеровото вонметодско искусување на вистината, туку исто така и во смисла на оригиналните пречекорувања на херменевтиката, како што укажал Платон во *Ион* (534e) и во *Гозба* (202e). Иако Платон ја претставува херменевтиката како теорија на прифаќање и како практика на пренос и медијација, Хермес е обвинет за анархија затоа што пораките што ги пренесува никогаш не биле прецизни; со други зборови, неговите преводи и толкувања секогаш го менувале првичното значење. Ватимо смета дека Хермесовото менување не е грешка, туку вистинска придобивка од толкувањето, кое, за разлика од описите што трагаат да го постигнат идеалот на целосно објаснување, му додава нова виталност на првичното значење.

11 Vattimo and Zabala, *Hermeneutic Communism*; and Vattimo, *Della realtà: fini della filosofia* (Milan: Garzanti, 2012), во англиски превод на Columbia University Press; Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” in *Consequences of Hermeneutics: Fifty Years After Gadamer’s Truth and Method*, ed. J. Malpas and S. Zabala (Northwestern University Press, 2010), 282; and Vattimo, “The Future of Hermeneutics.”

framed democracies. The problem of these democracies and policies is that they are determined by the triumph of technology in which science becomes an instrument of oppression, control, and policing:

Here ‘policing’ takes many different forms: the ‘policing’ of thought (notably the proponents of analytic epistemology), the ‘policing’ of the leading classes (consider the ‘neo-realism’ of the major academic journals, as well as of the international ‘mainstream’ media), the ‘policing’ of governments (in the form, for instance, of cultural policies ‘compliant with the current order’, ‘neutral’ audit and assurance exercises and processes, or ‘objective’ evaluation of scientific productivity—the latter, starting from the privilege of English, represent a continuation of old imperialist and colonialist policies by other means)¹³

While many find that this metaphysical organization of the world has created a state of exception, Vattimo, following Heidegger, instead believes we are in a condition where “the only emergency is the lack of emergency,” that is, of events. In this condition hermeneutics, understood as an ontological stance striving for existence, takes the form of a political or, at least, existential commitment, meant to stir and shake those who obstruct our own involvement in the world. The fact that this project does not offer itself to descriptions but rather involves us from the beginning as interpreters—concerned human beings—is an indication of its existential nature. This is why outside the prejudice of knowledge as the mirror of nature one can no longer imagine a world given objectively but only through events.

As we can see Vattimo, following Nietzsche’s and Heidegger’s ontologies, suggests that interpretation

13 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 724

Иако во минатото херменевтиката отсекогаш имала големо значење како теорија и практика на толкување на законите и на светите списи, денес „веќе не може да се претставува . . . како невина теорија за толковниот карактер на секое искусување на вистината“; според италијанскиот мислител, влогот е уште поголем.¹² На пример, наместо да ја истакнува разликата меѓу “*Geisteswissenschaften*” („хуманите“ или „моралните“ науки) и “*Naturwissenschaften*” (природните науки), херменевтиката мора да покаже до кој степен може да даде витални одговори наспроти ексклузивните и насилните наметнувања на неолибералната политика на нашите ограничени демократии. Проблемот на овие демократии и политика е што се детерминирани од триумфот на технологијата во кој науката станува инструмент за утветување, контрола и полициско регулирање:

Во нив, ‘полициското регулирање’ се јавува во многу различни форми: ‘полициското регулирање’ на мислата (особено на застапниците на аналитичката епистемологија), ‘полициско регулирање’ на водечките класи (земете го предвид ‘неореализмот’ на најголемите академски списанија, како и на меѓународните ‘конвенционални’ медиуми), владиното ‘полициско регулирање’ (во облик на, на пример културната политика ‘во согласност со тековниот ред,’ ‘неутрална’ ревизија и практики и процеси на потврдување, или ‘објективно’ проценување на научната продуктивност, кое, почнувајќи од привилегираниот статус на англискиот јазик, претставува продолжување на старата империјалистичка и колонијалистичка политика, но со други средства).

must be understood from an ontological point of view, that is, in order to hold Being open to different events. This is why hermeneutics, like certain oppressed political, ecological, or social movements, “is committed to defend[ing] the survival of the human species on earth [because the] continuation of life requires that the event of Being is held open.” Although hermeneutics is becoming the philosophy of the absence of emergency, contributing to our social, political and cultural well-being, its thinkers will be “explicitly accused of being crypto-terrorist[s] and fomenters of social disorder.”¹⁴ While some might consider this a negative feature, Vattimo instead believes this accusation to be central in the transformation of hermeneutics from a Gadamerian philosophy of dialogue to one anarchic excess. After all, the intolerance of any form of anarchic hermeneutics within the academy rises from these accusations, which have always marginalized its thinkers:

Hermeneutics is forbidden from transgressing the proper limits of academic ‘good manners,’ limits that are essentially those of ‘descriptive’ metaphysics: there is a thing in front of me, ‘the world out here’, I describe it, I analyze it; I also judge it and condemn it (as absurd, false, morally unacceptable . . .); limits that depend always on assuming the validity of the distinction between subject and object—the very distinction which does not hold within the *Geisteswissenschaften*, the human sciences, and whose rejection gives rise to the ‘excess’ of hermeneutics—an excess that has an impact like that of a ‘terrorist’ attack, even if an attack of ideas.¹⁵

These excess is not very different from Luther’s revolt, Freud’s dismantling, and Kuhn’s transgression of the conservative impositions on religion and science in their

14 Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” 284, 286.

15 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 723.

12 Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” 282.

Додека многумина сметаат дека оваа метафизичка организација на светот создала состојба на исклучување, Ватимо, следејќи го Хајдегер, наместо тоа верува дека ние сме во состојба кога „единствената итност е поради недостатокот на итност,“ точно, на настани. Во ваква состојба, херменевтиката, сфатена како онтолошка позиција која стреми кон постоење, зазема форма на политичко, или, во најмала рака, егзистенцијално залагање, чија цел е размрдување и потресување на оние што ја попречуваат нашата сопствена вклученост во светот. Фактот што овој проект не дозволува да биде опишан, туку уште од самиот почеток нè вклучува како толкувачи, засегнати човечки суштества, е навестување за неговата егзистенцијална природа. Тоа е причината зошто без предрасудите на знаењето како огледало на природата веќе не може да се замисли објективен свет, туку тоа е можно само преку настани.

Како што може да видиме, Ватимо, следејќи ги онтологиите на Ниче и на Хајдегер, предлага дека толкувањето мора да се разбере од онтолошко гледиште, поточно, да се остави Битието да биде отворено за разни настани. Тоа е причината зошто херменевтиката, како некои угнетувани политички, еколошки или општествени движења, „е посветена на одбрана на преживувањето на човековиот вид на земјата [затоа што] за да се продолжи животот, настанот на Битието треба да остане отворен.“ Иако херменевтиката станува философија на отсуство на итност, која придонесува за нашата општествена, политичка и културна добросостојба, нејзините мислителите ќе бидат „експлицитно обвинувани како криптерористи и поттикнувачи на општествениот неред.“¹³ Додека некои може да сметаат дека ова е негативна карактеристика, Ватимо, напротив, верува

epochs. As we can see, interpretation is a vital practice, a philosophy of *praxis*, where Being's event is always held open for existential purposes. But as a vital practice interpretation provides a contrast not only for the passive acceptance that characterizes descriptions but also for those limits that Vattimo refers to in the passage above. This is why the “hermeneuticist, if they are to become serious, must also become, fatally, a militant—the question is: for which cause?”¹⁶

Vattimo responds to this question by choosing those marginalized social, cultural, and intellectual sectors that battle for survival against neoliberal economic constraints. These are not simply the weak and oppressed but also the humanities' non-instrumentalist disciplines, which have so much difficulty in obtaining research funds. The problem is not that these groups are incompetent but that they are both useless and dangerous to the “absence of emergency” that liberalism has achieved. Particularly dangerous from a neoliberal point of view are also those political causes, such as communism and Marxism, which have recently reemerged after the financial crisis of 2008. This is why Vattimo believes that to be a communist is not very different from being a hermeneuticist; both are fighting against those objective and realist constraints that have become increasingly indistinguishable from the laws of corporate capitalism. What is at stake here is a “reformation of the world” that must be “undertaken by a militant hermeneutics with all the tools of the humanities at its disposal—philosophy, theology, fine arts, law, politics.”¹⁷

In sum, hermeneutics cannot be reduced to a philosophical discipline such as aesthetics nor to a philosophical school such as positivism. There is more at stake in the process of interpretation, which transcends

13 Vattimo, “The Political Outcome of Hermeneutics,” 284, 286.

16 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 725.

17 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 727.

дека ова обвинување е клучно за трансформирањето на херменевтиката од Гадамерова философија на дијалог во анархистичко прелевање. Најпосле, нетолерантноста кон која било форма на анархистичка херменевтика во рамките на академијата произлегува од овие обвинувања што секогаш ги маргинализирале нејзините мислителци:

На херменевтиката ѝ е забрането да ги преминува границите на пристојноста на академското ‘примерно поведение,’ граници што во суштина ѝ припаѓаат на ‘описната’ метафизика: има предмет пред мене, ‘свет надвор,’ го опишувам, го анализирам; исто така давам суд за него и го осудувам (како апсурден, лажен, морално неприфатлив; граници кои секогаш зависат од претпоставувањето на валидноста на разликата помеѓу субјектот и објектот - токму онаа дистинкција која не важи во *Geisteswissenschaften*, хуманите науки, чие одбивање отвора простор за ‘претерувањето’ на херменевтиката - претерување кое има влијание како ‘терористички напад,’ и покрај тоа што е напад на идеи.

Претерувањето не е многу поразлично од Лутеровиот револт, Фројдовото расклопување и Куновото пречекорување на конзервативните наметнувања на религијата и науката во нивните епохи. Како што може да видиме, толкувањето е витална практика, философија на *praxis*, каде што настанот на Битието секогаш се држи отворено од егзистенцијалистички причини. Но како витална практика, толкувањето нуди контраст не само на пасивното прифаќање што ги карактеризира описите, туку и на границите за кои зборува Ватимо во пасусот погоре. Ете зошто „херменевтите, за да станат сериозни, мора исто така

disciplinary parameters and school ambitions. The works of the authors I have examined show it to be a thought in progress, constantly developing in different directions and for diverse problems. This is why hermeneutics, as the possibility to interpret differently, is not simply revolutionary but rather a way of thinking that leads to revolt, alteration, change. If it were only a revolutionary thought, then it would have to pretend to be absolute, complete. But hermeneutics does not pretend to have discovered the true meaning of a text, truth, or Being; rather, it discloses the different interpretations of these features. The world of hermeneutics is not an “object” that can be observed from different points of view and that offers various interpretations. It is a thought-world in continuous movement. If this world does not reveal itself to the perceptions of human beings as a continuous narrative, it is because we are not passive describers but engaged performers who must strive—through interpretation—for existence.

неизбежно да станат милитантни, но прашањето е: за која цел?“¹⁴

Ватимо на ова прашање одговара избирајќи ги маргинализираните општествени, културни и интелектуални сектори што се борат за опстанок со неолибералните економски ограничувања. Тие не се само слабите и угнетените, туку и неинструменталистичките дисциплини на хуманистичките науки, кои многу тешко наоѓаат истражувачки фондови. Проблемот не е во тоа што овие групи се некомпетентни, туку што се бескорисни и опасни за „отсуството на итност“ што го постигнал либерализмот. Од неолибералистичка гледна точка, особено опасни се политичките казуи, како што се комунизмот и марксизмот, што се појавиле повторно по финансиската криза од 2008 година. Затоа Ватимо смета дека да се биде комунист не е многу различно од тоа да се биде херменевт; и едниот и другиот се борат против тие објективни и реалистички ограничувања што сè потешко се разликуваат од законите на корпоративниот капитализам. Во прашање е доведено „реформирањето на светот“ што мора да го „направат милитантни херменевти со сите алатки што ги имаат на располагање хуманистичките науки - философијата, теологијата, ликовните уметности, законот, политиката.“¹⁵

Заклучно, херменевтиката не може да се сведе на философска дисциплина како што е естетиката, ниту на философска школа, како што е позитивизмот. Многу работи се доведени во прашање во процесот на толкување кое ги надминува дисциплинските параметри и школските амбиции. Делата на авторите што ги разгледував покажува дека се работи за незавршена мисла која постојано се развива во разни правци и опфаќа разновидни проблеми. За-

14 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 725.

15 Vattimo, “The Future of Hermeneutics,” 727.

тоа херменевтиката, како можност да се толкува поинаку, не е само револуционерна, туку е и начин на размислување кој води кон револт, преиначување, промена. Да беше само револуционерна мисла, тогаш ќе мораше да се преправа дека е апсолутна, комплетна. Но херменевтиката не се преправа дека ги открила вистинските значења на текстот, вистината, Битието; напротив, таа ги открива различните толкувања на овие нешта. Светот на херменевтиката не е „објект“ што може да се набљудува од различни гледни точки и што нуди разновидни толкувања. Тоа е мисловен свет во постојано движење. Ако тој свет самиот не им се открива на перцепциите на луѓето како континуирана нарација, причината за тоа е што ние не сме пасивни опишувачи, туку ангажирани актери кои мора да стремат - преку толкување - кон егзистенција.

Игор
Јованоски

**Лакло на Балканот:
Преведувајќи го
„Популистичкиот ум“ во
нелиберален политички
и културен контекст**

Биографска белешка

Игор Јованоски студирал политичка и општествена теорија и меѓународни односи во Скопје, Ница & Берлин и Бремен. Бил докторант на фондацијата Волксваген и на Иницијатива за исклучителност во образованието на Федералната влада на Сојузна Република Германија. Предавал на Универзитетот во Бремен, Универзитетот Американ колеџ Скопје, Југоисточниот Европски Универзитет и Институтот за Општествени науки и Хуманистика. Од јули 2016 е истражувач на Универзитетот Окленд, Нов Зеланд.

Апстракт

Трудот на Ернесто Лакло е парадигматски за пост-марксистичката левица денес.¹ Неговиот концепт за „популистичкиот ум“ е особено влијателен.² Залагајќи се за воспоставување на пост-идеолошки сојузи засновани на идејата за популизмот тој го впрегнува последниов во корист на радикалните демократски политики на дваесет и првиот век. Последниве години токму артикулацијата на овој тип на, во основа, пост-модерни, идентитетски политики

1 Stuart Sim. *Post-Marxism. An intellectual history* (London: Routledge, 2000) 1:456

2 Ernesto Laclau. *Populist Reason* (New York: Verso, 2005) 1:130

Igor
Jovanoski

**Laclau in the Balkans:
Translating “Populist
Reason” in an Illiberal
Political and Cultural
Context.**

Bionote

Igor Jovanoski studied political and social theory and international relations in Skopje, Nice & Berlin and Bremen. He was a Volkswagen PhD fellow and fellow of the German federal government Excellence initiative. He has taught at the University of Bremen, University American College Skopje, South Eastern European University and the Institute for Social Science and Humanities. Currently, he is a research fellow at the University of Auckland, New Zealand.

Abstract

Ernesto Laclau’s work has become paradigmatic for the post-Marxist left today.¹ In particular, his concept of “populist reason” is very prominent.² It advocates the establishment of post-ideological alliances based on the notion of populism, harnessing the latter for the sake of 21st century radical democratic politics. And obviously, this type of post-modern, identitarian endeavour took some practical shape in Southern Europe. Drawing on Laclau, as well known, and abandoning the old Marxist categories of class struggle, the left-wing coalitions of Syriza in Greece and Podemos in Spain

1 Stuart Sim. *Post-Marxism. An intellectual history* (London: Routledge, 2000) 1:456

2 Ernesto Laclau. *Populist Reason* (New York: Verso, 2005) 1:130

се вкорени во Јужна Европа. Повикувајќи се на Лакло, и напуштајќи ги класичните марксистички категории на класна борба, левичарските коалиции на Сириза во Грција и Подемос во Шпанија се покажаа успешни во мобилизирањето на пошироки и политички неконзистентни општествени слоеви. Тие се сега или владеачки партии во нивните земји или добиваат значителен број гласачки ливчиња на изборите. Сепак, и покрај политичкиот успех, овие коалиции се покажаа крехки во идеолошки и организациони аспекти и особено ранливи на пост-изборните барања на глобалниот капитал. Подолу на југ, на Балканот, политичкиот превод на Лакло е уште понеизвесен. Заобиколени од глобалните финансиски текови и внатрешно наклонети кон политички и културен авторитаризам, се чини дека балканските општества се неспремни за целосно прифаќање на левиот популизам. Уште повеќе, неговата употреба и легитимација во овие структурни рамки, го претвора „популистичкиот ум“ во еднакво потенциентен алат за десничарските, авторитарни соперници.

Во овој есеј, се обидувам да ја промислам политичката корисност на идеите на Лакло токму во рамките на Балканскиот политички и културен контекст. Наместо критички ангажман со неговата мисла, едноставно ги барам нејзините практично-политички импликации во ова опкружување. Тврдам дека нелибералните општества на Балканот (и било каде) се историски плодни почви за одгледување десни популизми и, како такви, антитеза на Лакловиот вид на леви, егалитаријански популистички политики.

Вовед

Речиси никогаш, барем не после 1968 и „падот“ на класичниот Марксизам, името на еден автор не се издигнало до степен да постане отпечаток на цело движење и идеолошки дискурс на современата ле-

did prove successful in mobilizing wider and politically inconsistent societal strata. They are now either ruling parties in their respective countries or take significant chunk of voters’ ballots. Despite the political success, however, they also proved fragile in ideological and organisational terms and particularly vulnerable to the post-electoral demands of the global capital. Further in the south, in the Balkans in particular, Laclau’s political translation was even less certain. Bypassed by the external, global capital flows but internally prone to cultural and political authoritarianism they seemed unfit to fully embrace left-wing populist politics. What is more, placed in this structural setting, the “populist reason” turned also into a potent tool for its right-wing authoritarian counterparts.

In this essay I attempt to analyze the political fruitfulness of Laclau’s ideas exactly in the peculiarity of the Balkans’ political and cultural context. Rather than a critical engagement with his thought I simply search for its practical-political implications in this setting. I argue that the illiberal political societies in the Balkans (and elsewhere), are historically fertile grounds for breeding rightwing populisms, and thus antithetical to Laclauian type of leftwing egalitarian populist politics.

Introduction

Hardly ever, at least not since the post-1968 “demise” of the classical Marxism, has been an author’s name referred to such an extent to become a blueprint for the whole movement or an ideological discourse of the contemporary left. And indeed, especially since the Lehman brothers collapsed in 2008, followed by the 2009 explosion of the European sovereign debt crisis, everyone in the left spectre talks about Ernesto Laclau. His ideas of “populist reason,” together with the highly influential “Hegemony and Socialist strategy” co-

вица. И навистина, особено после пропаста на „Леман Брадерс“ во 2008, проследена со кризата на суверениот долг во еврозоната во 2009, Ернесто Лакло е еден од најспомнуваните автори во рамките на левиот спектар. Неговите идеи за „популистичкиот ум“ заедно со многу влијателната „Хегемонија и социјалистичка стратегија“ коавторирани со Шантал Муф,³ постанаа главен извор на глобална инспирација за сите оние кои ја туркаат идејата за радикални демократски политики.⁴

Делумниот успех на Европската левица, од Подемос во Шпанија преку Сириза во Грција па се до, ако сакате, Балканските пленуми, е исто така оценуван наспроти политичкиот импакт на трудот на Лакло. Барајќи потентна теориска рамка која ќе ја „закрие“ борбата против сепфатната нео/либерална/конзервативна хегемонија во ситуација на постојано опаѓање на левиот мејнстрим сите тие, помалку или повеќе, се свртија кон радикалната демократска теорија на Лакло. На кратко, таа обезбеди контра-хегемониски алатки кои отидоа отаде класичните Марксови категории на класна борба понудувајќи простор за создавање пошироки, пост-идеолошки популистички коалиции. Во овој простор, имено, ‘смртта на субјектот,’ која, не толку неодамна, беше гордо обзнанета *urbi et orbi*, е наследена со нов и широко развиен интерес кон повеќеслојните идентитети кои се појавуваат и се размножуваат во

authored with Chantal Mouffe,³ have become a major source of global inspiration for all those pursuing the idea of radical democratic politics.⁴

In Europe, in particular, the partial successes of the European left, stretching out from the Podemos in Spain, through Syriza in Greece and up to the Balkans’ plenums if you will, have been also assessed against the political impact of Laclau’s thought. Looking for potent theoretical construction that will fix the struggle against the overarching neo/liberal/conservative hegemony in a condition of debilitating mainstream left they all turned, to a greater or lesser extent, to Laclau’s radical democratic theory. In short, it provided counter-hegemonic tools that went beyond the classical Marxist categories of class struggle offering space for forging wider, post-ideological populist coalitions. In this space, “the ‘death of the subject,’ which was proudly proclaimed *urbi et orbi* not so long ago, has been succeeded by a new and widespread interest in multiple identities that are emerging and proliferating in our contemporary world.”⁵ Bringing them politically all together paves the way for the emergence of “populism.” It “occurs when a series of particular “democratic” demands (for better social security, health services, lower taxes, against war, and so on) is enchained in a series of equivalences, and this enchainment produces “the people” as the universal political subject.”⁶

3 Ernesto Laclau and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy* (New York: Verso, 1985) 1:198

4 Популизмот воопшто и „популистичкиот ум“ се доста дебатирани и оспорувани теми во врска со нивните позитивни или негативни импликации. За преглед на сега огромната дебата види: David Howarth (ed). *Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique* (London and New York: Routledge, 2014) 1: 294

3 Ernesto laclau and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy* (New York: Verso, 1985) 1:198

4 Populism in general, and “populist reason” in particular, have been hotly contested topics as to their positive or negative implications. For an overview of the now immense debate see: David Howarth (ed). *Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique* (Routledge, London and New York, 2014) 1: 294

5 Ernesto Laclau. *Emancipations* (New York: Verso, 1996) 20.

6 Slavoj Zizek. *In defence of lost causes*. (New York: Verso, 2009), 277

современиот свет.”⁵ Нивната заедничка, политичка артикулација која го предизвикува политичкиот мејнстрим ја поплочува патеката на Лаклоовиот „популизам.” Тој се „изнедрува кога серија на конкретно демократски барања (за еднаквост, правда подобра социјална заштита, здравствени услуги, пониски даноци и сл.) се врзува во синџир на еквиваленции чиј што производ е „народот” како универзален политички субјект.”⁶

Во практична, политичка смисла, ова изгледаше прилично остварливо во случајот на Шпанија и, во малку поинаков опсег, во Грција. Нивните лидери на левицата, спротивно на мејнстримот, беа добро упатени во трудот на Лакло и ги поставија неговите идеи во практика. Искористувајќи ги културните, „групни” наместо само општествените „класни” особености и динамики тие тргнаа по патот на „популистичкиот ум.” Фокусот на првите овозможи градење на широки и флуидни коалиции на разноврсни, општествени и културно, субјектни позиции. Избегнувањето на вторите го понуди многу-потребниот не-редукционистички простор за нивно сојузување во кооперативна политичка платформа. Резултатот, како што е добро познато – повеќе потентна но исто така расцепкана и флукуиращка левица. Од една страна, политичката потентност беше видлива во можноста на Подемос да го предизвика политичкиот мејнстрим во Шпанија и да добие, на регионално, национално и европско ниво, значаен дел од гласовите на шпанските гласачи. Во Грција беше уште поизразено. Сириза, коалицијата на грчката радикална левица, успеа да победи на националните избори и сега е водечка политичка сила во

In practical, political terms this seemed to be quite viable in the cases of Spain and, to a slightly different extent, in Greece. Their non-mainstream left leaders, being well versed in the work of Laclau applied his ideas in practice. Exploiting cultural, “group” rather than strictly social, “class” particularisms and dynamics, they did embark on the road of “populist reason.” The focus on the former enabled building wider and more fluid mobilizations of diverse, socially and culturally, subject positions. The latter, offered the much needed non-reductionist space for joining them in a cooperative political platform. The result, as well known - more potent but also fragmented and yet fluctuating left. On the hand, the political potency was seen in the ability of Podemos to challenge the Spanish political mainstream and to get, regionally and now at the national level, a significant chunk of Spanish voters’ ballots. In Greece it was even more explicit. Syriza, the coalition of the Greek radical left, succeeded in winning the national elections and is now the leading political force in the country. On the other, both political subjects remained loose and unstable political enterprises which in a short run, as well known, already questioned their vaguely stated ideological convictions. In the longer run, it also questions their ability to govern viably and functionally.

Laclau’s influence has been also sensed in the Balkans; in Croatia (2010), Bosnia (2013), Bulgaria (2012) and, in particular, in the Republic of Macedonia (2014-2016). In the past few years, anti-establishment movements spread in the region, challenging the authoritarian dogma, both in its right-wing nationalist and/or (pseudo) left mainstream bureaucratic dressing. The so-called “plenums,” - extra-institutional political forums of direct, deliberative democracy, stirred equivalential dynamics of wider coalitions building, promising pathways for democratic change. Yet, despite the initial political successes, they failed to shape longer-

5 Ernesto Laclau. *Emancipations* (New York: Verso, 1996) 20.

6 Slavoj Zizek. *In defence of lost causes*. (New York: Verso, 2009), 277

земјата. Од друга страна, обата политички субјекти останаа лабави и нестабилни политички потфати што на краток рок веќе ги проблематизира нивните широко изразени идеолошки убедувања. На подолг рок, тоа ја проблематизира и нивната способност да владеат одржливо и функционално.

Влијанието на Лакло беше исто така почувствувано и на Балканот. Во Хрватска (2010), Босна и Херцеговина (2013), Бугарија (2013) и, конкретно, во Република Македонија (2014-2016). Во изминативе неколку години, во регионот се проширија анти-естаблишмент движења кои ја предизвикаа авторитарната догма во обете, десни – националистички и/или (псевдо) леви бирократски, мејнстрим варијанти. Таканаречните пленуми – екстра-институционални политички форуми на директна, делиберативна демократија, поттикнуа еквивалентни динамички на градење на широки коалиции, ветувајќи патешта за темелни, демократски промени. Сепак, и покрај почетните политички успеси, тие не успеаа да оформат подолготрајни коалиции и, за разлика од Шпанија и Грција, институционално да ги предизвикаат корумпираните политички елити. Наместо тоа, последниве надвладаа употребувајќи ја исто, за воља на вистината, силата на популизмот за ребрендирање на нивните десни (или псевдо-леви) дискурси.

Зошто тоа е така? Очигледно, како што Лакло самиот тврдеше, популизмот и во неговата лева и десна варијанта може да биде еднакво плоден. Сим исто се согласува кога вели „новите движења може еднакво политички да не одведат во десна како и во лева насока.”⁷ Со други зборови, политичката десница може еднакво да добие. Ова, како и да е, не само што ја проблематизира универзалната (хуманистич-

lasting alliances and, unlike in Spain and Greece, to institutionally challenge the corrupted political elites. Instead, the later prevailed, also using, as a matter of fact, the force of populism for rebranding their own right (or pseudo-left) wing discourses.

Why was this so? Obviously, as Laclau himself claimed, populism, both in its left-wing and right-wing variants, can be equally fruitful. Sim also agrees with it when saying “new struggles could as well take us in a rightward as a leftward direction politically.”⁷ In other words, the populist right can equally benefit as well. This however, not only questions the universal (humanist and progressivist) fruitfulness of Laclau’s thought but also binds it down with the structural conditions, both in socio-political and cultural terms. Culture, in particular seem to matter a lot. Populism, in Laclau’s own words, can be also regarded “as a dimension of political culture which can be present in movements of quite different ideological sign.”⁸ That means that authoritarian illiberal societies with less egalitarian and pluralist political experiences and cultures will be more prone to embrace right-wing rather than left-wing populism.

The Balkans, as I argue here, are an example of that. Lacking a genuine civic society and historically prone to cultural and political authoritarianism they seem unfit, at least not enough, to effectively embrace “populist reason.” Not in this stage of their development and not in its “progressivist, humanist” variant. This presumption, in particular, and not only from an empirical perspective, concerns me most in this paper. To give an answer to it, however, I will firstly briefly delineate Laclau’s main and foundational theses in “Hegemony” followed by an interpretation of “Populist reason.” As I put it in the introduction, rather than a critical analysis and

7 Sim, Post-Marxism, 28

7 Sim, Post-Marxism, 28

8 Laclau, Populist reason, 14

ка и прогресивна) корисност на Лакловата идеја за популизмот туку исто така ја врзува со структуралните услови, во обата социо-политички и културни контексти. Културата, изгледа е особено важна а популизмот, во зборовите на Лакло, може да се смета „за димензија на политичката култура која може да биде присутна кај движења со прилично различен идеолошки отпечаток.”⁸ Тоа претпоставува дека авторитарни, нелиберални општества со помалку егалитаристички и плуралистички искуства и култури ќе бидат повеќе наклонети да го прифатат десниот отколку левиот популизам.

Балканот, се чини, е токму таков пример. Во недостаток на автентично цивилно општество и историски наклонет кон политички и културен авторитаризам тој изгледа неподготвен, барем не доволно, за ефективно прегрнување на „популистичкиот ум.” Не во оваа фаза на развој и не во неговата „прогресивна и хуманистичка” варијанта. Оваа претпоставка, конкретно, и не само од емпириска гледна точка, ме засега најмногу во овој есеј. За да го одгонетнам тоа, како и да е, најпрво ќе ги разлчам основните тези на Лакло во „Хегемонија“ следени со интерпретација на „Популистичкиот ум.“ Како што веќе наведов во воведот, наместо критичка анализа и теориско соочување со мислата на Лакло, мојата цел е да ја илустрирам неговата политичка философија и, подоцна, да го побарам нејзиниот практичен, политички импакт. Следува многу кратка критика и екскурс за најзината можна апликација во случаите на шпанската (Подемос) и грчка (Сириза) левица. Тука ќе ги потцртам структурните услови кои доведоа до раст на популистичката левица таму и стратегите кои таа ги употреби во сопственото политичко искачување.

engagement with Laclau’s thought, my aim here is to illuminate his political philosophy and to search for its practical impact latter. Next comes a very brief critique and an excursus on its possible application in the cases of Spanish (Podemos) and Greek (Syriza) left. I will underline the structural conditions that led to the rise of the populist left there and the strategies it used in its political ascent. Lastly I will offer a comparative “translation” of Laclau’s work in the Balkans, dealing specifically with the case of Macedonia.

Hegemony

In David Howarth’s view, “there are multiple ways to classify and present a thinker’s work.”⁹ (1) A genealogical mode, (2) a mode of connecting the author’s central ideas to the particular contexts in which he or she wrote (Skinner) or, (3) abstraction of the key concepts and logics with a view to evaluating the essence of a thinker’s contribution.¹⁰ Following his footsteps I am also combining the second and the third approach. The aim is to underline and evaluate Laclau’s main ideas but also to relate them to the surrounding and (co) constitutive contexts. Obviously, the core of his thought has been developed in his seminal “Hegemony and Socialist Strategy,”¹¹ which also served as a ground for his more recent reflexions.¹² Written in 1986 “Hegemony” anticipated the end of the Cold War and the end, as such, of the practical ideological division between the West

9 David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. 21.

10 Howarth, Post-Marxism, 21

11 Laclau and Muffe, Hegemony, 47:93

12 For an excellent overview of the overall development of Laclau’s thought see the above-mentioned: David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. (London: Routledge, 2014). 1:294. I am thankful to Ljupco Petkovski for bringing this book to my attention.

Најпосле, јас ќе понудам компаративен „превод“ на Лаклоовиот труд на Балканот, занимавајќи се конкретно со случајот Македонија.

Хегемонија

Според Дејвид Хауарт, „постојат многу методи на класифицирање и претставување на трудот на еден мислител.”⁹ (1) Генеалогски метод, (2) метод на поврзување на централните идеја на авторот со конкретните контексти во кои тој или таа пишувал (Скинер) или, (3) апстракција на клучните концепти и логик со поглед на оценување на суштината на придонесот на мислителот.¹⁰ Следејќи ги неговите чекори, исто ги комбинирам вториот и третиот пристап. Целта е да се подвлечат и оценат главните идеи на Лакло но исто така да се поврзат со опкружувачките и (ко)основачки контексти. Очигледно, јадрото на неговата мисла било развиено во неговата клучна „Хегемонија и социјалистичка стратегија,”¹¹ која служеше како основа и за неговите понеодамнешни размислувања.¹² Напишана во 1986, „Хегемонија“ го антиципираше крајот на Студената војна и крајот, како таков, на идеолошката подвоеност помеѓу Западот и Истокот. Наизглед, да го парафразирам Фукујама, таа го антиципираше и „крајот“ на самата идеолошка историја и поврзаната и мисла. Сепак, наместо безусловно прифаќање на надоаѓачката и неограничена хегемонија на либералниот капитализам

and the East. Seemingly, to paraphrase Fukuyama, it also anticipated “the end” of the very ideological history and related thought. Yet, rather than unconditionally accepting the upcoming and unrestrained hegemony of the liberal capitalism and the historical defeat of the socialist left, it embarks on the necessary reconstruction of the Marxist thought and its main categories. Socialism now, Laclau and Mouffe argued, “should no longer focus on class warfare. Instead, socialists should seek to unite discontented groups – such as feminists, gay people, environmentalists, the unemployed – against a clearly defined enemy, usually the establishment.”¹³ There they turned to the concept of hegemony. Hegemony, to be more specific, signifies not only the practical supremacy of the free-market ideology but also, speaking in historical terms, the whole cluster of tactics, socialisation techniques and normalisation strategies this system used to ‘interpellate subjects’ and to legitimize its existence. Developed by Gramsci, it simply portrayed not only the economic and materialist predetermination of the (class) relations in a capitalist society but also its cultural, discursive setting that gave meaning to its practical and symbolic Real.

Situating Gramsci in the postmodern capitalist setting of the 80es, and drawing on poststructuralist epistemologies Laclau and Mouffe simply reconstructed the classical categories of Marxism centred on the notions of class and class struggle. Their approach, accordingly, consists of the following moves: (1) to the notion of economic determinism it confronted the idea of cultural relativism/pluralism, (2) to the idea of fixed and socially predetermined class identities it confronted the notion of fluid, fragmented political identities whereby, (3) the

9 David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. 21.

10 Howarth, Post-Marxism, 21

11 Laclau and Mouffe, Hegemony, 47:93

12 За одличен преглед на општиот развој на мислата на Лакло види во: David Howarth. Ernesto Laclau: Post-Marxism, Populism and Critique. (London: Routledge, 2014). 1:294. Му благодарам на Љупчо Петковски што ми го привлече вниманието на оваа книга.

13 Giles Tremlett, “The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” Guardian, March 31, 2015

и на историскиот пораз на социјалистичката левица, книгата се зафаќа со неопходната реконструкција на марксистичката мисла и нејзините главни категории. Социјализмот сега, тврдеа Лакло и Муф, „не треба повеќе да се фокусира на класната војна. Наместо тоа, социјалистите треба да ги обединуваат незадоволните групи – како феминистките, геј популацијата, поборниците за заштита на природната средина, невработените – наспроти јасно дефиниран непријател, вообичаено естаблишментот.“¹³ Тука тие се вртат кон концептот на хегемонија. Последнава, да бидеме поспецифични, означува не само практична превласт на идеологијата на слободниот пазар туку, зборувајќи од историски аспект, цел корпус на тактики, социјализаторски техники и стратегии за нормализација кои овој систем ги употребува за „интерпелација на субјектот“ и легитимација на сопственото постоење. Развиен од Грамши, тој едноставно ја портретира не само економската и материјалистичка предодреденост на (класните) односи во капиталистичкото општество туку и културното и дискурзивно опкружување кое му дава симболичко значење на Реалното.

Сместувајќи го Грамши во постмодерниот капиталистички контекст на осумдесеттите, и потпирајќи се врз постструктуралистички епистемологии, Лакло и Муф едноставно ги реконструираа класичните категории на Марксизмот засновани врз поимите на класа и класна борба. (1) На материјализмот и економскиот детерминизам тие му ја спротивставија идејата за културен релативизам/плурализам; (2) на концептот за фиксирани и општествено предетерминирани класни идентитети тие се спротивставија со идејата за флуидни, расцепкани идентитети каде

logic of diversity overcomes the logic of equivalence.¹⁴ Fragmentation and fluidity, according to them, mirror the differing group dynamics in late capitalism whereby a variety of culturally predetermined identities, rather than unitary social (class) identities, fight their way under the sun. Organised in loose and fluctuating coalitions, these “new social movements,” based on ethnic, sexual, urban and ecological affiliations which override and make obsolete the class moment, are the new politically potent actors on the stage. And it is they who, according to Laclau and Mouffe, shape the context and the concept of the post-modern “radical democratic politics.” ‘Radical’ here, as Sim showed, means irreducibility “to a unitary foundational principle (working-class consciousness in a class struggle, for example), and ‘democracy’ the ongoing ‘displacements’ generated by the expansion of the egalitarian imaginary.”¹⁵ “Working-class struggles can then be, as Laclau and Mouffe put it, ‘redimensioned’ as a plurality of often conflicting struggles, but, more importantly, shown to offer exciting opportunities for new alliances challenging the political establishment (as in the case of the événements where students and workers combined to confront the French state).”¹⁶ Consequently, in this setting the build-up of new alliances whereby the “identification of discursive conditions for the emergence of a collective action, directed towards struggling against inequalities and challenging the relations of subordination”¹⁷ is the main theoretical and practical task. Ever since then “Hegemony” has stirred an enormous debate in the post-Marxist left as well critiques from its more classical Marxist variants.¹⁸ Laclau and Mouffe themselves

14 Laclau and Mouffe, *Hegemony*, 47:93

15 Stuart Sim. *Post-Marxism*, 27.

16 *Ibid*, 28.

17 *Ibid*, 23.

18 Simon Critchley and Oliver Marchart. *Laclau: A Critical Reader* (London: Routledge, 2004). 1:368

13 Giles Tremlett, „The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” *Guardian*, March 31, 2015

што (3) логиката на диверзитет ја надминува логиката на еквивалентност.¹⁴ Расцепканоста и флуидноста, според нив, ја отсликува динамиката на различните групи во доцниот капитализам каде што разноликост на културно предодредени идентитети, наместо унитарни општествени (класни) идентитети, се бори за своето место под сонцето. Организиранни во лабави и флукуирачки коалиции, овие „нови општествени движења,” зановани на етнички, сексуални, урбани и еколошки приврзаности кои го редуцираат и застаруваат класниот момент, се новите политички потентни актери на сцената. И токму тие, според Лакло и Муф, го обликуваат контекстот и концептот на постмодерните „радикални демократски политики.” ‘Радикално,’ тука, како што покажува Сим, значи несводливост „на унитарен основачки принцип (класна свест и класна борба, на пример) и ‘демократија’ – тековните ‘разместувања’ генерирани со експанзијата на егалитаристичката замисла.”¹⁵ „Борбата на работничката класа тогаш, според Лакло и Муф, може да биде ‘редимензионирана’ како мноштво на често конфликтни судири но, уште поважно, како можност за нови, возбудливи коалиции кои го предизвикуваат политичкиот естаблишмент (како на пример во случајот на ‘les événements’ од 1968 кога студентите и работниците се соединија во судирот со француската држава).”¹⁶ Како последица, изградбата на нови коалиции во овој сетинг каде што „идентификацијата на дискурсивни услови за појава на колективна акција, насочена кон борба против нееднаквостите и предизвикување на односите на потчинување”¹⁷ е главната теориска и практична задача. Оттогаш „Хегемонија” поттикна огромна де-

continued developing their main theses. It was in 2005, nevertheless, that is, Verso’s publication of Laclau’s *Populist Reason* that placed it in the centre, as I said above, of the post 2008 global left debate.

Populist reason.

“The royal road to politics?”

As well known, the 2008 global economic crisis provoked, among the others, a widespread global resentment and appearance of new social movements such as the “Occupy” in the US, the “Indignados” in Spain and many others. In organisational terms, despite their idiosyncratic socio-cultural qualifications, they all represented loose coalitions which overlapped in the struggle against the global, corporate techno-capitalism and the tremendous inequalities gap it produced in terms of power and the distribution of socio-economic resources. It was in this material setting wherein Laclau’s theoretical ideas again resonated with potency. The “new social movements’ coalitions” was something he and Mouffe advocated ever since the publication of “Hegemony” in the 80s. Placed now in twenty-first’s century post-industrial, postmodern context whereby all the old social allegiances to class were being seemingly overrun by culturally predetermined forms of identification it seemed that the book’s predictions have come true. Because of its popular and populist appeal however, as well as the updated strategies needed for building wider coalitions a further elaboration was necessary. It was to be found in Laclau’s “Populist reason.” Let me explain this.

Published by Verso in 2005 it tackles straightforwardly populism’s “marginal position within the discourse of social science - the latter having confined it to the realm of the unthinkable, to being the simple opposite of political forms dignified with the status of a full

14 Laclau and Muffe, *Hegemony*, 47:93

15 Stuart Sim. *Post-Marxism*, 27.

16 *Ibid*, 28.

17 *Ibid*, 23.

бата кај пост-максистичката левица како и критики од нејзините покласични марксистички варијанти.¹⁸ Самите Лакло и Муф продолжија да ги развиваат нивните идеи проширувајќи ги главните категории на „Хегемонија.“ Како и да е, издавањето на Версо на Лакловиот „Популистички ум“ во 2005 година, го постави повторно во центарот на, како што кажав погоре, дебатата на левицата која следеше после глобалната економска криза од 2008 година.

Популистички ум.

„Кралски пат кон политиката“?

Како што е познато, глобалната криза од 2008 предизвика, меѓу другото, раширено глобално незадоволство но и појава на нови општествени движења. „Окупај“ (Осципу) во Соединетите американски држави и пошироко, „Индигнадос“ (Indignados) во Шпанија и многу други. Овие движења, и покрај нивните идиосинкретски квалификации, претставуваа лабави коалиции кои се преклопуваа во борбата против глобалниот, корпоративен техно-капитализам и огромниот џеб на нееднаквости кои тој ги произведе во поглед на редистрибуцијата на моќта и социо-економските ресурси. Токму во рамките на овој материјално опкружување идеите на Лакло повторно одекнаа со потентност. Впрочем уште од објавувањето на „Хегемонија“ во осумдесеттите тој и Муф се залагаа за коалиции на „новите општествени движења.“ Ставени сега во пост-индустрискиот, пост-модерен контекст на дваесет и првиот век каде што сите општествени приврзенисти кон класата беа наводно надминати од културно предодредени форм на идентификација се чинеше дека препоставките на книгата се оствариле. Како и да е, токму поради нивната популарна и популистичка

rationality.”¹⁹ This relegation, in Laclau’s understanding, “has been possible only because, from the very beginning, a strong element of condemnation has been present in the consideration of populist movements. Populism has not only been demoted: it has also been denigrated. Its dismissal has been part of the discursive construction of a certain normality, of an ascetic political universe from which its dangerous logics had to be excluded.”²⁰

Hence, unlike the ‘normal’ and rational in politics, populism reflected the shallow, superficial and provincial; a vague rhetorical demagoguery rather than a logical comprehension of political complexities. Moreover, and this is something rationalist academia has found very hard to cope with and hence its status:

populism itself tends to deny any identification with or classification into the Right/Left dichotomy. It is a multiclass movement, although not all multiclass movements may be considered populist. Populism probably defies any comprehensive definition. Leaving aside this problem for the moment, populism usually includes contrasting components such as a claim for equality of political rights and universal participation for the common people, but fused with some sort of authoritarianism often under charismatic leadership. It also includes socialist demands (or at least a claim for social justice), vigorous defence of small property, strong nationalist components, and denial of the importance of class. It is accompanied with the affirmation of the rights of the common people as against the privileged interest groups, usually considered inimical to the people and the nation. Any of these elements may be stressed according

18 Simon Critchley and Oliver Marchart. *Laclau: A Critical Reader* (London: Routledge, 2004). 1:368

19 Laclau, *Populist Reason*, 19

20 *Ibid*, 19

привлечност, како и ажурираните стратегии потребни за градење пошироки коалиции понатамошна елаборација беше неопходна. Таа можеше да се најде во Лаклоовиот „Популистички ум.“ Објавен од издавачката куќа Версо во 2005, трудот директно се занимава со популизмот и неговата „маргинална положба во рамките на дискурсот на општествените науки – ограничена од страна на подоцнежниот во областа на немисливото, како обична спротивност на политичките форми почестени со статусот на полна рационалност.”¹⁹ Ова пренасочување, според разбирањето на Лакло, „било можно бидејќи, од самиот почеток, многу силен елемент на осуда бил присутен во разгледувањето на популистичките движења. Популизмот, не само што бил деградиран, туку бил и понижен. Неговото отфрлување било дел од дискурсивната конструкција на одредена нормалност, на еден аскетски политички универзум од кој неговата опасна логика морала да биде исклучена.”²⁰

Оттука, за разлика од „нормалното” и рационалното во политиката, популизмот го отсликуваше плиткото, површното и провинциското; нејасна реторичка демагогија наместо логичко разбирање на политичките комплексности. Уште повеќе, и ова е нешто со што рационалистичката академија многу тешко се справуваше, и токму оттука неговиот статус:

самиот популизам тежнее да отфрли било каква идентификација со или класифицирање во рамките на дихотомијата Левица/Десница. Тој е повеќекласно движење, иако не сите повеќекласни движење може да се сметаат како популистички. Популизмот, најверојатно, се спротивставува на било каква посеопфатна дефиниција. Оставајќи го настрана овој про-

to cultural and social conditions, but they are all present in most populist movements.²¹

This accorded multiplicity of meaning which translated into inability to, more or less, precisely conceptualise populism, according to Laclau was more to the “limitation of ontological tools available to political analysis” rather than to the subject of populism itself. *A priori* imbued with pejorative, negative meanings, populism is relegated to a mere epiphenomenal level.²² However, the question of importance for Laclau is not the perceived vagueness of populism *per se*; it is the vagueness and indeterminacy of the social reality as such. Far from the rationalistic ideal of fully and rationally administered reality it is itself vague and undetermined, a discursive product of contingent articulations expressing fragmented and fluctuating identities. And in that case, and this is Laclau’s major point, “wouldn’t populism be, rather than a clumsy political and ideological operation, a performative act endowed with a rationality of its own - that is to say, in some situations, vagueness is a precondition to constructing relevant political meanings?”²³

This is the core analytical assumption of his argument and henceforth the starting position for the deeper theoretical fundamentals of the idea of “populist reason.” Before we get to this, however, we need to also understand Laclau’s ontology. Developed in ‘Hegemony, he draws on the categories of 1) discourse, 2) empty signifiers and hegemony and 3) rhetoric. The first is the primary terrain of the constitution of objectivity; the language realm where no positive terms exist but only differences, accordingly shaping the identities and related action. The second is about the signifying games that accord

21 Ibid, 4

22 Ibid, 17

23 Ibid, 18

19 Laclau, *Populist Reason*, 19

20 Ibid, 19

блем само за момент, популизмот вообичаено вклучува спротивставени компоненти како барање за еднаквост на политичките права и универзална партиципација на обичните луѓе но споени со неков вид на авторитаризам често под харизматско водство. Тој исто така вклучува социјалистички барања (или барем барања за социјална правда), силна одбрана на ситната сопственост, цврсти националистички компоненти и негирање на важноста на класата. Тој е придружен со афирмација на правата на обичните луѓе против привилегираните групи на интерес, најчесто сметани за штетни за народот и нацијата. Било кој од овие елементи може да се потенцира во согласност со културните и општествени прилики, но тие сите се присутни во мнозинство популистички движења.²¹

Сето ова придава мноштво на значења кои се преведуваат во неможност за, повеќе или помалку, прецизно концептуализирање на популизмот. Според Лакло ова е повеќе резултат на „ограничувањето на онтолошки алатки кои и стојат на располагање на политичката анализа” а помалку на субјектот на самиот популизам.²² *A priori* задоен со пежоративни, негативни значења, популизмот е сведен на обичен епифеномен. Како и да е, прашање од важност за Лакло не е претпоставената нејасност на популизмот *per se*; тоа е нејасноста и неодреденоста на општествената реалност како таква. Далеку од рационалистичкиот идеал за целосно и рационално администрирана реалност таа самата е нејасна и неодредена, дискурсивен производ на случајни артикулации кои изразуваат расцепкани и флукуиращки идентитети. И во тој случај, и оваа е главната поента на Лакло „не

the hegemonial role of a signifier of an impossible object within the field of a (failed) irretrievable totality assuming the very representation of this incommensurable totality as such. The third, eventually, if the empty signifier arises from the need to name an object which is both impossible and necessary, the hegemonic operation will be catachrestical, i.e rhetorical. That is, the usage of figural terms which cannot be substituted by a literal ones is essential (and catachrestical) for the political construction of “the people.”²⁴ In short, for Laclau, and this is the major ontological difference between his form of post-Marxism and the more classical Marxist schools of thought, there is no a priory existing objective reality. Its constitution takes place within the realm of language and the interplay of differences. This interaction however is constitutive of the totalising whole. An excluded element of this differentiation assumes the representation of an incommensurable totality in relation to which all the other (internal) differences become relational and equivalent. Equivalence subverts difference and their tension shapes mutual identification and group identity. Its political, hegemonic articulation, in a final instance, is catachrestical.

“Populist reason,” in this theoretical setting, operates on the following principles. Following a social demand which operationalizes firstly as request, the equivalentialisation of which with other request turns into a demand, a claim eventually emerges, that is, a political claim. Now, a plurality of requests/demands develops, turning these into popular demands constituting as such, in the final instance, the people. For Laclau this is the embryo of the populist configuration. Based, again, on the social demand as the smaller unit of analysis, it is presupposed on the next three structural preconditions.

21 Ibid, 4

22 Ibid, 17

24 Ibid, 72.

би ли бил популизмот, наместо климава политичка и идеолошка операција, перформативен акт обдарен со сопствена рационалност – што ќе рече, во некои ситуации, нејсноста е предуслов за создавање на релевантни политички значења?”²³

Ова е централната аналитичка претпоставка на Лакло и оттука почетна теоретска основа на идејата за „популистички ум.” Пред да дојдеме до неа, како и да е, потребно е да ја разбереме онтологијата на Лакло. Развиена во „Хегемонија” таа се заснова на категориите на (1) дискурс, (2) празни означувачи и хегемонија и (3) реторика. Првата е примарниот терен на засновање на објективноста, областа на јазикот каде не постојат позитивни термини туку само разлики, соодветно обликувајќи ги идентитетите и поврзаната акција. Втората е за означувачките игри што назначуваат хегемониска улога на означувач на невозможен објект внатре во полето на (пропадна) неповратен тоталитет преземајќи ја самата репрезентација на овој немерлив тоталитет како таков. Третата, најпосле, доколку празниот означувач се воздигнува од потребата за именување на објект кој е истовремено невозможен и неопходен, хегемониската операција ќе биде катахрезичка, т.е. реторичка. Тоа е, употребата на фигуративни термини кои не можат да се заменет со буквални е есенцијална (и катахрезичка) за политичката конструкција на „народот.”²⁴ На кратко, за Лакло, и ова е главната онтолошка разлика помеѓу неговиот пост-марксизам и класичните марксистички школи, не постои а приоритетна објективна реалност. Нејзината конституција се случува во областа на јазикот и интеракцијата на разлики. Оваа интеракција, како и да е, е конститутивна за тотализирачката целина. Ис-

- 1) The formation of an internal antagonistic frontier separating the people from power
- 2) An equivalential articulation of demands making the emergence of people possible and,
- 3) Unifications of various demands - the equivalence of which, up to that point, had not gone beyond a feeling of solidarity – into a stable system of signification.²⁵

Importantly, the second and the third precondition are related with the notion of the “empty signifier.” That is, the equivalence of the demands is possible whenever an (internal) element of this differentiation assumes the representation of the whole which integrates them in a coherent system. Serving as a common denominator, the signifier (words, images) condenses the particularisms and steers the division between ‘us and them’ forming thus the much needed antagonistic political frontier. Ultimately, this system of signification crystallizes in a certain “discursive identity which no longer represents democratic demands as equivalent, but the equivalential link as such.” It is only through that moment of crystallization that the Laclau_ian “people” of populism are being constituted.²⁶ Notably, these three structural demands as well as the social responses to them have never developed linearly or in a unified fashion irrespective of the social context. Accordingly, the performance and, accordingly, successes of the populist endeavours have varied. More importantly, these demands have been equally performed by the left and the right. As Laclau notes, “given the indeterminacy of the relation between ontic content and ontological function – this function can be performed by signifiers of an entirely opposite political sign. That is why, between

23 Ibid, 18

24 Ibid, 72.

25 Ibid , 72-74.

26 Ibid, 93.

клучен елемент од оваа диференцијација го презема претставувањето на немерливиот тоталитет во врска со кој сите други (внатрешни) разлики постануваат релациони и еквивалентни. Еквивалентноста ја поткопува различноста а тензијата меѓу нив ја обликува взаемната идентификација и групниот идентитет. Нивната политичка, хегемониска артикулација, во крајна инстанца, е катахрезичка.

„Популистичкиот ум,” во овој теоретски амбиент, оперира врз следниве принципи. Следствено на општествена потреба која најпрво се операционализира како тврдење, чијашто еквиваленцијализација со другите потреби прераснува во побарување, најпосле произлегува барање, политичко барање. Следува развојна мноштво на барања/тврдења, претворувајќи ги во народни барања и конституирајќи го, во крајна инстанца, народот како таков. За Лакло ова е ембриото на популистичката конфигурација. Засновано, повторно, на општествено барање како помала аналитичка единица, тоа е претпоставено врз следниве три структурни предуслови.

- 1) Формирање на внатрешна антагонистичка граница која го дели народот од власта;
- 2) Еквиваленцијална артикулација на барања кои ја овозможуваат појавата на народот; и,
- 3) Обединување на различни барања чијашто еквиваленција, се до тој момент, не отишла отаде чувството на солидарност – во стабилен систем на означување.²⁵

Важно, вториот и третиот предуслов се поврзани со поимот на „празен означувач.” Тоа ќе рече, еквиваленцијата на барања е можна кога (внатрешен) елемент на оваа диференцијација го презе-

left-wing and right-wing populism, there is a nebulous no-man’s-land which can be crossed – and has been crossed - in many directions.”²⁷

In order to support his theses Laclau points to many practical-political examples whereby the formation of popular-populist identities followed, or not, the formative trajectory mentioned above. Due to the space limit I will only underline the eighties formation of the Polish movement Solidarnosz. Initially, it emerged as a social demand of the specific branch of the polish labour – that of the dockyard workers in the coastal industrial port of Gdansk. Asking for workers’ rights and broader social change they inspired a plethora of similar workers’ demands by the other sectors of the polish labour force and it also induced their equivalentialisation. Moreover, their democratic content attracted other strata from the polish society dissatisfied with the corrupted communist government. Their democratic demands, hence, became popular demands attracting also the liberals and the nationalists. Following this, a shared notion of “the people” emerged. Importantly, however, this heterogeneous chain of equivalences reached its point of crystallization around the figure of Lech Valesa and the Solidarnosz movement which both functioned as empty signifiers. In Lacanian terms, their name grounded the unity of the emerging object and, as such this very *objet petite a* gave rise to a new hegemonic subject. As result, an antagonistic frontier between the Polish people and the ruling communist elite emerged, cementing into a stable system of signification. The rest is history.

Instead of a critique

Laclau’s reversed “normalisation” of populism can be also criticized. Except for the political right which seems quite at ease and equally enthusiastic with the political domestication of populism everybody else

²⁵ Ibid , 72-74.

²⁷ Ibid, 87.

ма претставувањето на целината и ги интегрира во кохерентен систем. Служејќи како заеднички именител, означувачот (зборови, слики) ги згуснува особеностите и ја поттикнува поделбата помеѓу ‘ние и тие’ формирајќи ја оттука многупотребната антагонистичка политичка граница. Конечно, овој систем на означување кристализира во одреден „дискурзивен идентитет кој повеќе не претставува демократски барања како еквивалент, туку еквиваленцијален линк како таков. Токму низ овој момент на кристализација Лаклоовиот “народ” на популизмот е конституиран.²⁶ Забележително, овие три структурни предуслови како и општествените одговори на нив никогаш не се развиле линеарно или на единствен начин без оглед на општествениот контекст. Следствено, перформансите и, соодветно, успехите на популистичките потфати варираше. Уште поважно, овие барања биле еднакво извршувани и од левицата и десницата. Како што самиот Лакло забележува „имајќи ја предвид неодреденоста на односот помеѓу онтичката содржина и онтолошката функција – оваа функција може да биде извршувана од означувачи од целосно спротивен политички знак. Токму затоа, помеѓу левиот и десниот популизам постои маглива ‘ничија земја’ која може да се премине – и била премината – во многу насоки.”²⁷

Се цел да ги поддржи своите тези Лакло покажува кон многу практично-политички примери каде формацијата на народно-популистички идентитети ја следи, или не, формативната траекторија спомнатата погоре. Поради просторното ограничување јас ќе го потенцирам примерот со формирањето, во осумдесеттите, на полското движење Солидарност. Иницијално, тоа се појави како општествено

seems concerned. The liberals for instance, as Zizek notes, see populism as a form of proto-fascism signalling the demise of political reason. For them, only rational administration of the end of history and ideology is viable despite the continual crisis of their project. Zizek himself, questions populism on many accounts, political but also philosophical. For him,

“not only is populism not the arena within which today’s emancipatory projects should inscribe themselves, but one should even go a step further and propose that the main task of contemporary emancipatory politics, its life-and-death problem, is to find a form of political mobilisation that, while (like populism) critical of institutionalised politics, will avoid the populist temptation.”²⁸

Intriguing but yet, as I stated above, my aim here is not to enter into a polemic as to the philosophical fundamentals of Laclau’s thought. Rather, I search for evidence of the practical applicability of his construct. In order to do that, I go with the cases of Podemos and Spain and, respectively, Syriza in Greece.

Excursus I - Podemos

Clearly, as well known, the Eurozone crisis explosion in 2009 was the major, external-structural momentum that precipitated the rise of the Podemos in Spain and of the Spanish populist left in general. Spain, being a liberal-democratic country since 1975 had steadily transformed itself into a stable European democracy despite the bitter dictatorial experiences with the Francoism. Ever since 1978 a ‘spirit of consensus’ underlined Spanish politics which, together with the country entrance in the EU in 1986, provided for stable political and economic relations in the country. The hegemony the leading elites were relying on was based exactly on this

26 Ibid, 93.

27 Ibid, 87.

28 Slavoj Zizek, In defence of lost causes, 269.

барање на специфичен дел на полските работници – оние пристанишни работници од крајбрежното индустриско пристаниште Гдањск. Залагајќи се за работнички права и пошироки општествени промени тие поттикнуаа мноштво на слични работнички барања индуцирајќи нивна еквивалентизација. Згора на тоа, нивната демократска содржина привлекува други слоеви на полското општество незадоволни од курумпираната комунистичка власт. Нивните демократски барања, оттука, постанаа народни барања привлекувајќи ги исто така и либералите и националистите. По ова, споделено поимање на „народ“ се појавува. Важно, како да е, овој хетероген синџир на еквивалентии ја достигна својата точка на кристализација околу фигурата на Лех Валенса и движењето Солидарност кои обата функционираа како празни означувачи. Во Лакановска смисла, нивното име го втемели единството на појавниот објект и како таков, овој иницијален *objet petite a* прерасна во нов хегемониски субјект. Како резултат, се појави антагонистичка граница помеѓу полскиот народ и владеачките комунистички елити, цементирајќи се во стабилен систем на означување. Останатото е историја.

Наместо критика

Лаклоовата обратна ‘нормализација’ на популизмот може да биде и предмет на сериозна критика. Со исклучок на политичката десница која изгледа сосема смирено и еднакво ентузијастички во врска со политичкото припитомување на популизмот сите останати се загрижени. Либералите на пример, како што забележува Жижек, во популизмот гледаат форма на прото-фашизам кој го означува падот на политичкиот ум. За нив, само рационална администрација на крајот на историјата и идеологијата е целисходна и покрај континуираната криза на нивниот проект. Самиот Жижек пак, го проблематизира популизмот

equilibrium and the continual economic advance of the Spanish society ever since then. Yet, thanks to the Eurozone crisis and corrupt urban projects causing the massive real estate bubble, this hegemonic link was also undermined. Additionally weakened by the austerity measures for saving the euro imposed by Germany and the European (and global) financial oligarchy the Spanish post 1975 consensus was brought to halt. The country, in the Gramscian parlance of Pablo Iglesias, the current leader of the Podemos, entered an organic crisis which is the situation when the ruling institutions and elites lose their political legitimacy.²⁹ All this, as well explained by Iglesias, led to the emergence of the Spanish populist left and the birth of the Podemos.³⁰

What was Laclau’s impact in these conditions? Initially, as well known, it was the Indignados movement and the massive protests and encampments in the summer of 2011 which released one of the principal slogans of the emerging populist left: “We are neither right nor left, we are coming from the bottom and going for the top.”³¹ Undoubtedly, together with *contra la casta* it will also be one if the major empty signifier of the movement. Also, it was, “in Laclau’s terms, “the formation of an internal antagonistic frontier” like this, between a broadly defined sense of “the people” and a ruling class unwilling to yield to their demands, that readies the ground for a populist movement like Podemos.”³² Their leaders, importantly, were all well versed in Laclau’s thought. Embracing,

29 Pablo Iglesias. Understanding Podemos. *New Left Review* 93, May-June 2015.

30 Iglesias, Understanding Podemos, 10

31 Dan Hancox, “Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015.

32 Dan Hancox, “Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015

на многу основи, политички но исто и философски. За него,

не само што популизмот не е арена во рамките на која денешните еманципаторски проекти треба да се впишат туку, треба да се оди чекор понапред и да се предложи дека главна задача на современата еманципаторска политика, нејзиното прашање на живот и смрт, е да се најде форма на политичка мобилизација која, иако (како популизмот) е критичка кон институционализираната политика, ќе го избегне популистичкото искушение.²⁸

Интригирачки но сепак, како што спомнав погоре, мојата цел тука не е полемика со философските основи на мислата на Лакло. Јас повеќе сум во потрага по доказ за практичната апликабилност на неговата конструкција. Со таа цел, продолжувам со изложување на случајот на Подемос во Шпанија и, соодветно, на Сириза во Грција.

Екскурс I – Подемос

Евидентно, како што е добро познато, експлозијата на кризата на Евроната во 2009 беше главниот, надворешно-структурен моментум кој го предизвика растот на Подемос во Шпанија и воопшто на шпанската популистичка левица. Шпанија, како либерално-демократска земја од 1975 постепено се трансформираше во стабилна европска демократија и покрај горчливото диктаторско искуство со режимот на генералот Франко. Од 1978 наваму, со шпанската политика владее 'дух на консензусот' кој, заедно со влезот на земјата во ЕУ во 1986, обезбеди стабилни политички и економски односи во земјата. Хегемонијата врз која владеачките елити се потпираа беше заснована токму врз овој еквилибриум и

rather than *a priori* excluding populism, based also on their personal experiences with its Latin American branch, they skilfully played out with 'populist reason's' main categories. That is 1) the discursive formation of internal antagonistic frontier separating the people from power and 2) an equivalential and unifying articulation of their demands making the emergence of people possible. Having both the knowledge and also the structural conditions favourably on their side in January 2014 they launched their own party giving it the name Podemos ("We Can").³³ Serving as an equivalential aggregate of the new demands generated by the crisis it began the articulation of a dichotomizing discourse that will bridge the traditional left-right axis, capable of constructing the people into a popular subject, in opposition to the elites.³⁴

Ever since then, its spectacular ramification in the Spanish political milieu followed by a continual infrastructural and institutional capacity building has put Podemos on the Spanish politics main stage. And the results from the European elections (5 Podemos MPs) the regional elections in Spain and the continual reach of more than 20% among Spanish voters in the polls has confirmed its success but also challenges in the years to come. Continual refinement of the counter-hegemonic discourse, as Iglesias recently claimed, having in mind the appearance of the Ciudadanos and another counter-movements in Spain, is one of the main challenges in the coming months.³⁵ Yet another Laclauian perspective.

28 Slavoj Žižek, In defence of lost causes, 269.

33 Giles Tremlett, "The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics," Guardian, March 31, 2015

34 Iglesias, Understanding Podemos, 14

35 Pablo Iglesias. Spain on Edge. Interview. New Left Review 93, May-June 2015

континуираното економско напредување на шпанското општество од тогаш наваму. Сепак, благодарение на кризата во еврозоната и корумпираните урбанизациски проекти кои го предизвикаа меурот со недвижности, овој хегемониски линк беше поткопан. Дополнително ослабен од мерките за штедење наметнати од Германија и европската (и глобална) финансиска олигархија, шпанскиот пост-1975 консензус беше запрен. Земјата, во Грамшиевот говор на Пабло Иглесијас, сегашниот лидер на Подемос, навлезе во органска криза која настанува кога владеечките институции и елити го губат нивниот политички легитимитет.²⁹ Сето ова, како што Иглесијас објасни, водеше до појавата на шпанската популистичка левица и раѓањето на Подемос.³⁰

Каков беше импактот на Лакло во овие услови? На почетокот, како што е добро познато, беше движењето Индигнадос и масовните протести и кампови во летото 2011 кои го произведоа еден од основните слогани на популистичката левица во зародиш: „Ние не сме десно ни лево, ние доаѓаме од дното и одиме до врвот.“³¹ Несомнено, заедно со *contra la casta* („против елитите“) тоа ќе биде еден од главните празни означувачи на движењето. Исто така, беше, „според погледите на Лакло, „формацијата на внатрешна антагонистичка граница“ помеѓу широко дефинирано чувство на „народот“ и неволноста на владејачката класа да попусти пред нивните барања која го потготви теренот за популистичко движење

Excursus II - Syriza

The case for the Greek left-wing populism is not less explicit and spectacular although idiosyncratic on its own way. As Katsambekis notes, “the impressive rise to power of the Coalition of the Radical Left (Syriza), once a fringe party, has been one of the main by-products of the severe socioeconomic crisis that hit Greece in 2009.”³⁶ Here the structural surrounding was not that dissimilar from the one of Spain, although the severity of the economic crisis has had much more disastrous social effects. Nonetheless, turning liberal-democratic in 1974 after years of military dictatorship, and joining the EU in 1981, Greece has been governed by two center-right and center-left parties, the New Democracy (ND) and, respectively the Panhellenic Socialist Movement (PASOK). Despite the traditional paternalistic clientelism and the widespread corruption, the EU membership and the access to its structural funds brought the needed economic development which also translated into a relative political stability. Thus the hegemony the two leading parties (read elites) was preserved and due to the seemingly structural and fiscal reforms in the nineties Greece joined the Eurozone on January 1, 2001.³⁷ The 2009 crisis of the latter, however, brought it all to halt causing an unprecedented socio-economic calamity followed with a massive political turmoil. Similarly to Spain, the organic crisis that unfolded was one of the formative moments for the political ascendancy of the Greek popular left with Syriza (the coalition of the Greek radical left) taking the lead.

29 Pablo Iglesias. Understanding Podemos. *New Left Review* 93, May-June 2015.

30 Iglesias, Understanding Podemos, 10

31 Dan Hancox, „Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015.

36 Giorgios Katsambekis, “The Rise of the Greek Radical Left to Power: Notes on Syriza’s Discourse and Strategy,” *Linea Sur* 9 (2015), 152.

37 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left to Power*, 152

како Подемос.”³² Неговите лидери, важно е да се напомене, беа сите добро упатени во мислата на Лакло. Прегрнувајќи го, наместо *a priori* да го исклучат популизмот, зановано исто така на нивните лични искуства со неговата латиноамериканска бранша, тие вешто играа со главните категории на ‘популистичкиот ум.’ Тоа ќе рече, (1) дискурсивно засновање на внатрешна антагонистичка граница делејќи го ‘народот’ од политичката моќ и (2) еквиваленцијална и обединувачка артикулација на нивните барања правејќи ја можна формацијата на ‘народот.’ Имајќи и знаења и структурни услови на нивна страна во јануари 2014 тие ја обзнанија нивната сопствена партија именувајќи ја Подемос („можеме”).³³ Служејќи како еквиваленцијален агрегат на новите барања генерирани од кризата Подемос започна со артикулација на дихотомизирачки дискурс кој ќе ја премости традиционалната оска левица – десница, способен да го конструира ‘народот’ како унитарен субјект спротивставен на елитите.³⁴

Оттогаш, неговото спектакуларно раширување низ шпанското политичко милје следено со постојана надградба на институционалниот капацитет го постави Подемос на главната политичка сцена во Шпанија. И резултатите од европските избори (5 пратеници), регионалните избори во Шпанија како и континуираниот досег од повеќе од 20% помеѓу шпанските гласачи на анкетите го потврдија неговиот успех но исто така и предизвиците во годините што следат. Постојаното усовршување на кон-

Now, if we look at the discourse and strategy used by this coalition in its road to power we can also ascertain the impact of the Laclauian populist reason and, accordingly, usage of egalitarian populist rhetoric. As Stavrakakis puts it, “Syriza’s emblematic pledge lay in their recognition of the suffering of the lower and the rapidly impoverished middle classes, with their construction as a political subject proper of ‘the people’ with a voice that deserved to be heard.”³⁸ Thus, taking “the role of representing certain social struggles and demands through establishing sharp “us versus them” polarities, in which the “us” part was conceptualized as those losing and being marginalized by the process of neoliberal globalization and deregulation (productive forces, youth, precarious, unemployed, etc.) and the “them” part as those few “winners” (political-economic elites, the two-party system of Pasok-ND, banks, “the rich,” “oligarchs,” etc.)”³⁹ Syriza established the necessary discursive borders for a successful counter-hegemonic strife. Hence, “if Syriza can be designated as populist, then this surely follows from the central role reserved for ‘the people’ in its discourse and its division of the social space into two opposing camps: ‘them’ (the establishment) and ‘us’, the establishment and the people, the power and the underdog, the elite (domestic and European) and the non-privileged, those who are ‘up’ and the others who are ‘down’.”⁴⁰ The Laclauian similarities with the case of Podemos are obvious. What followed was a historical victory for the Greek radical left in the 2014 election and the establishment of the first left-wing European government of that kind. Unfortunately or not, facing the tremendous challenges of the Greek social and economic crisis it succumbed to

32 Dan Hancox, „Why Ernesto Laclau is the intellectual figurehead for Syriza and Podemos,” *Guardian*, February 9, 2015

33 Giles Tremlett, „The Podemos revolution: how a small group of radical academics changed European politics,” *Guardian*, March 31, 2015

34 Iglesias, *Understanding Podemos*, 14

38 Yannis Stavrakakis. *Populism in power. Syriza’s challenge to Europe*. *Juncture* \ Volume 21 \ ISSUE 4, 276

39 Katasmbekis, *The Rise of the Greek Radical Left*, 154.

40 Yannis Stavrakakis. *Populism in power*, 277

тра-хегемонискиот дискурс, коко што Иглесиас неодамна тврдеше, имајќи ја во предвид појавата на Циудаданос (Ciudadanos) – уште едно популистичко движење на десниот центар во Шпанија, е еден од главните предизвици во следните месеци и години.³⁵ Уште една Лаклоовска перспектива.

Екскурс II - Сириза

Случајот на грчкот левичарски популизам е непомалку експлицитен и спектакуларен иако идиосинкретски на свој начин. Како што забележува Катсамбекис, „импресивниот успон до власт на Коалицијата на грчката радикална левица (Сириза), некогаш периферна партија, е еден од главните нуспојави на тешката социоекономска криза која ја удри Грција во 2009.”³⁶ Тука структурното опкружување не беше толку различно од она на Шпанија, иако сериозноста на економска криза имаше многу покатастрофални социјални ефекти. Како и да е, станувајќи либерална – демократија во 1974 после години на воена диктатура, и приклучувајќи и се на ЕУ во 1981, Грција беше владеена од две партии на десниот и левиот центар, Нова демократија (НД) и Панхеленското социјалистичко движење (ПАСОК). И покрај традиционалниот патерналистички клиентелизам и широко распространетата корупција, членството во ЕУ и пристапот кон нејзините структурни фондови го донесе потребниот економски развој и релативна политичка стабилност. Оттука, хегемонијата на двете водечки партии (елити) беше заштитена и како резултат на наводните структурни и фискални реформи Грција во деведесеттите Грција на први

the requirements of the European troika giving up the main chunk of its preelection egalitarian promises. That however is another issue that goes beyond the scope of this article. Maintaining but also moderating its populist appeal, Syriza is yet the most powerful political force in Greece nowadays.

Laclau in the Balkans

Laclau’s impact, as I mentioned in the introduction, has been also sensed in the Balkans. In the past few years, the region was shaken by massive protests arousing hopes for democratic change. Yet, despite the initial and promising successes they all failed to stir a wider populist egalitarian stream. Why was this so? Before going deeper into this, I believe, an important parenthesis is necessary. As Laclau himself noted, “the fact that some particular struggle is elevated into the “universal equivalent” of all struggles is not a predetermined fact, but itself the result of the contingent political struggle for hegemony - in some constellation, this struggle can be the workers’ struggle, in another constellation, the patriotic anti-colonialist struggle, in yet another constellation the anti-racist struggle for cultural tolerance.”⁴¹ The contingency of this struggle in Spain and Greece, as we saw above, has promoted different actors, from both the left and also the right.⁴² Nonetheless, as to the progressive, egalitarian left, the translation of Laclau’s ideas and strategies for forging

41 Sim, Post-Marxism, 27.

42 And as we can see nowadays, observing Europe’s political landscape, both the populist left and right are in ascendance. The latter perhaps even more. The success of the “Podemos” in Spain and “Syriza” in Greece is, to a great extent, countered by the French “Front National” or the Dutch “Party for Freedom.” Not to mention the Greek “Golden Dawn” or the Hungarian “Jobik” which are openly fascist parties. Also the populist, centrist “Ciudadanos” in Spain is in a great ascendance.

35 Pablo Iglesias. Spain on Edge. Interview. New Left Review 93, May-June 2015

36 Giorgios Katsambekis, „The Rise of the Greek Radical Left to Power: Notes on Syriza’s Discourse and Strategy,” Linea Sur 9 (2015), 152.

Јануари, 2001 и се приклучи на еврозоната.³⁷ Кризата на последнава, како и да е, го запре сето тоа предизвикувајќи незапамтена социо-економска криза проследена од масивни политички превирања. Слично на Шпанија, органската криза која се разви беше еден од формативните моменти за политичкиот успон на грчката популистичка левица со Сириза на нејзино чело.

Сега, ако го погледнеме дискурсот и стратегијата на Сириза во нејзиниот пат до власт сигурно ќе го забележиме влијанието на Лаклоовиот популистички ум и, соодветно, употребата на егалитаристичка, популистичка реторика. Како што наведува Ставракакис, „симболичниот залог на Сириза лежи во нивното препознавање на страдањето на пониските и брзо осиромашувачки средни класи, со нивната конструкција како политички субјект со одветен за ‘народот’ со глас кој заслужува да биде слушнат.”³⁸ Оттука, преземајќи ја „улогата на застапник на одредени општествени борби и барања преку воспоставување на остар „ние против нив” поларитет, во кој „ние” се концептуализира како оние што губат и се маргинализирани од процесите на неолиберална глобализација и дерегулација (производствените сили, младината, прекаријатот, невработените итн.) додека „нив” односно тие како дел малкумината „победници” (политико-економските-медиа елити, двопартискиот систем на ПАСОК – НД, банките, богатите, олигарсите итн.)”³⁹ Сириза ги воспостави неопходните дискурсивни граници за успешна контра-хегемониска борба. Затоа, „доколку Сириза може да се означи како популистичка, тогаш тоа сигурно

populist coalitions seemed to work. And the structural conditions seemed to be quite favourable for that. On the one side was the external, Eurozone economic crisis, which, together with the massive deprivation stirred strong egalitarian sentiments aiming at change. On the other side, internally, both societies had favourable conditions for developing counter-hegemony. Both mirror pluralist and politically developed political cultures with history of political struggles. Despite the governing two party monopoly, a vast variety of different political subjects i.e. parties, organisations, movements, activists operate both in the right and the left, their civic societies being vibrant and inclusive. Ideologically, also due to their civil war experiences, both Spain and Greece exercise fragmented yet ramified and refined political allegiances based on firm, or relatively firm, politico-ideological identities. All this, together with the external, economic shocks, paved the way for the successful elevation of the populist left on the stage, turning it into a universal, counter-hegemonial equivalent for the mass of different people and demands.

The Balkans, as I mentioned, were also caught in a political vortex that promised change based on egalitarian populist dynamics. Firstly, in Croatia in 2009 student protests exploded, then massive unrest took place in Bosnia in early 2014 and, eventually, massive student movement and demonstrations shook Macedonia in late 2014/15. Despite the different events that sparked them all, mass poverty, the privatization of government services, the attack on the high education institutions autonomy together with the massive, endemic political corruption and clientilism joined them all in a single, if not directly related, political momentum. Alike in Greece and Spain, equivalential Laclauian reverberations were also present, deepening the initial coalitions and absorbing wider societal strata in a counter-hegemonial chain. In the end, however,

37 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left to Power*, 152

38 Yannis Stavrakakis. *Populism in power. Syriza's challenge to Europe*. *Juncture* \ Volume 21 \ ISSUE 4, 276

39 Katsambekis, *The Rise of the Greek Radical Left*, 154.

следи од централната улога резервирана за ‘народот’ во нејзиниот дискурс и поделбата на општествениот простор во два кампа ‘тие’ и ‘ние’, естаблишментот и народот, моќните и губитниците, елитите (домашните и Европските) и непривилегираниите, оние кое се ‘горе’ и оние кои се ‘долу.’”⁴⁰ Лаклоовските сличности со случајот на Подемос се очигледни. Она што следеше беше историска победа за грчката радикална левица во 2014 и воспоставувањето на првата левичарска влада во Европа од тој вид. За жал, или не, соочувајќи се со огромните предизвици на грчката социјална и економска криза таа поткликна пред барањата на Европската тројка откажувајќи се од главнината на предизборните егалитаристички ветувања. Тоа, како и да, е прашање кое оди отаде опсегот на овој есеј. Одржувајќи го но и модерирајќи го сопствениот популистички повик Сириза е сеуште најмоќната политичка сила во Грција деновиве.

Лакло на Балканот

Влијанието на Лакло, како што спомнав во воведот, беше исто така почувствувано на Балканот. Во изминативе неколку години, регионот беше протресен од масивни протести кои изнедрија надежи за демократска промена. Сепак, и покрај почетните и ветувачки успеси тие сите не успеаа да поттикнат пошироки, популистички и егалитаристички струи. Зошто беше тоа така? Пред да се зафатам со ова, верувам во неопходноста на малечка перентеза. Како што самиот Лакло забележа, „фактот дека одредена борба е воздигната на нивото на „универзален еквивалент” на сите борби не е предодреден факт туку резултат на контингентни борби за хегемонија – во некоја констелација оваа борба може да биде работничка борба, во друга, патриотска анти-колонијална борба, и во некои други анти-расистичка борба за култур-

the so-called “Balkan political spring” didn’t work out, and despite some important gains by the protestors (institutional anti-corruption struggles, new laws on high education etc), the movements failed to create conditions for the emergence of a new, popular political subject. What’s most striking, the political mainstream, the one which produced the very conditions for the explosion of the crisis, remained almost intact.

Again, why was this so? Obviously, in comparison to Greece and Spain, the general conditions differed, both in terms of structure and the actors and ideas involved in all that. In Macedonia, in particular, the situation was/is strikingly different. Formally, it emerged as a liberal democracy only in 1991 without a single day of prior liberal, pluralist experience.⁴³ Ever since then, rather than bringing forward a stable and functional representative democracy with a healthy civil society, the so-called transition deviated into some vulgar political hybrid, the so-called ‘illiberal democracy.’ In political terms, these hybrid regimes (or authoritarian regimes behind the façade of democracy), consist in what is supposed to be “unnatural” unity of the political model of liberal democracy, free market economy and a totalitarian state control.”⁴⁴ In short, corrupted

43 Greece and Spain, as I mentioned above, turned liberal democracies in 1974 and, respectively 1975, but prior to their experiences with dictatorship both had relatively functional liberal, pluralist regimes and representative democracy.

44 Katerina Kolozova. The uses and abuses of neoliberalism and technocracy in the post-totalitarian regimes in Eastern Europe: The case of Macedonia (Excerpt from a research conducted by ISSHS with the support of TTF-Budapest) (Skopje, May 2015) Available at: <http://www.isshsvisualizations.com/uploads/4/2/0/5/42051665/the-uses-and-abuses-of-neoliberalism-and-technocracy-in-the-post-totalitarian-regimes-in-eastern-europe-the-case-of-macedonia.pdf>, accessed on 14 December 2015.

40 Yannis Stavrakakis. Populism in power, 277

на толеранција.⁴¹ Контингентноста на оваа борба во Шпанија и Грција, како што видовме погоре, промовираше различни актери, и од левицата и десницата.⁴² Сепак, барем што се однесува до прогресивната, егалитарна левица, преводот на Лаклоовите идеја и стратегии за ковање популистички коалиции се чинеше ефикасен. И структурните услови изгледаа во прилог на тоа, Од една страна беше надворешната, економска криза на еврозоната која, заедно со масивното осиромашување предизвика силни егалитаристички сентименти кои целеа кон промена. Од друга страна, внатрешно, двете општества имаа погодни услови за развиток на контра-хегемонија. Двете рефлектираа плурални и политички развиени политички култури со богата историја на политичка борба. И покрај владеачкиот двопартиски монопол, широка разноликост на политички субјекти, т.е. партии, организации, движења и активисти, оперираше и во левиот и десниот спектар а нивните цивилни општества беа избранти и инклузивни. Идеолошки, исто и како резултат на искуствата со граѓанските војни, обете Шпанија и Грција истакнуваа фрагментирани но сепак раширени и оформени политички предадени засновано на цврсти, или релативно цврсти политички идентитети. Сето ова, заедно со надворешните, економски потреси, го поплочи патот за успешен успон на популистичката левица на

41 Sim, Post-Marxism, 27.

42 И како што може да видиме деновиве, посматрајќи го политичкиот хоризонт на Европа, и популистичката левица и десница се во успон. Последнава веројатно и повеќе. Успехот на „Подemos“ во Шпанија и на „Сириза“ во Грција е, во голема мера, спротивставен од францускиот „Национален Фронт“ или холандската „Партија на Слободата.“ Да не ги спомнувам грчката „Златна зора“ или унгарскиот „Јобик“ кои отворено се фашистички партии. Исто популистичката, центристичка „Циудаданос“ во Шпанија е во успон.

representation, massive privatisation and state control of the media, public sphere and the civil society is what characterises these regimes. In cultural terms, they all dwell on a traditionalist/conservative, patriarchal/paternalistic authoritarian political culture with strong statist and ethno-nationalist elements.⁴⁵ In Macedonia, as Simoska et al showed, authoritarian submissiveness, together with conventionalism (obedience, subjection, opportunism) and uncritical respect for political governance, discipline and repression seem to form the core of this politico-cultural mentality.⁴⁶ Traditionally placed in the political spectre of the right, it also dominates the society as a whole despite the 1945-1990 socialist-egalitarian experience. Last but not least and also as result of this, stronger ideological affiliations, among them also the egalitarian ones, are almost indistinguishable out of these traditionalist patterns except for a small urban (liberal, post-modern) intelligentsia.

Hence, under these, unfavourable conditions for populist or any kind of progressive egalitarianism, the student protest in late 2014 took off and the so-called plenumisation (extra-institutional political forums of direct, deliberative democracy) of the, admittedly, educated societal layers (university professors, lecturers, high school teachers, journalists) spread. The obvious dissatisfaction with the new law on higher education (concerning the autonomy of the university and imposing state control on the educational sector in general) served as a triggering moment, lurking behind which was the general dissatisfaction with the abovementioned model of illiberal governance. Laclau “lurked” as well. Similarly to Podemos in Spain, the

45 Kolozova, The uses and abuses of neoliberalism, 10

46 Simoska et al. The democratic awareness of the citizens of the Republic of Macedonia (Skopje: Kultura, 2012) 1:59

сцената, претворајќи ја во универзален контра-хегемониски еквивалент за масата на различни луѓе и барање.

Балканот, како што спомнав, беше исто зафатен во политичкиот вортекс кој ветуваше промена заснована на егалитарни, популистички динамики. Најпрво во Хрватска во 2009 експлодираа студентски и работнички протести, потоа масовни немири се случија во Босна и Херцеговина на почетокот на 2014 и, најпосле, масовно студентско движење и демонстрации ја заплиснаа Македонија кон крајот на 2014. И покрај различните настани кои ги поттикнуваа, масовното осиромашување, приватизацијата на владините услуги, нападот врз автономијата на високото образование заедно со масовната, ендемска политичка корупција и клиентелизам го обедини сите во единствен, ако не директно поврзан, политички моментум. Слично како и во Грција и Шпанија, присутни беа еквивалентни Лаклоовски реверберации, продлабочувајќи ги почетните коалиции и апсорбирајќи пошироки општествени слоеви во контра-хегемониски ланец. На крајот, како и да е, таканаречената „Балканска политичка пролет“ не успеа и покрај значајните успеси на протестите (нови закони за високо образование, институционализирање на анти-корупциската борба итн.) од кои сепак не се изнедри нов, народен политички субјект. Што е највпечатливо, политичкиот мејнстрим, оној кој ги произведе условите за експлозијата на кризата останал недопрен.

Повторно, зошто ова се случи? Очигледно, во споредба со Грција и Шпанија, општите услови се разликуваа, и во однос на структурите и актерите кои беа инволвирани. Во Македонија, конкретно, ситуацијата беше очебијно различна. Формално, таа произлезе како либерална демократија дури во 1991 године без ниту еден ден на претходно, либерално и плурално

students, followed by professors and young lecturers and researchers from the state university and also from private research institutions, led the way. Some of them, being also well versed in Laclau and the critical thought in general, being also members of the very few leftist, activist organisations in the country, spearheaded the protest and its narrative. Crucially, the student plenum and their uncompromising and fascinating democratic performance served as a sort of a Lacanian empty signifier, raising wider sentiments and triggering the formation of other plenums (the professor’s, teacher’s ones etc). Appealing also to the wider societal segments they skilfully employed a left-wing, egalitarian rhetoric, using mainly the social media and the very few critical TV channels to communicate their ideas. Admittedly, explicit populist wording was not that significantly present but yet the role of slogans of that kind (“We are not a party,” “We are all the same” etc.) and also the satirical visuals isn’t to be neglected.

Thus, to sum it up, we saw a counter-hegemonic movement and discourse in formation with equivalential logics that spread but admittedly remained within this academic/intellectual/urban strata. Their ideas for possible wider change did not reach, at least not significantly the wider, nonmetropolitan or nonurban public in general. To the contrary, the ruling party reinforced their own brand of populism which, drawing on the traditionalist and conservative political values mentioned above was more than equally successful in mobilising its own supporters and maintaining the political status quo. Eventually, when the government after a few intensive months of daring and audacious protesting did withdraw the proposed law, agreeing on joint preparation of a new law on higher education that will take the plenums’ quests into account, the overall egalitarian impulse diminished. That is, the plenums achieved their political aims but the equivalential

искуство.⁴³ Оттогаш, наместо изградба на стабилна и функционална претставничка демократија со здраво цивилно општество, таканаречената транзиција за- страни во вулгарен политички хибрид, таканаречена „нелиберална демократија.” Во политичка смисла, „овие хибридни режими (или авторитарни режими посади фасадата на демократијата)” се состојат од она што е претпоставено како „неприродно” единство на политичкиот модел на либерална демократија, слободна пазарна економија и тоталитарна контрола на државата.⁴⁴ На кратко, корумпирано претставништво, масовна приватизација и државна контрола на медиумите, јавната сфера и цивилното општество се карактеристиките на овие режими. Во културна смисла, сите тие рефлектираат традиционалистичка/конзервативна, патријархална/патерналистичка авторитарна политичка култура со цврсти етатистички и етно-националистички елементи.⁴⁵ Во Македонија конкретно, како што Симоска покажува, авторитарната потчинетост, заедно со конвенционализмот (покорност, потчинување, опортунизам) и некритичка почит за политичката управа, дисциплина и репресија се чини го формираат јадрото на

logics, unlike Spain and Greece, failed to produce a new, non-mainstream leftwing political subject.⁴⁷ Truly, the “social-democratic” opposition continued their own anti-governmental struggle but with mixed and somehow ambivalent effects among the wider public. Nevertheless, no Macedonian Podemos or Syriza, that is, no broader and institutionalised continuation of an egalitarian, even populist, political struggle saw the light of the day. Not yet.

Conclusion

Laclau’s “rebranding” and “renormalisation” of populism opened spaces for different, politically more creative but yet not less problematic approaches to this principle. Arguably, his argument for populism as the “royal road to politics” is not without importance both in philosophical and also politico-ideological sense. And while the former is yet to be discerned in the numerous critical debates on the subject the latter that is the political, is surely discernible. The relative successes of the populist left in Europe, the fundamentals of which were openly build on Laclauian understanding but also strategies for forging populist coalitions are not to be underestimated. Importantly, drawing on the intellectual and methodological tools for shaping left resistance they were the only ones that offered hope for egalitarian re-democratisation of politics in a condition of post-political apathy and debilitating mainstream left. Still, Laclauian populist turn is not without pitfalls or weak points nor is universally applicable regardless the socio-cultural and political context. Above all, as Laclau was right to say, the contingency of struggles is dependent on many factors. And the case of Macedonia is telling. In illiberal settings with authoritarian political

43 Грција и Шпанија, како што спомнав погоре, станаа либерални демократии во 1974 и 1975. Сепак, пред нивните искуства со диктатура обете имаа релативно функционални либерално-плурални општества и претставничка демократија.

44 Katerina Kolozova. The uses and abuses of neoliberalism and technocracy in the post-totalitarian regimes in Eastern Europe: The case of Macedonia (Excerpt from a research conducted by ISSHS with the support of TTF-Budapest) (Skopje, May 2015) Available at: <http://www.isshsvisualizations.com/uploads/4/2/0/5/42051665/the-uses-and-abuses-of-neoliberalism-and-technocracy-in-the-post-totalitarian-regimes-in-eastern-europe-the-case-of-macedonia.pdf>, accessed on 14 December 2015.

45 Kolozova, The uses and abuses of neoliberalism, 10

47 I exclude here the appearance of the “Left” (Levica/Левица) party, the genealogy of which is deeper and dates earlier than 2014/15. Its formation, as well, is related but not direct product of the students’ protests 2014/15.

најзиниот политичко-културен менталитет.⁴⁶ Традиционално позициониран во политичката десница тој доминира во општеството во целост и покрај социјалистичкото, егалитарно искуство од 1945 – 1990. Најпосле, и како резултат на ова, поцврсти идеолошки приврзаности, меѓу нив и егалитаристички, се скоро непрепознатливи надвор од овие традиционалистички модели со исклучок на малата урбана (либерална, пост-модерна) интелигенција.

Оттука, под овие неповолни услови за популистички или било каков прогресивен егалитаријанизам, кон крајот на 2014 година започнаа студентските протести во Македонија и таканаречената пленумизација (екстра-институционални политички форуми на директна, делиберативна демократија) на, за воља на вистината, образованите општествени слоеви (универзитетски професори, предавачи, наставници, новинари и секако студенти). Очигледното незадоволство со новиот закон за високо образование (во врска со универзитетската автономија и наметнувањето на државна контрола врз образовните сектор во целина) го „повлече чкрапалото” позади кое демнеше и општото незадоволство со погореспомнатиот модел на нелиберално владеење. Лакло „демнеше” исто така. Слично со Подемос во Шпанија, студентите, следени од професори и предавачи од државниот но и од приватните универзитети и институти, беа на чело на протестите. Некои од нив, добро запознаени со мислата на Лакло и членови на малкуте левичарски, активистички организации во државата ги предводеа протестите и придружниот наратив. Круцијално, студентскиот пленум и нивниот бескомпромисен и фасцинантен демократски перформанс служеше како еден вид на Лакановски празен означувач, поттикнувајќи пошироки сентименти

cultures and predominance of traditionalist political values such as the ones I mentioned above the success of an egalitarian populism is questionable. And due to this, among the other, when it comes to wider societal mobilisation, the populist reach of the former is more consistent than the one of the latter. This, however is not a problem of the very Laclauian thought or its proposed equivalential, counter-hegemonic strategies. It has to do with the presumed contingency of all struggles, their societal setting and the human and ideological capital at disposal.

46 Simoska et al. The democratic awareness of the citizens of the Republic of Macedonia (Skopje: Kultura, 2012) 1:59

и формирање на останатите пленуми (професорскиот, наставничкот и сл.). Обраќајќи им се на пошироките општествени сегменти пленумот вешто ја користеше егалитаријанската реторика, најчесто преку социјалните мрежи и малкуте критички ТВ канали, за комуникација на сопствените идеи. Мора да се признае, експлицитни популистички формулации не беа толку значајно присутни иако улогата на слогани од тој тип (“Ние не сме партија,” „Сите сме исти”) како и на сатирата (интернет мимиња) не треба да се занемари.

Оттука, да сумирам, бевме сведоци на појавата и формирањето на контра-хегемонско движење и дискурс со еквиваленцијални логики кои се проширија но за воља на вистината останаа во рамките на академската/интелектуална/урбана популација. Нивните идеи за можни пошироки, демократски промени не допреа, барем не значајно, до пошироката јавност надвор од главниот град и урбаните центри. Спротивно на тоа, владеачката партија го засили сопствениот тип на популизам кој, влечејќи на традиционалните и конзервативни политички вредности спомнати погоре, беше повеќе од еднакво успешен во мобилизацијата на сопствените подржувачи и одржувањето на политички статус кво. Најпосле, кога владата после неколку интензивни месеци на смели и одважни протести сепак го повлече предложениот закон, согласувајќи се заедничка подготовка на нов закон за високо образование кој би ги земал барањата на пленумот во предвид, општиот егалитаријански импулс се издиша. Тоа ќе рече, пленумите ја постигнаа својата цел но еквиваленцијалните логики, за разлика од Шпанија и Грција, не успеаа да произведат нов, спротивен на главната струја, левичарски политички субјект.⁴⁷ За

47 Тука ја исклучувам политичката партија „Левица” чија генеалогичка е подлабока и датира од пред 2014/15.

воља не вистината, „социјал-демократската” опозиција продолжи со својата анти-владина борба но со мешан и амбивалентен ефект помеѓу пошироката јавност. Сепак, македонски Подемос или Сириза, што ќе рече, поширока и институционално континуирана, егалитаристичка, дури и популистичка политичка борба не го виде светлото на денот. Не сè уште.

Заклучок

„Ренбрендирањето” и „ренормализацијата” на популизмот на Лакло отвори простори за различни, политички покреативни но не помалку проблематични пристапи кон овој феномен. Веројатно, неговиот став за популизмот како „кралски пат кон политиката” не е без важност во философска но и политичко-идеолошка смисла. И додека претходната сеуште се открива во бројните критички дебати последната, т.е. политичката важност е секако забележлива. Релативните успеси на популистичката левица во Европа чии темели беа отворено изградени на Лаклоовото разбирање но и стратегии за ковање популистички коалиции не се за потценување. Важно е да се напомене дека влечејќи од неговите интелектуални но и методолошки алатки за обликување на отпорот на левицата тие беа единствените кои понудија надеж за егалитарна „редемократизација” на политиката во ситуација на пост-политичка апатија и изнемоштеност на главната струја на левицата. Сепак, Лаклоовото популистичко вртење не е без замки нити е универзално применливо без разлика на социо-културниот и политички контекст. Над се, како што Лакло со право говори, контингентноста на борбите е зависна од многу фактори. А случајот на Балканот и, особено, Македонија е впечатлив. Во нелиберални средини со авторитарни политички

Нејзиното основање, исто така, е поврзан но не директен производ на студентските протести од 2014/15.

култури и надмоќност на традиционални политички вредности, како оние кои ги спомнав погоре, успехот на егалитаристичкиот популизам е дискутабилен. И како резултат на ова, кога се работи за поширока општествена мобилизација, популистичкиот досег на десницата е многу поконзистентен од оној на левите сили. Ова, како и да е, не е проблемот на самата мисла на Лакло или нејзините предложени еквиваленцијални, контра-хегемониски стратегии. проблемот е во самата претпоставена контингентност на сите борби, нивното општествено миље и човечкиот и идеолошки капитал на располагање.

Гал
Кирн**КАКО ДА СЕ ВРАТИМЕ
НА ПАРТИЗАНСКОТО
СЕЌАВАЊЕ?¹**Gal
Kirn**HOW TO RETURN
TO PARTISAN
MEMORY?¹****Биографска белешка**

Гал Кирн е соработник во ICI Берлин. Тој е исто така постдокторски истражувач во Словенскиот оддел во Универзитетот Хумболт и истражувачки соработник во ICI, Akademie Schloss Solitude и во the Jan van Eyck Academie. Тој има докторирано филозофија на Универзитетот во Нова Горица. Тој напишал книга на словенечки јазик за Партизанските пресврти и контрадикциите на пазарниот социјализам во Југославија (Софија 2014). На англиски, тој бил уредник и ко-уредник на колективните томови Encountering Althusser (Bloomsbury, 2012), Surfing the Black: Yugoslav Black Wave Cinema and Its Transgressive Moments (JVE Academie, 2012), Post-fordism and Its Discontents (JVE Academie; b_books, 2010) и New Public Spaces (JVE Academie; Moderna galerija, 2009). Кирн исто така има придонесено во колекциите Partisans in Yugoslavia (ур. Миранда Јакша и Никица Гилиќ, Transcript, 2015), Retracing Images: Visual Culture after Yugoslavia (ур. Даниел Шубер и Слободан Караманиќ, Brill, 2012) and Raumschiff Yugoslawien / Spaceship Yugoslavia (ур. Наоми Хениг и др., Argobooks, 2011).

Bionote

Gal Kirn is Affiliated Fellow at the ICI Berlin. He was also Postdoctoral Researcher in the Slavic Department at Humboldt University and Research Fellow at the ICI, Akademie Schloss Solitude and the Jan van Eyck Academie. He holds a PhD in Philosophy from the Graduate School of the University of Nova Gorica. He has written a Slovenian-language book on the Partisan ruptures and contradictions of market socialism in Yugoslavia (Sophia, 2014). In English, he has edited or co-edited collective volumes Encountering Althusser (Bloomsbury, 2012), Surfing the Black: Yugoslav Black Wave Cinema and Its Transgressive Moments (JVE Academie, 2012), Post-fordism and Its Discontents (JVE Academie; b_books, 2010) and New Public Spaces (JVE Academie; Moderna galerija, 2009). Kirn has also contributed essays to the collections Partisans in Yugoslavia (ed. Miranda Jakiša and Nikica Gilić, Transcript, 2015), Retracing Images: Visual Culture after Yugoslavia (ed. Daniel Šuber and Slobodan Karamanić, Brill, 2012) and Raumschiff Yugoslawien / Spaceship Yugoslavia (ed. Naomi Hennig et al., Argobooks, 2011).

1 Ова е предавање одржано за Школата за политика и критика, одржана во Охрид, 2016, и е продолжена верзија на текст објавен во *Slavica Tergestina* – издание посветено на југословенската партизанска уметност.

1 This is a lecture for Ohrid School for Politics and Critique (2016) and was in revised and extended form published in *Slavica Tergestina* – issue consecrated to Yugoslav partisan art.

1. Општ вовед за тоа зошто би требало да нè интересира темата: Во предавањето сакам да ви претставам некои мисли што би покажале како и зошто сè уште и денес можеме да му се вратиме на партизанското наследство, особено во време на заситеност со темата, која е поделена помеѓу југоносталгичарите и доминантните ревизионисти што ги прифаќаат новите национални држави и го рехабилитираат локалниот фашизам. Мене ми се чини дека веќе со години ова прашање не се однесува само на дијагностицирањето и на критикувањето на постјугословенската состојба, туку може да ни даде и некои релевантни согледувања за да размислуваме за некои корсокаци во Европа, од Грегзит до Брегзит. Во таа смисла, контролата врз минатото значи доминирање со сегашноста.

На што мислам? Се најдовме во оваа состојба кога ја снема идеолошката суштина на европскиот проект после Втората светска војна и кога идејата за Европа беше целосно подриена. По Втората светска војна, европското наследство промовираше не само мир, туку и економска солидарност, која во почетокот беше заснована на значењето на мултинационалната антифашистичка борба и создаде услови во кои можеше да се спречи повторување на катастрофата, но и да ѝ се спротивстави на друга - комунистичката закана - однатре. Ако преминеме во `90-тите и во новиот милениум, Европските институции, поради притисокот од источноевропските земји и по долгата идеолошка борба на историскиот ревизионизам, почнаа негативно да го слават сеќавањето на тоталитаризмот, нивните злодела. Ова беше огромен пресврт што конечно ја вовеле доктрината на тоталитаризмот, кој ги изедначуваше фашизмот и комунизмот, на сметка на засилувањето на антикомунистичкото расположение. Во ваква состојба, Путиновата Русија стана единствениот носител и промотор на антифашистичкото сеќавање на меѓународната

1. General introduction on why to be interested in this topic: Ok, now for the lecture I want to present you some thoughts how and why we can still return today to the partisan legacy, especially in the light of over-saturation of this topic, which is divided between Yugonostalgics and more dominant revisionists that embrace new national states and rehabilitate local fascisms. Furthermore, it seems to me that already for many years this question doesn't concern just a diagnosis and critique of the post-Yugoslav situation, but can also give us some relevant insights to think through certain deadlock of Europe, from Grexit to Brexit, and in what way the control over past means domination in the present.

What do I have in mind? We entered into a situation, when the ideological core of the European project after WWII came to a definite halt, and where the idea of Europe is utterly undermined: after WWII European legacy promoted not only peace, but also economic solidarity, which was in the start based on the importance of the multinational antifascist struggle and created conditions in which one could prevent catastrophe to take place again, but also answer the other – communist threat from within. If we move to 1990s and 2000s, European institutions, through the pressure of Eastern European states and after a long ideological struggle of historical revisionism, started to negatively celebrate the memory of totalitarianism, their crimes. This was a massive shift, which finally inaugurated the doctrine of totalitarianism that equated fascism and communism at the expense of strengthening the anti-communist stance. In this situation, the only holder and promoter of anti-fascist memory on the international scene became– Putin's Russia! The antifascist struggle –international – has become nationalized and used in the narrow-agenda of the alleged anti-imperialism. Obviously, this contributed to additional ideological mixing of the divide between the left and right in Europe, so it is not as paradoxical

сцена! Меѓународната антифашистичката борба се национализираше и се користеше во тесните агенди на наводниот анти-империјализам. Очигледно, ова придонесе за дополнително идеолошко мешање на границата помеѓу левицата и десницата во Европа, затоа не е парадоксално да се забележи дека националистите во Германија, Пегида/АфД (Pegida/AfD) не се само ориентирани против политиката на Ангела Меркел и империјализмот на САД, туку отворено го поддржуваат Путин и заедно го слават денот на ослободувањето во Берлин. Слично, поранешните и наводни левичари Антидојчери (Anti-Deutschers) го слават ослободувањето на Берлин со израелски и со американски знамиња во арапско-турските населби, викајќи *ослободување* и со тоа произведувајќи крајно *unheimlich* димензија на германска оригиналност. Овие идеолошки повторни присвојувања на антифашистичкото минато покажуваат една слабост која лежи во суштината на левицата да се мобилизира врз она што било нејзина територија (тема) и да добие поддршка во средината; задачата е да се интегрира антифашизмот во многу подлабок општествено-трансформативен проект. Исто таа, постојната национализација на антифашизмот не е падната од небо, туку покажува дека тридесетинското дејствување на историскиот ревизионизам го избришало значењето на револуцијата и на антиколонијалната борба, како што наведува Доминико Лосурдо (Domenico Losurdo) во *Војна и револуција (War and Revolution)*;² тука би требало да ја надополниме неговата теза со „кризата на репродукцијата“ што ја објасни вчера Силвија (Федеричи) преку присвојувањето на женската борба за националистички и неолиберални цели. Историски-

to observe that nationalists in Germany, Pegida/AfD are not only oriented against Angela Merkel's policy and USA imperialism, but also openly support Putin, and jointly celebrate the day of liberation in Berlin. Similarly, the former and alleged leftist Anti-Deutschers celebrate liberation of Berlin with Israeli and American flags in the Arabic-Turkish neighborhoods shouting *liberation* and thereby producing very *unheimlich* dimension of German uniqueness. These ideological re-appropriations of the antifascist past show an underlying weakness of the Left to mobilize on what used to be their own ground (topics), and gain support in the middle; the task is to integrate anti-fascism in a much deeper social transformative project. Also, the current nationalization of antifascism has not fallen from the sky, but shows that the 3 decades long work of historical revisionism erased the importance of revolution and anticolonial struggle, as Domenico Losurdo suggested in *War and Revolution*;² here one should complement his thesis with the “crisis of reproduction,” what Silvia (Federici) yesterday explained through the appropriation of women's struggle for nationalist or neoliberal cause. This historical revisionism is European-wide phenomenon, and it actually brought together an innovative synthesis of neoliberalism and authoritarianism (neo-fascism) – which is today promoted with a vision of German-Nordic *Europe*, or reduced to nationalistic self-enclosed neoliberal nation-states (Brexit). In short, *instead of national-socialism, we can speak of national-liberalism.*

Another relevant insight to think through and mobilize the partisan legacy is related to the current Kurdish struggle in parts of Kurdistan, but most of all in the regions of Rojava where YPG saw an important experience of the multinational liberation struggle that is grounded in

2 Domenico Losurdo, *War and Revolution: Written by Domenico Losurdo, 2015 Edition, Publisher: Verso Books* (Verso Books, 2015).

2 Domenico Losurdo, *War and Revolution: Written by Domenico Losurdo, 2015 Edition, Publisher: Verso Books* (Verso Books, 2015).

от ревизионизам е феномен проширен во цела Европа, и всушност е иноватиен спој на неолиберализмот и авторитаријанизмот (неофашизмот) - што денес се промовира со визија за германско-нордиска *Европа* како доминантна имагинарност, или редуцирана на националистичките самозатворени неолиберални национални држави (Брегзит). На кратко, *наместо неционал-социјализам, зборуваме за национал-либерализам.*

Уште едно релевантно согледување за премислувањето и мобилизирањето на партизанското наследство е поврзано со тековната курдска борба во делови од Курдистан, но најмногу на териториите во Рожава каде што Народните заштитни единици (YPG) виделе колку е важно искуството на мултинационалната ослободителна борба која е основана во ослободителните совети, и герилската борба заедно со барањата за демократски (кон)федерализам кој го артикулирал класното прашање, не на нацијата, туку на „револуционерниот народ;“ како што добро покажа Дилар Дирик (Dilar Dirik), политичкиот процес и покрај, можеби и токму поради, цивилната војна и глобалната сурогат војна, успеаја да воспостават радикално нов почеток за мултинационалната федеративна структура што има социјалистичка ориентација и направи важен чекор и за женската еманципација. Сите овие различни аспекти звучат познато и некој треба да ги спореди детално курдското и југословенското искуство со партизанската ослободителна борба. Оваа силна резонанса не е знак на академска љубопитност, туку може да се поврзе со важни епистемолошки и историски лекции од 20 и раниот 21 век, поточно:

- 1- нема телеологија во историјата, крај на историјата - има ниво на случајност што не може да ја предвиди ниту Партијата ниту за-

the liberation councils, and guerrilla struggle joined by demands of democratic (con)federalism that articulated class question not to nation, but to “revolutionary people”; as Dilar Dirik showed well, the political process despite, or perhaps due to the civil war and proxy global war, succeeded in constituting a radically new start for a multinational federative structure that has a socialist orientation and made an important step also for women emancipation. All these different aspects sound familiar, and someone should make a detailed comparison between Kurdish and the Yugoslav experience of partisan liberation struggle. This strong resonance is not there as a sign of academic curiosity, but can point out to an important epistemological and historical lessons of 20th and early 21st century, namely:

- 1- There is no teleology in history, end of history – there is a level of contingency that cannot be predicted either from the Party or laws of capital... All of the most important revolutions of the past century and this last 15 years took place on the margins or on the periphery: from *October revolution* to the revolutions of South Europe in the sequence from 1936 to 1949, Spain, Yugoslavia and Greece all underwent strong social revolutions with very different outcomes; then, moving to the anti-colonial struggles, which were strongly felt back in the center-West in May 68; the revolutions were conducted by the oppressed, marginalized, exploited subjects: namely, the category of colonialized, worker-class, but also of women, youth and sub-proletarianized is here of use. The history of 20th century in terms of revolutionary struggles is much more “intersectional” and complex, and has developed a set of new political forms (councils, riots, movement), which do not fit in some neat teleology of western industrial working class – at least from 1970s on-

коните на капиталот... Сите најважни револуции на минатиот век и последните 15 години се одвиваа на маргините или на периферијата: од *Октомвриската револуција* до револуциите на Јужна Европа во периодот од 1936 г. до 1949 г., Шпанија, Југославија и Грција, сите минале низ големи социјални револуции со многу различни исходи; потоа, зборувајќи за антиколонијални борби, што се чувствувале многу во централно-западниот регион во мај 1968 г.; револуциите ги воделе угнетените, маргинализираните, експлоатираните субјекти: поточно, категоријата на колонизираните, работничката класа, но исто така и жените, а од помош се и подпролетеријанизираните. Историјата на 20 век, во смисла на револуционерните борби, е повеќе „интерсекционална“ и комплексна, и има развиено низа нови политички форми (совети, безредија, движења), што не се совпаѓаат со некои телеологии на западната индустриска работничка класа - најмалку од `70-тите наваму - претрпе неколку големи порази од неолиберализмот. 21 век го свртува револуционерниот фокус кон Јужна Америка, и како што споменав претходно. на делови на Курдистан.

- 2- Покрај фактот што различни револуции се појавуваа наоколу и во рамките на националниот хоризонт, партизанската борба во Југославија ги разгледуваше прашањата за економски суверенитет и ослободувањето од империјалистичките ограничувања. Подоцнежните антиколонијални борби за ослободување од економската зависност, беа од огромно значење. Покрај тоа, имаше силно идеолошко и политичко инвестирање во меѓународната платформа. Ако зборуваме за

wards suffered major defeats with neoliberalism. 21st century shifts revolutionary focus to South America, and as mentioned before in parts of Kurdistan.

- 2- And despite the fact that different revolutions were operated around and within national horizon, partisan struggle in Yugoslavia did address the questions of economic sovereignty and cutting away from imperialist stakes; later anticolonial struggles braking away from economic dependency were of pivotal importance; despite this, there was a very strong ideological and political investment in the international platform. So if we speak of PLAN B outside EU, it should be done in internationalist horizon.
- 3- We can discuss further whether the critique that Alain Badiou directed at communist experiments of 20th century is now expired or is still valid: since also partisan guerrilla movements and struggles – the successful ones - mostly ended in the experiments of socialist state/independent states, there was gradual process of neutralization of the liberation movement, and ossification of Party (Communist Party) in the state: synthesis of Party-State. Moreover, the Western model of welfare state where capital-work/trade unions-state enter into lasting-productive dialogue also ended, and exhausted itself. Now the question is what kind of political formation can go beyond, further ahead?

Since this summer school carries strong reference to Marxist theory and practice I was wondering how to compartmentalize the topic of partisan memory: as sketched above, it has to say something about the theory of revolution in the past and present, but again, it does not fit directly into the frame of the fundamental concepts

План Б вон ЕУ, тој треба да се изведе на интернационалистички хоризонт.

- 3- Понатаму, може да зборуваме за тоа дали критиката на Алан Бадиу на комунистичките експерименти на 20 век е застарена или сè уште актуелна: бидејќи и успешните партизански герилски движења и борби главно завршувале со експерименти за социјалистичка држава/независни држави, имало постепен процес на неутрализација на движењето за ослободување, осификацијата на партијата (комунистичката партија) во државата: синтетизирање на Партијата-Државата. Исто така западниот модел на држава на благосостојба каде што капиталот-работата/работничките синдикати-државата влегуваат во траен-продуктивен дијалог, исто така го снеса, се исцрпе. Прашањето е: каква политичка формација може да го надмине тоа, да оди понатаму?

Бидејќи на оваа летна школа доста се упатува на марксистичката теорија и практика, се прашував како да ја поделам темата за партизанското сеќавање. Како што е наведено погоре, тоа има врска со теоријата на револуцијата во минатото и денес, но повторно, не се вклопува директно во рамките на фундаменталните концепти на марксистичката теорија: сетете се на класната борба, вишокот вредност, режимот на производство, или како што предложи Силвија, *режимот на репродукција*, или гледиштето на репродукцијата, или неодамнешниот режим на промет/логистика - тогаш, каде точно интервенира моето предавање? Партизанското сеќавање може грубо да се стави под концептуалната рамка на „режим на рецепција,“ поточно, под теоријата на идеолошката/културната хегемонија. Една помошна теза би можела да биде критичкото разгледување на

of Marxist theory: think of class struggle, surplus value, mode of production, or as Silvia suggested *mode of reproduction*, or the standpoint of reproduction, or recent importance of mode of circulation/logistics – so where exactly is my lecture intervening? Partisan memory can be positioned roughly into the conceptual frame of “mode of reception”, that is, to the theory of ideology/cultural hegemony. One supporting thesis could be that to critically observe the Yugoslav transition to postsocialism, neoliberal capitalist state –and we have some good analysis of “transition” that RosaLux and comrades did recently – is to add ideological critique to that of politico-economic history and critique taking into account the strength of historical revisionism and its apparatuses of dissemination (ideological state apparatuses, museums, cultural institutions, school and textbooks, journalistic and academic publications, etc.). In the case of post-Yugoslav context this process transformation of multinational and federative state into ethnically cleansed areas has been pretty brutal (no need to repeat), while transitional process was marked by nationalist ideology and (neo)liberal ideology of free market, freedom and open society. This is the neuralgic point of the differentiation between ruling ideology and ideology of ruling class.

Researching and working with the partisan archive thus demands much attention, while apart from this more demonizing narrative that concentrates on the horror site after war Bleiburg/Huda Jama (postwar killings of fascist collaborators –Ustashi, Chetniks, Home Guards), we have only a nationalistic defense of partisan struggle, which sees liberation struggle as important for the sovereign nationhood (Slovenian, Croatian, Serbian, etc.) without internationalism, socialism, Yugoslavia. This is another reason why methodologically I follow Susan Buck-Morss, Marxian-Benjaminian scholar, who called for “de-privatisation” and “de-nationalisation”

југословенската транзиција во постколонијализам, неолиберална капиталистичка држава - а имаме добри анализи на „транзицијата“ што ги направија Роза Лукс и другарите - а тоа е да се додаде идеолошка критика на политичко-економската историја и критика, земајќи ја предвид моќта на историскиот ревизионизам и неговите апарати на дисеминација (идеолошки државни апарати, музеи, културни институции, училишта и учебници, новинарски и академски публикации, итн.). Во смисла на постјугословенскиот контекст, овој процес на трансформација на мултинационалната и федеративната држава во етички чисти области, беше доста брутална (нема потреба да се повторува), додека транзицискиот процес беше обележан со националистичка идеологија и (нео)либерална идеологија на слободниот пазар, слободата и отвореното општество. Ова е невралгичната точка на разликата помеѓу владејачката идеологија и идеологијата на владејачката класа.

Истражувањето на партизанската архива и работењето со неа бара многу внимание. Покрај подемонизирачките наративи што се концентрираат на хорор локациите по војната - Блајбург/Худа Јама (поствено убивање на фашистичките соработници - усташите, четниците, домобраните), имаме само националистичка одбрана на партизанската борба која смета дека борбата за ослободување е важна за суверен национален идентитет (словенечки, хрватски, српски, итн.) без интернационализам, социјализам, Југославија. Ова е друга причина зошто методолошки ја следам Сузан Бај-Морс (Susan Buck-Morss), почитувач на Маркс и на Бенјамин, која повикуваше на „деприватизација“ и „денационализација“ на архивите за да се поттикне „комунистичкиот“ режим на рецепција, или малку помалку амбициозно, да се мобилизираат револуционерните ресурси.

of archives in order to trigger “communist” mode of reception, or a bit less ambitiously to mobilize revolutionary resources.

2. Partisan struggle: Before I tackle the partisan archive through a few concrete cases -one partisan poem, one monument and one film –most of you are pretty familiar with it– in what way partisan liberation struggle presented a veritable rupture, the only major rupture with strong consequences in Yugoslav context of 20th century. Partisan struggle was first organized in 1941 just weeks after the Nazi occupation, as a large front of antifascist forces that fought against occupation, where the dominant part of the movement was based in the Communist Party, but also with a very important youth and women’s organizations that mobilized from below political-educational campaigns. The formation of councils of liberation struggle became an expression of the most democratic and mass institution that pushed for deeper social revolution. It was clear that this political processes, “larger than antifascism,” would be exposed to extremely bloody occupation and civil war with local fascist collaborationists, some defending old Kingdom, others new Nazi Order. A clear break with old Kingdom of Yugoslavia took place in 1943, *AVNOJ Yugoslavia*, which did not wait for the recognition from Allies (similar like Kurdish forces today). It created a dual power –against the occupation apparatus- and could be seen as a kind of a partisan entity of non-State, which for the time envisioned a truly multinational and federal entity, while the king was deposed –liberation front- cut his head while abroad, without blood. Partisan struggle was based on multinational antifascist solidarity (remember, Yugoslav partisans were connected to Bulgarian, Greek, Austrian and Italian! – Allies) and social revolution that meant an empowerment of large peasant masses, worker-class, women, intellectuals and others (cf. Pupovac), which did not rest on bourgeois nation-

2. Партизанска борба: пред да почнам да ја разгледува партизанската архива преку пет конкретни случаи - една партизанска песна, еден споменик и еден филм - кои повеќето од вас веќе ги знаат - да видиме на кој начин партизанската борба за ослободување претставувала вистински прекин, единствениот поголем прекин со големи последици во контекст на Југославија во 20 век. Партизанската борба првпат била организирана во 1941 г., само неколку седмици по нацистичката окупација, како голем фронт на антифашистички сили кои се бореле против окупацијата, каде што доминантен дел од движењето се одвивало во рамките на Комунистичката партија, но исто така и со многу важни младински и женски организации што се мобилизирале под политичко-образовните кампањи. Формирањето на совети на ослободителната борба станало израз на најдемократската и масовната институција која туркала кон подлабока социјална револуција. Било јасно дека овие политички процеси, „поголеми од антифашизмот,“ би биле изложени на екстремно крвава окупација и граѓанска војна со локалните фашистички соработници, некои го бранеле старото кралство, други, новиот нацистички поредок. Целосното раскинување со старото Кралство Југославија се случило во 1943 година, со *АВНОЈ-ска Југославија*, која не чекала на одобрувањето на сојузниците (слично како курдските сили денес). Таа создала двовластие - против окупацискиот апарат - и можело на неа да се гледа како на партизански недржавен ентитет, кој за првпат замислил вистински мултинационален и федеративен ентитет, а кралот паднал - ослободителниот фронт му ја одзел моќта додека тој бил во странство. Партизанската борба се засновала на мултинационалната антифашистичка солидарност (сетете се, југословенските партизани биле поврзани со бугарските, грчките, австриските и италијанските! сојузници) и социјалната револуција

al sovereignty. The partisan rupture was a strong basis for after-war transition to socialism, and in certain respects it continued with other means, in two subsequent ruptures – split with Stalin in 1948 means start of self-management socialism, and later on non-aligned movement. In this respect, I argue the specificity of Yugoslav situation, despite many contradictions could be seen: as anti-systemic movement, partisan struggle within what was to become anti-systemic state (Močnik), which was supposed to wither away.

Since the partisan rupture so strongly marked and intensified structural feelings and situation for a large part of population, the necessity for symbolical representation and memory on this event emerged already in the times of war, in the time of partisan struggle. There was a clear feeling and awareness that this precious political process, engagement in collective project, can disappear in the light of numerous and better-equipped fascist enemy. It is counter-intuitive in the lenses of the old trope of Cicero “inter armes, musae silent,” in the times of war arts are quiet, and can only assume a clear propagandistic role, art is reduced on propaganda. This was not the case in the partisan struggle as Komelj showed in his 600-pages book of Miklavz Komelj, “How to think partisan art?” – which was a great effort, kind of Rancierian not the “Night of proletarians, but night of partisans” (critique of division of labour). Komelj claims that partisan art played important role in the revolutionary process, without it, the symbolic dimension of struggle is un-imaginable; it was through this process, where masses of anonymous partisans became culturally empowered.... For example, in Slovenia only, around 10 thousand partisan poems were found, but also there were theatre groups, manifestos, photography, graphic design, literary stories, even partisan films, this cultural partisan activity was of huge importance also here in Macedonia... It was

која значеше давање моќ на широките селски маси, работничката класа, жените, интелектуалците и другите (cf. Руповас), која не се засновала на буржоаскиот национален суверенитет. Партизанскиот пресврт бил силна основа за поствоената транзиција во социјализам, и во извесна смисла продолжила со други средства, во два последователни пресврта - разделувањето од Сталин во 1948 г. значело почеток на самоуправниот социјализам, а подоцна, на движењето на неврзаните. Во оваа смисла, зборувам за специфичноста на југословенската ситуација, која, покрај многуте контрадикции, може да се толкува како: движење против системот, партизанска борба во рамките на она што требало да стане анти-системска држава (Мосник), која требала да згасне.

Бидејќи партизанскиот пресврт толку силно ги обележал и интензивирал структурните чувства и ситуацијата за голем дел од популацијата, потребата од симболичко претставување и сеќавањето на овој настан се појавиле уште во време на војна, во време на партизанската борба. Имало јасно чувство и свесност дека овој скапоцен политички процес, ангажирањето во колективен проект, може да исчезне поради бројниот и подобро опремениот фашистички непријател. Контраинтуитивно е, гледајќи низ призмата на максимата на Цицерон, „*inter arma, musae silent*“ - во време на војна, уметноста молчи - и може да има само јасна пропагандна улога, уметноста е редуцирана на пропаганда. Ова не било случај во партизанската борба, како што прикажува Миклавж Комелј во својата книга од 600 страници - „Како да се мисли партизанската уметност?“ Таа беше големо дело, некако Рансиеровско, „Не ноќ на пролетери, туку ноќ на партизани“ (критика на поделбата на трудот). Комелј тврди дека партизанската уметност играла важна улога во револуционерниот процес, без него, симболичката димензија на борба-

here that words became weapon of mass creation, which enabled that the partisan resistance symbolically to spread out and infect a larger population. This strong cultural engagement meant that masses of illiterate peasants not only joined the military struggle, but also formed a cultural front. Komelj argues:

It was not necessary that masses who spoke up for the first time formulated revolutionary slogans; they were included in the revolutionary process simply by the very gesture of speaking up. Liberation struggle brought also freedom of expression to people to whom this right was denied before; but they fought for it and started exerting it.³

In the analysis of three artifacts, I am interested in how the alternative memorial practice was conceptualized and practiced, how it resisted a too easy recuperation into state. In contrast to the Yugoslav political apparatus gradually ossified and consolidated its *raison d'être* through the spectacularisation of the partisan past. I am interested how certain attempts were able to articulate a more nuanced relationship between partisan rupture and memory (on it). Alternative memory on partisan embraced a paradoxical revolutionary temporality, which more than about past speaks to the future, from the future, which evokes an im/possible task of constructing communist classless society. In this respect, memory is not treated as a social mechanism that generates collective consensus, something that contributes to merely maintaining the order (*mantenere lo stato* in Machivelli), but on the opposite something that maintains the rupture. If we take rupture seriously as a political process that yields strong effects, than also a memory on the revolution, or art in general, has to be radical in its content and even more in its form, which

3 Miklavž Komelj, *Kako misliti partizansko umetnost?* (Ljubljana: Založba / *cf., 2009), 104–5.

та е незамислива. Токму низ овој процес масите анонимни партизани добиле културна моќ... На пример, само во Словенија, биле најдени околу 10 000 партизански песни, но исто така имало и театарски групи, манифести, фотографии, графички дизајн, литературни приказни, дури и партизански филмови. Оваа културна партизанска активност била од огромно значење и тука во Македонија... Тука зборовите станале оружје на масовно создавање, што овозможило партизанскиот отпор симболички да се прошири и да повлијае врз поголем дел од популацијата. Оваа голема културна ангажираност значела дека масите на неписмените селани не само што ѝ се приклучиле на вооружената борба, туку исто така формирале и културен фронт. Комелј вели:

Немало потреба масите што се изјаснија првпат нужно да смислуваат револуционерни слогани; тие биле вклучени во револуционерниот процес со самиот гест на изјаснување. Ослободителната борба донела и слобода на изразување на луѓе на кои ова право им било негирано претходно, но се бореле за него и почнале да го користат.³

Преку анализата на три артефакти, ме интересира како алтернативната меморијална практика била концептуализирана и практикувана, како му се спротивставувала на прелесното враќање во форма на држава. За разлика од југословенскиот политички апаратус кој постепено ја зацврстувал и консолидирал својот *raison d'être* преку спектакуларизација на партизанското минато. Ме интересира како скорешните обиди можеле да артикулираат понијансиран однос помеѓу партизанскиот прекин и сеќавањето (за него). Алтернативното сеќавање на партизаните подразбирало парадоксална револуционерна при-

needs to address and continue –in its own ways- with the rupture.⁴ We speak of contradictory, disjunctive synthesis of memory and revolution; now let's move to 3 case studies.

3. Partisan poem, anthem to struggle or dissolution of poetry? Ok, first poem I take from the vast arsenal of thousands of partisan poems written during the WW2. This is not a poem by anonymous partisan, but by someone who was neither famous in pre-, nor postwar times. His name was Franc Pintarič-Švaba (1924–1942) who was a partisan-poet, a fighter in Štajerska's battalion. He was poisoned on 23 August 1942 by a Nazi denunciator, a local collaborator. Franz was taken to the Nazi encampment to be questioned, but died on the way to hospital. No image remained of him, no real biography, no grave, what was later found were only his personal notes, which as it turned out, were his poems. We do not know whether these poems were recited to the partisan battalion, or only read silently during the long night by few close partisan friends, just Franc himself? Franc's notes came into the hands of Nazis, who, with a help of a very local fascist collaborator, translated those notes into German language. Nazis perhaps hoped to find in them some important messages, on the moral or movement of partisans, but might very well become surprised to read some of the most striking lines of partisan poetry/partisan memory: first poem carried the title "Why poem," while the second one was entitled "To the traitor." These notes-translations remained in Nazis hands, and the historical irony wanted these original poems to survive in German language in a Nazi archive. Obviously, even his family name carries some ironical twist

3 Miklavž Komelj, *Kako misliti partizansko umetnost?* (Ljubljana: Založba /*cf., 2009), 104–5.

4 Walter Benjamin, 'The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility', in *Walter Benjamin: selected writings. Vol. 3, Vol. 3*, ed. Howard Eiland and Michael William Jennings (Cambridge, Mass.; London: Belknap, ., 2006).

временост, која повеќе говори за иднината отколку за минатото, што евоцира сеќавање на не/возможната задача на конструирање на комунистичко бескласно општество. Во оваа смисла, меморијата не се третира како социјален механизам кој генерира колективен консензус, нешто што придонесува кон едноставно одржување на редот – (mantenere lo stato, Макијавели - Machivelli), туку нешто обратно, одржување на пресвртот. Ако прекилот го сфатиме сериозно како политички процес што предизвикува силни ефекти, тогаш и сеќавањето на револуцијата, или на уметноста во целост, мора да биде радикално во својата содржина и уште повеќе, во својата форма, што треба да се однесува на прекилот, како и да го продолжи на свој начин.⁴ Зборуваме за контрадикторна, дисјунктивна синтеза на сеќавањето и на револуцијата. Да разгледаме три студии на случај.

3. Партизанска песна, химна за борбата или распаѓање на поезијата? Првата песна е земена од илјадниците партизански песни напишани во текот на Втората светска војна. Ова не е песна од аноним партизан, туку од некој кој не бил познат ниту во предвоеното ниту во повоеното време. Се вика Франц Пинтариќ-Шваба (Franc Pintarič-Švaba), 1924-1942, кој е партизански поет, борец во баталјонот на Штаерска. Бил отруен на 23 август 1942 г. од страна на нацистички поткажувач, локален колаборатор. Франц го однеле во нацистички камп на испитување, но умрел на патот кон болницата. Нема негова слика, никаква вистинска биографија. Подоцна биле најдени само неговите лични белешки, кои всушност биле неговите песни. Не знаеме дали овие пес-

in translation between Slovenian-German. At the end of the war they were confiscated by partisans, and moved to Archive of the Republic of Slovenia, where they remained invisible, until, well, forty-five years later, in 1987, one of Franc's poems was translated back to Slovenian for the huge collection of partisan poems.⁵ But then another tragic turn occurred since the poem finally reached its destination, ready to address again the rupture of partisan struggle... *nobody cared to read it or listen except some old partisans!* The time was ripe for the bloody end of Yugoslavia, when the partisans were denounced again by local collaborationists. The poem had to wait for more than 2 decades in order for people to start re-reading it. And now to the poem itself that I translated into English.

Why Poem? (To what the poem?)

We wrote poems in different times, when we did not have any other work. However, today, when the Law is on the side of the stronger, when the weapons speak, our poem is loud and clear enough: 'We want to live, live freely in a *free* land.'

This poem of ours is our guide, it is our anthem. This is the poem for which victims fall – innocently – fall in the thousands.

When this poem becomes a reality, when freedom will approach in all its shine and power, then poets and writers, please, come forward! To the fallen victims of *this* poem – other future poems of eternal glory and memory should be written.

4 Walter Benjamin, 'The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility', in *Walter Benjamin: selected writings. Vol. 3, Vol. 3*, ed. Howard Eiland and Michael William Jennings (Cambridge, Mass.; London: Belknap, ., 2006).

5 Boris Paternu, Marija Stanonik, and Irena Novak-Popov, *Slovensko pesništvo upora 1941-1945 1, 1*, (Ljubljana: Mladinska knj. : Partizanska knj., 1987).

ни ги рецитирал партизанскиот баталјон или само тивко се читале во текот на долгите ноќи, со неколкумина блиски партизански пријатели, или можеби Франц ги читал насамо? Белешките на Франц завршиле во рацете на нацистите кои со помош на локален фашистички колаборационист, ги превеле на германски јазик. Нацистите веројатно се надевале дека во нив ќе најдат некои важни пораки за моралот или за движењето на партизаните, но веројатно многу се изненадиле кога прочитале некои од највпечатливите стихови од партизанската поезија/партизанското сеќавање. Првата песна имала наслов „Зошто песна?“ додека втората носела наслов „За предавникот.“ Овие белешки-преводи останале кај нацистите, а историската иронија сакала овие оригинални песни да преживеат на германски јазик во нацистичката архива. Очигледно, дури и неговото презиме претставува иронична игра со зборови кога ќе се преведе од словенечки на германски. На крајот на војната биле конфискувани од партизаните и биле преместени во архивата на републиката, каде што останале невидливи до четириесет и пет години подоцна. Во 1987 година, една од песните на Франц била преведена назад на словенечки за една голема колекција партизански песни.⁵ Но тогаш, откако песната конечно стигнала до целта и била подготвена повторно да зборува за прекинот на партизанската борба, настанал уште еден трагичен пресврт, *никој не бил заинтересиран да ја чита или да ја слушне, освен некои стари партизани!* Дошло времето на крвавиот крај на Југославија, кога партизаните повторно биле предадени од локални колаборационисти. Песната морала да чека уште две децении за да почнат луѓето да ја читаат повторно. Еве ја песната што јас ја преведов на англиски.

5 Boris Paternu, Marija Stanonik, and Irena Novak-Popov, *Slovensko pesništvo upora 1941-1945 1, 1*, (Ljubljana: Mladinska knj. : Partizanska knj., 1987).

Franc Pintaric-Svaba wrote this poem in the spring-summer of 1942, when the situation on the military front at home and abroad could be only seen in the light of defeat, where Nazis occupied and united whole Europe. The poem is directed against the “realism” of this situation, and introduces a complex and condensed *memorial-revolutionary temporality*, which makes an attempt to grasp partisan rupture-break. The poem kicks off with a reference to the ‘pre-war’ poems (times of peace and bourgeois institutions), while at end it calls for the poems of the future that need to be written about the fallen heroes, written in times of new community, after the end of the struggle. There is a temporal reference to past, and future role of poetry, but the title itself evokes a straightforward and self-reflected question - *Why Poem, to What End? the Poem?* It does not simply embody a call, a duty of the poet to speak to others about the partisan struggle, which was also present, but it addresses, calls on the partisan struggle itself – conceiving and abstracting the rupture-break that had started. This was a poem that was created within and because of the partisan struggle. In times of freedom, this poem will disappear, which speaks about self-dissolution of art/poetry, a feature very famous from the avant-garde art. Thus poem oscillates between past bourgeois poetry and future memorial poetry while inscribing within it the *present impossibility*, partisan art has no choice but to participate in the struggle that is making the land ‘free.’ The political maxim of struggle is synthesized in a single sentence: ‘we want to live freely in a free land’. For Pintaric, free land was not imagined as an ethnically cleansed area, but land where everyone can live freely. It is then clear that it is not the task of the Poem to change the world: that is the task of the whole partisan struggle. This poem becomes actual today as a remainder, which makes us read and listen to the call of never fully achievable task of revolution. Without a new struggle, and new poem to that struggle, Francs

Чуму ѝесна? (Песна за каква цел?)

Пишувавме песни во различни времиња, кога немавме друга работа. Сепак, денес, кога законот е на страната на посилниот, кога зборува оружјето, нашите песни се гласни и доволно јасни: „Сакаме да живееме, да живееме слободно во слободна земја.“

Оваа песна е наша, наш водич, таа е наша химна. Ова е песна за која паѓаат жртви - невино паѓаат во илјадници.

Кога оваа песна ќе стане реалност, кога слободата ќе пријде со сиот свој сјај и моќ, тогаш, поети и писатели, ве молам, пристапете! За паднатите жртви на оваа песна - треба да се испишат нашите идни песни за вечна слава и сеќавање.

Франц Пинтарич-Шваба ја напишал оваа песна пролетта и летото 1942 г., кога ситуацијата на воениот фронт дома и во странство можела да се гледа само од аспект на пораз, каде што нацистите ја окупирале и ја обединиле цела Европа. Песната е насочена против „реалноста“ на ситуацијата, и воведува комплексна и кондензирана *меморијално-револуционерна ѝривременост*, која се обидува да го долови партизанскиот пресврт - прекин. Песната почнува со упатување на „предвоените“ песни (време на мир и буржоаски институции), а на крајот повикува на песни на иднината што треба да се пишуваат за паднатите борци, да се пишуваат во атмосфера на ново заедништво, по завршувањето на борбата. Ова е привремено упатување на минатата и идната улога на поезијата, но самиот наслов евоцира директно и саморефлексивно прашање: *Зошто ѝесна? Песна за каква цел?* Не значи само повик должноста поетот да им зборува на другите за партизанската борба, иако го има и тој елемент, туку таа претставува свртување

poem will disappear, even if it stays in front of our eyes in many languages.

4. How to make (partisan) film in a partisan way? In Yugoslavia there was a vast array of 200 partisan films a real genre platform, from action and war movies, in which, among other things, Richard Burton played Tito, and millions were spent for big spectacles etc. I am interested in the alternative films that worked against the mainstream current, but which did not go against NOB. Rather, the alternative partisan film engaged in the internal critique of socialist representation, which at least tendentially consolidated socialist ideology and neutralized revolutionary energies that were taking place in order to re-animate socialism. 1960s and 1970s were the time of student, youth movement but also workers strikes in Yugoslavia. Let us not forget this state ideology was formally antifascist, so nothing wrong with that; what was wrong was the hollowing out of revolutionary politics in mere consumption of heroic image.

I chose an example from Želimir Žilnik film *Ustanak u Jasku* (1972). This is his film that most directly works with the topic of NOB and *which was actually commissioned by local authorities to attract tourists to the region of Vojvodina*. The film begins when film crew arrives to a place called Jasak, imitating the German tanks. It was almost 30 years after the end of WWII and the crew (that we don't see) interviews people, the witnesses and antifascists, which are ordinary farmers in Vojvodina that supported the partisan struggle. These new protagonists of partisan topic tell the stories of the arrival of Nazis soldiers in 1941, they speak about their way of resistance, how they performed the partisan oath, where and how women were hiding and feeding partisans. It is not enough to say that Žilnik presents us with a more truthful account of affairs than partisan spectacles, what is more important is the method, how the film works on us.

кон самата партизанска борба и повикување за неа - согледување и апстрахирање на прекилот што започнал. Оваа песна е создадена во рамките на партизанската битка и за неа. Во време на владеење на слободата, оваа песна ќе исчезне, а тоа зборува за самоисчезнувањето на уметноста/поезијата, многу позната карактеристика на авангардната уметност. Оваа песна осцилира помеѓу буржоаската поезија од минатото и идната поезија на сеќавањето. Додека истовремено ја запишува во неа *моменталната невозможност*, партизанската уметност нема избор освен да учествува во борба што ќе ја направи земјата „слободна.“ Политичката максима на борбата е синтетизирана во единствена реченица: „Сакаме да живееме, да живееме слободно во *слободна* земја.“ За Пинтарич, слободната земја не е замислена како етнички чиста средина, туку земја во која сите може да живеат слободно. Од тоа станува јасно дека задачата на песната не е да го промени светот: тоа е задачата на целата партизанска борба. Оваа песна станува актуелна денеска како потсетник што нè тера да го читаме и слушаме повикот на никогаш целосно остварливата цел - револуцијата. Без нова борба, како и без нова песна за таа борба, песната на Франц ќе исчезне, дури и да ни стои пред очи во многу јазици.

4. Како да се направи (партизански) филм на партизански начин? - Во Југославија имало околу 200 различни партизански филмови, платформа од различни жанри, од акциони и воени филмови, во еден, меѓу другото, Ричард Бартон го глумеше Тито, и милиони биле потрошени на големи спектакли итн. Мене ме интересираат алтернативните филмови што ѝ се спротивставувале на главната струја, но кои не биле против НОБ. Поточно, алтернативните партизански филмови претставувале интерна критика на социјалистичкото претставување, кои барем тенденциозно ја консолидирале социјалистичката

This collective bottom-up building of memorial narrative of the resistance of the village is dynamized by switches of camera movement, imitating sounds of real machines (planes, tanks,...), the film reconstructs a series of events by multiple voices of protagonists, who during the filming at times also slightly contradict each other and negotiate the popular memory. Local villagers are transformed into agents who re-enact their memory of the uprising, this is a film that takes the “standpoint of the masses.” It succeeds in articulating an important political dimension of NOB: instead of heroisation and epic battles, one takes into account that the victory of the partisan struggle would not be possible without a broad popular support. In this respect, one can appreciate a kind of critical reversal of Arendt’s morality of “banality of evil,” here there is no inherent good in those simple peasants that bring the best out of them, but following the political principle of fight against occupation, injustices, - fascism. Furthermore, raw images don’t speak about the laziness on the part of editorial team, or low technical equipment, but rather how Zilnik consciously opposed the aesthetization of partisan struggle. This is also where the core of his partisan method lies: working with amateurs, working with raw image material, pointing out contradiction between the images and narratives, this is contributes to the understanding, how Zilnik *makes film in a partisan way*. The raw image brings us closer to the thesis about the *masses making history on the partisan screen, both in their past, as in the present of the film*.

5. On partisan monument: I know that some of my Macedonian friends might be fed up with this topic in the light of memorial projects placed few thousand years back in the past, but the partisan past might still work both as a juxtaposition to presence, and something that inspires future.

идеологија и неутрализираните револуционерни енергии што ги имало за реанимирање на социјализмот. `60-тите и `70-тите биле време на студентски, младински движења, но исто така и на работнички штрајкови во Југославија. Да не забораваме, државната идеологија била формално антифашистичка, така што тоа е во ред, но тоа што не било во ред е избегнувањето на револуционерната политика за да се консумира понепосредно херојскиот имиџ.

Како пример во избрав филмот на Желимир Жилник, *Усџанак у Јаску (1972 г.)* Во неговиот филм тој директно ја обработува темата на НОБ. Филмот всушност бил нарачан од локалните власти за да привлече туристите во Војводина. Почнува со пристигнувањето на филмската екипа во место наречено Јасак, имитирајќи ги германските тенкови. Дејството е сместено речиси 30 години по завршувањето на Втората светска војна и екипата (која не ја гледаме) интервјуира луѓе, сведоци и антифашисти, кои се обични фармери во Војводина што ја поддржувале партизанската борба. Овие нови протагонисти на партизанската тема кажуваат приказни за пристигнувањето на нацистичките војници во 1941 г., зборуваат за нивниот начин на давање отпор, како давале партизанска заклетва, каде и како жените се криеле и ги хранеле партизаните. Не е доволно да се каже дека Жилник ни дава поискрен приказ на работите отколку партизанските спектакли, уште поважен е методот, начинот на кој ни влијае филмот.

Ова колективно градење на нарација на сеќавањето на отпорот на селото од доле нагоре е динамизирана со менувањето на движењето на камерата, имитирањето на звуците на вистински машини (авиони, тенкови...), филмот реконструира низа настани со повеќе гласови на протагонистите кои во текот на

There were thousands of monuments to NOB that were erected during the period of late 1940s to 1980s in Yugoslavia. Some of them were later destroyed in the process of “memorial cleansing” (*damnatio memoriae*), others were outgrown by nature and forgotten by many, while the remaining still stay there and generate inspiration, inscribed in the symbolic map of NOB’s Yugoslavia. If we categorize them, we should acknowledge at least three “genres” or predominant typologies – this is more complex, but still: early after the war we had a proliferation of *popular architectonic* monuments, erected by people in villages and elsewhere; then comes time of a more continuous labour of the Commission, Veteran Associations, we would have figurative, humanist, *realist war monuments* that are not so different from those on the West; finally the movement of the late modernist, *abstract monuments to revolution*. This last category, and only one monument (due to time), will be of my interest, as those monuments took seriously the question of Tatlin (and of the Commission for Monuments), how to represent anew, how to develop memorial form that would in a way be “adequate” revolutionary politics, of past, present and future?

Admittedly, even this late modernist monumental movement was heterogeneous, ranging from modernist, expressionist, cubist, naturalist, counter-monument tendencies, but generally one can recognize them for their more abstract form. They don’t portray individual partisans or victims, but are: monumental, symbolic (fists, stars, hands, wings, flowers, rocks), bold (sometimes structurally daring), even otherworldly. Many of them are big, designed as memorial parks, where nature and the monument enter into a specific relationship, where landscape surrounds them, but also they over-determine this landscape – they are most often not in the cities, but where the NOB’s main fights took place.

снимањето исто така даваат малку контрадикторни изјави и преговараат за народното сеќавање. Локалните селани се претвораат во дејствители што го реконструираат своето сеќавање за востанието, ова е филм кој го прикажува „гледистето на масите.“ Успева да артикулира важна политичка димензија на НОБ: наместо хероизација и големи битки, се зема предвид дека победата на партизанската борба не би била можна без широка народна поддршка. Во оваа смисла, може да се почитува еден вид критичко превртување на моралноста на Арендт на „баналноста на злото,“ нема вродено добро во тие прости селани што ја буди добрината во нив, туку следењето на политичкиот принцип на борба против окупацијата, неправдите, фашизмот. Дополнително, суровите слики не зборуваат за мрзливоста на дел од монтажниот тим или лошата техничка опрема, туку за тоа како Жилник намерно ѝ се спротивставувал на естетизацијата на партизанската борба. Тука лежи и суштината на неговиот партизански метод: работењето со аматери, работењето со сурови слики, истакнувањето на контрадикцијата помеѓу сликите и наративите, тоа помага да се разбере како *Жилник прави филм на партизански начин*. Суровата слика нè приближува до тезата за *масите што произведуваат историја на партизанскиот екран, како во своето минато, така и во сегашноста на филмот*.

5. За партизанските споменици: Знам дека моите македонски пријатели можеби се презаситени од меморијалните проекти сместени неколку илјадници години назад во минатото, но партизанското минато може сè уште да функционира и како споредување со минатото, и како инспирација за иднината.

Имало илјадници споменици посветени на НОБ подигнати во текот на доцните `40 и `80 во Југославија. Некои од нив биле уништени подоцна во процесот на

Let me just turn to one famous monument made in BiH: Tjentište monument (also known as *Sutjeska* after the famous battle and film). It refers to the most tenuous moment of 1943, which was a turning point for the whole Yugoslav partisan movement in WWII. Tjentište was one of THE monuments to NOB; designed by Miodrag Živković and built in 1971.⁶ It consists of two monumental rocks that mark the site of the breakthrough, and simultaneously form an artificial gorge. It represents V, as in victory, but more concisely the sculpture reproduces the experience of marching by, through the mountains, while at the same time being exposed from both sides. It evokes the idea that even the hard rock of a siege can be broken. The experience of the walking through monument is important as the formal configuration of the rocks constantly changes according to the point of view and the movement of the visitor. When approached from below, the rocks seem massive and monolithic. Once the passage between the rocks is crossed, however, the form opens up and becomes more sophisticated, changing the initial quasi-symmetrical and monolithic appearance. Upon climbing further up the path and looking down to the monument, the rocks seem to turn into wings. From there on, one keeps walking along the path leading down to the *small museum*, which houses a large mural on the events by Krsto Hegedušić, the rocks seem to dissolve into fingers. Shifting perspectives on the object thus produce very subtle effects; the first impression of symmetry given by a frontal view of the rocks gives way to an impression of fundamental asymmetry once one has passed through the monument. Tjentište points to the asymmetrical nature of the struggle, in which the partisans managed

6 For details see: Gal Kirn, 'Transformation of Memorial Sites in the PostYugoslav Context', in *Retracing Images: Visual Culture After Yugoslavia*, ed. Daniel Šuber and Slobodan Karamanic (BRILL, 2012).

„чистката на паметници“ (*damnatio memoriae*), други биле скриени од природата и заборавени од многумина, додека останатите сè уште остануваат и создаваат инспирација инскрибирана на симболичката маса на НОБ на Југославија. Ако ги категоризираме, треба да разликуваме барем три „жанри“ или доминантни типологии. Ова е покомплексно, но сепак.... Брзо по војната имаше изобилие на *народни архитектонски* споменици што ги поставувале луѓето од селата и од други места. Потоа следи период на поконтинуиран труд на Комисијата, Здружението на ветераните, се појавуваат фигуративни, хуманистички, *реалистички воени споменици* што не се толку различни од оние на Западот; конечно, движењето на подоцнежните модернистички, *ајсџрактни споменици на револуцијата*. Оваа последна категорија и само еден споменик - поради времето - ќе биде во фокусот на мојот интерес, бидејќи тие споменици сериозно го сфаќаа прашањето на Татлин (Tatlin) (и нарачувањето споменици), како да се претставуваат одново, како да се развие меморијален облик што на некој начин би бил „адекватен“ во однос на револуционерната политика на минатото, сегашноста и на иднината?

Да признаеме, и ова доцнежнo модернистичко движење за спомениците било хетерогено, со модернистички, експресионистички, кубистички, натуралистички и противспоменички тенденции, но главно се препознаваат по поапстрактната форма. Не прикажуваат поединечни партизани или жртви, туку се монументални, симболички (тупаници, ѕвезди, раце, крилја, цвеќиња, камења), смели се (понекогаш и структурално смели), дури и како да се од друг свет. Многу од нив се големи, дизајнирани како меморијални паркови, каде што природата и споменикот влегуваат во специфичен однос, каде што пејзажот ги опкружува, но тие исто така го пре-

to prevail over superior forces, and without much foreign help.

The partisan rupture was authorised in itself, not from outside –international one, nor epistemological (morality or religion, big Nation), and in a similar way, the monumental movement initiated by artist-architects-sculptors, Bakić-Trsar-Ravnikar-Bogdanovic-Djamonja-Živković-Vedaković—and many others combined form of abstraction and aesthetical innovation with political invention of NOB. Those monuments, *even if monumental and as such attractive to the “socialist” or any political power*, nevertheless didn’t fit easily with the dominant memory politics that was rather realist-conservative. They were too abstract, they didn’t show directly what they refer to, however, as a proof of democracy, they were financed by different self-managed entities, and they also became very popular. Those monumental parks were often visited by inhabitants of those places, by school and tourist excursions, and performed much more than just educational-pedagogic function, but played a much more socialising role – practice of memory not simply delegated to the monument (cf. Young).

6. Provisionary conclusion: These works show the ways, how to still make sense of the tensed relation between memory and revolution. These artifacts emerged in different times, different aesthetical means-art performed different operations that strengthened or continued the partisan rupture: partisan poem that was a poem to the struggle and symbolized it – self-abolition (death in order to liberate); partisan film of Zilnik memorial reconstruction – camera goes among people, inclusion of masses in the history-telling; and finally experimenting with the form that would most adequately preserve and trigger further solidarity around rupture.

додредуваат пејзажот; често не се во градовите, туку каде што се одвивале главните битки во НОБ.

Да ви посочам само еден пример на познат споменик во БиХ, споменикот Тјентиште (исто така познат и како *Суџјеска*, според познатата битка и филмот). Тој се однесува на најнејасниот момент во 1943 година, што беше точка на пресврт во целото југословенско партизанско движење во Втората светска војна. Тјентиште бил еден од главните споменици за НОБ. Го дизајнирал Миодраг Живковиќ и го изградил во 1971 година.⁶ Се состои од два монументални камења што го означуваат местото на продорот и истовремено обликуваат вештачки теснец. Претставува V, првата буква од зборот *victoria*, но попрецизно, скулптурата го репродуцира искуството на марширање низ планините додека си отворен од двете страни. Ја евоцира идејата дека дури и најтврдите камења на опсадата може да се скршат. Искуството на поминување низ споменикот е важно бидејќи формалната конфигурација на камењата постојано се менува според аголот на гледање и движењето на посетителот. Кога му се пристапува одоздола, камењата изгледаат масивно и монолитно. Меѓутоа, кога ќе се помина патеката меѓу камењата, обликот се отвора и станува пософистициран, го менува иницијално квазисиметричниот и монолитен изглед. По искачувањето понатаму, погоре по патеката и кога ќе се погледне надолу кон споменикот, камењата како да се претвораат во крилја. Оттаму, ако се продолжи да се оди по патеката која води до *малиош музеј*, во кој се наоѓа голем мурал за настаните на авторот Крсто Хегедушиќ, изгледа како камењата да се претвораат во прсти. Различните

After 25 years' long institutional march and day-to-day functioning of nationalistic ideological state apparatuses, effects of nationalistic wars, and dominant ideology (of national-liberalism) that helped dismantle the legacy of NOB, *there is a lot of work to be done* for critical Marxist theory and practice. Obviously, to excavate partisan archives means to participate not only in old but also in new struggles for universal emancipation, which seems to be on the agenda in a more intense way in the long crisis in the light of barbarism that is re-imagining new Europe. Building both PLAN A, B, C...

Selected literature

Benjamin, Walter. 'The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility'. In *Walter Benjamin: selected writings. Vol. 3, Vol. 3*, edited by Howard Eiland and Michael William Jennings. Cambridge, Mass.; London: Belknap, ., 2006.

Jacir, Emily, and Susan Buck-Morss. 'The Gift of the Past'. In *DOCUMENTA (13) Catalog 1/3: The Book of Books*, edited by Carolyn Christov-Bakargiev and Bettina Funcke, 01 edition. Ostfildern: Hatje Cantz, 2012.

Karge, Heike. *Steinerne Erinnerung Versteinerte Erinnerung?: Kriegsgedenken in Jugoslawien 1947-1970*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 2010.

Kirn, Gal. 'Transformation of Memorial Sites in the PostYugoslav Context'. In *Retracing Images: Visual Culture After Yugoslavia*, edited by Daniel Šuber and Slobodan Karamanic. BRILL, 2012.

Komelj, Miklavž. *Kako misliti partizansko umetnost?* Ljubljana: Založba /*cf., 2009.

Levi, Pavle. *Disintegration in Frames: Aesthetics and Ideology in the Yugoslav and Post-Yugoslav Cinema by Pavle Levi*. Stanford University Press, 1642.

6 Повеќе во: Gal Kirn, 'Transformation of Memorial Sites in the PostYugoslav Context', in *Retracing Images: Visual Culture After Yugoslavia*, ed. Daniel Šuber and Slobodan Karamanic (BRILL, 2012).

перспективи од кои се гледа објектот предизвикуваат суптилни ефекти: првиот впечаток на симетрија кога се гледаат камењата фронтално, дава впечаток на фундаментална асиметрија кога ќе се помине низ споменикот. Тјентиште укажува на асиметричната природа на борбата, во која партизаните успеале да ги надминат супериорните сили, без многу странска помош.

Партизанскиот пресврт бил овластен самиот по себе, не од надвор - меѓународен, не бил ни епистемолошки (моралност или религија, голема нација). На сличен начин, движењето на споменици иницирано од уметниците-архитектите-скулпторите, Бакич, Трсар, Равникар, Џамоња, Живковиќ, Ведаковиќ, и многу други, ги комбинирале формите на апстракција и естетска иновација со политичко измислување на НОБ. Овие споменици, *иако се монументални, и како џакови, привлечни за „социјалистичката“ или за која било политичка моќ*, сепак не се вклопувале лесно во доминантната политика на сеќавањето што била доста реалистично-конзервативна. Тие биле премногу апстрактни, не покажувале директно на што се однесуваат, но сепак, како доказ на демократија, била финансирани од разни самоуправувани ентитети, и исто така станале многу популарни. Овие монументални паркови често биле посетувани од населението во тие области, од училишни и туристички екскурзии и имале многу повеќе од само едукативно-педагошка функција, имале многу посоцијализирачка улога - практикувањето на сеќавање кое не му е само делегирано на споменикот (cf. Young).

6. Привремен заклучок: Овие дела покажуваат како сè уште да им се даде смисла на напнатите односи меѓу сеќавањето и револуцијата. Овие артефакти се појавиле во различни времиња, различни естетски

Losurdo, Domenico. *War and Revolution: Written by Domenico Losurdo, 2015 Edition, Publisher: Verso Books*. Verso Books, 2015.

Nora, Pierre. 'Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire'. *Representations*, no. 26 (1989): 7–24. doi:10.2307/2928520.

Paternu, Boris. *Prva Knjiga: Partizanske*. Ljubljana: Mladinska knjiga; Partizanska knjiga, n.d.

Paternu, Boris, Marija Stanonik, and Irena Novak-Popov. *Slovensko pesništvo upora 1941-1945 1, 1*. Ljubljana: Mladinska knj. : Partizanska knj., 1987.

средства - уметноста извршувала разни операции што го зајакнувале или продолжувале партизанскиот пресврт: партизанската песна која била песна за борбата и го симболизира - самопоништувањето (смрт за слобода); партизанскиот филм на Желник - камерата оди меѓу луѓето, вклучувањето на масите во раскажувањето на историјата, и конечно, експериментирањето со формата што најадекватно би ја зачувала и би поттикнала дополнителна солидарност околу прекилот.

По 25-годишниот институционален марш и секојдневно функционирање на националистичко-идеолошки државни апарати, ефектите од националистичките војни и доминантната идеологија (на националниот либерализам) што помогнале да се растури наследството на НОБ, за критичката марксистичка теорија и практика има *ушше многу работа што треба да се заврши*. Очигледно, ископувањето на партизанските архиви значи да се учествува не само во старите, туку и во новите борби за универзална еманципација, што се чини дека е на агендата на поинтензивен начин во долгата криза и во однос на варваризмот што повторно замислува нова Европа. Градење на ПЛАНОВИТЕ А, Б, Ц --

Користена литература

Benjamin, Walter. 'The Work of Art in the Age of Its Technological Reproducibility'. In *Walter Benjamin: selected writings. Vol. 3, Vol. 3*, edited by Howard Eiland and Michael William Jennings. Cambridge, Mass.; London: Belknap, ., 2006.

Jacir, Emily, and Susan Buck-Morss. 'The Gift of the Past'. In *DOCUMENTA (13) Catalog 1/3: The Book of Books*, edited by Carolyn Christov-Bakargiev and Bettina Funcke, 01 edition. Ostfildern: Hatje Cantz, 2012.

Karge, Heike. *Steinerne Erinnerung Versteinerte Erinnerung?: Kriegsgedenken in Jugoslawien 1947-1970*. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 2010.

Kirn, Gal. 'Transformation of Memorial Sites in the PostYugoslav Context'. In *Retracing Images: Visual Culture After Yugoslavia*, edited by Daniel Šuber and Slobodan Karamanic. BRILL, 2012.

Komelj, Miklavž. *Kako misliti partizansko umetnost?* Ljubljana: Založba /*cf., 2009.

Levi, Pavle. *Disintegration in Frames: Aesthetics and Ideology in the Yugoslav and Post-Yugoslav Cinema by Pavle Levi*. Stanford University Press, 1642.

Losurdo, Domenico. *War and Revolution: Written by Domenico Losurdo, 2015 Edition, Publisher: Verso Books*. Verso Books, 2015.

Nora, Pierre. 'Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire'. *Representations*, no. 26 (1989): 7–24. doi:10.2307/2928520.

Paternu, Boris. *Prva Knjiga: Partizanske*. Ljubljana: Mladinska knjiga; Partizanska knjiga, n.d.

Paternu, Boris, Marija Stanonik, and Irena Novak-Popov. *Slovensko pesništvo upora 1941-1945 1, 1.* Ljubljana: Mladinska knj. : Partizanska knj., 1987.

Ана
Блажева

**Емоциите и политичкото:
трансформативниот
потенцијал на
меланхолијата**

Ana
Blazheva

**Emotions and
the Political:
The Transformative
Potential of Melancholy**

Биографска белешка

Ана Блажева е програмски координатор и доцент во Институтот за општествени и хуманистички науки, Скопје. Магистрирала во областа на социологијата и родовите студии, а докторирала во областа на студиите на култура на Институтот Евро-Балкан, Скопје.

Зборот емоција (лат. *movere*) во својот корен го содржи активниот, дејствувачки квалитет на емоциите. Аристотел во *De Anima*,¹ заборува за емоциите како принцип на движење на човечкото искуство кое е неразделно од телото. Емоциите имаат социјална димензија, како адаптивни реакции на животните ситуации, а емоционалното искуство ја креира рамката низ која се доживува светот и влијае на расудувањето. Односно емоциите се ментални структури кои имаат своја рационалност, кои кога се дел од свесноста можат да најдат објаснување и оправданост. Тоа значи дека тие не се единствено ирационални процеси насочени неадекватно кон објект или ситуација.²

1 Aristotle, *De Anima*, trans. Hugh Lawson-Tancred, Reissue edition (Harmondsworth, Middlesex, England ; New York, N.Y., U.S.A: Penguin Classics, 1987).

2 Warren D. TenHouten, *A General Theory of Emotions and Social Life*, 1 edition (New York: Routledge, 2006).

Bionote

Ana Blazheva is a program coordinator and assistant professor at the Institute of Social Sciences and Humanities, Skopje. She holds an MA in sociology and gender studies and PhD in cultural studies from Euro-Balkan Institute, Skopje.

The word emotion (lat. *movere*) in its root contains a meaning referring to active quality of emotions or agency. In *De Anima*, Aristotle¹ speaks of emotions as a principle of motion of the human experience inseparable from the body. Emotions have a social dimension as adaptive reactions to life situations. Emotional experience shapes the frame through which we experience the world and it affects our judgment. They are mental structures that have their own rationality, and when they are part of the awareness they can have both explanation and justification. This means that emotions are not only irrational processes aimed in adequately at an object or a situation.²

Functionalist definitions of emotions explain them as primary grounds for achieving, maintaining or

1 Aristotle, *De Anima*, trans. Hugh Lawson-Tancred, Reissue edition (Harmondsworth, Middlesex, England ; New York, N.Y., U.S.A: Penguin Classics, 1987).

2 Warren D. TenHouten, *A General Theory of Emotions and Social Life*, 1 edition (New York: Routledge, 2006).

Некои од функционалистичките дефиниции на емоциите ги објаснуваат како тенденции да се оствари, одржува или прекине некоја релација со средината, како дејствување кое е одговор на она што се појавува или прекинува во стварноста.³ Когнитивните пристапи исто така ја истакнуваат функцијата на емоциите како адаптирање и справување со комплексните животни и социјални ситуации. Во феноменологијата емоциите се поврзани со интенционалноста- тие секогаш се „во врска со нешто.“ Тоа според Сара Ахмед (Sara Ahmed)⁴ значи дека тие се поврзани со одреден став кон стварите, светот, начин на разбирање на светот. Емоциите се појавуваат во релација која е обликувана од претходните истории на контакт со различни социјални и културни практики. Сара Ахмед зборува за 'културната политика на емоциите' за да покаже дека наспроти издвоеното дисциплинарно изучување на феноменот емоционалност тие нужно припаѓаат на доменот на политичкото и ги исцртуваат рамките на општествените односи. Нејзината анализа е значајна токму заради откривањето на начинот на кој емоциите го обликуваат нашиот однос кон стварите, објектите и другиот. Таа смета дека емоциите се суштински процес во креирањето на психичкото и социјалното како објекти кои како такви овозможуваат тие да бидат опишани.⁵

Примерот што го дава со омразата покажува дека таа не се фокусира на една фигура туку креира позадина на различни објекти на омраза, кои ја создаваат „заедничката закана.“ Омразата не живее во некој субјект или објект. Таа е економија, циркули-

terminating a relationship with the environment, as a response to what appears or disappears in the reality.³ Cognitive approaches also stress the function of emotions in adapting and dealing with complex life and social situations. In phenomenology, emotions are associated with intentionality - always directed “towards something.” For Sara Ahmed this means that they are associated with a certain attitude towards the world, as a way of understanding the world. Emotions appear in relations shaped by previous histories of contact with different social and cultural practices.⁴ Ahmed talks about the cultural politics of emotion to illustrate that despite abstracted disciplinary study of the phenomenon of emotions they necessarily belong to the scope of the political outlining of the framework of social relations. Her analysis is significant precisely due to the disclosures of the ways emotions shape our relationship towards things, objects and other. She thinks that emotions are an essential process in the creation of the psychological and the social as objects and as such allows them to be described.⁵

The example of hatred she gives in the book referenced here shows that it doesn't focus on one object but creates a background of various objects of hate that constitute the “common threat.” Hatred does not live in a particular subject or object. It is the economy that circulates between the signifiers in the relations of difference and displacement. Thus emotions act as a form of capital –they are produced as an effect of their circulation.⁶ Drawing upon Marxism, Ahmed explains

3 Nico H. Frijda, *The Emotions* (Cambridge University Press, 1986).

4 Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*, 1 edition (New York: Routledge, 2004).

5 Ibid., 10.

3 Nico H. Frijda, *The Emotions* (Cambridge University Press, 1986).

4 Sara Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*, 1 edition (New York: Routledge, 2004).

5 Ibid.10

6 Ibid 44-50.

ра помеѓу означувачите во релации на разлики и разместување. На тој начин емоциите делуваат како форма на капитал - се произведуваат како ефект од нивната циркулација.⁶ Поаѓајќи од марксизмот, Ахмед вели дека емоциите се акумулираат со тек на време, како некој вид афективна вредност и настануваат емоциите како некакви фетиши кои живеат во објектите.⁷

Во таа смисла е значајно и Делезовото (Gilles Deleuze) гледање на човекот како желбена машина, впрегната во незапирливиот процес на производство и сврзувачкиот модел каде флуксовите и резонансите кои ги прават во контакт со другите флуксови произлегуваат од желбата.⁸ Ако се гледа на Делезовиот концепт на желбени машини како афективни двигатели тогаш полето на политичкото е нужно поле на пресретнување или поле на можни резони на различните квалитети и интензитети на афективноста. Но, и поле за разгледување на можностите кои наместо во привидниот судир со производот на капиталот, непродуктивното „телото без органи“ ќе се насочи кон пресекувања или контакти со другите желбени машини.

Проблемот со трагањето по револуционерна или еманципаторска политичка можност заснован на афективниот потенцијал е фактот дека и најрепресивните и најсмртоносни облици на општествена репродукција се произведени од желбата. Сета општествена реалност е резултат на производството на желбата. Можноста за поинаква визија на општеството е непредвидлива и затворена во резултат

that emotions accumulate over time, as a kind of affective value resulting as fetishes that inhabit the objects.⁷

Deleuze's concept of man as desiring machines important for our analysis.⁸ Desiring machines are harnessed in the unstoppable process of production where fluxes that make contact and cuts with other fluxes originating from desire. If we take Deleuze's concept of desire machines as affective engines, then the field of the political is one of the possible cuts of different qualities and intensities of affectivity. Also it can be considered as a field for assessment of the possibilities which rather than the seeming conflict with the product of the capital, the counter-productive "body without organs," will direct towards cuts and contacts with others desiring machines.

The problem with exploration of emancipating or revolutionary political opportunities based on the affective potential is the fact that most repressive and deadliest forms of social reproduction are produced by desire. In this sense, the whole social reality is the result of production of desire. At this point the possibility of a different vision of society is unpredictable and closed within the results of the cuts desire makes inside the destructive pattern. On the other hand, Deleuze criticizes the Oedipal triangles as the main limitation of psychoanalysis. So it can be seen as a fundamental field for production of destructive cuts and fluxes. Moreover, overcoming the triangle opens up towards the possibilities for establishing a wider field for different interceptions. Taking into account Klein's psychoanalysis, presented in this paper through her contribution to the understanding of melancholy, I argue that a different perspective of psychoanalytic

6 Ibid., 44–50.

7 Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*.

8 Gilles Deleuze and Felix Guattari. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. (University of Minnesota Press Minneapolis, 1983)

7 Ahmed, *The Cultural Politics of Emotion*.

8 Gilles Deleuze and Felix Guattari. *Anti-Oedipus: Capitalism and Schizophrenia*. (University of Minnesota Press Minneapolis, 1983)

татите од пресекувањето на желбата во деструктивната матрица. Од друга страна Делез го критикува Едиповиот триаголник како главно ограничување на психоанализата. Така, на него може да се гледа како основно поле за произведување деструктивни резони и флукови. Надминувањето на триаголникот ги исцртува можностите за поставување на пошироко поле за поинакви пресретнувања. Во психоанализата на Клајн, тука прикажана преку нејзиниот придонес во разбирањето на меланхолијата, сметам дека се отвораат токму тие можности и поинакво поле за психоаналитичко истражување на желбата. Ова истражување оперира надвор од затворениот едиповски триаголник. На тој начин се овозможува живеаните искуства и различните квалитети и интензитети на сите релации, или пресекувања, да бидат носители на создавањето поинакви обрасци и механизми на поврзување и живеење.

Џудит Батлер (Judith Butler) во своето дело *Психичкиот живот на моќта: Теории во појачинетоста*⁹ прави теориско истражување на психичките аспекти на моќта, потчинетоста и меланхолијата како и можностите за нивно трансформирање. Поаѓајќи од Фукоовата анализа на моќта и Фројдовата на меланхолијата и субјективноста таа истражува како моќта учествува и влијае во процесот на субјективизација и меланхолија. Ова го прави преку анализа на меланхоличниот род и политичките ефекти и можности на ваквата позиција.¹⁰

Моќта според Мишел Фуко (Michel Foucault) учествува во создавањето на субјектот. Тоа на некој начин го надминува поимањето на моќта како надворешна сила што го притиска субјектот и го потчинува во

exploration of desire is possible. This exploration should operate outside the closed Oedipal triangle. Therefore, it enables lived experiences and different qualities and intensities of diverse relations or interceptions to be carriers of different patterns and mechanisms of relating and living.

In her book *The psychic life of power: Theories in subjection*,⁹ Judith Butler is undertakes a theoretical exploration of the psychological aspects of power, subordination and melancholy as well as possibilities for their transformation. Using Foucault's analysis of power and Freud's analysis of melancholy and subjectivity she explores how power participates and influences the process of subjectification and melancholy. This exploration is made through the analysis of melancholic gender and its political effects and possibilities.¹⁰

Power, as Foucault explained it, contributes to the development of the subject. This concept somewhat exceeds the notion of power as an external force that oppresses the subject, subjugating it to a certain order. For Butler, if power participates in the development of the subject, then it is somehow indispensable, upon which our existence and actions depend. Subjecting involves simultaneous processes of subordination to power and of becoming a subject.¹¹

Butler considers the psychoanalytic situation of parental dominance over the child as a condition for survival. She asks the question of whether this relation enables the political and if attachment based on trust and love is possible in relations of submission.¹²The agency

9 Judith Butler, *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection* (Stanford University Press, 1997).

10 Ibid.

11 Ibid.

12 Ibid. 7.

9 Judith Butler, *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection* (Stanford University Press, 1997).

10 Ibid.

одреден поредок. Ако моќта учествува во создавањето на субјектот, смета Батлер, тогаш таа на некој начин е неопходна. Од неа зависи нашето постоење и нашето дејствување. Потчинувањето (subjecting) подразбира истовремено процес на субординација на моќта како и процес на постанување субјект, вели Батлер.¹¹

Батлер ја разгледува психоаналитичката ситуација на родителската доминација врз детето како услов за неговото преживување. Таа се прашува дали во оваа релација е можно политичкото и дали постои поврзаност заснована на доверба и љубов во релација на потчинување.¹² Дејствувањето (agency) според Батлер се појавува како ефект на отпорот во парадоксална ситуација на нужно потчинување. Таа вели дека при присвојувањето доаѓа до менување на моќта на начин на кој моќта присвоена делува против моќта која потчинува.¹³ Мојата теза е дека феноменолошкиот квалитет на афективност е значаен аспект кој, при нееднаквите позиции на моќ, може го поддржи процесот на субјективизација без зацврстување на позицијата на потчинетост, а го овозможува присвојувањето на моќта и отпорот. Во функција на зајакнување и еманципација во процесот на субјективизацијата може да се користи релациониот аспект на моќта. Ова е возможно доколку релацијата, иако не подразбира еднаквост, се создава преку приврзаност, односно афективните квалитети на љубовта, грижата и довербата.

Затоа, мојот одговор на нејзиното прашање¹⁴ дали емпатијата може да биде основа за политичко дејствување, преку дејствување со кое се надминува повторувањето на субординација— е потврден.

11 Ibid.

12 Ibid., 7.

13 Ibid., 12–13.

14 Ibid., 30.

according to Butler appears as effect of subordination in the paradoxical situation of indispensable submission. She claims that appropriation changes the power in a way in which power assigned acts against the power that subjugates.¹³ My thesis is that the phenomenological quality of affectivity is a determining aspect of the analysis of unequal positions of power and can support the process of subjectivation without strengthening the position of subjection, and allowing the appropriation of power and resistance. The relational aspect of power can be used as a function of strengthening and emancipation in the process of subjectivation. This is possible if a relation that does not imply equality and is yet again built through attachment is based on the affective qualities of love, care and trust.

Thus, my answer to the question she poses whether empathy can be the basis of political action, through agency that overcomes repetition of subordination, is affirmative.¹⁴

Psychoanalytic Discourses of Melancholy

Psychoanalytic discourses explain melancholy as the result of a loss of object and identification of the subject with the empty place of the other, which necessarily leads to withdrawal and isolation.

Freud treated melancholy as a pathological process of grief during which withdrawal of the libido from the desired object does not occur and the libido does not move forward towards other objects, but instead withdraws in the ego.¹⁵ Identification of the ego with

13 Ibid 12-13.

14 Ibid 30.

15 Sigmund Freud, "Mourning and Melancholia." In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psychoanalytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works*, by Freud Sigmund, 237-258. 1917.

Психоаналитички дискурси за меланхолијата

Психоаналитичките дискурси ја објаснуваат меланхолијата како резултат на загуба на саканиот објект и идентификување на субјектот со испразнетото место од другиот, кое нужно води кон повлекување и изолација. Меланхолијата Сигмунд Фројд (Sigmund Freud)¹⁵ ја третира како патолошки процес на тагување во кој не настанува повлекување на либидото од саканиот објект и поместување кон нов, туку повлекување во егото и идентификација на егото со напуштениот објект, односно настанува нарцистичка идентификација со него. Така загубата на објектот станува загуба на егото.

Анализата на Јулија Кристева¹⁶ (Julia Kristeva) дава увид во меланхоличната позиција која ги заробува сите потенцијали за надминување, заради отсуството на Другиот и постојаната затвореност во сопствениот меур. На местото на загубениот објект на љубов, преку процесите на идентификација и интоекција се создала ненадоместлива празнина и загуба на дел од себе. Ова прецизно психодинамско утврдување на процесите на загубата и нејзината рефлексивност врз себството не остава многу простор за интервенција.

Меѓутоа во истражувањата на Мелани Клајн (Melanie Klein) за раниот развој, таа дава пристап до комплексноста и вмреженоста на психодинамските процеси. Според овој пристап не би можело ниту една состојба да се разгледува разделена од релациите со средината

the abandoned object occurs, as a form of narcissistic identification. Therefore, the loss of the object becomes ego loss.

Julia Kristeva's analysis provides insight in the melancholic position that traps all potentials for overcoming the absence of the other and keeping the closure of its own bubble.¹⁶ Through the processes of identification and introjection, irreparable emptiness was created in the place of the lost object. This accurate interpretation of psychodynamic processes of loss and its impact on the self does not leave much room for intervention.

However, Melanie Klein's studies on early development, gives access to complexity and interconnectedness of psychodynamic processes. According to her approach nothing can be considered outside of the complex relations and different experiences that result in permanent co-creation of these relations of the child with the environment. Klein points to the possibilities for overcoming depressive states through the creation of representations and an internal world in which children reflect and transform the dynamics of the environment.

Klein, like Freud, describes melancholy as a loss of an object or a similar situation with the same meaning which leads to internalization of the lost object in the ego.¹⁷ If introjection fails, then a subsequent pattern identified as the "loss of the loved object" is created. The relationship with the mother and other people who take care for the child allow internalization of the experiences.

15 Sigmund Freud, "Mourning and Melancholia." In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psycho-Analytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works*, by Freud Sigmund, 237-258. 1917.

16 Julia Kristeva, *Black Sun: Depression and Melancholia* by. Translated by Leon S. Roudiez. New York: (Columbia University Press, 1989).

16 Julia Kristeva, *Black Sun: Depression and Melancholia* by. Translated by Leon S. Roudiez. New York: (Columbia University Press, 1989).

17 Melanie Klein, 'A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States', *The International Journal of Psycho-Analysis* 16 (1935): 145.

и од сложените и постојани промени во постојаната кокреација на детето со средината. Клајн посочува на можностите надминување на депресивните состојби кај децата преку создавањето на внатрешни репрезенти и светови во кои се создава, рефлектира но и трансформира динамиката со средината.

Клајн, како Фројд, меланхолијата ја опишува како губење на вистинскиот објект или некоја слична ситуација со исто значење која доведува до повнатрешнување на објектот во Јас. Доколку интроекцијата е неуспешна се создава основа за образец кој подоцна се појавува како „губење на саканиот објект“.¹⁷ Односот кон мајката и другите луѓе кои се грижат за детето овозможуваат повнатрешнување на искуствата штодетето ги доживува.

Пријатните искуства кои го јакнат чувството на љубов и доверба, а го намалуваат стравувањето, му помагаат на детето малку по малку да ја совлада својата потиштеност и чувство на загуба (тага). Тие му овозможуваат со помош на надворешната стварност да ја провери својата внатрешна стварност. Детското чувство дека е сакано, како и задоволството и утехата која ја наоѓа во односите со луѓето, ја зацврстуваат неговата верба во сопствената добрина и добрината на другите. Тоа истовремено ја намалува неговата подвоеност и силниот страв од внатрешното уништување.¹⁸

На крај уште едно размислување за меланхолијата кои може да укаже на можностите за нејзина

Pleasant experiences that strengthen the feelings of love and trust reduce fear; help the child to overcome depression and the feeling of loss (mourning). They use external reality to check the internal one. When children feel that they are loved, which is experienced through the pleasure and comfort in relationships with other people, then this experiences reinforce their belief in their own goodness and in the kindness of others and strengthen their hope. This also reduces the fear of his own disintegration and internal destruction.¹⁸

Finally, I present an approach to melancholy that can also bring in prospects for its transformation. Alina Feld explores the melancholy through its connection with Plato's chora.¹⁹ She describes chora as a space of primordial womb or the mother. The chaos, which is associated with this ungodly condition, seen as an immense void of existence, which Kristeva calls primordial matrix of the unconscious, in all its hypostases appears as impious, infinite chora.²⁰ I connect Feld's approach to the notion of void in gestalt psychotherapy, located between two cycles of contact of the body with the environment. It is called "fertile void" place where the body is in the archaic and anarchic libidinal space. There is a lone entity, submerging and seemingly passive. But it is a place of spring potential for sensitization, identification, mobilization and action as well.²¹

17 Melanie Klein, 'A Contribution to the Psychogenesis of Manic-Depressive States', *The International Journal of Psycho-Analysis* 16 (1935): 145.

18 Melanie Klein, 'Mourning and Its Relation to Manic-Depressive States', *The International Journal of Psycho-Analysis* 21 (1940): 74.

18 Melanie Klein, 'Mourning and Its Relation to Manic-Depressive States', *The International Journal of Psycho-Analysis* 21 (1940): 74.

19 Alina N. Feld, *Melancholy and the Otherness of God: A Study of the Hermeneutics of Depression* (Lexington Books, 2011).

20 Ibid., 4.

21 Frederick S. Perls, Ralph Hefferline, and Paul Goodman, *Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality*, New edition edition (Gestalt Journal Press, 1951).

трансформација. Алина Фелд (Feld) ја истражува меланхолијата преку нејзино поврзување со Платоновата хора (χώρα).¹⁹ Фелд ја опишува хора-та како простор на примордијална матка или мајка. Хаосот, кој се поврзува со оваа безбожествена состојба, видена како неизмерна празнина на постоењето, Кристева ја нарекува примордијална матрица на несвесното. Фелд вакавата празнина ја поврзува со празнината која е карактеристична за меланхоличното искуство, велеејќи дека меланхолијата во сите свои ипостаси се појавува како безбожна, бесконечна хора.²⁰ Ова го поврзувам со поимањето на празнината во гешталт психотерапијата, која се лоцира помеѓу два циклуса на контакт на организмот со средината. Таа се нарекува „плодна празнина,“ место каде организмот бива/бивствува во архаичниот и анархичниот либидинален космос. Таму субјектот е осамен, нурнат и навидум пасивен. Но тоа е место од каде извираат потенцијалните можности за сензитизација, препознавање, мобилизирање и дејствување.²¹

Меланхолична левица

Волтер Бенјамин (Walter Benjamin) ја критикува импотентната левица, преку своја колумна и критика на поезијата на негов современик, поетот Ерих Катнер (Erich Kästner), која удобно во ситно буржоаски и романтичарски манир ужива во својата болка или со претенциозноста на иронијата се оддалечува од преземањето акција и со тоа го прави сопствениот проект невозможен и утописки. Иронијата ја нарекува „прашак за пециво кое го крева тестото на лич-

Melancholic Left

Walter Benjamin criticizes the impotent left, through his column and criticism of the poetry of his contemporary, the poet Erich Kästner, for the comfortable petty bourgeois and romantic enjoyment in their own suffering and pretentiousness of irony, detached from any action and therefore making their own project impossible and utopian. He explained irony as “baking powder which raises the dough of personal opinion” based more on stereotypes turning emptiness into celebration.²²

Taking this position and his other works, Pensky says that Benjamin was extremely aware of the theological and political effects of writing and through his criticism of his fellow intellectuals of the Left he wanted to encourage their mobilization and interest into revolutionary political practice.²³ Actually, his literary criticism is a strategy of political struggle aiming to gain the status of radical political practice as a method of enacting political determination. For Benjamin, the existence of the dialectics of personal experience and the metaphysical conceptuality constitute a basis for deliberation, and the creation of meaning and potential for transformation.

Historian David Gross gives a historical overview of the various periods which he recognizes as “Melancholy of the Left.”²⁴ His analysis shows that before World War I melancholy was typical of the intellectuals from the middle class, and that it is reflected in all aspects

19 Alina N. Feld, *Melancholy and the Otherness of God: A Study of the Hermeneutics of Depression* (Lexington Books, 2011).

20 Ibid., 4.

21 Frederick S. Perls, Ralph Hefferline, and Paul Goodman, *Gestalt Therapy: Excitement and Growth in the Human Personality*, New edition edition (Gestalt Journal Press, 1951).

22 Walter Benjamin, “Left-wing melancholy: On Erich Kästner’s new book of poems.” *Die Gesellschaft*, 1931: Vol.8.

23 Max Pensky, *Melancholy Dialectics: Walter Benjamin and the Play of Mourning* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2001).

24 David Gross, ‘Left Melancholy’, *Telos: Critical Theory of the Contemporary* 1985, no. 65 (1985): 112–121.

ното мислење,“ и е повеќе заснована на стереотипи претворајќи ја празнотијата во славење.²²

Поаѓајќи од ваквиот став на Бенјамин, и земајќи ги предвид другите негови дела, особено критиката, Макс Пенски (Max Pensky) вели дека Бенјамин бил исклучително свесен за теолошките и политичките ефекти од пишувањето и дека со својата критика кон своите колеги интелектуалци на левицата сакал да поттикне нивна мобилизација и интерес за револуционерна политичка пракса.²³ Всушност неговата литературна критика сакал да биде токму стратегија во политичката борба, да стекне статус на радикална политичка пракса, како метод за промоција на политичката одлучност. Постоеното на извесна дијалектика на личното меланхолично искуство и метафизичката концептуалност кај Бенјамин се основа за промислувањето, односно создавањето на значења и потенцијалот за создавање кој го носи ова искуство.

Историчарот Дејвид Грос (David Gross) прави историски осврт на различни периоди во кои ја согледува „меланхолија на левицата.“²⁴ Според него, пред првата светска војна, меланхолијата била својствена за интелектуалците од средната класа и се отсликувала во сите аспекти на буржујската култура. Од друга страна биле работниците и социјалистичката култура која била исполнета со оптимизам и надеж. Во првите две децении на дваесеттиот век интелектуалците, меѓу кои и Бенјамин, кои биле незадоволни

of bourgeois culture as opposed to the workers and the socialist culture filled with optimism and hope. In the first two decades of the twentieth century, the intellectuals, including Benjamin, who found melancholy, resignation and despair deeply problematic proposed “contact with reality” as a way of overcoming the situation. Their assumption was that they have lost “contact with reality” and therefore everything was floating, surreal and ambivalent. The problem with the Left and its melancholy is actually its closure in thought, thought that replaced action.²⁵

Gross argues that in the 80’s the Left was again in the same melancholy position. Internal tensions that occur in the society rather than revolt created new ways of managing and administering which ended with dilution of these tensions. He saw the melancholic position not only in terms of its impotence and inaction, but also as a condition that in itself expresses anger and disagreement. This condition, considered Gross, may eventually produce with a new practice, or activity.²⁶

According to Wendy Brown melancholy and the crisis of the Left at the threshold of the 21st century is even deeper.²⁷ She believes that the Left has no answer to contemporary challenges and that this situation contributed to the development of theoretical thought in two directions: cultural politics or identity politics and post-structuralism, postmodernism, contemporary literary theory. These post-fundamental theories, as she calls them, undermine the possibilities for a coherent theoretical and scientific worldview and thus undermine the foundations of the Left. Left is associated with failure instead of with rich opportunities, rather than

22 Walter Benjamin, “Left-wing melancholy: On Erich Kästner’s new book of poems.” *Die Gesellschaft*, 1931: Vol.8.

23 Max Pensky, *Melancholy Dialectics: Walter Benjamin and the Play of Mourning* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2001).

24 David Gross, ‘Left Melancholy’, *Telos: Critical Theory of the Contemporary* 1985, no. 65 (1985): 112–121.

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Wendy Brown, ‘Resisting Left Melancholy’, *boundary2* Boundary 2 26, no. 3 (1999): 19–27.

од меланхоличната резигнација и очај сметале дека единствениот начин таквата состојба да се надмине е „контактот со реалноста.“ Нивна претпоставка била дека тие го имаат изгубено „допирот со реалноста“ и затоа за меланхолиците сè било лебдечко, нереално и амбивалентно. Проблемот со левицата и нејзината меланхолија е всушност нејзиното затворање во мислата, мислата ја заменила акцијата.²⁵

Грос тврди дека во 80те години на дваесеттиот век левицата е повторно во истата меланхолична позиција. Внатрешните тензии кои се појавуваат во општеството наместо услови за револт создаваат нови начини на менаџирање и администрирање кои ги разводнуваат овие тензии. Тој се обидел да ја види меланхоличната позиција не само од аспект на нејзината импотентност и неактивност, туку како состојба која самата по себе претставува изразување на извесен револт и несогласување со постоечката состојба или статус кво. Ваквата состојба, сметал Грос, не значи дека токму од нејзе нема да се изроди нова пракса и активност.²⁶

Според Венди Браун (Wendy Brown) меланхолијата и кризата на левицата на прагот на 21от век е уште подлабока.²⁷ Таа смета дека левицата нема одговор за современите предизвици и дека за таквата состојба придонеле развојот на теориската мисла во два правци: културните политики или идентитетските политики и постструктурализмот, постмодернизмот, современата литературна теорија. Овие теории, кои таа ги нарекува постфундаментални теории за субјектот, ги поткопуваат можностите за теориски кохерентен и научен поглед кон светот и

filled with hope it is on the margins of society looking at its failure, staring at the past. However, she doesn't recommend treatment for this condition but suggests feelings which emerge (anger, rage, and anxiety) to be analyzed in terms of the opportunities and the potential they have for engaging towards progressive political goals.²⁸ Therefore, Brown calls for mobilizing the potentials of melancholy and the opportunities arising from affective capacities of the melancholic position for progressive political imagination.

Opportunities for Transformation of the Melancholic Position

The ability of the oppressed to imagine an outright rejection of their oppressors depends on the circulation, radicalization and institutionalization of the democratic discourse. The experience of subjection does not guarantee that the subjugated will develop a radical perspective toward their submission. Radicalization occurs when political discourse that successfully describes the position of subjugation is developed. Such discourse provides critical tools for the construction of an alternative world in which the subjection can be rejected through collective struggle. The political struggle in this sense depends on the ability to imagine alternative worlds.²⁹

Recognition and incorporation of the affectivity into the political discourse is not enough to transform the reality. The recent failed attempts to bring change through building a populist discourses emanating from the anger and dissatisfaction of the people, as exemplified with Syriza, and the large number of social movements inspired by the Occupy movement, are a proof for this

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Wendy Brown, 'Resisting Left Melancholy', *boundary2* *Boundary 2* 26, no. 3 (1999): 19–27.

28 Ibid.

29 Anna Marie Smith, *Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary* (London ; New York: Routledge, 1998), 7–9.

на тој начин ги поткопуваат основите на левицата. Левицата се поврзува со неможнота наместо со богатите можности, наместо да исполнува со надеж се наоѓа на маргините и гледа во неуспехот, загледана во минатото. Сепак, таа не би препорачала терапија за ваквата состојба на левицата туку смета дека треба да се дозволи чувствата кои се појавуваат (гнев, бес, анксиозност) да се анализираат во смисла на можностите и потенцијалот кои го имаат за ангажирање во прогресивни политички цели.²⁸ На овој начин, Браун повикува токму на потенцијалот на меланхолијата и можностите кои произлегуваат од афективните потенцијали на меланхоличната позиција за прогресивна политичка имагинација.

Можности за надминување на меланхоличната позиција

Способноста на потчинетите да замислуваат целосно отфрлање на нивните опресори зависи од циркулацијата, радикализацијата и институционализацијата на демократскиот дискурс. Искуството на потчинување не гарантира дека потчинетите ќе развијат радикална перспектива кон нивната потчинетост. Радикализацијата се остварува кога ќе се пронајде политички дискурс кој успешно ја опфаќа неговата/нејзината позиција. Соодветниот политички дискурс овозможува критички алатки кои се потребни за да се придружи на другите во конструирање на алтернативен свет во кој целосната субординирачка структура може да биде отфрлена преку колективна борба. Политичката борба во таа смисла зависи од способноста да се замислат алтернативни светови.²⁹

28 Ibid.

29 Anna Marie Smith, *Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary* (London ; New York: Routledge, 1998), 7–9.

claim. Manipulated affectivity (as in the case of the Trump campaign) or the failure in changing the reality may be a high price that only builds on disappointment, and brings retreat and recollection of melancholy position.

New political strategies besides integrating affectivity in the political discourse should contain a vision for building new communities, which is also associated with the affective needs. The overall diagnosis of modern societies is moving across the lines of depression, psychopathy and/or schizophrenic disorders. Drawing a line through these pathologies can show that their common feature is isolation and loss of contact with reality and with others. In this respect the necessity of creating communities that are based on mutual recognition, knowledge, care and support is one of the directions in which to imagine new societies.

My empirical research of the student movement in Macedonia in 2014/15 shows that one of the necessary conditions for overcoming the melancholy and marginalized position of students was their networking and creating a new community which showed its potential during the occupation of the State University of Skopje known as *Autonomous zone*. The specific environment and relationships among the students based on equality, acceptance and dialogue have been key conditions for overcoming the melancholic position of powerlessness, inferiority and isolation as well as transformation of their social position.

This standpoint finds additional support in Silvia Federici's arguments. Throughout her work she explains how their domain of the reproductive work, in this case marked as affective domain, should be the starting point in designing the new political strategies and the creation of new communities. She forwards examples from Latin America where women lead new communities

Препознавањето и вградувањето на афективноста во политичкиот дискурс само по себе не е доволно за трансформирање на стварноста. Пример за тоа се последните неуспешни обиди на градење на популистички дискурси што произлегуваат од гневот и незадоволството на луѓето, но не успеваат да ја сменат стварноста како што е примерот со Сириза, но и големиот број социјални движења кои беа инспирирани од Оссуру движењето. Манипулирањето со афективноста (во случајот на кампањата на Трамп) или неуспехот во менување на стварноста, може да биде висока цена која најчесто само се надоврзува на повторно разочарување, повлекување и навраќање на меланхоличната позиција.

Новите политички стратегии освен интегрирање на афективноста во својот политички дискурс, неопходно е да содржат визија за поврзување на луѓето во заедници, кое исто така е поврзано со одговор на афективните потреби. Генералната дијагноза на современите општества се движи од депресивни кон психопатски и/или шизофрени растројства. Повлекувањето на една вертикала низ овие патолошки состојби може да покаже дека нивна заедничка одлика е изолацијата и губењето на контактот со стварноста и со другиот. Во таа насока нужноста за креирање на заедници кои ќе се засноваат на меѓусебно препознавање, познавање, грижа и поддршка е една од насоките во која можеме да гледаме замислувајќи го новото општество.

Моето емпириско истражување на студентското движење во Македонија во 2014/15 покажува дека еден од нужните услови за надминување на меланхоличната и маргинализирана позиција на студентите е нивното поврзување и создавање на нова заедница која својот потенцијал го покажа во периодот на окупација на Скопскиот државен универзитет

organized around the reproductive labor (nutrition supply, hygiene, health, etc.). These communities not only represent a necessity for survival in conditions of military coups, dictatorship or facing natural disasters, but may also inspire a new opportunity for designing different social fabric, one based on solidarity, closeness and support. In such communities, knowledge is exchanged and confidence built. Namely, it comprises affective potential of these communities that create a sense of security, rather than alienation. People in these communities when faced with a problem have a wide network of support. This method allows reduction of fear and anxiety in the everyday life.³⁰

These communities, according to Federici, have two core values. The first considers building of the relationships between people, relationships that enable them to become part of something bigger than themselves - building collective self, which means building identity that arises out of the actual relationships. The second is building connections between people and history, the land, the surroundings, which contributes to the sense of being part of a process that does not begin or end with an individual human life. They have transformative potential with regard to power relations as well as for the creating of new forms of reproduction outside the market and the control of the state.³¹

Translation into English

Ana Blazheva

30 Silvia Federici, *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*, 1 edition (Oakland, CA : Brooklyn, NY : London: PM Press, 2012).

31 Ibid.

т.н. Автономна зона. Специфичните услови и начин на поврзување на студентите кои ги содржат елементите на еднаквост, прифаќање и дијалог се клучните услови за поврзување и надминување на меланхоличната позиција на немоќ, потчинетост и изолација. Тие ги зајакнуваат студентите и влијаат врз нивното трансформирање и трансформирањето на нивната општествена позиција.

Ваквото стојалиште го поткрепуваат и аргументите на Силвија Федеричи (Silvia Federici). Преку својата работа таа покажува како доменот на репродукцијата, што во овој случај може да ја обележиме како афективен домен, треба да биде појдовна основа во осмислувањето на новите политички стратегии и креирањето на новите заедници. Таа посочува на примерите од Латинска Америка. Таму жените ги предводат новите заедници во кои трудот околу репродукцијата (исхраната, снабдувањето, хигиената, здравјето и сл.) се организира во мали заедници, споделено. Овие заедници не само што претставуваат нужност за преживување во услови на воени удари, диктатура или соочување со природни катастрофи, туку може да претставуваат инспирација за создавање на поинаква социјална ткаенина, што се основа на солидарност, блискост и поддршка. Во нив се разменува знаење и се создава доверба. Во тоа се состои нивниот афективен потенцијал бидејќи се создава чувство на безбедност, наместо отуѓеност. Кога се соочуваат со проблем, луѓето имаат широка мрежа на поддршка, што овозможува да се намали стравувањето и анксиозноста во секојдневието.³⁰

Овие заедници, смета Федеричи, имаат две суштински вредности. Првата се однесува на градење на

30 Silvia Federici, *Revolution at Point Zero: Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*, 1 edition (Oakland, CA : Brooklyn, NY : London: PM Press, 2012).

врски меѓу луѓето, врски кои овозможуваат тие да станат дел од нешто поголемо отколку самите себе – градење на колективен селф. Тоа значи создавање на заеднички идентитет кој произлегува од реалните релации и врски меѓу луѓето. Втората е создавањето на врски со историјата, земјата, околината кои, исто така, придонесуваат за чувство на придонес кон процес кој не започнува ниту завршува со издвоен човечки живот. Затоа заедниците имаат трансформативен потенцијал спрема односите на моќ и во создавањето нови форми на репродукција надвор од пазарот и од контролата на државата.³¹

Максвел
Кенел

Идентитет, онтологија, и две

Maxwell
Kennel

Identity, Ontology, and the Two

Биографска белешка

Максвел Кенел е докторанд на одделот за религиозни студии во Универзитетот МекМастер во Хамилтон, Онтарио. Неговото истржување е фокусирано на врската помеѓу метафизиката и насилството во делата на континенталните филозофи и пацифистички теолози. Неговото последно дело „Пост-секуларна историја“ (“Postsecular History”) ќе се појави во *Studies in Religion / Sciences Religieuses* во 2017.

Вовед

Метафизиката почнува со онтологија. Преземањето метефизичка рефлексја е првата и најзначајна изведба на онтолошка рефлексја во поглед на постапката на идентификување на нешто како идентитет. Сепак, да се афирмира идејата дека онтологијата е најрпвин метафизика е контроверзно тврдење. Со оглед на постмодерната критика на моќта и подемот на постметафизичкото мислење, да се зборува позитивно за метафизиката е да се одрече дека постои нужно и резипрочно каузален однос меѓу насилството и онтологијата. Да се зборува позитивно за за метафизиката и онтологијата денес е да се навести дека метафизиката и онтологијата не мора нужно да се насилни или нужно да се ставаат во функција на насилствата на светот. Следствено, овој труд почнува од претпоставката дека не секое метафизичко

Bionote

Maxwell Kennel is a doctoral student in the department of Religious Studies at McMaster University in Hamilton, Ontario. His research focuses on the relationship between metaphysics and violence in the works of continental philosophers and pacifist theologians. His recent work on “Postsecular History” will appear in *Studies in Religion / Sciences Religieuses* in 2017.

Introduction

Metaphysics begins with ontology. The undertaking of metaphysical reflection is first and foremost an exercise in ontological reflection on what it means to identify a thing as an identity. However, to affirm the idea that ontology is first-metaphysics today is a controversial claim. Given the postmodern critique of power and the rise of postmetaphysical thinking, to speak positively of metaphysics is to deny that there is a necessary or reciprocally causal relationship between violence and ontology. To speak positively of metaphysics and ontology today is to suggest that metaphysics and ontology need not be violent nor necessarily lend themselves to the violences of the world. Accordingly, the present work begins from the assumption that not all metaphysical thinking is violent, and further assumes that the best critique of the violent aspects of metaphysical thinking

мислење е насилно, а понатаму претпоставува дека најдобрата критика на насилните аспекти на метафизичката мисла може да се пронајде во обновениот интерес во онтолошкиот идентитет и постојаното иследување од областа на метафизиката.¹

Во движењето од метафизичкото мислење кон пост-метафизичко мислење повикани сме да го оставиме зад себе логоцентризмот наследен од античките Грци. За Дерида, на пример, еден начин на кој грчкиот корен на метафизиката резултирал со насилни начини на мислење е преку неговиот доминантен акцент на истоветноста (sameness) и сингуларноста (singularity). За да се оддалечи од ова насилство на сингуларноста, Дерида гледа кон Левинас, и Левинас гледа отаде битието кон распаѓот на битието, кон една мисла што „повикува на етички однос - ненасилен однос кон бесконечното, како бесконечно друго, кон Другиот - како единствено способно за отворање на просторот на трансценденцијата и за ослободување на метафизиката.”² Токму оваа реинскрипција на етиката за ненасилството во концептот на онтолошкиот идентитет овој труд ја следи преку систематска десингуларизација на онтолошкиот идентитет - десингуларизација што не се обидува да го фрагментира идентитетот, туку попрво сака

can be found through a renewed focus on ontological identity and the continued study of metaphysics.¹

In the movement from metaphysical thinking to postmetaphysical thinking we are urged to leave behind the logocentrism inherited from the ancient Greeks. For Derrida, for example, one way in which the Greek root of metaphysics has resulted in violent ways of thinking is by its dominating emphasis on sameness and singularity. In order to move beyond this violence of singularity Derrida looks to Levinas, and Levinas looks beyond being to the dismantling of being, toward a thought that “calls upon the ethical relationship – a nonviolent relationship to the infinite as infinitely other, to the Other – as the only one capable of opening the space of transcendence and of liberating metaphysics.”² It is this reinscription of the ethics of nonviolence into the concept of ontological identity that this work pursues through a systematic desingularization of ontological identity in light of its many others – a desingularization that does not seek to fragment identity, but rather seeks to show its form as something radically in-between.³

1 Видете Jean Grondin's *Introduction to Metaphysics* каде што тој тврде дека, помеѓу останатото дека е „невозможно, да се надмине метафизиката без нејзино претпоставување.“ Jean Grondin, *Introduction to Metaphysics: From Parmenides to Levinas*. Trans. Lukas Soderstrom (Chicago, University of Chicago Press, 2012), xviii. Видете исто: Gianni Vattimo, *Of Reality: The Purposes of Philosophy*. Trans. R. T. Valgenti (New York: Columbia University Press, 2016), 121-146.

2 Jacques Derrida, “Violence and Metaphysics: An Essay on the Thought of Emmanuel Levinas” in *Writing and Difference*. Trans. Alan Bass (Chicago: University of Chicago Press, 1978), 83.

1 See Jean Grondin's *Introduction to Metaphysics* in which he argues, among other things, that “it is impossible to surpass metaphysics without presupposing it.” Jean Grondin, *Introduction to Metaphysics: From Parmenides to Levinas*. Trans. Lukas Soderstrom (Chicago, University of Chicago Press, 2012), xviii. See also Gianni Vattimo, *Of Reality: The Purposes of Philosophy*. Trans. R. T. Valgenti (New York: Columbia University Press, 2016), 121-146.

2 Jacques Derrida, “Violence and Metaphysics: An Essay on the Thought of Emmanuel Levinas” in *Writing and Difference*. Trans. Alan Bass (Chicago: University of Chicago Press, 1978), 83.

3 Much like the idea of metaphysics itself, the idea that ontology is first metaphysics is also contested. In particular, Levinas critiques ontology for its insensitivity towards alterity, while affirming the critical goals of metaphysics. He writes that

да ја покаже неговата форма како нешто радикално по-меѓу (in-between).³

Овој труд ги промислува основните онтолошки концепти (како што се идентитетот и тоталитетот), потоа ги истражува начините на кои идентитетот се индивидуира [is individuated] (како се создава идентитетот). Примарна грижа на овој труд е да се развие онтолошки концепт за идентитет врз основа на односот меѓу-две, иако заклучоците може да имаат импликации и за други политички и етички области на истражување. За целите на овој труд, изразот „индивидуација“ се однесува на тековната работа на идентификација и индивидуализација. Бидувајќи секогаш во процес на индивидуација, идентитетот не се потпира врз сингуларноста, но постојано, и тоа со право, се вознемирува од неговите многу дрoгости, вклучително и односот меѓу деловите од неговата внатрешно поделена структура, како и односот помеѓу идентитетот и поголемиот метафизички контекст на мноштвото и разликата што го конституираат светот кој го опкружува на перцепирачкиот и толкувачкиот субјект. Идентитетот е утврден и конституиран преку процесот на индивидуација, кој самиот се врши преку работата на поделбата, која не само што ги дели работите една од друга, туку, исто така, поставува една ствар против друга. Како резултат на тоа, идентитетите се самонаруше-

This study examines the basic ontological concept of identity and inquires into the ways in which identity is individuated. The primary concern of this study is to develop an ontological concept of identity based upon the relationship between-two, although its conclusions may well have implications for other political and ethical areas of inquiry. For the purposes of this work, the term “individuation” refers to the ongoing work of identification and individualization. Being always in the process of individuation, identity does not rest in singularity, but is constantly and rightly disturbed by its many others, including the relation between the parts of its internally divided structure, and the relation between identity and the greater metaphysical context of multiplicity and difference that constitute the world surrounding the phenomenologically perceiving and hermeneutically interpreting subject. Identity is determined and constituted through a process of individuation, which itself is carried out by the work of division which not only divides one thing from another, but also sets one thing against another in a mutual agonism. Consequently, identities are self-disturbed precisely because the ongoing process of individuation at minimum *permits*, and at maximum *encourages* the interior contradictions manifested in the conflict of the different aspects of an identity, as well as the identity crises brought about by the confrontations that occur between an identity and the surrounding multiplicity of heterogeneous objects, ideas, institutions, narratives, and individuals that constitute the world at large. This means that the multiplicity of differentiated identities in the world are not problems for individuation in a

3 Слично како и самата идејата за метафизиката, идејата дека онтологијата е прва метафизика исто така е предизвикана. Особено Левинас ја критикува онтологијата за нејзината нечувствителност кон различноста, додека ги потврдува критичките цели на метафизиката. Тој пишува дека онтологијата „го сведува другиот на ист“ и дека метафизиката е „добредојде на другиот од истото.“ Emmanuel Levinas, *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Trans. Alphonso Lingis. (Pittsburgh, PA: Duquesne University Press, 1969), 42-43.

ontology “reduces the other to the same” and that metaphysics is “the welcoming of the other by the same.” Emmanuel Levinas, *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Trans. Alphonso Lingis. (Pittsburgh, PA: Duquesne University Press, 1969), 42-43.

ни токму поради тоа што продолжителниот процес на индивидуација во најмала мерка *дозволува*, во најголема мера, ги *охрабрува* внатрешните противречности што се манифестирани во конфликтот на различните аспекти на идентитетот, како и кризата на идентитет, изведена со конфронтациите што се јавуваат помеѓу идентитетот и околното мноштво хетерогени објекти, идеи, институции, наративи, и поединци кои се дел од светот во целина. Ова значи дека мноштвото на диференцирани идентитети во светот не се проблеми за индивидуацијата во строго негативна смисла, како идентитетот да би можел да се постигне или зацврсти со одземање на сета разлика или другост или релација. Наместо тоа, светот на појавите и искуството, така одреден од релациите на разликата и другоста, е витален дел на процесот на индивидуализација. И покрај тоа што мноштвото на разликите во светот се примарни за секој посебен идентитет, општиот поим на самиот идентитет, сепак, е втемелен врз оваа другост. Другоста, која ја нарушува и постојано ја проблематизира работата на индивидуацијата е составен дел на истиот тој процес на индивидуација. Кога се разгледува во контекст на нејзината неопходна врска и со двојната структура на самите идентитети и со позадината на мноштвото и различноста, индивидуацијата иницира сопствено самонарушување и ги содржи сопствените надразнувачи, осигурувајќи го на своето постојано одвивање и развој.

Индивидуација е процесот чијшто производ е идентитетот, иако овој труд се обидува да ја оспори токму мислата дека идентитетот некогаш завршува со своите процеси на индивидуација. Самиот идентитет не е сингуларен. Идентитетот, укажувајќи на степенот на сеопфатност или затворање, не е *биџие во-едно* [*being at-one*], попрво тоа е *иосџанување како-еден* [*becoming as-one*]. Додека популарниот концепт на

strictly negative sense, as if identity could be achieved or solidified by the foreclosure of all difference or otherness or relation. Instead, the world of appearance and experience, so defined by relations of difference and alterity, is a vital part of the process of individuation. Although the multiplicity of differences in the world are anterior to any particular identity, the general notion of identity itself is nonetheless premised upon this otherness. The otherness that disrupts and continually problematizes the work of individuation is a constitutive part of that same process of individuation. When considered in the context of its necessary relationship with both the double structure of identities themselves and the background of multiplicity and difference, individuation initiates its own self-disruption and contains its own irritants, ensuring its continual unfolding and development.

Individuation is the process of which identity is the product, although the thought that an identity is ever finished with its process of individuation is precisely what the present text seeks to dispute. Identity itself is not singular. Identity, indicating a degree of encompassing or enclosure, is not a *being at-one*, rather it is *becoming as-one*. While the popular concept of *being* is often understood as something singular and unchanging, upon critical reflection the characteristics of *becoming* have revealed more about the essential structure of identity by challenging the static connotations of terms like essence and structure. However, both the stability of being and the dynamism of becoming remain vital determiners for ontologies of identity precisely because of the interplay between static fixity and unfolding development that the two terms initiate. Wrought with inconsistent and immeasurable proportions of excess and lack, gain and loss, potentiality and actuality, futurity and historicity, identity – this fundamental ontological concern – is never only one. Instead, identity is always already (at

битие често се разбира како нешто сингуларно и непроменливо, по едно критичко промислување, концептот *настанување* открива повеќе за суштинската структура на идентитетот преку оспорување на статичките конотации на изрази како суштина и структура. Сепак, и стабилноста на битието и динамизмот на настанувањето остануваат витални определители за онтологиите на идентитетот токму поради интеракцијата помеѓу статичката непроменливост и разоткривачкиот развој што овие два изрази ги иницираат. Ковано со неконзистентни и немерливи размери на вишок и недостиг, добивка и загуба, потенцијалност и постојност, идност и историчност, идентитетот - оваа базична онтолошка грижа - никогаш не е само една. Наместо тоа, идентитетот е секогаш веќе (најмалку) две. Ова е аксиомата врз која овој труд продолжува, започнувајќи со критика на сингуларниот идентитет и продолжувајќи кон метафизиката на бинарните релации, а потоа кон односот помеѓу-две, кон кој ќе реферираме како „категијата на Двете,” или едноставно, „Двете.”⁴

Првата задача за сегашната теорија на индивидуација е да се десингуларизира идентитетот, разбирајќи дека начинот на десингуларизација потребен за индивидуација не од таков вид што би побегнал целосно од сингуларноста за да се скрие во мноштвото, туку, напротив, десингуларизацијата мора да го разбере идентитетот ниту како исклучиво сингуларен ниту чисто како мноштво (за секоја од нив е

least) two. This is the axiom from which this inquiry proceeds, beginning with the critique of singular identity and proceeding to the metaphysics of the binary relation and then to the relationship between-two, which we will refer to as “the category of the Two,” or simply “the Two.”⁴

The first task for the present theory of individuation is to desingularize identity, understanding that the kind of desingularization necessary for individuation is not the sort that would run away from singularity entirely and take refuge in multiplicity, but instead, desingularization must understand identity as neither purely singular nor purely multiple (for each of these is yet another kind of singularity). Individuation then, refers to the manner in which identities are divided out of the totality and multiplicity of being, and into a state of being as-one. Identity becomes itself via the process of individuation, but never finally becomes a pure singularity (a being *at-one*). Instead, individuation results in the troubled singularity of identity (a becoming *as-one*), and this ‘result’ still cannot be considered to be a final product that usurps its process, without betraying identity to the violences of reduction, singularization, essentialization, anachronism, exoticization, and totalization.⁵ Appropriately then, individuation is where we will begin,

4 Mladen Dolar, “One Divides into Two” *E-Flux*. Volume 33 (March 2012). Во овој есеј, Долар пишува за предсократовското потекло на Едното и Двете, и ги истражува математичките, политичките и онтолошките аспекти на маоистичкиот слоган „Едното се дели во Два, Два не се спојува во Едно.“ Наместо да следи од оваа изјава и импликациите како оригинарно Едно, овој труд претпоставува и тврди дека Едното веќе е Две.

4 See Mladen Dolar, “One Divides into Two” *E-Flux*. Volume 33 (March 2012). In his essay Dolar writes of the presocratic origins of the One and the Two, and explores the mathematical, political, and ontological aspects of the Maoist slogan “One divides into Two, Two doesn’t merge into One.” Instead of following specifically from this statement and its implication of an originary One, the present work assumes and asserts that the One is already Two.

5 I address these ontological violences elsewhere in two presentations: “A Proposal for Nonviolent Metaphysics: Examining Ontological Violence,” (TMTC/CMU, 2014), and “Thinking Through Nonviolence” (Skylight, 2016).

уште еден вид на сингуларност). Индивидуацијата, тогаш, се однесува на начинот на кој идентитетите се подвоени од тоталитетот и мноштвото на битието, и во состојба на битието како-едно (being as-one). Идентитетот настанува преку процесот на индивидуација, но никогаш конечно не станува чиста сингуларност (битие *ipri-egno*) [a being *at-one*]. Наместо тоа, индивидуацијата резултира во проблематичната сингуларност на идентитетот (станување како-еден [becoming *as-one*]), и овој „резултат“ сè уште не може да се смета за финален производ, кој ќе ги узурпира сопствените процеси, без предавство на идентитетот на насилствата на редукцијата, сингуларизацијата, есенцијализацијата, анахронизмот, егзотицизацијата [exoticization] и тотализацијата.⁵ Соодветно тогаш, ќе започнеме од индивидуацијата, идентитетот ќе биде нашата траекторија, а категоријата на Двете е местото каде ќе пристигнеме, и сето тоа имајќи предвид дека во поширокиот интерес на оваа студија е истовремено и битието на идентитетот и идентитетот на битието.

Идентитет

Во својата книга *Себеси како друг*, Пол Рикер (Paul Ricoeur) ја истражува двосмисленоста на идентитетот преку подвлекување разлика меѓу *ipse*-идентитет и *idem*-идентитет [*ipse/idem*].⁶ Од една страна, за *idem*-идентитетот „постојаноста со време го воспоставува највисокиот ред, на кој ќе му се спротивстави она што се разликува, во смисла на промена

identity will be our trajectory, and the category of the Two will be where we will land, all while keeping in mind that the broader concern of this study is simultaneously for the being of identities and the identity of being.

Identity

In his book *Oneself as Another* Paul Ricoeur explores the equivocity of identity by drawing a distinction between *ipse*-identity and *idem*-identity.⁶ On one hand, for *idem*-identity “permanence in time constitutes the highest order, to which will be opposed that which differs, in the sense of changing or variable.”⁷ On the other hand, *ipse*-identity “implies no assertion concerning some unchanging core of the personality.”⁸ For Ricoeur *idem*-identity corresponds to sameness, while *ipse*-identity corresponds to selfhood, and this distinction necessarily resists the conflation of the two.⁹ Sameness is fundamentally distinct from that which is “other, contrary, distinct, diverse, unequal, inverse,” while selfhood is the focus of Ricoeur’s title “Oneself as Another.”¹⁰ The distinction between these two kinds of identity assists Ricoeur in developing his concept of identity summarized in the statement: “oneself inasmuch as being other.”¹¹ This formulation indicates that identity relies upon that which it is not, but the exact nature of this reliance is unique in Ricoeur’s work. For Ricoeur, *ipse*-identity “involves a dialectic complementary to that of selfhood and sameness, namely the dialectic of *self* and *other than self*.”¹² Through this dialectic Ricoeur

5 За онтолошкото насилство имам пишувано во следните презентации: “A Proposal for Nonviolent Metaphysics: Examining Ontological Violence,” (TMTC/CMU, 2014), and “Thinking Through Nonviolence” (Skylight, 2016).

6 Paul Ricoeur, *Oneself as Another*. Trans. Kathleen Blamey (Chicago: University of Chicago Press, 1992), 2.

6 Paul Ricoeur, *Oneself as Another*. Trans. Kathleen Blamey (Chicago: University of Chicago Press, 1992), 2.

7 Ibid.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Ibid., 3.

11 Ibid.

12 Ibid.

или променлива [варијабла].”⁷ Од друга страна, *уи-се*-идентитетот „имплицира дека нема тврдење во врска со некое непроменливо јадро на личноста.”⁸ За Рикер *идем*-идентитетот одговара на истоветноста [sameness], додека *уи-се*-идентитетот одговара на себноста [selfhood], а оваа разлика нужно се противи на спојување на двете.⁹ Истоветноста е фундаментално различна од она што е „и друго, спротивно, различно, разнолично, нееднакво, инверзно”, додека себноста е во фокусот на наслобот на Рикер “Себеси како друг.”¹⁰ Разликата помеѓу овие два вида на идентитет му помага на Рикер во развојот на неговиот концепт на идентитет сумиран во исказот: „себеси доколку се биде друг.”¹¹ Оваа формулација покажува дека идентитетот се потпира на она што не е, но точната природа на таа зависност е уникатна во работата на Рикер е. За Рикер, *ипсе*-идентитетот „вклучува дијалектика комплементарна на онаа на себност и истост, односно дијалектиката на *себе* и *другише* од *себе*.”¹² Преку оваа дијалектика, Рикер покажува како другоста е од витално значење за индивидуацијата на идентитетите, наведувајќи дека „себност на себе ја подразбира другоста до таков интимен степен што не може никој да се замисли без друг.”¹³

И покрај фактот дека фокусот на Рикер е на личниот и наративниот идентитет, отколку на онтолошкиот идентитет со кој се занимава овој труд, остануваат важни и неговата разлика помеѓу *уи-се* и *идем* идентитет и неговото тврдење дека другоста е правилно

shows how otherness is vital to the individuation of identities, stating that “the selfhood of oneself implies otherness to such an intimate degree that one cannot be thought of without the other.”¹³

Despite the fact that Ricoeur’s focus is on personal and narrative identity, rather than on the abstract ontological identity that concerns the present study, both his distinction between *ipse* and *idem* identity and his assertion that otherness is properly constitutive of identity, remain metaphysically important. In order to explore “the correlation between the self and the other than self,” Ricoeur examines the hermeneutics of self-reflection, the dialectic of selfhood and sameness, and the dialectic of selfhood and otherness.¹⁴ This threefold concern structures the whole inquiry initiated in *Oneself as Another*, leading Ricoeur through various ethical and political reflections. However, we will maintain a restrictive focus on the ontological ramifications of Ricoeur’s distinctions.

Oneself as Another begins with a chapter on selfhood in which Ricoeur examines the linguistic determinations of self-identity. Ricoeur writes of “identification” as the ability to make one thing “apparent to others, amid a range of particular things of the same type, of *which* one we intend to speak.”¹⁵ Through the act of identifying-reference we distinguish one identity from another, and we thereby “consider it as an indivisible example within a species.”¹⁶ Betraying his hermeneutic and linguistic predilections, Ricoeur states that it is language that “contains specific connecting units that

7 Ibid.

8 Ibid.

9 Ibid.

10 Ibid., 3.

11 Ibid.

12 Ibid.

13 Ibid.

13 Ibid.

14 Ibid., 16.

15 Ibid., 27.

16 Ibid.

конститутивна за идентитетот. Со цел да ја истражи „корелацијата меѓу себе и со другите од себе,” Рикер ја проучува херменевтиката на само-рефлексијата, дијалектиката на себноста и истоста, и дијалектиката на себноста и другоста.¹⁴ Оваа тројна загриженост структурира цела една истрага иницирана во *Себеси како друг*, што го изведува Рикер преку различни етички и политички рефлексии. Сепак, ние ќе задржиме рестриктивен фокус на онтолошките последици на Рикеровите дистинкции.

Себеси како Друг започнува со поглавјето за себноста во кое Рикер ги проучува јазичните определби на себе-идентитет. Рикер пишува за “идентификација” како за способност да се направи една работа „видлива за другите, во услови на голем број на одредени работи од ист тип, од кои само за едната имаме намера да зборуваме.”¹⁵ Преку актот на идентификациската-референтност [identifying-reference] правиме разлика меѓу еден и друг идентитет, и, со тоа, „го сметаме како неделив пример во рамките на еден вид.”¹⁶ Напуштајќи ги своите херменевтички и јазични преференции, Рикер вели дека јазикот е оној што „содржи специфични единици на поврзување што ни дозволуваат да ги разликуваме индивидуите.”¹⁷ Рикер вели дека „индивидуализација” е заедничка за сите јазици, и дека тоа што е заедничко за сите јазици е „работа” на индивидуализација, а не на “резултат.”¹⁸ Спротивставувајќи ја индивидуализацијата на операциите на класификацијата и на предикацијата, Рикер вели дека „се индивидуализираме само ако се

allow us to designate individuals.”¹⁷ Ricoeur states that “individualization” is common to all languages, and what is common to all languages is the “operation” of individualization rather than its “result.”¹⁸ Contrasting individualization with the operations of both classification and predication, Ricoeur states that “we individualize only if we have conceptualized.”¹⁹ Emphasizing the singularizing intentions of individualization, Ricoeur writes that “to designate one and only one individual is the individualizing intention.”²⁰ This statement tells us that Ricoeur’s placement of otherness within identity is not the inscription of *the other* itself into *the identity* itself, but the location of the necessary otherness needed to designate an identity into the process of individualization. Correspondingly, Ricoeur writes that the “minimal otherness that is required designates *this* element of the class, but not the rest of the class. A single one set off from all the others.”²¹

Later in the first chapter of *Oneself as Another*, Ricoeur critiques the way in which “the logical force of the same eclipses that of the self” by asserting that “there is no self alone at the start; the ascription to others is just as primitive as the ascription to oneself.”²² This statement reveals two things about Ricoeur’s concept of identity. The first is that unity and self-equality ultimately condition Ricoeur’s notion of identity more than the forces of contradiction or interior division, and the second is that otherness is linked to the act of *recognition* in Ricoeur’s notion of identity. The “as” in *Oneself as Another* does not indicate that oneself contains another

14 Ibid., 16.

15 Ibid., 27.

16 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.

17 Ibid.

18 Ibid.

19 Ibid., 28.

20 Ibid.

21 Ibid., 29.

22 Ibid., 37 and 38.

имаме конципирано.”¹⁹ Нагласувајќи ги сингуларизирачките намери на индивидуализацијата, Рикер вели дека „да се назначи еден и само еден поединец е намерата на индивидуализацијата.”²⁰ Оваа изјава ни кажува дека Рикеровото поставување на другоста во идентитетот не е впишување на *другиот* во самиот *идентитет*, но локацијата на нужната потребна за да се определи идентитетот во процесот на индивидуализација. Соодветно, Рикер пишува дека „минимална другост што е потребна го означува овој елемент на класата, но не и остатокот на класата. Еден сет од нив подалеку од сите други.”²¹

Понатаму во продолжение на првата глава на *Себеси како Друг*, Рикер го критикува начинот на кој „логичката сила на истото ја затскрива силата на себноста,” тврдејќи дека „нема себност уште ни од самиот почетокот, припишувањето на другите е исто така примитивно како и припишувањето на самите себе.”²² Оваа изјава открива две работи во врска со концептот на идентитетот на Рикер. Првата е дека единството и себееднаквоста на крајот го условува рикеровиот поим на идентитетот повеќе од силите на контрадикцијата или внатрешната поделба, а втората е дека другоста е поврзана со чинот на *признавање* во поимот на идентитет кај Рикер. Она „како” во *Себеси како Друг* не значи дека во самиот себе се содржи друг, но дека себеси се потпира врз другиот како поединец или серија на поединци, а на другоста како принцип на разликата што се става себе во однос кон мноштвото. Рикеровите увиди за себеидентитетот се секако важни во развојот на оваа онтологијата на идентитетот, но тие не се доволни за

but that oneself relies fundamentally upon the other as an individual or series of individuals, and on otherness as a principle of distinction that places the one in relation to the many. Ricoeur’s insights about self-identity are certainly important in the development of the present ontology of identity, but they are not sufficient for an ontology of identity that gives due credence to the role of the Two. The way in which Ricoeur’s concept of identity is important is explained below through an examination of the role of recognition in individuation (drawing upon the work of Alexander Garcia Düttmann), and the way in which Ricoeur’s work is not enough is evident in the presence of non-identity within identity (as explored below with reference to the work of Theodor Adorno).

Identity and Recognition

In his book *Between Cultures: Tensions in the Struggle for Recognition*, Alexander Garcia Düttmann draws upon the Hegelian idea of recognition and writes of the role of recognition in the individuation of identities, understanding identity as a concept that ranges from the personal to the cultural (and by extension from the singular to the multiple).²³ Düttmann writes of recognition in the context of both the individual person and intercultural communication, but his reflections on the concept of recognition in the first chapter of his book have major consequences for the ontological status of the concept of identity. Considering the role of recognition in the formation of personal identity in particular, Düttmann writes that recognition corresponds with a *claim* to identity: “Someone wants to be recognized as this or that because he or she claims to be this or

19 Ibid., 28.

20 Ibid.

21 Ibid., 29.

22 Ibid., 37, и 38.

23 Hegel’s recognition certainly underpins Düttmann’s description throughout *Between Cultures*, and is a significant example of the dialectic of self and other that is common to Ricoeur, Adorno, and Düttmann. Cf. G.W.F. Hegel, *Phenomenology of Spirit*. Trans. A.V. Miller (London: Oxford University Press, 1977), 111-119.

онтологија на идентитет што ќе се има верба во улогата на Два. Начинот на кој концептот на идентитет на Рикер е важен е објаснет подолу преку испитување на улогата на препознавање во индивидуацијата (надоврзувајќи се на работата на Александар Гарсија Датман [Alexander Garcia Düttmann]), како и за начинот на кој работата на Рикер не е доволна е очигледен во присуството на не-идентитетот во рамките на идентитетот (како што е истражено подолу во врска со работата на Теодор Адорно [Theodor Adorno]).

Идентитет и признанија

Во својата книга *Меѓу две култури: Тензии во борбата за признавање* (*Between Cultures: Tensions in the Struggle for Recognition*), Александар Гарсија Датман (Alexander Garcia Düttmann) пишува за улогата на признавање во индивидуацијата на идентитетите, разбирајќи го идентитетот како концепт што се движи од личното кон културното (и со проширување од сингуларното кон мноштвото).²³ Датман пишува за признавање во контекст и на индивидуата и на интеркултурната комуникација, но неговото размислување за концептот на признавање во првото поглавје од неговата книга има големи последици за онтолошкиот статус на концептот на идентитетот. Имајќи ја предвид улогата на признавање (recognition) особено во формирањето на личниот идентитет, Датман пишува дека признавањето кореспондира со *шврдење* за идентитет: “Некој сака да биде признаен како ова или она, зашто тој или таа

that.”²⁴ For Düttmann the justification of recognition in response to that claim can be that of accomplishment or belonging, in the contexts of a culture, tradition, or community.²⁵ He writes that,

Recognition must consequently establish *and* confirm an identity. By constituting *and* authenticating an identity, recognition is meant to incorporate a contingent *I* into the community of a deeply rooted *We*, a *We* firmly anchored and clearly positioned. The one who recognizes is both a witness *and* a producer. He belongs to a presupposed community or society which must first be formed by recognition. But recognition never forms such a society or community, given that the very moment it tries to unite what it produces and what it witnesses, what it produces in what it witnesses and what it witnesses in what it produces, it must indicate its own splitting into reception and spontaneity, confirmation and establishment, witnessing and producing.²⁶

For Düttmann, recognition takes on a series of double forms, each of which demonstrate the impossibility of the total completion of identity while retaining moments of completion within its unfolding. The double forms of recognition include establishment and confirmation, the *I* and the *We*, production and witnessing, unifying and splitting, and performance and constitution.²⁷ Amidst its “double heterogeneous function and its double heterogeneous effect,” recognition exhibits a “destabilizing double character” that indicates “the simultaneity of irreconcilable features” and the “tension

23 Хегеловото сеќавање е во позадината на Датмановиот опис преку *Between Cultures*, и е особен пример на дијалектиката за себноста и другоста што главно е заедничко за Рикер, Адорно и Датман. Cf. G.W.F. Hegel, *Phenomenology of Spirit*. Trans. A.V. Miller (London: Oxford University Press, 1977), 111-119.

24 Alexander Garcia Düttmann, *Between Cultures: Tensions in the Struggle for Recognition*. Trans. Kenneth B. Woodgate (London: Verso, 2000), 3.

25 Ibid.

26 Ibid.

27 Ibid., 4.

тврди дека е ова или она.”²⁴ За Датман оправданоста на признавањето во одговор на тоа тврдење може да биде реализацијата или припадноста, во контекст на една култура, традиција, или заедница.²⁵ Тој пишува дека,

Како резултат на тоа признавање мора да воспостави *и* потврди идентитет. Со конституирањето *и* автентикацијата на идентитетот, признавањето има за цел да го вклучи контингентното Јас во заедницата на длабоко вкоренетото *Ние*, Ние кое е цврсто втемелено и јасно поставено. Оној што признава е и сведок *и* произведувач. Тој припаѓа на претпоставената заедницата или општеството што мора првин да биде формирано преку признавање. Но, признавањето никогаш не создава такво општество или заедница, со оглед дека во моментот кога се обидува да го обедини она што го произведува со она што го сведочи, она што го произведува во она што го сведочи и што го сведочи во она што го произведува, тоа мора да го наведе својата поделба на прием и спонтаност, потврда и востановување, сведочење и производство.²⁶

За Датман, признавањето презема серија на двојни форми, од кои секоја ја покажува неможноста на вкупно довршување на идентитетот додека ги задржува моментите на довршување во рамките на својот развој. Двојните форми на признавање вклучуваат воспоставување и потврда, Јас и *Ние*, производство и сведоштво, обединување и поделба, како и

of a being-not-one.”²⁸ Essential to identity, the concept and act of recognition itself “is not one because it cannot be identified and determined as this or that act.”²⁹ Furthermore, it is not only the act of recognition that is not-one (having been thrown ‘off balance’ by the unforeseeable openness of the future), but also, that which is recognized (the identity) is not-one. Düttmann writes that “that which is to be recognized is not itself; it is neither a contingent and isolated I, nor does it belong to a stable We. Yet only if it is not itself, only if it is not-one, only if it is at odds with itself, can it claim recognition.”³⁰

The way in which recognition links the I of identity with the We of identity-with-otherness accords with Ricoeur’s inscription of otherness in the process of individualization, although Düttmann’s desingularization of identity through recognition takes a step further than Ricoeur’s still-too-unified concept of identity. Düttmann writes that “*Aiming for identity, recognition brings about non-identity and is brought about by non-identity.*”³¹ The use of this terminology is testament to the debt that Düttmann owes to Adorno, whom he cites often throughout *Between Cultures*. This connection to Adorno is evident when Düttmann writes that “that which is to be recognized never simply remains in its being or becoming as a self-same entity, an identity identical to itself.”³² This means that identity *is*, only insofar as it is individuated through recognition. In recognition there are always two: that which is recognized (the identity that is individuated), and that which recognizes (the individual who individuates). The

24 Alexander García Düttmann, *Between Cultures: Tensions in the Struggle for Recognition*. Trans. Kenneth B. Woodgate (London: Verso, 2000), 3.

25 Ibid.

26 Ibid.

28 Ibid.

29 Ibid.

30 Ibid., 5.

31 Ibid. [Italics in original]

32 Ibid., 6.

ефикасноста и конституција.²⁷ Среди својата „двојно хетерогена функција и нејзиниот двоен хетероген ефект,” признанието покажува „дестабилизирачки двоен карактер” што означува „симултаност на не-помирливи особини” и „тензија на битие-не-некој (being-not-one).”²⁸ Од суштинско значење за идентитетот, концептот и самиот чин на признавање „не е еден затоа што не може да се идентификува и да се определува како овој или оној чин.”²⁹ Покрај тоа, не е само чинот на признавање дека не-еден (not-one) (бидувајќи изместени „од рамнотежа“ од страна на непредвидлива отвореност на иднината), но, исто така, она што е признато (идентитетот) е не-еден (not-one). Датман пишува дека „она што треба да се признае, не е само по себе; тоа не е ниту контингентно ниту изолирано Јас, ниту пак припаѓа на стабилно Ние. Сепак, само ако самото не е само себе, ако тоа е не-еден (not-one), само ако тоа е во спротивност со себе, може да тврди признавање.”³⁰

Начинот на кој признавањето го поврзува Јас од идентитетот со Ние на другоста соодветствува со Рикеровиот натпис на другоста во процесот на индивидуализација, иако датмановата десингуларизација на идентитетот преку признавање прави еден чекор понатаму од уште преунифицираниот концепт на идентитетот на Рикер. Датман пишува дека „Целејќи кон *идентитетот*, признавањето доведува не-идентитетот и е изведено од страна на не-идентитетот.”³¹ Користењето на оваа терминологија е наследство на долгот на Датман кон Адорно, кого тој го наведува често во дело-

act of individuation in recognition wholly conditions the identity that is recognized, and this conditioning occurs so severely that even identities conceived of in abstraction are not merely *determined by* the double structure of recognition, but they *are* that double structure. In this way, Düttmann demonstrates that the Two structures identity from its initial recognition onward.

Identity and Nonidentity

Appropriate to Düttmann’s concept of recognized identity, the work of Theodor Adorno directly addresses this double inner character of identities. Adorno approaches the concept of identity by distinguishing *between* identity and nonidentity, while simultaneously emphasizing the place of nonidentity *within* identity. In *Negative Dialectics* Adorno critiques treatments of identity that diminish the unthought inner dynamic of nonidentity, calling this over-singularizing tendency ‘identitarian.’ For Adorno, identity unfolds through a negative dialectic that challenges the reduction-to-affirmation suffered by the dialectic.³³ Adorno attempts to “free dialectics from such affirmative traits without reducing its determinacy.”³⁴ In this attempt to free dialectics Adorno also frees identity from its reduction to singularity and self-equality by introducing the concept of nonidentity directly into the concept of identity. Adorno writes that contradiction itself “indicates the untruth of identity, the fact that the concept does not exhaust the thing conceived.”³⁵ For Adorno, like Ricoeur,

27 Ibid., 4.

28 Ibid.

29 Ibid.

30 Ibid., 5.

31 Ibid. [италик во оригинал]

33 For connections between the dialectical tradition and the present philosophy of identity see my *Dialectics Unbound* (Brooklyn: Punctum, 2013).

34 Theodor Adorno, *Negative Dialectics*. Trans. E.B. Ashton. (London & New York: Continuum, 1995), xix. Cf. Adorno, *Negative Dialektik. Jargon der Eigentlichkeit* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003), 9.

35 Ibid., 5. [17]

то *Меѓу култури* [*Between Cultures*]. Оваа врска со Адорно е видлива кога Датман пишува дека „она што треба да биде признато никогаш едноставно не остаува во своето битие или настанување како исто-со-себе суштество, идентитет идентичен со себе.”³² Ова значи дека идентитетот е, само ако е индивидуиран преку признавање. Во признавањето секогаш има две: она што е признато (идентитет што се индивидуира), и тоа што признава (индивидуата што индивидуира). Чинот на индивидуација во признавањето целосно го условува идентитетот што е препознаен, а тоа условување се случува толку сериозно што дури и идентитети сфатен во апстракција не се само *оѓределен* со двојна структура на признавање, но тие се таа двојна структура. На овој начин, Датман покажува дека Два го структурира идентитетот од првичното признавање наваму.

Идентитет и неидентитет

Соодветно на концептот на признаен идентитет на Датман, делото на Теодор Адорно директно се однесува на овој двоен внатрешен карактер на идентитетите. Адорно му приоѓа на концептот на идентитет преку разликување *пόμεѓу* идентитетот и неидентитет, истовремено нагласувајќи го местото на неидентитетот *во рамките* на идентитетот. Во *Негативна дијалектика*, Адорно го критикува третманот на идентитетот што ја уништува немислената внатрешна динамика на неидентитетот, нарекувајќи ја оваа пре-сингуларизирачка тенденција „идентитетска“ (identitarian). За Адорно, идентитетот се развива преку негативната дијалектика што го предизвикува редуцирањето-на-афирмација од кое страда дијалектиката.³³ Адорно се обидува да „ја ослободи

“to think is to identify.”³⁶ And yet, for Adorno, what is identified is not interiorly one, but rather is interiorly contradictory.

Adorno initiates his break with Hegel by rejecting the principle of totality, and this is at least partially because of the connection between (some versions of) totality and the laws of logic (identity, excluded middle, and non-contradiction). This means that because the concept does not exhaust the thing conceived, identity cannot be reduced to self-equality nor bound by the law of non-contradiction. Adorno writes that “contradiction is nonidentity under the aspect of identity; the dialectical primacy of the principle of contradiction makes the thought of unity the measure of heterogeneity. As the heterogeneous collides with its limit it exceeds itself.”³⁷ For Adorno it is explicitly the case that “identity and contradiction are welded [*geschweißt*] together,” where Ricoeur and even Düttmann shy away from this identification.³⁸

This brings us from a concept of identity understood in terms of the One (a One arrived at through the Two or the Multiple, such as in Ricoeur), to an understanding of identity as interiorly divided into Two both through recognition and in-itself (Düttmann), to a concept of identity understood as explicitly being Two by containing nonidentity within itself in an expressly contradictory way (Adorno). Having demonstrated that the Two is central to the processes of individuation, identification, individualization, and recognition, we can now explore how the category of the Two exhibits this escalating double character, from the Two in identity (Ricoeur), to the Two in recognized identity (Düttmann), to the Two in identity in-itself (Adorno).

32 Ibid., 6.

33 За врската помеѓу дијалектиката традиција и оваа филозофија на идентитетот повеќе *Dialectics Unbound* (Brooklyn: Punctum, 2013).

36 Ibid.

37 Ibid.

38 Ibid., 6. [18]

дијалектиката од таквите афирмативни својства без да ја редуцира нејзината одреденост.”³⁴ Во овој обид за ослободување на дијалектиката, Адорно исто така ја го ослободува идентитетот од неговата редукција на сингуларитет и само-еднаквост (self-equality) преку воведување на концептот на неидентитет директно во концептот на идентитет. Адорно пишува дека самата контрадикција „ја покажува невестинитоста на идентитетот, фактот дека концептот не ја исцрпува замислената ствар.”³⁵ За Адорно, како Рикер, „да се мисли е да се идентификува.”³⁶ А сепак, за Адорно, она што не се идентификува е интериорно едно, туку е интериорно контрадикторно.

Адорно го започнува неговото разидување со Хегел преку отрфрлање на принципот на тоталитет делумно заради врската помеѓу тоталитетот и логичките закони (идентитет, исклучената средина, и не-контрадикцијата). Ова значи дека, зашто концептот не ја исцрпува замислената ствар, идентитетот не може да биде сведен на себе-еднаквост неврзана со законот за не-противречност. Адорно пишува дека „контрадикцијата е неидентитет под аспект на идентитетот; дијалектичкиот примат на начелото на контрадикторност ја прави мислата на единство, мерка на хетерогеност. Како што хетерогеното се судира со својот лимит тоа се надминува себе си.”³⁷ За Адорно експлицитно е дека „идентитетот и контрадикторноста се споени [geschweift] заедно,” додека

The Two

The category of the Two, or the figure of the Two, remains the central concern of this study. Individuation, as explored above, identifies identities in such a way that fundamentally relies upon the category of the Two. The thesis of this work is that the One is only as a result of the Two, meaning that a particular identity can only engage in its own becoming – its self-enclosure of interior contradictions, and its encompassing of a multiplicity of differing and deferring qualities, aspects, and elements – because of its relation with and division from (1) itself in contradiction, (2) others in relation to that identity, and (3) from the background of multiple heterogeneous identities from which it is discerned, distinguished, and designated over and against. This means that in order to extend the theories of individuation and identity outlined above we must explore the various theories of the Two.

In deconstruction and in the postmodern critique of power, binaries are understood as inherently asymmetrical. This omnipresent asymmetry implies a relation of power and dominance between the two parts of the binary couplet in question (again, partially reminiscent of the antagonistic recognition of Hegel’s master and slave). Texts in the genre of deconstruction tend to arrange lists of binary terms, separated by backslashes, that indicate their relation of asymmetry, in order to submit them to deconstructive critique. Although deconstructive critique initiates an important critique of violence in the ontological and epistemological structure of binary terms, it risks over-emphasizing the political and value-laden nature of all binary couplets in such a way that reinforces their separation and forecloses the possibility of their reversal, mirroring, or intercontamination. In order to avoid neutralizing binary terms (on one hand) and to avoid over-emphasizing the asymmetrical power problems of binary terms in such a

34 Theodor Adorno, *Negative Dialectics*. Trans. E.B. Ashton. (London & New York: Continuum, 1995), xix.
Cf. Adorno, *Negative Dialektik. Jargon der Eigentlichkeit* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003), 9.

35 Ibid., 5. [17]

36 Ibid.

37 Ibid.

Рикер, па дури и Датман се кријат од оваа екстремна идентификација.³⁸

Ова нè носи од концепто на идентитет разбран низ призмата на Едното (Едното дојдено преку Две или Мноштво, како на пример кај Рикер), за разбирање на идентитетот како внатрешност поделена во Две и преку препознавање и во-себе (Датман), до концептот на идентитетот сфатен како експлицитно Две преку држење на неидентитетот во себе на изрично контрадикторен начин (Адорно). Демонстрирајќи дека Две е централно на процесот на индивидуација, идентификација, индивидуализација и препознавање, сега можеме да истражимо како категоријата Две го покажува овој ескалирачки двоен карактер, и тоа од Два во идентитетот (Рикер), до Два во препознатиот идентитет (Датман), до Два во идентитетот во-себе (Адорно).

Двете

Категоријата Две, или фигурата Две, останува централна грижа на овој труд. Индивидуацијата, како што е промислена погоре, ги идентификува идентитетите на таков начин што фундаментално се потпира на категоријата Две. Тезата на овој труд е дека Едното е резултат на Двете, тоа значи дека одреден идентитет може да биде вклучен само во сопственото настанување - неговото само-затворање (self-enclosure) за внатрешните противречности, и неговото вклучување на мноштво на различни и одложувачки квалитети, аспекти и елементи - зашто, неговата релација со, и поделбата од (1) себеси во контрадикција, (2) другите во релација со тој идентитет, и (3) од позадината на мноштвото хетерогени идентитети од коишто тоа е изделено, препознаено и назначувано пак и пак. Ова значи дека за да се прошират погоре опишаните теории на индивидуацијата

38 Ibid., 6. [18]

way that reinforces them (on the other hand), we must find a way to acknowledge the reality of the imbalances of binary terms while maintaining the ontological dignity of each side of the binary situation.

Similar to the critique of poststructuralist thinking offered above, albeit in a much more nuanced form, Katerina Kolozova advances a critique of binary thinking in her book *Cut of the Real: Subjectivity in Poststructuralist Philosophy*.³⁹ Addressing the discourse on postmodern feminist poststructuralism, Kolozova diagnoses the common treatment of the binary form in the following way:

One of the two elements of the binary is always negative and excluded (as meaningless) from the explanatory apparatus of what is deemed and recognized as postmodern theory of authority. It is excluded not only as meaningless, irrelevant, inoperative for the postmodernist and poststructuralist stance in interpreting reality but also as a politically reactionary and morally wrong notion.⁴⁰

In this critique, Kolozova effectively turns the critique of binary reason against itself. Throughout *Cut of the Real* she critiques the conflation of “the One” with totalitarian thinking (with reference to Laruelle), the positioning of “the Real” as unthinkable and other (with reference to Lacan), and the reduction of access to reality ‘itself’ to the mediations of linguistic reality.⁴¹ Our particular concern in Kolozova’s book will be for the parts of this

39 Katerina Kolozova, *Cut of the Real: Subjectivity in Poststructuralist Philosophy* (New York: Columbia University Press, 2014). See also my review, “The Recovery of the One,” *Parrhesia* 22. (2015): 126-130.

40 Ibid., 7.

41 Ibid.

и идентитетот мора да ги истражиме различните теории за Двете.

Во деконструкцијата и постмодерната критика на моќта, бинарноста се разбира како суштински асиметрична. Оваа сеприсутна асиметрија имплицира релација на моќ и доминација помеѓу два дела на бинарниот пар во прашање. Текстовите во жанрот на деконструкцијата имаат тенденција да организираат листи на бинарни изрази, одделени со коси црти што ја индицираат нивната релација на асиметрија, со цел да се подложат на деконструктивна критика. Иако деконструктивната критика зачнува важна критика на насилство во онтолошката и епистемолошката структура на бинарните изрази, таа ризикува пренагласување на политичката и вредносно-одредена природа на сите бинарни куплети на таков начин што ја засилува нивната сепарација и ја затвора можноста за нивен пресврт, отсликување или интерконтaminaција (со тоа и допушта на дескриптивната критика да стани суптилно прескриптивна). Со цел да се избегне неутрализирање на бинарните изрази (од една страна) и да се избегне пренагласување на асиметричните проблеми на моќта на бинарните изрази (од друга страна), мора да најдеме начин да ја признаеме реалноста на нерамнотежата на бинарните изрази додека се одржува онтолошкото достоинство на сите страни на бинарната ситуација.

Слично на критиката израмнета против постструктуралистичкото мислење, понудена погоре, иако на многу посуптилен начин, Катерина Колозова ја развива оваа критика на бинарното мислење за бинарното мислење во нејзината книга *Cut of the Real: Subjectivity in Poststructuralist Philosophy*.³⁹

39 Katerina Kolozova, *Cut of the Real: Subjectivity in Poststructuralist Philosophy* (New York: Columbia University

critique that pertain to identity, and most particularly her treatment of binary terms.

Where identity is concerned, Kolozova challenges a major presupposition of poststructuralist thinking: “that of the *essentially* nonunitary nature of the subject.”⁴² Kolozova’s critique highlights the reduction (essentialization) of the subject to nonunity, fragmentation, and dispersion. This reduction, present in poststructuralist discourse, flies in the face of the opposition to essentialization that characterizes that same discourse. Kolozova asks “[d]oesn’t the stabilization of this particular truth introduce binary, oppositional, and dualistic thinking into the constitutive layers, into the very tissue of the discourse?”⁴³ This dualistic thinking conditions the binary couplets of “stability and fixity versus mobility, of the one versus the multiple, and the real versus language, to mention just a few.”⁴⁴ Instead of resisting binary oppositions, dogmatic insistence on the nonunitary subject reinforces the very binary oppositions that it set out to oppose.⁴⁵ Kolozova problematizes binary thinking more fundamentally than the discourse of poststructuralism because she calls into question the “vicious circle” generated by the artificial division between “metaphysical and unitary” thinking and “nonmetaphysical and nonunitary” thinking.⁴⁶

Following from her critique of the destabilization of the subject, Kolozova critiques the ontological conceptions of the One and the Multiple in the same way. The celebration of paradox in poststructuralism, according to Kolozova, has led to a poverty of resources for thinking the One. The extension of this critique that I would like to make is

42 Ibid., 15.

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Ibid., 17-18.

46 Ibid., 18.

Осврнувајќи се на дискурсот на постмодернистичкиот феминистички постструктурализам, Колозова го дијагностицира заедничкиот третман на бинарната форма на следниот начин:

Еден од двата елементи од бинарноста е секогаш негативен и исклучен (како бесмислен) од објаснувачкиот апарат од она што се смета и е признаено како постмодерна теорија на авторитетот. Тој е исклучен не само како бесмислен, безначаен, неоперативен, во постмодернистичкиот и постструктуралистичкиот светоглед во интерпретирање на реалноста туку исто така и како политички реакционерно и морално погрешно сфаќање.⁴⁰

Во оваа критика, Колозова ефикасно ја превртува критиката на бинарниот ум против себе. Низ *Cut of the Real*, таа го критикува спојувањето на „Едното“ со тоталитарното мислење, позиционирањето на „Реалното“ како немисливо и друго, и редуцијата на приемот на 'самата' реалност во медитациите на лингвистичката реалност.⁴¹ Наш особен интерес во книгата на Колозова ќе бидат деловите на оваа критика што се однесуваат на идентитетот, имено, на третманот на бинарните изрази.

Кога станува збор за идентитетот, Колозова ја предизвикува една клучна претпоставка на постструктуралистичкото мислење: онаа на *суштински* неунитарната природа на субјектот.⁴² Критиката на Колозова ја потцртува редуцијата (есенцијализацијата) на субјектот на неединство, фрагментација и дисперзија.

Press, 2014). See also my review, “The Recovery of the One,” *Parrhesia* 22. (2015): 126-130.

40 Ibid., 7.

41 Ibid.

42 Ibid. 15.

such that the celebration of paradox has actually led to a blindness to the inner dynamics of paradox, particularly in relation to the One and the Two. Where Kolozova resists the implication on the part of poststructuralism that “the multiple is the truth of the one” (rather than the inverse), the present work seeks to resist the suggestion that discourses on the One and the Two must forever swing like a pendulum between emphasis on the One and emphasis on Multiplicity, when concerned with the ontological constitution of identity.⁴⁷ In contrast with Kolozova, to privilege the Two, as the present theory does, may indeed be a way beyond the pivoting effect of alternating emphases. This is because by privileging or emphasizing the Two we can simultaneously maintain the dignity of both unity and multiplicity, in both the concept of identity (descriptively) and the act of individuation (prescriptively).

The Two is surely not sufficient for this task, but it is a precondition for more developed configurations that seek to exceed the tired back-and-forth of binary thinking about the binary relation. Kolozova's critique is essential on the way to the sort of balance required to rethink the Two via new configurations. In order to move beyond the modern violence of essentializing and over-singularizing identity, and beyond the postmodern fragmentation and dispersion of identity, Kolozova's critique must be considered in full. Kolozova critiques the fact that “oneness as singularity is conflated with seclusion and exclusion,” instead suggesting a recovery of the One.⁴⁸ This recovery, however, reasserts the singularity of oneness in a way that risks reducing the inner binaries and multiplicities of the One itself to a state of self-equality. In an effort to free thinking from the bounds of dichotomy, Kolozova writes that

47 Ibid., 19.

48 Ibid., 21-22.

Оваа редукција, присутна во постструктуралистичкиот дискурс лета во лицето на опозицијата кон есенцијализацијата што го карактеризира истиот тој дискурс. Колозова прашува: „дали стабилизацијата на оваа конкретна вистина не го воведува бинарното, опозиционото и дуалистичко мислење во конститутивните слоеви, во самото ткиво на дискурсот?“⁴³ Овие услови на дуалистичко мислење на бинарните куплети на „стабилност и фиксност наспроти мобилност на едното наспроти мноштвото, и на реалното наспроти јазикот, да споменам само неколку.“⁴⁴ Наместо да се спротивстави на бинарните опозиции, догматското инсистирање на неунитарниот субјект ги засилува самите бинарни опозиции што навидум ги опонира.⁴⁵ Колозова го проблематизира бинарното мислење многу потемелно отколку дискурсот на постструктурализмот зашто го доведува во прашање „маѓепсаниот круг“ создаден од вештачката поделба помеѓу „метафизичкото и унитарното“ мислење и „неметафизичкото и неунитарно“ мислење.⁴⁶

Произлегувајќи од нејзината критика на дестабилизацијата на субјектот, Колозова истовремено ги критикува онтолошките концепции на Едното и на Мноштвото. Прославата на парадоксот во постструктурализмот, според Колозова, доведе до сиромаштија на ресурсите за мислење на Едното. Проширувањето на оваа критика што би сакал да го направам такво што прославата на парадоксот всушност довела до слепило на внатрешната динамика на парадоксот, особено во релација со Едното и Двете. Со оглед на тоа што Колозова се противи на импликацијата од страна на постструктурализмот

the “minimal form of relationism is the binary” and inversely that the “situation of non-relatedness is radical solitude.”⁴⁹ Emphasizing radical solitude, Kolozova follows Francois Laruelle’s statement that the One is one of the “first names” of the real.⁵⁰ By positing the singular position as “absolved from any responsibility to be relative” Kolozova shifts from being concerned with the treatment of the Two in poststructuralist thinking to being concerned with the One in Laruelle’s nonstandard philosophy.⁵¹ This is where we part ways with Kolozova, taking with us the critique of binary thinking that she provides, but remaining expressly concerned with the Two as characteristic of ontological identity.

The Two and the Double

The two great thinkers of the Two in contemporary continental philosophy are the Slovenian philosopher Alenka Zupančič and the French philosopher Clement Rosset. Despite their dissimilar perspectives, both Zupančič and Rosset have each written incisively on “the Two” (Zupančič) and “the double” (Rosset) in very similar ways, albeit unbeknownst to the other (or so it would appear).

In 1976 Rosset published a book called *Le Reel et son double: essai sur l'illusion*, followed by a further development of its themes in 1979 in *L'Objet Singulier*. Although we will focus on the former work, both books advance a theory of the doubling of the real, largely by way of illustrations drawn from literature and philosophy. In *Le Reel et son double*, translated by Chris Turner as *The Real and its Double*, Rosset identifies the figure of the double with the concept of illusion. Stating that “the fundamental structure of illusion is, in fact, the

43 Ibid.

44 Ibid.

45 Ibid., 17-18.

46 Ibid., 18.

49 Ibid., 30.

50 Ibid., xxvi. Laruelle quoted from *Future Christ*.

51 Ibid., 31.

дека „мноштвена е вистината на едното“ (а не обратно), овој труд се труди да пружи отпор на сугестијата дека дискурсите за Едното и Двете мора засекогаш да се лулаат како нишало помеѓу нагласувањето на Едното и нагласување на Мноштвото, кога се занимаваат со онтолошко востановување на идентитетот.⁴⁷ Привилегијата на Двете, како што е востановено во постојната теорија, може навистина да е далеку отаде стожерниот ефект на алтернирачките потенцирања. Ова е зашто преку привилегирање или нагласување на Двете може симултано да го одржиме достоинството и на единството и на мноштвото, и тоа како во концептот на идентитетот (дескриптивно) и во актот на индивидуација (прескриптивно).

Инстанцата на Две не е доволна за оваа задача, но тоа е предуслов за поразвиена конфигурација што следи, особено дијалектиката и хијазмата, од кои обете имаат потенцијал да ги надминат заморните напред-назад на бинарното мислење во врска со бинарната релација. Критиката на Колозова е од суштинско значење за видот на балансот што е потребен за да се промисли инстанцата на Две по пат на новите конфигурации. За да се оди отаде модерното насилство на есенцијализација и пре-сингуларизација на идентитетот, и отаде постмодерната фрагментација и дисперзија на идентитетот, критиката на Колозова мора да биде разгледана во целина. Колозова го критикува фактот дека „едноста како сингуларност е измешана со изолација и исклучување,“ наместо да укажува на обнова на Едното.⁴⁸ Ова закрепнување, сепак, ја нагласува посебност на единство наначинот на кој ризикува намалување на внатрешните бинарности и многукратности на самото Едно во состојба на само-еднаквост. Во обид да се ослободи

paradoxical structure of the double,” Rosset understands *doubling* to be fundamental to the perception of the real, and therefore to its recognition.⁵² Our perception of the real is a kind of deception or illusion in which we perceive a paradoxical or doubled reality that is “both *itself* and *the other*.”⁵³ For Rosset the real is double because of the way our expectation of the real both does and does not correlate with what comes to be in the real. Rosset develops his theory through a reading of Sophocles’ story of Oedipus, in which Oedipus is warned by the oracle that he will kill his father and marry his mother, and in an effort to avoid fulfilling the prophecy he unwittingly brings about this end. This illustrates how the doubling of the expected and the actual can become one in the end, albeit in a surprising way that “does not consist in the splitting of what is said into two possible meanings, but rather in the way two meanings coincide – meanings which we only retrospectively see are two in appearance but one in reality.”⁵⁴ For Rosset the story of Oedipus shows how the real is at once a “cunning, omnipotent fate that thwarts all the means deployed to circumvent it” and also an ambiguous event that “overwrites” the event we expect with one that we never could have expected.⁵⁵ This process of replacement is its own kind of illusion in which the “event has taken the place of an ‘other’ event but that other event is itself nothing.”⁵⁶

For Rosset this ‘other event’ that overwrites and replaces the expected event reveals that, despite the uniqueness of

47 Ibid., 19.

48 Ibid., 21-22.

52 Clement Rosset, *The Real and its Double*. Trans. Chris Turner (Calcutta & New York: Seagull Books, 2012), xvi. For his theory of perception and recognition of both self and other see Chapter 3.

53 Ibid., xvii.

54 Ibid., 15.

55 Ibid., 15.

56 Ibid.

мислењето од ограничувањата на дихотомијата, Колозова пишува дека „минималната форма на релационизам е бинарност“ и обратно дека „ситуацијата на не-поврзаност е радикалната осаменост.“⁴⁹ Нагласувајќи ја радикалната осаменост, Колозова го следи тврдењето на Франсоа Ларуел дека Едното е едно од „првите имиња“ за реалното.⁵⁰ Со поставувањето на сингуларната позиција како „ослободена од секоја одговорност да биде релативна“ Колозова преминува од загриженост за третманот на Двете во постструктуралистичкото мислење до загриженост за Едното во нестандардната филозофија на Ларуел.⁵¹ Ова е местото на кое се разделуваме со Колозова, земајќи ја со нас критиката на бинарност мислење што таа ја обезбедува, но останувајќи експлицитно загрижени за Двете како карактеристика на онтолошкиот идентитет.

Двете и Двојноста

Два најголеми мислители на поимот на Двете во современата континентална филозофија - обајцата релативно непознати и непризнаени - се словенскиот филозоф Аленка Жупанчиќ и францускиот филозоф Клемент Росе. Покрај различните перспективи, и Жупанчиќ и Росе имаат многу напишано за поимот на „Две“ (Жупанчиќ) и „двојното“ (Росе) на слични начини, иако без знаење еден за друг.

Во 1976 година Росе објавил книга именувана како *Реалното и неговото двојство: есеи за илузијата* (*Le Réel et son double: essai sur l'illusion*) проследена со понатомошен развој на овие теми во книгата од 1979 *L'Objet singulier*. И покрај тоа што ќе се фокусираме на претходното дело, двете книги поставуваат

singular identities, the real is fundamentally structured by the double. He writes that “[t]here is, in fact, nothing to distinguish this other event from the real event, except for the confused conception that it is both the same and another – which is the exact definition of the double,” and which is evident in the fact that the story of Oedipus ends in a way that is simultaneously prescribed and unexpected, both predicted and unpredictable.⁵⁷ And so it is the case, in a limited sense, that Rosset privileges the One as a figure for the real. He writes that, for Oedipus, “the fulfillment of the oracle ultimately surprises insofar as it removes the possibility of any duplication.”⁵⁸ However, the *singularity* of the real as it happens is structured by the *doubling* of the real as the real is recognized and individuated.

If we understand the process of individuation leading up to the identification of the real to be a fundamental part of the real itself, then we can see the limits of interpreting Rosset as a thinker of the One. Rosset is a thinker of the double, and although he gives singularity its day by attributing it to the real that comes to pass, he illustrates the ways in which the singular real that happens owes everything to the doubling of the real that leads up to the event. Rosset writes that the “recognition and the disowning [of the real] are thus inseparable and ultimately mean the same thing: a gazing upon the structure of the *unique*.”⁵⁹ This concept of the unique is deeply implicated in the double structure of recognition already established by Düttmann, and for Rosset the uniqueness of the real is implicated in a deeper kind of double structure. The real doubles an other real that is always evanescent and vanishing, almost unknowable, “belonging to the order of the double, the copy, the

49 Ibid., 30.

50 Ibid., xxvi. Laruelle quoted from *Future Christ*.

51 Ibid., 31.

57 Ibid., 17.

58 Ibid.

59 Ibid.

теорија на удвојување на реалното, главно преку илустрации преземени од литературата и филозофијата. Во *Le Réel et son double: essai sur l'illusion*, преведено од Крис Тарнер како *The Real and its Double*, Росе ја идентификува фигурата на двојното со концептот на илузија. Започнувајќи со тоа дека „фундаменталната структура на илузијата, всушност, е парадоксалната структура на двојството,“ Росе го разбира *удвојувањето* како фундаментално за перцепцијата на реалното.⁵² Нашата перцепција за реалното е еден вид измама или илузија во која ние ја перципираме парадоксалната или дуплираната реалност што е „истовремено *самата себе* и *друга*.“⁵³ За Росе, реалното е душло заради начинот на кој нашите очекувања за реалното и се и не се во корелација со она што е во реалното. Росет ја развива својата теорија преку читање на Софоклевиот *Egūi* каде Едип е предупреден од страна на пророштвото дека ќе го убие својот татко и ќе се ожени со својата мајка, и во обид да го избегне пророштвото, не сакајќи го остварува истото. Ова илустрира како удвојувањето на очекуваното и актуелното може да стане едно на крајот, иако на изненадувачки начин ова „не се содржи во разделување на кажаното на две можни значења, туку попрво на начин на кој две значења коинцидираат – значење што може само ретроспективно да видиме дека се две во појава, но едно во реалноста.“⁵⁴ За Росе приказната за Едип покажува како реалното е одеднаш „лукава, семоќна судбина што ги покрива сите средства што се распределени за да ја заобиколат“ и исто така е двосмислен настан што го „поклопува“ настанот што го очекуваме со нешто што нико-

image: it is the *other* which this real has struck out that is the absolute real, the true original, for which the real event is merely a deceptive, perverse stand-in. The true real is elsewhere.”⁶⁰ For Rosset, “[t]his is why every occasion is oracular (realizing the *other* of its double) and every existence a crime (for killing off its double).”⁶¹ Describing the real as both criminal and oracular Rosset further illustrates its double character, adding later on in *The Real and its Double* that “it is the very notion of immediacy that appears rigged,” further refiguring the notion of the real as a kind of fixed game of chance.⁶²

Rosset’s conclusion is that “[t]hings are bearable only if mediated, doubled: there is nothing in this world that can be taken ‘just as it is.’”⁶³ This means, in a certain sense, that the event of the real is not only what it is (in the sense of what has happened, or what turned out to be), but the event of the real is also deeply implicated with what was expected, what was predicted, what might have been, and most importantly, what really should have been. Rosset often describes this double structure in terms of the real, but there is also a sense in which this double structure is characteristic of ontological identity as such. In the first chapter of *L’Objet Singulier*, translated into English in a 1982 issue of *Social Research*, Rosset writes further of the paradox of identity, in the context of the duplication of the real. For Rosset, identity can either be thought of as the identification of one particular thing as itself, or identity can be thought of as “the equivalence of one term to another” in which one thing is recognized as another thing.⁶⁴ Rosset makes this fine distinction

52 Clement Rosset, *The Real and its Double*. Trans. Chris Turner (Calcutta & New York: Seagull Books, 2012), xvi.

53 Ibid., xvii.

54 Ibid., 15.

60 Ibid., 19.

61 Ibid., 21.

62 Ibid., 31.

63 Ibid., 44.

64 Clement Rosset, “The Diversion of the Real” *Social Research*

гаш не би го очекувале.⁵⁵ Овој процес на замена е свој вид на илузија во која „настанот го презел местото на 'друг' настан но тој друг настан самиот е ништо.“⁵⁶

За Росе, овој 'друг настан' што го поклопува и заменува очекуваниот настан открива дека, покрај уникатноста на сингуларните идентитети, реалното е фундаментално структурирано како двојство. Тој вели дека „[н]ема ништо да го разграничи овој друг настан од реалниот настан, освен конфузната концепција дека тоа е истовремено самото и друго – што е точната дефиниција на двојното,“ и што е видливо во фактот дека сторијата за Едип завршува на начин што е симултано пропишан и неочекуван, истовремено и предвиден и непредвидлив.⁵⁷ На тој начин Росет го претпочита Едното како фигура за реалното. Тој пишува дека за Едип, „исполнувањето на пророштвото ултимативно изненадува се` додека ја трга можноста за било какво подвојување.“⁵⁸ *Сингуларноста* на реалното, сепак, е структурирана преку *удвојување* на реалното со тоа што реалното е препознаено и индивидуирано.

Ако го разбереме процесот на индивидуација што води кон идентификација на реалното како фундаментален дел од самото реално, тогаш може да ги видиме границите на интерпретирањето на Росе како мислител на Едното. Росе е мислител на двојството, иако му отстапува место и на сингуларитетот преку неговото изедначување со реалното, тој ги илустрира начините на кои сингуларното реално што се случува се` му должи на подвојувањето на реалното што доведува до тој настан. Росет пишува дека „препознавањето и одрекувањето на [реалното]

in order to illustrate the difference between being self-same in a moment, and being identified with an other in such a way that implies stability over time.

Contrasting between equality-with-self and equality-with-another as different modes of individuation, Rosset writes that “[w]hat makes the identity of a this remains therefore foreign to the sum of its possible equalities, foreign even to an equality with its own self considered in another instant of time, the divergence in the present of one of the two thises being the mark of a difference which is enough to make of this identification an affair of equality and not of identity. What makes the identity of a this is to be this, not to be identical or assimilable to that.”⁶⁵ Like the thinkers we have already explored, Rosset discerns between two ways of individuating identities. On one hand we can individuate through identification with *self*, and on the other hand we can individuate through identification with an *other*.⁶⁶

Both kinds of individuation can be used to shore up the singularity of the identity, the first by positing itself as a unique and self-identical singularity (“identical to nothing”) and the second by positing itself as an

49.2 (Summer 1982), 567. Being the first half of Chapter 1 in Clement Rosset, *L'Objet Singulier* (Paris: Minuit, 1979).

65 Ibid., 568.

66 This resonates with Heidegger's statement in his essay “Identity and Difference.” He writes that identity is “expressed in the common formula $A=A$,” indicating that “for something to be equal we must have at least two items.” (13) Heidegger then distinguishes, much like Rosset, between equality with self and equality with an other. On one hand, for Heidegger, $A=A$ construes identity as equality with self, while on the other hand “ A is A ” construes identity as a kind of sameness through “a mediation, a connection, a synthesis: a unification into oneness.” (14-15) Martin Heidegger, *Identity and Difference*. Trans. Kurt F. Leidecker. (New York: Harper and Row, 1969), 13.

55 Ibid., 15.

56 Ibid.

57 Ibid., 17.

58 Ibid.

со тоа се нераздвојни и значат иста работа: бдење врз структурата на *уникалношо* (unique).⁵⁹ Овој концепт за уникатното длабоко е имплициран во двојната структура на препознавањето веќе воспоставена кај Датма, и за Росет уникатноста на реалното е имплицирана во подлабок начин на двојна структура. Реалното го подвојува другото реално што секогаш е исчезнувачко, скоро немисливо, „што припаѓа на нешто различно од двојното, копијата, сликата: *другошо* е она што ова реално го отргнало од она што е апсолутно реално, вистинскиот оригинал, за кој реалниот настан е само лажна, извртена замена. Вистинското реално е на друго место.“⁶⁰ За Росе „[з]атоа секоја прилика е оракуларна (признавајќи го *другошо* во неговото двојство) и самото постоење на прекршокот (за убивањето на својот двојник).“⁶¹ Преку описот на реалното истовремено и како криминално и како оракулрно, Росет понатаму го илустрира овој двоен карактер, додавајќи подоцно во *Реалношо и неговиош двојник* (*The Real and its Double*) дека „самиот поим на непосредност се чини дека е лажирани,“ понатаму рефигурирајќи го тврдењето дека реалното е еден вид на фиксирана игра на среќа.⁶²

Заклучокот на Росе дека „[р]аботите се подносливи само ако се посредувани, дуплирани: нема ништо на светот што може да се смета дека е само како што е.“⁶³ Ова значи на некој начин дека настанот на реалното не само што е она што е (во смисла на она што се случило, или што станало), туку настанот на реалното исто така е длабоко имплициран со она што е очекувано, што било предвидено, што можело да

identity that is identical with another identity (“identical to something”).⁶⁷ However, for Rosset neither kind of identity can properly describe the real. Instead: “Comparable to the god Janus, whose double visage looks in two diametrically opposite directions, the thought of identity brings together and confuses the two contrary ideas of the same and the other: designating at once and contradictorily what is *without equal* and what is *equal to something else*. Impossible, in short, to think the same without thinking at the same time its own contrary...”⁶⁸ Although the double nature of the real and the ambiguity of identity are not one and the same for Rosset, the two doublings complement each other. He writes further that “[t]he search for one’s own identity is a vain enterprise in principle because it is impossible ever to identify what is real, the real being precisely that which, because it has no double, remains refractory to any enterprise of identification.”⁶⁹

For Rosset, we must approach identity with the very same suspicion with which we approach the real. The double is not just a figure of the real. It is the real. And so, by extension, the doubling effects described above challenge the singularity of the real that happens, which therefore challenges the positing of any identity as a singular being at-one. Rosset understands the real as something that can only happen through the double, precisely because the real that happens always happens at the expense of the real that could have been or should have been. This means that the real is double, and that in some extended way, the identity of being and the being of identity is structured in a double fashion. Furthermore, Rosset understands identity as labouring under either the reduction-to-self or the reduction-to-another. Given

59 Ibid.

60 Ibid., 19.

61 Ibid., 21.

62 Ibid., 31.

63 Ibid., 44.

67 Rosset, “The Diversion of the Real,” 569.

68 Ibid.

69 Ibid., 571.

биде, и најважното, она што навистина требало да биде. Росе често ја опишува оваа двојна структура во контекст на реалното, но исто така има и одредена смисла во која оваа двојна структура е карактеристична за онтолошкиот идентитет како таков. Во првото поглавје од *L'Objet singulier*, преведено на англиски во изданието на *Social Research* од 1982 година, Росе понатаму пишува за парадоксот на идентитетот во контекст на дупликацијата на реалното. За Росе, идентитетот може да биде мислен или како идентификација на една посебна ствар за себе, или идентитетот може да биде промислуван како „еквиваленција на еден израз со друг“ каде една ствар е препознаена како некоја друга.⁶⁴ Росе ја прави оваа фина разлика со цел да ја илустрира разликата помеѓу тоа да се биде само-себе (self-same) во момент, и да се биде идентификуван како друг на таков начин што тоа имплицира стабилност во текот на времето.

Правејќи контраст помеѓу еднаквоста-со-себе и еднаквоста-со-друг како различни начини на индивидуација, Росе вели дека она „[ш]то го прави идентитетот на ова останува со тоа туѓо за сумата на неговите можни еднаквости, туѓо дури и за еднаквоста со сопствената себност сметана во некое друго време, дивергенција во присуство на едно од две „ова“ како знак на разлика што е доволна да се направи оваа идентификација состојба на еднаквост а не на идентитет. Она што го прави идентитетот на ова да биде тоа, не е идентично, ниту асимилабилно (assimilable) на тоа.“⁶⁵ Како и мислителите што веќе ги истраживме, Росе разликува помеѓу два вида на индивидуирачки идентитети. Од една страна може

these reductions, Rosset sees the striving after singular identity as an imposture. In order to say that something is a *this* we must say that it is beyond both equality with itself and equality with something else. Identity must be deeper and richer than that. With this prescription in hand, we now turn to Rosset's Slovenian mirror, Alenka Zupančič.

In 2003 Zupančič published a book called *The Shortest Shadow: Nietzsche's Philosophy of the Two*, in which she reads Nietzsche's references to “midday” and his desire to “split the world in two” as indicators of a much broader philosophy of the Two (both within Nietzsche's work and beyond it). Zupančič creatively short circuits Nietzsche's work by focusing on the role of the Two in his thought, using the Two as a minor concept with which to radicalize his major concepts. Nietzsche describes “midday” as “the stillest hour” in which “One turns to Two,” and Zupančič understands this focus to be both the statement of the event and the event itself.⁷⁰ Nietzsche's statement, according to Zupančič, will “break the world in two” both *by* its declaration and *in* its declaration.⁷¹ Much like Rosset, with the Lacanian notion that the real is impossible lurking in the background, Zupančič states that instead of finding ourselves in the “endless reflection of semblances... the duality or redoubling that we are dealing with here is precisely an articulation of the Real.”⁷² Although both thinkers use different resources for thinking the Two, the real is the double for both Rosset and Zupančič.

For Zupančič, this double nature “has nothing to do with the dichotomies between complementary oppositional terms (which are ultimately always two sides of the One):

64 Clement Rosset, “The Diversion of the Real” *Social Research* 49.2 (Summer 1982), 567. Being the first half of Chapter 1 in Clement Rosset, *L'Objet Singulier* (Paris: Minuit, 1979).

65 Ibid., 568.

70 Alenka Zupančič, *The Shortest Shadow: Nietzsche's Philosophy of the Two* (Cambridge: MIT Press, 2003), 8.

71 Ibid., 9.

72 Ibid., 10.

да индивидуираме преку идентификација со себе, и од друга страна може да индивидуираме преку идентификација со *другиот*.⁶⁶

Двата вида на индивидуација може да се искористат за поттикнување на сингуларноста на идентитетот, првата преку себепоставување како уникатна и себе-идентична сингуларност („идентична на ништо“) и втората преку себе поставување како идентитет што е идентичен со други идентитети („идентично со нешто“).⁶⁷ За Росе, сепак, ниту еден вид на идентитет не може соодветно да го опише реалното. Наместо тоа: „Споредбено со богот Јанус, чиј што двоен лик гледа во две дијаметрално спротивни правци, мислата на идентитетот ги обединува и ги помешува двете спротивни идеи за истото и другото: назначувањето одеднаш и контрадикторно она што е *без еднаквост* и што е *еднакво со нешто друго*. Невозможно, на кратко, да се мисли истото без да се мисли истовремено неговата спротивност...“⁶⁸ Иако двојната природа на реалното и двосмисленоста на идентитетот не се едно исто за Росет, двете двојства се надополнуваат меѓусебно. Тој понатаму продолжува велејќи дека „[п]отрагата по сопствениот идентитет е попуст

this duality is not (yet) multiplicity either. It is perhaps best articulated in the topology of the edge as the thing whose sole substantiality consists in its simultaneously separating and linking two surfaces.”⁷³ The real is double like an edge is double, or better yet a seam in which two parts are joined in a simultaneous separation and connection, a coming together and a coming apart in which the stitch that joins the two sides is its own thing, with its own ontological dignity. Much like the real, the human subject is also split for Zupančič, given that Nietzsche’s event splits into two what was once thought to be one, introducing a sort of self-alienation that says “this is not me.”⁷⁴ She writes that “[i]t is not about recentering the subject (via the effect of recognition), but about decentering her radically, producing a subjective split in its purest form.”⁷⁵

This splitting of the subject has consequences for the ontology of identity with which we have been concerned from the start. Where for Düttmann, identity is achieved through the legitimation of recognition, for Zupančič’s Nietzsche, identity is not recognition *by* the other but instead identity means becoming the other.⁷⁶ For Zupančič “the something else is the One becoming Two,” which is a process in which the break or split is the something else itself.⁷⁷ Nietzsche’s philosophy of the double serves as a sort of “linking or a holding that maintains two things together at their *extreme* point.”⁷⁸ The double, or the Two, is “the minimal difference between two things, the exact measure or the shortest path between two things,” and therefore the structure

66 Ова резонира со Хајдегеровата изјава во неговиот есеј „Идентитет и разлика.“ Тој вели дека идентитетот е „изразен во заедничката формула $A=A$,” индицирајќи дека „за нешто да биде еднакво мора да има најмалку две работи.“ (13) Хајдегер тогаш разликува, слично како и Росет, помеѓу еднаквоста со себе и еднаквоста со друг. Од друга страна, за Хајдегер $A=A$ создава идентитет како еднаквост со себе, додека од друга страна, „ A е A “ создава идентитет како еден вид на истост преку „медиација, конекција, синтеза: унификација во едноста.“ (14-15) Martin Heidegger, *Identity and Difference*. Trans. Kurt F. Leidecker. (New York: Harper and Row, 1969), 13.

67 Rosset, “The Diversion of the Real,” 569.

68 Ibid.

73 Ibid., 12.

74 Ibid., 14.

75 Ibid.

76 Ibid., 15-16.

77 Ibid., 16.

78 Ibid., 17.

потфат, во принцип, бидејќи невозможно е дури да се идентификува она што е реално, каде што реалното е токму она што, бидејќи нема двојник, останува отпорно на секој обид за идентификација.⁶⁹

За Росе, на идентитетот мора да му се приоѓа со истата недоверба со која му приоѓаме на реалното. Двојникот не е само фигура на реалното. Тој е реалното. И така, со продолжување, подвојувачкиот ефект опишан претходно ја предизвикува сингуларноста на реалното што се случува, што затоа го предизвикува поставувањето на било кој идентитет како сингуларно битие како-еден. Росет го разбира реалното како нешто што може да се случи само преку двојство, токму зашто реалното што се случува секогаш се случува на штета на реалното што може да било, или требало да биде. Ова значи дека реалното е двојник, и дека на некој продолжен начин, идентитетот на битието и битието на идентитетот е структурирано на двоен начин. Росет, понатаму, го разбира идентитетот како работа или под редуција-до-себе или до редуција-до-друг. Со оглед на овие редукции, Росет смета дека тежнењето на сингуларниот идентитет е измама. Со цел да се каже дека нешто е ова, мора да кажеме дека тоа е отаде и еднаквоста со сам себе и еднаквоста со нешто друго. Идентитетот мора да биде подлабок и побогат од тоа. Со оваа прескрипција, сега се вртиме кон словенечкото огледало на Росе, Аленка Зупанчиќ.

Во 2003, Зупанчиќ објави книга со наслов *The Shortest Shadow: Nietzsche's Philosophy of the Two*, во која таа ги чита Ничеовите споменувања на „пладне“ и неговата желба да го „подели светот на два“ како индикатори на многу поширока филозофија на Две (и од страна на делото на Ниче, и пошироко). Зупанчиќ креативно ги заобиколува делата на Ниче

69 Ibid., 571.

of ontology proper.⁷⁹ The real is double, or redoubled, “as the co-positing of a two in the topology of minimal difference,” in a way that is strikingly similar to Rosset’s doubling of the real.⁸⁰ Zupančič’s account of the real parallels her account of identity in a similar way, given that “the event is precisely the ‘crystal’ of this duality; it is the moment when the subject, encountering herself, splits.”⁸¹

The example that Zupančič provides of this splitting effect is found in Chris Marker’s film *La jetée*, in which a man revisits the site of a vivid childhood memory. The memory is of a woman in distress, and a man stumbling and falling to his death on an airport runway nearby the woman. This childhood memory haunts the protagonist, and he eventually meets and falls in love with the very woman who he remembers from that day. Late in the film, having discovered the airport runway from his memory, the protagonist is seen running toward the woman he remembered. As he runs a bullet hits him from behind, and he stumbles and falls, realizing that “what he had witnessed years ago, that distant day on the walkway, was his own death.”⁸²

This story of doubling deeply resounds with Rosset’s interpretation of Sophocles’ story of Oedipus. In both stories there is a prophetic element: the oracle and the childhood memory. In both stories there is the unexpected happening of exactly what was foretold: Oedipus marries his mother and murders his father, and the protagonist of *La jetée* falls to the ground on the runway and dies. Zupančič explains Marker’s film through a kind of time loop in which the relationship between the subject and

79 Ibid.

80 Ibid., 18.

81 Ibid., 19.

82 Ibid., 20.

преку фокусирање на улогата на Двете во неговата мисла, употребувајќи го Двете како помал концепт со кој се радикализираат неговите главни концепти. Ниче го опишува „пладнето“ како „најтивкиот час“ кога „Едното преминува во Две,“ и Жупанчиќ го разбира овој фокус како истовремено и изјава за настан и сам настан.⁷⁰ Изјавата на Ниче, според Жупанчиќ, ќе го „расцепи светот на два“ и *преку* неговото искажување, и во неговото искажување.⁷¹ Слично како и Росет, со лакановското гледиште во позадина дека реалното е невозможно, Жупанчиќ вели дека наместо наоѓање на самите себе во „бесконечна рефлексija на привиди ... двојноста на подвојувањето со која се справуваме овде е токму артикулација на Реалното.“⁷² Иако обата мислителите употребуваат различни ресурси за мислење на Двете, реалните е двојно и за Росе и за Зупанчиќ.

За Зупанчиќ оваа двојна природа „нема ништо заедничко со дихотомииите помеѓу комплементарно опозиционите изрази (кои се илтимативно секогаш две страни на Едното): ова двојство не е (сè уште) ниту мноштво. Тоа е веројатно најдобро артикулирано во топологијата на работ како ствар чија супстанцијалност се состои во неговото сумултано раздвојување и поврзување на двете површини.“⁷³ Реалното е двојно како што е работ двоен, или по прво како жица во која двата дела се споени и се раздвојуваат при што чворот што ги спојува двете страни е посебна ствар, со сопствено онтолошко достоинство. Слично како и реалното, човечкиот субјект исто така е поделен од страна на Зупанчиќ, со оглед на

the event is determined by a doubling effect of circularity (This doubling effect is also found in a similar form in the 2016 film *Arrival*, directed by Denis Villeneuve, in which the real is doubled through the protagonist's memories of the future). Zupančič writes that “the event is always an encounter of the future and the past, something that affects the past as well as the future.”⁸³ Nietzsche's event, his “turning point” (*Wendepunkt*), is where “One becomes Two.”⁸⁴ Zupančič explains further: “The event itself is precisely the conceptual name of the something that simultaneously separates and links the two subjects. It names the “in-between” or the “border's edge” between the two subjects. The event is the tension that propels or drives the subject. The subject exists, so to speak, along the two edges of the event. In this sense, the only ‘proof’ of the event is the coexistence of this double subjectivity.”⁸⁵ The subject shares in the splitting of the event because the subject is faithful to the event: the protagonist of *La jetée* pursues the woman in his memory, and Oedipus pursues the fulfillment of the prophecy, each without knowing the full extent of their fidelity to the event (the memory and the prophecy, respectively).

Zupančič summarizes her interpretation of Nietzsche in three points: (1) “the dimension of separation, whose logic is not that of the end, of achieving or finishing (off), but the logic of subtraction, withdrawal, or split,” (2) “the singular temporality of the event, implying a curving of time as something like a temporal loop coiling in upon itself,” and (3) “the shortest shadow” in which the One becomes Two because at midday “[t]he thing (as one) no longer throws its shadow upon another thing; instead, it throws its shadow upon itself, thus becoming,

70 Alenka Zupančič, *The Shortest Shadow: Nietzsche's Philosophy of the Two* (Cambridge: MIT Press, 2003), 8.

71 *Ibid.*, 9.

72 *Ibid.*, 10.

73 *Ibid.*, 12.

83 *Ibid.*, 21.

84 *Ibid.*, 24.

85 *Ibid.*

тоа што настанот на Ниче го раздвојува она што некогаш се мислело дека е едно, воведувајќи еден вид на себе-алиенација што вели „ова не сум јас.“⁷⁴ Таа вели: „[н]е се работи за повторно центрирање на субјектот (виа ефектот на сеќавањето), туку за нејзино радикално децентрирање, создавајќи субјективен расцеп во неговата најчиста форма.“⁷⁵

Расцепот на субјектот има последици за онтологијата на идентитетот со која се занимаваме уште од почетокот. Онаму каде што за Датман, идентитетот е постигнат преку легитимација на сеќавањето, за Ниче на Зупанчиќ, идентитетот не е сеќавање *преку* другиот, туку наместо тоа, идентитетот значи ставување друг.⁷⁶ За Зупанчиќ „нешто друго е Едното што станува Две,“ што е процес во кој разделувањето или расцепот е самото нешто друго.⁷⁷ Филозофијата на Ниче за двојството служи како еден вид на „поврзување или задржување што задржува две ствари заедно во нивната екстремна точка.“⁷⁸ Двојството, Двата е „минималната разлика помеѓу две ствари, точната мера или најкраткиот пат помеѓу две ствари,“ и затоа структурата на вистинската онтологија.⁷⁹ Реалното е двојно, или повторно подвоено, „како со поставувајќи две во топологијата на минималната разлика,“ на начин што е воочливо сличен на подвојувањето на реалното на Росе.⁸⁰ Описот на реалното на Зупанчиќ е паралелно на нејзиниот опис на идентитетот на сличен начин, со оглед на тоа што „настанот е токму ‘кристал’ на ова двојство; ток-

74 Ibid., 14.

75 Ibid.

76 Ibid., 15-16.

77 Ibid., 16.

78 Ibid., 17.

79 Ibid.

80 Ibid., 18.

at the same time, the thing and its shadow.”⁸⁶ Through her threefold radicalization of Nietzsche’s thought Zupančič emphasizes dividedness, the self-colliding of the event, and the transition from the One to the Two. By extension, the present work is concerned with the inherent dividedness of identity, the self-contradiction of identity, and not the becoming-Two of the One, but the already-being-Two of the One.

The double is first and foremost defined by separation, by the singularity of the event that that is disrupted by its nonsingular other (which for Zupančič is found in *circularity*, and which for Rosset is found in the *overwriting* of the expected real by its other), and by the figure of midday in which the One becomes Two. For Zupančič the “figure of the two is Nietzsche’s fundamental invention” showing how “the Real exists as the internal fracture or split of representation as its intrinsic edge on account of which representation never fully coincides, not simply with its object, but with itself.”⁸⁷ This interior disjunction of the real, and therefore (in a way) of the subject, is the logic of identity provided by the Two and the double.

Identity Between-Two

From identity that relies upon another (Ricoeur), to identity that is divided in the process of recognition (Düttmann), to identity that contains nonidentity (Adorno), we have seen how identity is not One but Two. Being Two, we have seen how identity is both helped and hindered by the critique of binary thinking (Kolozova), and how the double ontological structure of identity unfolds in the real (Rosset and Zupančič). Given the ontological status of identity as divided, as indicated by the thinkers just examined, and being concerned with

86 Ibid., 27.

87 Ibid., 27-28.

му во мигот кога субјектот, соочувајќи се со себе, се раздвојува.“⁸¹

Примерот што го дава Зупанчиќ за овој ефект на раздвојување може да се најде во филмот на Крис Маркер *La jetée* каде што човек го посетува местото на детската меморија. Меморијата е за жена во неволја, и еден маж се сопнува и загинува на аеродромска писта близу до жената. Ова детско сеќавање го прогонува протагонистот и тој на крајот се среќава и се вљубува во жената што ја памети од тој ден. Подоцна во филмот, откако ја открива пистата од меморијата, протагонистот може да се види како трча кон жената што ја памети. Како што трча, куршум го погаѓа од позади, и тој се сопнува и паѓа, сфаќајќи дека „она што го посведочиле години наназад, далечниот ден на пешачката патека, била неговата сопствена смрт.“⁸²

Приказната за подвојувањето длабоко одекнува со интерпретацијата на приказната за Едип од Софокле, од страна на Росе. Во двете стории има пророчки елемент: пророштво и детска меморија. Во двете стории има неочекувано случување на токму она што било предвидено: Едип се жени со својата мајка и го убива својот татко, и протагонистот од *La jetée* паѓа на земјата на патеката и умира. Зупанчиќ го објаснува филмот на Маркер преку еден вид на временска јамка во која врската помеѓу субјектот и настанот е предодредена од двојниот ефект на циркуларноста (Овој двоен ефект е исто така присутен и во слична форма во филмот од 2016 *Arrival*, режиран од Дени Виленев (Denis Villeneuve), во кој реалното е подвоено преку сеќавањата на протагонистот од иднината.) Зупанчиќ пишува дека „настанот секогаш е среќавање на иднината со минатотот,

the vain attempts toward singularity made by ordinary approaches to individuating identities, the present work suggests that *the One can only engage in its own being and becoming because of the Two*. Furthermore, the Two can only be two (become itself, maintain and remain in its identity), not because the One *is*, but because the One is always *becoming* divided, designated, distinguished, and discerned from an other One, meaning that it is never truly One. Consequent of this first principle is the idea that pure singularity, defined as a One without an Other or a One without a Two, is necessarily void, untenable, and inoperative.

The binary relation, our temporary name for something far deeper than is usually communicated by the term ‘binary,’ is always at issue in contemporary thought, but its depth is rarely explored in any sustained or systematic way. The binary relation forms a couplet, a grouping of two concepts that at once opposes and includes its two concepts, pointing further to what is *between* the two, and what is *beyond* the two. A consequence of both the between-two and the beyond-two is that an often unseen third element determines the Two. This unseen third aspect of the binary couplet is not merely a *relation* that names a commonality or difference that connects two identities. Instead, this third thing in the Two is a simultaneously immanent (between) and transcendent (beyond) determiner of the binary couplet that has its own identity and dignity amidst the parts of the Two, thereby determining both the identity of the parts of the Two and the identity itself. Because the Two conditions the ontological individuation of identities, identity bears within itself not only the binary relation (always of division and often of contradiction) but also this interior relation that is present between and beyond its constitutive relays of excess and lack, gain and loss, potentiality and actuality, futurity and historicity. In the midst of each of these conceptual figures that name the

81 Ibid., 19.

82 Ibid., 20.

нешто што влијае врз минатото и врз иднината.⁸³ Настанот на Ниче, неговата „пресвртна точка“ (*Wendepunkt*), е местото каде „Едното станува Две.“⁸⁴ Зупанчиќ понатаму објаснува: „Самиот настан е токму концептуалното име за нешто што симултано ги раздвојува и ги поврзува двата субјекта. Тоа го именува „она помеѓу“ или „работ на границата“ помеѓу два субјекта. Настанот е тензијата што ги придвижува волјите на субјектите. Субјектот постои, така да се каже, долж двата раба на настанот. Во оваа смисла, единствен ‘доказ’ за настанот е со-постоењето на овој двоен субјективитет.“⁸⁵ Субјектот споделува во раздвојувањето на настанот бидејќи субјектот е доследен на настанот: протагонистот во *La jetée* ја следи жената од својата меморија, и Едип го следи исполнувањето на пророштвото, обата без да ја знаат сопствената верност кон настанот (меморијата и пророштвото).

Зупанчиќ ја сумира својата интерпретација на Ниче во три точки: (1) „димензијата на раздвојувањето, чијашто логика не е иста на крајот, за постигнување или завршување, туку логиката на изземањето, повлекувањето, или расцепот,“ (2) „сингуларната темпоралност на настанот, што имплицира закривување на времето како нешто како темпорална јамка што се свртува околу самата себе,“ и (3) „најкратката сенка“ во која „дното станува Две“ зашто на пладне „[с]тварта (како едно) веќе не ја фрла својата сенка врз некоја друга ствар; наместо тоа, ја фрла сенката врз себе си, така настанувајќи, истовремено, стварта и својата сенка.“⁸⁶ Преку нејзиното тројно радикализирање на мислата на

inner life of identities, is the between and beyond of each term.

And so identity is not singular. This much is clear. Instead, identity is Two. Identity – being differentiated from itself, from beings, and from Being – is fundamentally divided. However, identity is not *merely* divided or reducible to division, but identity is a being-*in*-division that is always being configured in particular political and value-laden ways.⁸⁸ The metaphysics of the binary relation suggested herein elevates and illuminates the importance of the category of the Two in the ontological domain, and by extension in the domain of language and discourse. The binary relation, being the coupling of concepts and the variety of relations that then occur between-two and beyond-two, is given in our experience of being-in-the-world (in the distinction between identities), and also given in our experience of discourse (in the dialogical rapport between discourses and individuals). Our concept of world is conditioned by distinctions between two, and our experience of communication and discursive exchange is also conditioned by the call and response, the question and answer, the critique and the rejoinder – each of which is an example of the Two, incarnated in the bodily form of conversation. From the concept of world to the practice of discourse, the binary relation is set in the context of a *couplet*, which is

88 An extended version of the present essay argues that the major configurations of identity that appear throughout the history of metaphysical reflection – binary, dichotomy, duality, polarity, paradox, parallax, hybridity, and antinomy – each contain untapped critical resources for rethinking the concept of identity. These potentials, although present in the aforementioned configurations, are most fully actualized in the figures of the *dialectic* and *chiasmus*, precisely because these two concepts most readily arrange, contain, and radicalize the richer aspects of the aforementioned eight configurations (“Being, Dialectics, and Chiasmus”).

83 Ibid., 21.

84 Ibid., 24.

85 Ibid.

86 Ibid., 27.

Ниче, Жупанчиќ ја порцртува разделеноста, себе-судирањето на настанот и транзицијата од Едно во Две. Преку проширување, овој труд се однесува на наследената поделеност на идентитетот, на себе-противречноста на идентитетот, и не на настанување-Два од Еден, туку на веќе-бидувајќи-Два од Еден.

Двојното е првенствено и пред се дефинирано преку раздвојувањето, преку сингуларноста на настанот што е разлишан преку неговиот несингуларен друг (што Зупанчиќ го наоѓа во *циркуларноста*, и што Росет го наоѓа во *прејишувањето* на очекувното реално преку неговата другост), и преку фигурата на пладнето во која Едното станува Две. За Зупанчиќ „фигурата на два е фундаментален изум на Ниче“ покажувајќи како „Реалното постои како внатрешна фрактура или расцеп на репрезентацијата како нејзин внатрешен раб за чиј што предвид репрезентацијата никогаш целосно не коинцидира, ниту едноставно со нејзиниот објект, туку со самата себе.“⁸⁷ Ова внатрешно раздвојување на реалното, и со на (некој начин) на субјектот, е логиката на идентитетот обезбедена од Двата и двојството.

Идентитетот помеѓу-две

Од идентитетот што се потпира на другиот (Ри-кер), до идентитетот што е поделен во процесот на препознавање (Датман), до идентитетот што содржи не-идентитет (Адорно), видовме како идентитетот не е Едно туку Две. Бидувајќи Две, видовме како идентитетот истовремено е помогнат и оптоварен од критиката на бинарното мислење (Колозова), и како двојната онтолошка структура на идентитетот се разоткрива во реалното (Росет и Зупанчиќ). Со оглед на онтолошкиот статус на идентитетот како раздвоен, индицирано од наведените мислителци, и бидувајќи загрижени за попустите обиди кон сингу-

a grouping of two constituted by both the two concepts themselves, and that which is between-two and beyond-two.

To emphasize the importance of the binary relation and to promote a theory of its centrality is certainly not to affirm a hierarchical understanding of its significance or to promote a hegemonic understanding of the Two that would encourage the privileging of one binary term over another. Instead, the ways in which the binary relation conditions our thinking about identity must be intentionally articulated in order to create new approaches to configuring and transforming the binary relation as it is encountered, produced, and reproduced in both metaphysics and ontology, and the discourse on metaphysics and ontology. In addition to determining and being determined by the general discourse on metaphysics and the specific concerns of ontology, the binary relation serves as an active means of categorization used in everyday reflection. Couplets are employed in perception and individuation in a wide variety of contexts, from the simple joining of terms for ease of use, to the creative conjugation of concepts for philosophical purposes, to discursive exchanges in the public or private or scholarly spheres. Being the most basic indication of both division and unification, the couplet is defined as a categorical grouping of two parts that are drawn out of the massive multiplicity of beings and set in relation to one another. The fundamental work of metaphysical theory and ontological theory then, is to theorize ontological identity – i.e. what it means to identify something as a thing. Theorizing abstract identity, however, requires some kind of configuration of the individuating couplet that assists us in fixing upon that particular identity. These configurations depend on whether that couplet is thematically associative (such as the categories of theory and practice, or faith and reason), or employed as a part of individuation itself (such as the

87 Ibid., 27-28.

ларноста направени од обични приоди кон индивидуирачките идентитети, овој труд претполага дека *Едношо може да се соочи со сојсйвеношоош бийше и насйшанување заради Двеше*. Понатаму, Двете може да биде две (зашто самото го одржува и продолжува сопствениот идентитет), не зашто Едното е, туку зашто Едното секогаш *насйшанува* подвоено, означено, изделено, и распознаено од некое друго Едно, што значи дека тоа никогаш не е вистински Едно. Следствено на овој прв принцип е идејата дека чистата сингуларност, дефинирана како Едно без Друг или како Едно без Две, е нужно празна, неодржлива и неостварлива.

Бинарната релација, нашето темпорално име за нешто многу подлабоко што вообичаено се комуницира преку изразот 'бинарен,' е секогаш тема во современата мисла, но нејзината длабочина ретко е истражена на било каков одржан и систематски начин. Бинарната релација формира куплет, групирање на два концепта што одеднаш се спротивставуваат и ги вклучуваат двата концепта, посочувајќи понатаму на она што е *помеѓу* двата, и она што е *отпаде* двата. Последица на ова помеѓу-два и отпаде-два е тоа што најчесто невидливиот трет елемент доминира врз Двата. Невидливиот трет аспект на бинарниот куплет не е обична *релација* што ги именува задничките или различните работи што ги поврзува двата идентитета. Спротивно на тоа, оваа трета ствар е во Двата е симултано иманентен (помеѓу) и трансцедентен (отпаде) одредувач на бинартниот куплет што има сопствени идентитет и достоинство посреде деловите на Двата, со тоа одредувајќи го и идентитетот на деловите на Двата и самиот идентитет. Заради тоа што Двете ја условува онтолошката индивидуација на идентитетите, идентитетот во себе ја носи не само бинарната релација (секогаш поделба и често контрадикција) но, исто така, оваа

predicative distinction between what a singular identity is against everything that identity is *not*).

No matter its configuration, the binary relation is a foundational precondition of perception and thought. We know what we know because of the distinctions encouraged by the binary relation, and yet our knowledge exceeds this precondition for individuation. The binary relation is given in perception and interpretation, as a gift with all of its surplus and debt, and as a *pharmakon* with its poison and cure. It is received when human perception apprehends and interprets identities of any sort, and the binary relation is assumed (or taken-on) when the perceiver designates a particular identity as one, individuating it by dividing it out from and against the backdrop of the radical and infinite multiplicity of being, carving it from the multiple and into the one, making it an individual by distinguish it from a proximal other. When we identify an identity by picking it out of the multiplicity of individuals, objects, ideas, and cultural-institutional bodies that surround us then we have always already individuated that identity by dividing it from what it is not. In this way, alongside the theories of the Two outlined above, identity is revealed to have a structure that is more Two than it is One – a structure that is not foreclosed by either the fragmentation of multiplicity or the totalizing violence of singularity, but rather, a double structure that (although it may resist the formative aspects of perception) is still radically open to our works of configuration.

внатрешна релација што е присутна помеѓу и отаде сопствените конститутивни релеи на вишок и кусок, добивка и загуба, потенцијалност и актуелност, идност и историчност. Посреде секоја од овие концептуални фигури што го именува внатрешниот живот на идентитетите, е помеѓу и отаде во секој израз.

Така, идентитетот не е сингуларен. Ова е јасно. Спротивно, идентитетот е Два. Идентитетот – бидување различен од себе, од битијата и од Битието – е фундаментално раздвоен. Сепак, идентитетот не е само подвоен или сведен на дивизија, туку идентитетот е битие-во-дивизија што секогаш е донфигурирано во конкретни политички или вредносно-оптоварени начини.⁸⁸ Метафизиката на бинарните релации овде сутерирана ја воздигнува и осветлува важноста на категоријата Два во онтолошкиот домен, и, по пат на продолжение, во доменот на јазикот и дискурсот. Бинарната релација, бидувајќи е подвојување на концептите и различност на релации што се појавуваат помеѓу-два и отаде-два, е дадена во нашето искуство на битие-во-светот (во дистинкцијата помеѓу идентитетите), и исто така дадена во нашето искуство на дискурсот (во дијалошкиот рапорт помеѓу дискурсите и индивидуите), и со оглед на нашето искуство на дискурсот (во дијалошкиот рапорт помеѓу дискурси-

88 Во проширена верзија на овој есеј се тврди дека голема кон фигурација на идентитетот што се појавува во текот на историјата на метафизичката рефлексija – бинарна, дихотомија, дуалитет, поларитет, парадокс, паралакс, хибридноста и антиномија – секоја содржи недопрени критички ресурси за промислување на концептот на идентитетот. Овие потенцијали иако присутни во концептот на идентитетот. Овие потенцијали, иако присутни во горенаведените конфигурации, најмногу се остварени во фигурите на дијалектиката и *chiasmus*, токму поради овие два концепти најлесно се организира, содржи и радикализира побогати аспекти од споменатите осум конфигурации (“Being, Dialectics, and Chiasmus”).

те и индивидуите). Нашиот концепт за светот е условен од дистинкцијата помеѓу два, и нашето искуство на комуникација и дискурзивна размена е исто така условено од повикот и одговорот, прашањето и одговорот, критиката и радоста – секои од нив се примери на Два, инкарнирани во телесната форма на разговорот. Од концептот на светот до практиката на дискурсот, бинарната релација е поставена во контекст на *куїлеџ*, што е групирање на два конституирани и од обата концепта и од она што е помеѓу два и отаде-два.

Да се нагласи важноста на бинарната релација и да се промовира теорија за нејзината централност, секако, не значи да се потврди хиерархиско разбирање на нејзиното значење или да се промовира хегемониско разбирање на Две што може да поттикне привилегирање на еден бинарен термин над другиот. Спротивно на тоа, начините на кои бинарната релација го условува нашето мислење за идентитетот мора да бидат интенционално артикулирани со цел да се создадат нови приоди во конфигурирање и трансформирање на бинарната релација каква што ја среќаваме, каква што е продуцирана и репродуцирана и во метафизиката и во онтологијата, и во дискурсот за метафизиката и онтологијата. Како додаток на детермирањето на битието детерминирано од генералниот дискурс за метафизиката и специфичните грижи на онтологијата, бинарната релација служи како активно средство на категоризација употребено во секојдневната рефлексивна. Куплетите се вклучени во перцепција и индивидуација на различен вид на контексти, од обичните вклучувања на имињата за полесна употреба, до креативното поврзување на концептите за филозофски цели, до дискурзивни размени во јавните или приватни академски сфери. Со тоа што е основана индикација и на дивизијата и на унификацијата, куплетот е де-

финиран како категоричко групирање на два дела што се провлечени од масивното мноштво битија и поставени во релација едно наспроти друго. Фундаменталната работа на метафизичката теорија и онтолошката теорија, тогаш, е да се теоретизира онтолошкиот идентитет – т.е. тоа што значи да се идентификува нешто како ствар. Теоритизирањето на апстрактниот идентитет, сепак, изискува некој вид на конфигурација на индивидуирачкиот куплет што помага во зацврстување на некој особен идентитет. Овие конфигурации зависат од тоа дали куплетот е тематски асоцијативен (како категориите на теорија и пракса, или вера и разум), или вклучен како дел од самата индивидуација (како предикативната дистинкција помеѓу она што сунгуларниот идентитет е наспроти сè што идентитетот не е).

Без оглед на конфигурацијата, бинарната релација е темелен предуслов за перцепцијата и мислата. Знаеме она што знаеме заради дистинкциите охрабрани од страна на бинарната релација, а сепак нашето знаење го надминува овој предуслов за индивидуација. Бинарната релација е дадена во перцепцијата и интерпретацијата, како дар со сите вишоци и долг, и како *фармакон* со сите негови отрови и лекови. Таа е прифатена кога човечката перцепција ги фаќа и интерпретира идентитетите од било кој вид, и бинарната релација е претпоставено (или преземена) кога оној што перципира гради особен идентитет како-еден, индивидуирајќи го преку негово разделување од и наспроти позадината на радикалното и бесконечно мноштвото битија, издвојувајќи го од мноштвото во едното, правеќи го индивидуа преку разликување од блиското друго. Кога ќе идентификуваме идентитет преку неговото издвојување од мноштвото индивидуи, објекти, идеи, и културно-институционални тела што нè опкружуваат, тогаш ние ќе го имаме секогаш веќе ин-

дивидуирано тој идентитет преку негово изделување од она што тој не е. На тој начин, заедно со теориите на Две изложени погоре, открие дека идентитетот има структура што е повеќе Два отколку Едно – структура што не е затворена ниту од фрагментацијата на мноштвото ниту од тотализирачкото насилство на сингуларноста, туку попрво претставува двојна структура што (иако може да се противи на формалните аспекти на перцепцијата) е уште радикално отворена за нашите дела на конфигурација.

Превод од англиски:

Јордан Шишовски

Felix
Falczyk/
Johanna
Herschel

**MATERIAL FÜR
ÖKONOMISCHE ERFAHRUNG:
FEMINISTISCHES
MANAGEMENT**

Felix
Falczyk/
Johanna
Herschel

**MATERIAL FOR
ECONOMIC EXPERIENCE:
FEMINIST MANAGEMENT**

Bionote

Felix Falczyk und Johanna Herschel studieren Angewandte Theaterwissenschaft in Giessen. Sie produzieren Material für ökonomische Erfahrung. Kontakt: felixfalczyk@hotmail.de, johanna.herschel@hotmail.com

KURATION

STRATEGISCHE DETERMINATION

PRAXIS VON MARKT

1. TAUSCHHANDLUNG
2. GEBRAUCHSHANDLUNG

REALABSTRAKTION

DOPPELCHARAKTER DER ARBEITSKRAFT

MARKTFIKTIONEN

1. FINANZMARKT UND KUNSTMARKT
2. FINANZMARKT
3. KUNSTMARKT

MAMAMAMA

MANAGEMENT

1. FUNKTIONALE BESTIMMUNG
2. FEMINISTISCHES MANAGEMENT

QUELLEN

Bionote

Felix Falczyk and Johanna Herschel study Applied Theatre Science in Giessen. They produce material for economic experience. Contact: felixfalczyk@hotmail.de, johanna.herschel@hotmail.com

CURATION

STRATEGIC DETERMINATION

PRACTICE OF MARKET

1. ACT OF USE
2. ACT OF EXCHANGE

REALABSTRACTION

DOUBLE CHARACTER OF LABOUR POWER

MARKET-FICTIONS

1. FINANCIAL MARKET AND ART MARKET
2. FINANCIAL MARKET
3. ART MARKET

MAMAMAMA

MANAGEMENT

1. FUNCTIONAL DEFINITION
2. FEMINIST MANAGEMENT

REFERENCES

KURATION

Kuration ist in letzter Instanz determiniert durch Ausschluss. Das heißt, Kuration entscheidet darüber, wem oder was etwas nicht zur Verfügung gestellt wird. Die kuratorische Determination dieser Arbeit bestimmt die Anwendung der hier vorgeschlagenen Strategie des feministischen Managements. Die Arbeit soll für keine ästhetische Praxis verfügbar sein - ganz egal welchen Zielen diese sich vermeintlich zu verpflichten glaubt. Diese kuratorische Entscheidung folgt unserem Interesse, dem Diskurs der ästhetischen Erfahrung kein Material zu liefern.

STRATEGISCHE DETERMINATION

I.

Philosophical thought consistently follows the laws of its doctrine, remaining auto-referential and self-sufficient. For the purposes of dismantling the ossified structures, networks, and other forms of systematization of thought, non-philosophy applies the procedure of the radicalization of the argument arriving to its determination in the last instance.¹

Wir argumentieren in dieser Arbeit mit der Funktion des kapitalistischen Warenverkehrs für die gesellschaftliche Synthesis, die sich in Form des Marktes organisiert. Weil wir so argumentieren, erreichen wir eine Praxis der ökonomischen Analyse, die den Markt aus seinen ökonomischen Determinationen löst, damit er selbst zu einer ökonomischen Determination erklärt werden kann.

II.

Die Arbeit folgt dem radikalen Konzept von Markt. Das heißt, Markt als jedes ökonomische Verhältnis

¹ Kolozova, Katerina: *Towards a Radical Metaphysics of Socialism - Marx and Laruelle* (Brooklyn, NY: punctum books, 2015), 57.

CURATION

Curation is determined in the last instance by exclusion. That means curation decides for whom or what something is not available. The curatorial determination of this work defines the application of the strategy of feminist management. The work should not be used for any aesthetic practice – no matter what self-proclaimed goals this practice has. This curatorial decision follows our interest, not to provide any material to the discourse of aesthetic experience.

STRATEGIC DETERMINATION

I.

Philosophical thought consistently follows the laws of its doctrine, remaining auto-referential and self-sufficient. For the purposes of dismantling the ossified structures, networks, and other forms of systematization of thought, non-philosophy applies the procedure of the radicalization of the argument arriving to its determination in the last instance.¹

In this work we argue with the social synthesis through capitalist commodity circulation, which is organised in the form of market. With this argument we will arrive at a practice of economic analysis, that detaches the concept of market from its economic determinations to establish market itself as an economic determination.

II.

The work follows the radical concept of market. To radicalize the concept of market means to describe market as the determining force of every economic relation. Before introducing the radical concept of market, a general description of the production of

¹ Kolozova, Katerina: *Towards a Radical Metaphysics of Socialism - Marx and Laruelle* (Brooklyn, NY: punctum books, 2015), 57.

determinierende Kraft zu beschreiben. Bevor das radikale Konzept von Markt vorgestellt wird, soll eine Erklärung davon gegeben werden, wie die Produktion eines radikalen Konzeptes aufgestellt ist. Dafür wird hier auf die non-philosophische bzw. non-marxistische Praxis generell verwiesen:

Radical concepts are those that establish as direct as possible a link with the identity- in-the-last-instance of the explored social-political phenomena, with their „instance of immanence“. In other words, it is conceptual, the transcendental that corresponds with the real.²

Das radikale Konzept von Markt ist in letzter Instanz Voraussetzung des kapitalistischen Warenverkehrs. Markt ist die Identität-in-letzter-Instanz des ökonomischen Phänomens des Warenverkehrs. Auf der anderen Seite ist der Warenverkehr die transzendente Bedingung von Markt. Der kapitalistische Warenverkehr muss aufgrund seiner transzendentalen Konstitution als Totalität beschrieben werden. Das radikale Konzept Markt unterhält innerhalb dieser Totalität eine immanente Beziehung zum Realen. Markt ist die Instanz, die das Reale (die Realabstraktion) des kapitalistischen Warenverkehrs freisetzt. Jede Praxis von Markt reproduziert Ware und damit in letzter Instanz die gesellschaftlichen Verhältnisse des Warenverkehrs. Markt selbst ist Form, Symptom und Effekt der Totalität von Warenverkehr.

III.

Um die Möglichkeit von Markt als Fragmentierung dieser Totalität voranzutreiben und, um Realabstraktion

radical concepts should be made. Therefore, we point to the non-philosophical and non-marxist practice:

Radical concepts are those that establish as direct as possible a link with the identity-in-the-last-instance of the explored social-political phenomena, with their „instance of immanence.“ In other words, it is conceptual, the transcendental that corresponds with the real.²

The radical concept of market is in the last instance the condition of capitalist commodity circulation. Market is the identity-in-the-last-instance of the economic phenomenon of commodity circulation. On the other hand, commodity circulation is the transcendental condition of market. The capitalist commodity circulation has to be described as a totality because of its transcendental constitution. Within this totality the radical concept of market maintains an immanent relation to the real. Market is the instance, which releases the real (realabstraction) of the capitalist commodity circulation. Any practice of market reproduces commodities, and therefore the societal relations of the commodity circulation. Market itself is the form, symptom and effect of the totality of the commodity circulation.

III.

To promote the possibility of market to fragment the totality and also to release realabstraction, we will describe market in specific situations. Therefore, we set up form-fictions of market. In this way we will define specific relations of market and describe their concrete processes of realabstraction. So the realabstraction,

² Kolozova, Katerina: The Project of Non-Marxism: Arguing for “Monstrously” Radical Concepts (2007), unter <<http://clogic.eserver.org/2007/kolozova.pdf>> (zuletzt aufgerufen am: 27.9.2016).

² Kolozova, Katerina: The Project of Non-Marxism: Arguing for “Monstrously” Radical Concepts (2007), access via <<http://clogic.eserver.org/2007/kolozova.pdf>> (date of last access: 27.9.2016).

freizulegen, werden wir Markt in spezifischen Situationen beschreiben. Dafür stellen wir im folgenden Formfiktionen von Markt auf. Auf diese Weise werden wir konkrete Verhältnisse von Markt bestimmen und die jeweils stattfindenden Prozesse der Realabstraktion beschreiben. Die in letzter Instanz nur in der Praxis von Markt feststellbare Realabstraktion wird so als konkreter Prozess freigelegt.

The only way to immanently revolt against is in the non-abstract. Revolting against concrete occurrences of subjugation and violence, rather than in the name of abstraction and in visions of world transformation, is action affected by immanence. I would argue that immanence is also action determined by interests which are real (...), rather than abstract or philosophical.³

In letzter Instanz muss jede Realabstraktion von dem Doppelcharakter der Arbeitskraft her beschrieben werden, weil nur Arbeitskraft ein reales Interesse an ihrer Realabstraktion haben kann.

PRAXIS VON MARKT

I.

Die Praxis von Markt installiert den Warenverkehr in seinen elementaren Bestimmung-en. Sie wird darstellbar in der Syntax ihrer Formelemente; der Gebrauchs- und Tausch-handlung. Diese Syntax kann auch Syntax der Realabstraktion genannt werden, weil Realabstraktion das faktische Ergebnis jeder Praxis von Markt ist. Die Praxis von Markt wird zunächst über seine beiden entscheidenden Modalitäten (Gebrauchshandlung, Tauschhandlung) beschrieben und danach im Sinne der Realabstraktion bestimmt. Dieser Abschnitt soll Beschreibung von Markt liefern, das heißt Vorlage für unsere spätere Methode der Marktfiktion sein.

3 Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 25.

that can only happen in the practice of market, will be released as a concrete process.

The only way to immanently revolt against is in the non-abstract. Revolting against concrete occurrences of subjugation and violence, rather than in the name of abstraction and in visions of world transformation, is action affected by immanence. I would argue that immanence is also action determined by interests which are real (...), rather than abstract or philosophical.³

In the last instance every realabstraction must be described from the double character of labour power, because only labour power has a real interest in its own realabstraction.

PRACTICE OF MARKET

I.

The practice of market installs the commodity circulation in its basic terms. The practice of market is described by relating to the syntax of its formal elements; the act of use and the act of exchange. This syntax can also be called syntax of the realabstraction, because realabstraction is the factual result of any practice of market. First the practice of market will be described by its crucial modalities (act of use, act of exchange), thereafter it can be defined in terms of realabstraction. The following passage should provide descriptions of market for our method of market-fictions.

II.

The practice of market conditions the definition of every economic relation. To describe market as a practice, it is necessary to abstract from production and its products. Therefore, for the practice of market only its own formal elements are applied, i.e. act of exchange and

3 Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 25.

II.

Die Praxis von Markt ist Voraussetzung für die Bestimmung jedes anderen ökonomischen Verhältnisses. Um Markt als Praxis zu beschreiben, muss von der Produktion und deren Produkten abstrahiert werden. Daher gelten für die Praxis von Markt lediglich ihre eigenen Formelemente, das heißt Tauschhandlung und Gebrauchshandlung im Verhältnis, bzw. der Prozess der Realabstraktion. Weiterhin für die Beschreibung dieser Konstruktion ist notwendig, Markt als elementar für den ökonomischen Prozess der Zirkulation zu identifizieren. Das heißt, die Praxis von Markt als Voraussetzung für die raumzeitlichen Bedingungen des Warenverkehrs zu bestimmen. Die Analyse dieser Bedingungen kann nicht mit Markt als einer „alchemistischen Retorte der Zirkulation“⁴ stattfinden, sondern muss nach dem konkreten Verhältnis, das Markt jeweils instanziiert, fragen. Im folgenden soll daher die funktionale Bestimmung von Markt entwickelt werden. Gemeint ist dabei nicht *der* Markt, der alle Bewegungen der warenproduzierenden Gesellschaft subsumieren würde, sondern Markt als spezifisches Verhältnis. Entsprechend muss davon ausgegangen werden, dass unendlich viele Möglichkeiten von Markt, unendlich viele Praktiken von Markt als Verhältnisse einzelner aufeinander bezogener Tausch- und Gebrauchshandlungen existieren. Die Herstellung eines jeden Marktes impliziert die Herstellung eines konkreten Verhältnisses der Register von Tausch und Gebrauch. Ein konkretes Verhältnis nehmen diese beiden Register nur ein, wenn sie explizit als Handlungen, also als eine *Praxis* von Markt bestimmt werden.

Eine solche einfachste Definition ist: dass als Gebrauchswert der Aspekt einer Ware von

act of use in relation, or the process of realabstraction. Further to describe this construction it is necessary to identify market as elemental for the general economic process of circulation. That means, to identify the practice of market as a condition of the spatiotemporal circumstances of commodity circulation. An analysis of those conditions cannot work with market as an „alchemical retort of circulation,“⁴ but instead has to ask for the concrete relation, which each market instantiates. In that which follows the functional description of market is developed. Thereby not *the* market is meant, as the latter subsumes all the movements of the society of commodity production, but rather market as a specific relation. Therefore, it can be concluded, that there are infinite possibilities of market as well as infinite practices of market, insofar as they are concrete and singular relations of acts of exchange and use. The production of every market implies the production of a concrete relation of the registers of exchange and use. Only if those two registers are explicitly described as actions, i.e. as a *practice* of market, they maintain a concrete relation.

The simplest definition is: the use-value is the aspect of a commodity as an act of use, the exchange-value is the aspect of a commodity as an act of exchange. This is less tautological than it seems. The difficulty is concentrated more in the action than in the things, it is defined as a practice (compare first thesis on Feuerbach). That shows, the factual difference of both actions is also determined by their spatiotemporal exclusion of each other. Act of use and act of exchange are not only different in their materiality, but also in time essentially detached.⁵

4 Marx, Karl: *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie - Band 1*, MEW Band 23 (Berlin: Dietz Verlag, 1975), 127.

4 Marx, Karl: *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie - Band 1*, MEW Band 23 (Berlin: Dietz Verlag, 1975), 127.

5 Sohn-Rethel, Alfred: *Materialistische Erkenntniskritik und Vergesellschaftung der Arbeit* (Berlin: Merve Verlag, 1971), 19.

Gebrauchshandlungen gelten soll, als Tauschwert ihr Aspekt als Gegenstand von Tauschhandlungen. Das ist weniger tautologisch, als es den Anschein hat. Die Problematik wird von den Dingen in die Handlungen mit ihnen verlegt, also in die Praxis (siehe erste Feuerbachthese). Denn so zeigt sich, dass außer der sachlichen Verschiedenheit beider Arten von Tätigkeit der Umstand ins Gewicht fällt, dass sie einander zeitlich und örtlich in antithetischer Weise ausschließen. Gebrauchshandlung und Tauschhandlung sind nicht bloß materiell verschieden, sie sind auch in der Zeit essenziell getrennt voneinander.⁵

GEBRAUCHSHANDLUNG

Der Gebrauch wird in letzter Instanz bestimmt durch das Nichtstattfinden von Tausch. In der radikalen Trennung von Tausch und Gebrauch ist die Gebrauchshandlung daher die Abwesenheit von Tauschhandlung. Weil die Gebrauchshandlung nicht unmittelbar relevant ist für das Gelingen der Tauschhandlung, ist sie private Tätigkeit. Die Gebrauchshandlung existiert innerhalb von Markt nur als Gebrauchsvorstellung. Gebrauchshandlungen umfassen sowohl Handlungen der Produktion als auch der Konsumtion einer Ware.

Jeder Tauschakt impliziert in seinem Geschehen das Nicht-Geschehen von Gebrauch, weil er ohne dieses nicht hätte stattfinden können. Die Abstraktion vom Gebrauch im Tausch hat faktischen Charakter. Aber die Gedanken der Tauschenden nehmen an dieser Abstraktion keineswegs teil. In ihren Vorstellungen sind die Akteure der Tauschhandlung mit den Gebrauchswerten der Waren und Zwecken

ACT OF USE

Use is in the last instance determined by the negation of exchange. In this radical separation of exchange and use, the act of use is the absence of any act of exchange. Because the act of use is not unmediatedly relevant for the success of an act of exchange, the act of use is a private activity. Within the market the act of use exists only as an imagined usage. Acts of use include acts of production as well as acts of consumption of a commodity.

Every act of exchange implies in its event the non-event of use, since the first could not have taken place without the latter. The abstraction in the exchange from the use has a factual character. But the thoughts of the dealer do not participate in this abstractions. The agents of the act of exchange are only in their imaginations very busy with the use-value of the commodities.⁶

The interest of a practice of market is minimal regarding the act of use. The abstraction in the act of exchange can even happen without any act of use. But whenever an act of use takes places, the act of exchange abstracts from it.

ACT OF EXCHANGE

Exchange is in the last instance determined by the negation of use. In this radical separation of exchange and use, the act of exchange is the absence of the act of use. While the use-value of a commodity is important for the private mind during the exchange, and the exchange can be accompanied by imagined usage, acts of exchange only takes place with a definite exclusion of acts of use. In order for a commodity to remain physically invariant in the market, its use and its material quality are ignored within the exchange. Only the material invariability guarantees the owner of the commodity a successful act

⁵ Sohn-Rethel, Alfred: *Materialistische Erkenntniskritik und Vergesellschaftung der Arbeit* (Berlin: Merve Verlag, 1971), 19.

⁶ Ibid., 67.

ihrer Handlungsweise sehr wohl und sehr rege beschäftigt.⁶

Das Interesse für eine Praxis von Markt ist in Bezug auf die Gebrauchshandlung minimal. Die von der Tauschhandlung vollzogene Abstraktion kann selbst ohne Gebrauchshandlung stattfinden. Wenn allerdings Gebrauchshandlung existiert, wird im Zuge der Tauschhandlung davon abstrahiert.

TAUSCHHANDLUNG

Der Tausch wird in letzter Instanz bestimmt durch das NichtstattendevonGebrauch. In der radikalen Trennung von Tausch und Gebrauch ist die Tauschhandlung daher die Abwesenheit von Gebrauchshandlung. Während der Gebrauchswert der Ware im Tausch für das private Bewusstsein zwar von Bedeutung ist, der Tausch von subjektiven Gebrauchsvorstellungen begleitet sein kann, kann er trotzdem nur unter definitivem Ausschluss von Gebrauchshandlungen vollzogen werden. Damit die Ware auf dem Markt physisch unveränderlich ist, wird vom Gebrauch der Ware und von ihrer materiellen Qualität im Tausch abgesehen. Nur ihre materielle Unveränderlichkeit garantiert der Warenbesitzerin oder dem Warenbesitzer das Gelingen der Tauschhandlung. Was sich im Tausch nur verändert, ist der gesellschaftliche Status der Ware, ihr Besitz.

Die Trennung von Tauschhandlung und Gebrauchshandlung ist dem Austausch (im Sinne eines auf Reziprozität und Vereinbarung gegründeten Besitzwechsels zwischen Wareneigentümern) von Anfang an eigentümlich. Jeder Warentausch setzt voraus, dass die physische Realität der Waren während der Transaktion unaffiziert bleibt. Das hindert nicht, dass die Tauschhandlung selbst ein physischer Vorgang, eine Handlung von

of exchange. What changes through an act of exchange, is only the social status of a commodity, its possession.

Any commodity exchange assumes, that the physical reality of the commodity is not affected during the act of exchange. This does not mean that the act of exchange isn't also a physical process, an act of spatiotemporal reality. exchange and use are mutually exclusive only because of their shared spatiotemporal reality.⁷

REALABSTRACTION

I.

The described fact of separation of use and exchange is market. Within the practice of market the act of use is pure material for the abstraction, namely for the abstraction of the act of exchange from the act of use. Therefore, the abstraction in the practice of market is realabstraction. Realabstraction is the societal relation, that market produces in the last instance.

Exchange is the source of the societal realabstraction. Every act of exchange implies in its event the non-event of use, since the first could not have taken place without the latter. The abstraction in the exchange from the use has a factual character. But the thoughts of the dealer do not participate in this abstractions. The agents of the act of exchange are only in their imaginations very busy with the use-value of the commodities. Only the acts, but not the consciousness of the agents is abstract. During the commodity exchange action and consciousness, doing and thinking of the people are totally different.⁸

⁶ Ibid., 67.

⁷ Ibid., 21.

⁸ Ibid., 67.

raumzeitlicher Realität ist. Nur ihrer gleichen raumzeitlichen Realität wegen schließen Tausch und Gebrauch einander aus.⁷

REALABSTRAKTION

I.

Die beschriebene Tatsache der Trennung von Gebrauch und Tausch ist Markt. Innerhalb der Praxis von Markt ist die Gebrauchshandlung Material für die Abstraktion, das heißt für die durch die Tauschhandlung vollzogene Abstraktion von der Gebrauchshandlung. Die in einer Praxis von Markt stattfindende Abstraktion ist damit Realabstraktion. Realabstraktion ist das gesellschaftliche Verhältnis, das Markt in letzter Instanz herstellt.

Quell der gesellschaftlichen Realabstraktion ist der Austausch. Jeder Tauschakt impliziert in seinem Geschehen das Nicht-Geschehen von Gebrauch, weil er ohne dieses nicht hätte stattfinden können. Die Abstraktion vom Gebrauch im Tausch hat faktischen Charakter. Aber die Gedanken der Tauschenden nehmen an dieser Abstraktion keineswegs teil. In ihren Vorstellungen sind die Akteure der Tauschhandlung mit den Gebrauchswerten der Waren und Zwecken ihrer Handlungsweise sehr wohl und sehr rege beschäftigt. Also nur die Handlung, nicht das Bewusstsein der Handelnden ist abstrakt. Im Warentausch gehen somit Handlung und Bewusstsein, Tun und Denken der Menschen verschiedene Wege.⁸

II.

In der Praxis von Markt ist die reale Handlung des Tausches Träger der Abstraktion. Die Abstraktion, die eine Praxis von Markt freisetzt, ist also keine Abstraktion des Denkens, sondern sie ist das Ergebnis einer

⁷ Ibid., 21.

⁸ Ibid., 67.

II.

In the practice of market the real action of exchange carries the abstraction. The abstraction released by a practice of market is not an abstraction of pure thought, but instead a result of concrete action. Therefore, a practice of market releases the possibilities and conditions of abstract actions. Therefore, market constitutes the conditions, under which contact to the processes of realabstraction can be made. This contact to the realabstraction determines the social synthesis. It determines, what constitutes the societal nexus, and therefore the relation of the private and the public.

III.

The commodities get transformed from mere appearance into a concrete practice only by transfer from the public sphere of the market into the private sphere of the new owners.⁹

Social synthesis always goes through the practice of market. Social synthesis is conditioned by realabstraction. The mediation of the private acts of production and consumption of a commodity is organized by the practice of market. Without market those acts would not have a political dimension; on the contrary, they have the tendency to fully be wrapped up in the total context of production. If the capitalist commodity circulation imposes itself as total production context, every social synthesis is reduced to a moment of private use. We conclude from this hegemony of use the strategic necessity to neglect it. The strategy of feminist management therefore addresses the exchange of labour power, namely the commodity character of labour power. It describes the situation the commodity character finds itself in.

⁹ Ibid., 21.

konkreten Handlung. Eine Praxis von Markt setzt damit die Möglichkeiten und Bedingungen von abstrakten Handlungen frei. Markt konstituiert daher immer auch die Bedingungen, unter denen mit den Prozessen der Realabstraktion Kontakt aufgenommen werden kann. Dieser Kontakt zur Realabstraktion bestimmt die Form der gesellschaftlichen Synthesis. Er bestimmt, was konstitutiv für den gesellschaftlichen Zusammenhang ist, und damit auch Verhältnisse des Privaten und Öffentlichen.

III.

Aus dem Banne der bloßen Erscheinung in die Realität der gegenständlichen Praxis gelangen die Waren erst durch die Überführung aus der öffentlichen Sphäre des Markts in die Privatsphäre der neuen Eigentümer.⁹

Vergesellschaftende Prozesse führen immer durch die Praxis von Markt. Gesellschaftliche Synthese setzt Realabstraktion voraus. Die Vermittlung von privater Tätigkeit der Produktion und Konsumtion einer Ware organisiert sich über die Praxis von Markt. Ohne sie sind beide Tätigkeiten frei von jeder politischen Dimension; sie besitzen stattdessen die Tendenz im totalen Produktionszusammenhang aufzugehen. Wenn der kapitalistische Warenverkehr sich als totaler Produktionszusammenhang aufdrängt, wirft er jede vergesellschaftende Bewegung auf Momente privaten Gebrauchs zurück. Wir schließen aus dieser Hegemonie des Gebrauchs auf die strategische Notwendigkeit, ihn zu vernachlässigen. Die Strategie des feministischen Managements wendet sich daher dem Tausch der Arbeitskraft, das heißt ihrer Warenförmigkeit zu, bzw. bestimmt die Situation, in der der Charakter der Warenförmigkeit sich befindet.

⁹ Ibid., 21.

IV.

Market reproduces the relations of production. The production reproduces itself as a societal relation through the practice of market, whereby before it had been a private action. Therefore, the practice of market does not only reproduce the relations of production, but it abstracts private actions to societal actions.

DOUBLE CHARACTER OF LABOUR POWER

I.

In the contradiction of wage labor being both a commodity and the agency that (auto-)sells that same commodity, one not only can identify the moving force of the capitalist machine, but also its impossibility and the source of its downfall.¹⁰

Labour power has to be described regarding its two constitutive moments: On the one hand in acts of exchange labour power has a commodity character, on the other hand in acts of use it has a commodity producing character. The commodity of labour power (as every commodity) only reproduces itself through the practice of market. Only a practice of market ensures the double character of labour power, as only through an act of exchange the commodity form is achieved. The double character of labour power determines in the last instance, how labour power is able to relate to its own use (work), as well as to its status as a commodity. Commodity production and commodity form of labour power are then the two modalities of action-taking engendered by the practice of market. Every practice of market enables a self-relation of labour power. In doing so, the double character of labour power is maintained in a specific way according to the specific practice of market. In its situation all economic relations concur. The double character of labour power and

¹⁰ Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 59.

IV.

Markt reproduziert die Produktionsverhältnisse. Die Produktion reproduziert sich von der Praxis von Markt her als ein gesellschaftliches Verhältnis, wo sie vorher nur private Tätigkeit gewesen ist. Die Praxis von Markt reproduziert die Produktionsverhältnisse also nicht nur, sondern sie allein abstrahiert private Tätigkeit zu einer gesellschaftlichen Tätigkeit.

DOPPELCHARAKTER DER ARBEITSKRAFT**I.**

In the contradiction of wage labor being both a commodity and the agency that (auto-)sells that same commodity, one not only can identify the moving force of the capitalist machine, but also its impossibility and the source of its downfall.¹⁰

Arbeitskraft muss nach zwei Seiten hin bestimmt werden: Arbeitskraft hat zur Seite der Tauschhandlung hin warenförmigen, auf der Seite der Gebrauchshandlung warenproduzierenden Charakter. Die Ware Arbeitskraft kann sich (wie jede andere Ware) nur in der Praxis von Markt reproduzieren. Nur eine Praxis von Markt stellt also den Doppelcharakter der Arbeitskraft sicher, weil nur mit der Tauschhandlung die Warenförmigkeit der Arbeitskraft sich herstellt. Der Doppelcharakter der Arbeitskraft determiniert in letzter Instanz, wie Arbeitskraft in ein Selbstverhältnis zu sich treten kann, das heißt sowohl zu ihrer Anwendung (Arbeit), als auch zu sich selbst als Ware. Warenproduktion und Warenförmigkeit der Arbeitskraft sind dann zwei Handlungsmodalitäten einer Praxis von Markt. Jede Praxis von Markt setzt Arbeitskraft so in ein Selbstverhältnis. Dabei wird der Doppelcharakter der Arbeitskraft in der je spezifischen Marktpraxis entsprechenden Form verwaltet. In seiner Situation

its maintenance determine in the last instance every economic relation. A proletarian emancipation is in the last instance determined by the structure of the double character. Therefore, the double character of labour power in itself is already a revolutionary pattern.

Labor force, the exploitation it entails and its form specifically, as explained by Marx, determines in the last instance the development of the entire theory and points to the practice that should ensue from it.¹¹

II.

We assume, that the situation of the double character of labour power is currently dictated by the primacy of wage labour.

Alienation from one's physical and spiritual needs, as Marx explained, and amphibologically positioning oneself as a commodity that has to be sold on the market of wage labor, is the kernel of capitalist exploitation and subjugation.¹²

A revolutionary struggle, that refers to the double character only as it is defined by wage labour, that in other words seeks to operate based on the conditions of reproduction already wrapped up in the capitalist totality – operates in vain. Struggles in the name of invisible labour powers, that are deprived of their reproduction, and therefore of any possibility of struggle, are obliged to strategically address those conditions.

Wages for housework, then, is a revolutionary demand not because by itself it destroys capital, but because it forces capital to restructure social relations in terms more favourable to us and consequently more favourable to the unity of the

¹¹ Ibid., 58.

¹² Ibid., 59.

¹⁰ Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 59.

fallen alle anderen ökonomischen Verhältnisse zusammen. Der Doppelcharakter der Arbeitskraft und seine Verwaltung determinieren in letzter Instanz jedes ökonomische Verhältnis. Eine proletarische Emanzipation ist in letzter Instanz determiniert von dieser Struktur des Doppelcharakters. Der Doppelcharakter der Arbeitskraft selbst ist daher in letzter Instanz schon ein revolutionäres Verhältnis.

Labor force, the exploitation it entails and its form specifically, as explained by Marx, determines in the last instance the development of the entire theory and points to the practice that should ensue from it.¹¹

II.

Wir gehen davon aus, dass gegenwärtig der Doppelcharakter der Arbeitskraft vom Primat der Lohnarbeit diktiert wird.

Alienation from one's physical and spiritual needs, as Marx explained, and amphibologically positioning oneself as a commodity that has to be sold on the market of wage labor, is the kernel of capitalist exploitation and subjugation.¹²

Ein revolutionärer Kampf, der sich ausschließlich auf den Doppelcharakter beruft, wie er von Lohnarbeit bestimmt wird; also von dort aus operieren will, wo die Bedingungen der Reproduktion schon in der kapitalistischen Totalität aufgehen, erweist sich als vergeblich. Unsichtbare Arbeitskräfte, denen ihre Reproduktion und damit auch jeder revolutionäre Kampf ganz und gar abgesprochen wird, sind gezwungen, strategisch diese Bedingungen zu adressieren.

11 Ibid., 58.

12 Ibid., 59.

class. In fact, to demand wages for housework does not mean to say that if we are paid we will continue to do it. It means precisely the opposite. To say that we want money for housework is the first step towards refusing to do it, because the demand for a wage makes our work visible, which is the most indispensable condition to begin to struggle against it, both in its immediate aspect as housework and its more insidious character as femininity.¹³

For the same reason we insist on the necessity of a double character of labour power, organized independently from the hegemonic scheme of wage labour. The double character of labour power should be mobilized as a configuration, not depending on its hegemonic implementations. Labour power, to set up a self-relation, must position itself as a double character. The reproduction of that double character is conditioned by the realabstraction in the practice of market. By detaching the double character of labour power from the dictate of visibility and the instrument of the latter, the wage, we open up the practice of market towards a possible appropriation of realabstraction, as well as towards different and marginal practices of realabstraction within the hegemonic conditions of circulation.

MARKET-FICTIONS

I.

We want to propose market-fictions to install the formal elements, that have been described as constitutive for every practice of market, and set up specific instances of the latter. Based on the contact that every market-fiction maintains with the practice of market, market-fictions cannot be generalized as closed up narrations

13 Federici, Silvia: *Revolution at Point Zero - Housework, Reproduction, and Feminist Struggle* (New York: PM Press, 2012), 81.

Wages for housework, then, is a revolutionary demand not because by itself it destroys capital, but because it forces capital to restructure social relations in terms more favourable to us and consequently more favourable to the unity of the class. In fact, to demand wages for housework does not mean to say that if we are paid we will continue to do it. It means precisely the' opposite. To say that we want money for housework is the first step towards refusing to do it, because the demand for a wage makes our work visible, which is the most indispensable condition to begin to struggle against it, both in its immediate aspect as housework and its more insidious character as femininity.¹³

Aus dem selben Grund insistieren wir auf die Notwendigkeit eines Selbstverhältnisses der Arbeitskraft, das sich unabhängig vom hegemonialen Schema der Lohnarbeit organisiert. Der Doppelcharakter der Arbeitskraft muss als Konfiguration mobilisiert werden, der sich unabhängig von der hegemonialen Struktur aufstellt. Arbeitskraft muss, um ein Selbstverhältnis einzunehmen, sich als doppelter Charakter positionieren. Die Reproduktion dieses Doppelcharakters wird bestimmt über die Realabstraktion in der Praxis von Markt. Indem wir den Doppelcharakter der Arbeitskraft freisetzen vom Diktat der Sichtbarkeit und von dessen Instrument, dem Lohn, öffnen wir die Praxis von Markt hin auf die mögliche Aneignung der Realabstraktion, auf differente und marginale Praktiken von Realabstraktion innerhalb der Bedingungen der hegemonialen Zirkulation.

of markets. Instead they provide a minimal description of the configuration of formal elements, that makes up the specificity and singularity of a concrete practice of market. Market-fictions thereby make possible to isolate and differentiate practices of market. Therefore, we propose market-fictions as an analytic tool, that confronts the capitalist totality of commodity circulation. Market-fictions starting from the formal elements of a practice of market provide a description of how those formal elements arrange in the capitalist commodity circulation. In the monopolizing totality of the commodity circulation, financial market and art market are identified as specific configurations of a practice of market. Financial market and art market indicate opposed extremes, between which the totality of commodity circulation puts up its practices of market. In this sense, under conditions of the capitalist commodity circulation, financial market and art market are paradigmatic for a practice of market. Then, every practice of market has to be defined as a situation between those two fictions. With the help of market-fictions, we set out a field of possible practices of market to enlighten its tendencies or to open its axiomatic relations for a strategy.

II.

Market-fictions are fictions inasmuch as their method ensues from strategic needs. The analysis of financial market and art market in the course of this work is intended to provide material for the proposition of feminist management. It will make possible determinations, that allow the strategic orientation of this work towards the double character of labour power.

¹³ Federici, Silvia: *Revolution at Point Zero - Housework, Reproduction, and Feminist Struggle* (New York: PM Press, 2012), 81.

MARKTFIKTIONEN

I.

Mit Hilfe von Marktfiktionen werden wir die Formelemente, die konstitutiv für jede Praxis von Markt sind, in ein Verhältnis setzen und als konkrete Marktverhältnisse installieren. Auf der Grundlage des Kontakts einer jeden Marktfiktion zur Praxis von Markt lassen sich Marktfiktionen nicht als geschlossene Erzählungen von Marktverhältnissen verallgemeinern. Vielmehr liefern sie eine minimale Beschreibung der Konstellation der Formelemente von Markt, durch die eine konkrete Praxis von Markt ihre spezifische und singuläre Gestalt annimmt. Marktfiktionen ermöglichen so, Marktpraktiken zu differenzieren und voneinander zu isolieren. Wir schlagen daher die Produktion von Marktfiktionen als Instrument für die Analyse gegen die kapitalistische Totalität des Warenverkehrs vor. Marktfiktionen können ausgehend von den Formelementen der Praxis von Markt eine Beschreibung davon liefern, wie diese Formelemente sich im kapitalistischen Warenverkehr arrangieren. Innerhalb der vereinnahmenden Totalität des Warenverkehrs werden so Finanzmarkt und Kunstmarkt als spezifische Konfigurationen einer Praxis von Markt bestimmt. Finanzmarkt und Kunstmarkt markieren entgegengesetzte Pole, zwischen denen die Totalität des kapitalistischen Warenverkehrs die Praxis von Markt ihren Extremen nach ausrichtet. Insofern erweisen sich Finanz- und Kunstmarkt für die Praxis von Markt unter den Bedingungen des kapitalistischen Warenverkehrs als paradigmatisch. Alle anderen Markt-Praktiken können dann verstanden werden als zwischen diesen beiden Fiktionen festzulegende Situationen. Wir spannen ein Feld möglicher Marktpraktiken mithilfe von Marktfiktionen auf, um es über seine beide Tendenzen aufzuklären, bzw. um seine grundsätzlichen Beziehungen auf eine Strategie hin zu öffnen.

FINANCIAL MARKET AND ART MARKET

Only if we reduce financial market and art market to their crucial moments and if we define them as specific instances of market, we are able to clarify the determinations and relations. The description of financial market and art market has to be made by the criterion of the reproduction of labour power. Both market-fictions have in common, that they collapse the double character of labour power. The processes of abstraction, which both market-fictions paradigmatically instantiate, reduce labour power to its character of commodity production. Consequently, the crucial point for the production of market-fictions is the maintenance of the double character. In the practice of financial market the speculative form of reproduction is marked by exclusion of labour power from the economic cycle. Speculation neglects the function of reproduction in the market and pretends to operate autonomously from labour power (also from all other commodities except money). Art market on the other side brings labour power in an immediate way from its commodity character to an only commodity producing character. Labour power is dissolved into a fetishistic self-relation. Therefore, financial market and art market have similar effects on the maintenance of the double character of labour power. In financial market/art market labour power is no longer a commodity, but it is reduced to its character of commodity production. In the last consequence the double character is completely wrapped up in the capitalist production context.

In our post-humanist era, wage laborers will be reduced to wage labor, without a subjectivity to liberate or emancipate itself. In the middle of the 21st century, one wonders, if in ten or twenty years from now, labor will still be wage labor, or just reduced

II.

Marktfiktionen sind insofern Fiktionen, als dass ihre Methode strategischer Notwendigkeit folgt. Die Analyse von Finanz- und Kunstmarkt im Rahmen dieser Arbeit soll Material für den Vorschlag des feministischen Managements liefern. Es werden so Bestimmungen möglich, mit denen die strategische Ausrichtung dieser Arbeit auf den Doppelcharakter der Arbeitskraft vorgenommen werden kann.

FINANZMARKT UND KUNSTMARKT

Nur, indem wir Finanzmarkt und Kunstmarkt auf ihre entscheidenden Momente reduzieren und sie als spezifische Marktverhältnisse gegeneinander abgrenzen, können wir die Determinationen und Verhältnisse klären. Die Beschreibung von Finanz- und Kunstmarkt muss anhand des Kriteriums der Reproduktion der Arbeitskraft gemacht werden. Beiden Marktfiktionen ist dann gemeinsam, dass sie den Doppelcharakter der Arbeitskraft kollabieren lassen. Die Prozesse der Abstraktion, die beide Marktfiktionen in paradigmatischer Weise instanzieren, lösen die Arbeitskraft in ihren warenproduzierenden Charakter auf. Der entscheidende Aspekt, von dem ausgehend die Marktfiktionen aufgestellt sind, ist daher die Form der Verwaltung des Doppelcharakters. Die spekulative Form, die die Reproduktion in der Praxis von Finanzmarkt annimmt, ist gekennzeichnet durch den Ausschluss der Arbeitskraft aus dem Verwertungszusammenhang. Spekulation setzt sich über die Funktion der Reproduktion hinweg, die Markt zukommt und behauptet eine scheinbare Autonomie von der Arbeitskraft (wie auch von allen anderen Waren außer Geld). Kunstmarkt hingegen bringt Arbeitskraft im unmittelbaren Verhältnis zu ihrer Warenförmigkeit zu einem ausschließlich warenproduzierenden Charakter. Arbeitskraft wird dort in Form eines fetischisierenden Selbstverhältnisses aufgelöst. Finanzmarkt und

to labor or organic material used in the universe of cybernetic automation.¹⁴

For us, by contrast, a revolutionary practice must be determined in the last instance by the possibilities or mobilizations of the double character of labour power.

FINANCIAL MARKET

If capitalism is determined in the last instance by what Marx calls „fetishism,” and if the latter is determined as speculative (hence, philosophical), it is bound to end up (and also end) as a „financial economy“ instead of a „real economy.” (...) Moreover, speculation, and therefore detachment from the real, is the determination in the last instance and the vector of a capitalist economy.¹⁵

The basic movement of financial market is the self-exploiting value (M-M'). Instead of putting use and exchange in relation, and thereby instantiating realabstraction, the operation of exchange becomes the only source of surplus value. In this ostensible autonomy from acts of use, financial market establishes an amphibology with the practice of market. The abstraction of exchange in financial market is no longer a realabstraction, on the contrary, it is pure abstraction. Financial market installs an amphibology with the market, which does not have an immediate relation to labour power. In this situation no commodity seems to matter at all. Nevertheless, the question should be asked, how financial market reproduces labour power. When financial market operates with pure exchange and does not have any reference to use, it negates its own precondition of realabstraction. The relation, which labour power is able to establish to the financial market, is always already based on the autonomy of this market

14 Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 95.

15 Ibid., 42f..

Kunstmarkt haben damit eine vergleichbare Auswirkung auf die Verwaltung des Doppelcharakters der Arbeitskraft. Arbeitskraft tritt in Finanzmarkt/Kunstmarkt daher nicht als Ware auf, sondern wird auf ihr warenproduzierendes Moment reduziert. In letzter Konsequenz geht ihr Doppelcharakter so vollständig im kapitalistischen Produktionszusammenhang auf.

In our post-humanist era, wage laborers will be reduced to wage labor, without a subjectivity to liberate or emancipate itself. In the middle of the 21st century, one wonders, if in ten or twenty years from now, labor will still be wage labor, or just reduced to labor or organic material used in the universe of cybernetic automation.¹⁴

Für uns hingegen ist eine revolutionäre Praxis in letzter Instanz determiniert durch die Möglichkeiten bzw. Mobilisierungen des Doppelcharakters der Arbeitskraft.

FINANZMARKT

If capitalism is determined in the last instance by what Marx calls „fetishism“, and if the latter is determined as speculative (hence, philosophical), it is bound to end up (and also end) as a „financial economy“ instead of a „real economy“. (...) Moreover, speculation, and therefore detachment from the real, is the determination in the last instance and the vector of a capitalist economy.¹⁵

Die für Finanzmarkt elementare Bewegung ist der sich selbst verwertende Wert (G-G'). Statt Gebrauch und Tausch ins Verhältnis zu setzen, das heißt Realabstraktionen zu instanzieren, wird in Finanzmarkt der reine Tausch wertbildend. In seiner scheinbaren Unabhängigkeit vom Gebrauch nimmt Finanzmarkt zur Praxis von Markt ein amphibologisches Verhältnis ein.

from labour power. In financial market, labour power becomes a pure commodity producing character and therefore it no longer sustains a relation to a practice of market.

At the beginning of the 21th century, the economy is no longer an economy in the proper sense of the word. Instead, it is an instrument of finances that postures an economy in its own right. The „Finance industry“ establishes amphibology with the real economy, which is linked to material production of material consumables (...).¹⁶

The total production context shifts realabstraction to pure exchange, to pure abstraction. The production of surplus value as a precondition of the total context of production is radically detached from the commodity. Financial market is the abstraction of the capitalist commodity circulation, that reduces any commodity to pure production.

Marx's M-C-M has turned into M-M-M. Commodities produced by the apparently self-sufficient banking industry are purely financial phenomena because they originate in the register of speculation that produces pure signification (money). Commodities produced by the baking industry bear the names of: securities, derivatives, certificates, bonds, equities, etc. The M-M-M cycle is detached from the material and from the primary, secondary, and tertiary economy that continues to satisfy the material needs of human and non-human animals.¹⁷

The strongest effects of the suspension of the commodity form are executed upon labour power. Labour power in financial market loses its commodity character and so its

14 Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 95.

15 Ibid., 42f..

16 Ibid., 39.

17 Ibid., 49.

Die Tauschabstraktion des Finanzmarkt ist nicht länger Realabstraktion, sie ist reine Abstraktion. Finanzmarkt installiert also eine Amphibologie von Markt, die kein unmittelbares Verhältnis zur Arbeitskraft unterhält. Dabei scheint keine Ware mehr eine Rolle zu spielen. Dennoch muss die Frage gestellt werden, wie Finanzmarkt Arbeitskraft reproduziert. Indem Finanzmarkt als reiner Tausch operiert, auf keinen Gebrauch mehr referiert, negiert er seine eigenen Voraussetzungen der Realabstraktion. Das Verhältnis, das Arbeitskraft dann zu Finanzmarkt einnehmen kann, beruht von vornherein auf der Autonomie dieses Marktes von der Arbeitskraft. Arbeitskraft wird in Finanzmarkt ausschließlich warenproduzierende Tätigkeit und unterhält zu der hier stattfindenden Praxis von Markt keine Beziehung mehr.

At the beginning of the 21th century, the economy is no longer an economy in the proper sense of the word. Instead, it is an instrument of finances that postures an economy in its own right. The „Finance industry“ establishes amphibology with the real economy, which is linked to material production of material consumables (...).¹⁶

Der totale Produktionszusammenhang verschiebt die Realabstraktion hin zum reinen Tausch, zur reinen Abstraktion. Der Wertbildungsprozess als Voraussetzung des totalen Produktionszusammenhangs verläuft völlig losgelöst von den Waren. Finanzmarkt ist die Abstraktion des kapitalistischen Warenverkehrs, die jede Warenförmigkeit zur puren Produktion erklärt.

Marx's M-C-M has turned into M-M-M. Commodities produced by the apparently self-sufficient banking industry are purely financial phenomena because they originate in the register of speculation that produces pure signification (money). Commodities

double character - it is absorbed by the total production context. Financial market reproduces labour power as pure material for speculation. Deprived of its basic conditions of reproduction, labour power is denied any practice.

ART MARKET

I.

The reproduction of labour power within art market is in the last instance determined by the structure of aesthetic experience. Therefore, the material of this structure has to be reduced to its constitutive moment. The structure of aesthetic experience is reduced to its subject-object-correlation:

Aesthetic experience is nothing that can be “had” by the subject. The term “experience” refers to a process between subject and object that transforms both – the object insofar as it is only in and through the dynamic of its experience that it is brought to life as a work of art, and the subject insofar as it takes on a self-reflective form, its own performativity recurring in a structurally uncanny (or rather un-homely) way in the mode of the object's appearance.¹⁸

The practice of art market defines aesthetic experience as the relation between labour power and commodity. Because of the procedural character it is not necessary to set a starting point or an end of that confrontation. Instead the relation of labour power and commodity has to be understood as maximally indeterminate. Labour power, the subject of the structure, encounters a commodity, object of aesthetic experience – a constellation that labour power can find itself in no other moment and that can only be put into effect through art market.

¹⁸ Rebentisch, Juliane: “Response to a Questionnaire on ‘The Contemporary’”, October, no.130 (2009): 98-101.

¹⁶ Ibid., 39.

produced by the baking industry bear the names of: securities, derivatives, certificates, bonds, equities, etc. The M-M-M cycle is detached from the material and from the primary, secondary, and tertiary economy that continues to satisfy the material needs of human and non-human animals.¹⁷

Die Auflösung der Warenförmigkeit wird in radikalster Form am Doppelcharakter der Arbeitskraft durchgeführt. Arbeitskraft verliert in Finanzmarkt ihre Warenförmigkeit und damit ihren Doppelcharakter und geht vollständig im kapitalistischen Produktionszusammenhang auf. Die in Finanzmarkt spezifische Reproduktion der Arbeitskraft stellt letztere daher als pures Material der Spekulation her, dem – unter Entzug der Voraussetzungen seiner Reproduktion – jede Praxis verwehrt bleibt.

KUNSTMARKT

I.

Die Reproduktion von Arbeitskraft im Kunstmarkt ist in letzter Instanz determiniert durch die Struktur der ästhetischen Erfahrung. Daher muss das Material dieser Struktur zunächst auf sein konstitutives Moment reduziert werden. Die Struktur ästhetischer Erfahrung wird reduziert auf ihre Subjekt-Objekt-Korrelation:

Ästhetische Erfahrung ist nichts, was das Subjekt haben kann. Der Begriff Erfahrung verweist auf einen Prozess zwischen Subjekt und Objekt, der beide transformiert - das Objekt, insofern es nur in der und durch die Dynamik seiner Erfahrung als Kunstwerk zum Leben erweckt wird, und das Subjekt, insofern es eine selbstreflexive Form annimmt, seine eigene Performativität.¹⁸

17 Ibid., 49.

18 Rebentisch, Juliane: "Response to a Questionnaire on "The Contemporary"", October, no.130 (2009): 98-101.

II.

What is at stake in the case of aesthetic experience, isn't only the subject's access to the aesthetic object, but at the same moment also the self-relation of the subject.¹⁹

In art market the structure of aesthetic experience determines, how labour power is able to relate to commodities in general and consequently also how it can establish a self-relation. That self-relation means in the last instance, that labour power will realize its own constitution as a commodity. In art market the double character of labour power is eliminated, because the commodity character is already put up in terms of commodity production. Since aesthetic experience puts up the commodity character as commodity production, and therefore adjusts the double character of labour power towards itself, the commodity character of labour power is experienced as productive. As a result, labour power fetishizes its commodity character. In the moment of reproduction, it experiences itself not primarily as a commodity, but as potentially commodity producing.

The aesthetic self-reflection shouldn't be understood in terms of the subject, turning into an object itself when faced with an aesthetic object. (...) Rather the subject experiences itself as performative or productive in its relation with the aesthetic object, but the powers at work in it are incapable of being objectified or even controlled.²⁰

Since labour power in its reproduction as a commodity experiences itself as outspending and productive, the commodity character of labour power is fetishized. Every reproduction of labour power through art market

19 Rebentisch, Juliane: *Ästhetik der Installation* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003), 68.

20 Ibid., 195.

Die Praxis von Kunstmarkt bestimmt diesen Zusammenhang als die Beziehung von Arbeitskraft und Ware. Der prozessuale Charakter macht es unnötig, einen Anfang bzw. ein Ende dieser Konfrontation festzulegen. Vielmehr muss das Verhältnis von Arbeitskraft und Ware als maximal unbestimmt gesehen werden. Arbeitskraft, das Subjekt der Struktur, trifft auf Ware, Objekt der ästhetischen Erfahrung – eine Konstellation für Arbeitskraft, die sie ansonsten in keinem anderen Verhältnis einnehmen kann und die sich nur in Kunstmarkt einlösen kann.

II.

Was mit einer solchen Erfahrung auf dem Spiel steht, ist nun nicht allein der Zugang des Subjekts zum ästhetischen Objekt, sondern damit zugleich auch das Verhältnis des Subjekts zu sich selbst.¹⁹

Die Struktur der ästhetischen Erfahrung determiniert in Kunstmarkt das Verhältnis, das Arbeitskraft *in bezug auf Ware* generell und daher auch zu sich selbst einnehmen kann. Dieses Selbstverhältnis heißt für Arbeitskraft in letzter Instanz immer ihre eigene Bestimmung als Ware zu erfassen. Der Doppelcharakter von Arbeitskraft wird in Kunstmarkt eliminiert, indem die Warenförmigkeit schon als warenproduzierend gesetzt wird. Weil ästhetische Erfahrung den Charakter der Warenförmigkeit als Warenproduktion aufstellt, also den Doppelcharakter der Arbeitskraft auf sich selbst hin ausrichtet, erfährt die Arbeitskraft ihren Warencharakter als warenproduzierend. Infolgedessen fetischisiert Arbeitskraft ihre Warenförmigkeit. Sie erfährt sich im Moment der Reproduktion nicht zunächst als Ware, sondern immer schon warenproduzierend.

Die ästhetische Selbstreflexion sollte hier allerdings nicht so verstanden werden, dass das Subjekt

19 Rebentisch, Juliane: *Ästhetik der Installation* (Frankfurt am Main: Suhrkamp, 2003), 68.

is therefore in the last instance determined by fetish. The fetish overtakes every possible self-relation of labour power. The oscillation of the double character of labour power is in the last instance reduced to a resource for aesthetic experience. Every aesthetic experience can be appropriately described by its concrete application of acts of use and acts of exchange. Wherever aesthetic experience is made, i.e. wherever labour power fetishizes itself in its relation with commodity, art market takes place. Every practice that works with this structure, is art market.

III.

The fetish of the commodity character of labour power makes the relation of reproduction, that market is, unrecognizable.

The mediating movement disappears in its own result, leaving no trace behind.²¹

By consequence, in art market labour power necessarily misrecognizes the practice of market as the practice of its own reproduction. By already investing labour power into production, the reproduction, that takes place in art market, negates its function of social synthesis and transforms into a private activity. That means, the fetish privatizes the relation of reproduction in the market. The bourgeois program of art market mobilizes the capacities of realabstraction, to constitute a self-relation of labour power, that is in the last instance a private one.

IV.

On the other hand, based on the practice of art market, it can be explained how contemporary art relates to capital:

Art today exists within a post-Duchampian condition that eschews any dominant paradigm or,

21 Marx, *Das Kapital*, 107.

anlässlich eines ästhetischen Gegenstandes schließlich selbst zum Objekt wird (...). Vielmehr (...) erlebt sich das Subjekt *in bezug auf das ästhetische Objekt* als performativ, als hervorbringend, ohne dass sich die in ihm wirkenden Kräfte jedoch (...) objektivieren oder überhaupt kontrollieren ließen.²⁰

Indem die Arbeitskraft in ihrer Reproduktion als Ware sich als verausgabende, produktive erfährt, wird der warenförmige Charakter der Arbeitskraft fetischisiert. Jede Reproduktion der Arbeitskraft in Kunstmarkt ist daher in letzter Instanz determiniert durch Fetisch. Der Fetisch holt jedes mögliche Selbstverhältnis der Arbeitskraft ein. Das Oszillieren des Doppelcharakters der Arbeitskraft ist in letzter Instanz nur noch die Ressource für ästhetische Erfahrung. Jede ästhetische Erfahrung kann über ihren konkreten Einsatz der Gebrauchs- und Tauschhandlung adäquat beschrieben werden. Überall, wo ästhetische Erfahrung gemacht wird, das heißt wo Arbeitskraft in Bezug auf Ware sich selbst fetischisiert, findet Kunstmarkt statt. Jede Praxis, die mit dieser Struktur arbeitet, ist Kunstmarkt.

III.

Die Fetischisierung des warenförmigen Charakters der Arbeitskraft macht das Reproduktionsverhältnis, das Markt ist, unkenntlich.

Die vermittelnde Bewegung verschwindet in ihrem eigenen Resultat und läßt keine Spur zurück.²¹

Arbeitskraft muss daher in Kunstmarkt die stattfindende Praxis von Markt als Praxis ihrer eigenen Reproduktion notwendigerweise verkennen. Indem die Reproduktion in Kunstmarkt Arbeitskraft in Produktion investiert, wird ihre gesellschaftliche Synthesis in eine private Tätigkeit verzerrt. Das heißt, der Fetisch privatisiert das

indeed, the very notion of art historical progress. It is a condition in which art historical hierarchies of genre, aesthetic categories, and formal genealogies have been flattened, creating a field of production that is now principally ordered by the vagaries of capital exchange.²²

The representative program of art market turns against every possibility to reproduce labour power in its double character.

M A M A M
A M A

MANAGEMENT FUNCTIONAL DEFINITION

With the social synthesis of labour progressively assuming shape the tension between labour process and valorization process is intensified and crystallizes as contradiction between contrary formal laws. And it is exactly this contradiction, that renders necessary the establishment of a separate institution for its mastery: the modern industrial management.²³

The function of management is to care for market-fictions. Therefore, management takes place in every

²⁰ Ibid., 195.

²¹ Marx, *Das Kapital*, 107.

²² Poole, Matthew: "The Idiot Paradigm", in: Cox, C.; Jaskey, J.; Malik, S. (Ed.): *Realism Materialism Art* (New York/Berlin: Sternberg Press 2015), 205.

²³ Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 52.

Reproduktionsverhältnis von Markt. Das bourgeoise Programm von Kunstmarkt wendet die Kapazitäten der Realabstraktion auf, um ein in letzter Instanz privates Selbstverhältnis der Arbeitskraft zu konstituieren.

IV.

Auf der anderen Seite erklärt sich aus der Praxis von Kunstmarkt die Beziehung, die zeitgenössische Kunst zum Kapital unterhält:

Die heutige Kunst lebt unter post-duchampschen Bedingungen, die jede Form eines vorherrschenden Paradigmas oder sogar die Vorstellung eines kunstgeschichtlichen Fortschritts scheuen. Es handelt sich um Bedingungen, bei denen die kunstgeschichtlichen Hierarchien des Genres, der ästhetischen Kategorien und der formalen Genealogien eingeebnet wurden und die ein Feld der Produktion schaffen, das nunmehr prinzipiell von den Launen des Kapitalaustausches geordnet sind.²²

Dieses stellvertretende Programm von Kunstmarkt richtet sich gegen jede Möglichkeit, Arbeitskraft in ihrem Doppelcharakter zu reproduzieren.

MAMAM
AMA

²² Poole, Matthew: "The Idiot Paradigm", in: Cox, C.; Jaskey, J.; Malik, S. (Hrsg.): *Realism Materialism Art* (New York/Berlin: Sternberg Press 2015), 205.

situation of market. The capitalist management is in the last instance determined by the total context of production. In financial market as well as in art market, management organizes the capacities of realabstraction in favour of the commodity producing character of labour

power. In doing so, realabstraction is subsumed under the abstraction of capitalist commodity circulation.

Speculations and operations of thought or of the transcendental (Laruelle) are at the heart of technological progress, of contemporary "management" of economy, and the "governance" of society. Speculation is at the core of the political power.²⁴

FEMINIST MANAGEMENT

I.

I'm hereby talking about capitalist management, but capital and management aren't the same and therefore aren't necessarily connected. If a revolution would tear capitalism down, capital would be abolished, but management would persist. It would be step by step transformed into socialist management.²⁵

Feminist management by contrast radicalizes the function of management: care. It radicalizes the care for market-fictions, by identifying the double character of labour power as the ultimate determination of market. Feminist management starts from there and organizes realabstraction as a practice of labour power.

II.

The practice of market according to its function is the practice of societal reproduction. To turn to a practice of

²⁴ Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 66.

²⁵ Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 60.

MANAGEMENT

FUNKTIONALE BESTIMMUNG

Mit der Formgewinnung der Vergesellschaftung der Arbeit verdichtet sich die Spannung zwischen Arbeitsprozess und Verwertungsprozess zur Widersprüchlichkeit zwischen konträren Formgesetzen, und es ist diese Widersprüchlichkeit, welche die Schaffung einer eigenen Institution zu ihrer Bewältigung nötig macht: das moderne industrielle Management.²³

Die Funktion von Management ist, Markt fiktionen zu betreuen. Management tritt damit in jeder Situation von Markt auf. Das kapitalistische Management ist in letzter Instanz determiniert durch den totalen Produktionszusammenhang. Es richtet in Finanz- und Kunstmarkt die Kapazitäten der Realabstraktion in einer spekulativen bzw. fetischisierenden Bewegung auf den warenproduzierenden Charakter der Arbeitskraft aus. Realabstraktion geht dabei in die Abstraktion des kapitalistischen Warenverkehrs auf.

Speculations and operations of thought or of the transcendental (Laruelle) are at the heart of technological progress, of contemporary “management” of economy, and the “governance” of society. Speculation is at the core of the political power.²⁴

FEMINISTISCHES MANAGEMENT

I.

Ich spreche hier vom kapitalistischen Management, aber Kapital und Management sind nicht dasselbe und nicht notwendigerweise verbunden. Wenn eine Revolution den Kapitalismus aus dem Wege räumt, würde das Kapital beseitigt, aber das Management

market means to ask the question of social synthesis from the perspective of reproduction. It is therefore a feminist project. Feminist management sets up the function of the practice of market as determination-in-the-last-instance of the practice of market. In other words, the practice of

market as a practice of reproduction arrives through the care of feminist management at its own core.

What is needed is a reopening of a collective struggle over reproduction, reclaiming control over the material conditions of our reproduction and creating new forms of cooperation around this work outside of the logic of capital and the market.²⁶

III.

Capitalist management subjects the conditions of reproduction in its market-fictions to speculation and fetish. Feminist management, rather than subjecting the practice of market to any external determination, maintains an immanent relation to the realabstraction of market. Therefore, feminist management is necessarily weak in its relation to the practice of market. It meets the minimal requirement of realabstraction, because labour power itself is already able to be realabstraction. Feminist management thereby creates the conditions for a revolutionary practice of market. Feminist management means then: The practice of market becomes a practice of labour power.

IV.

The strategy of feminist management treats labour power as universal category. The practice of labour power is in the last instance determined by the mobilization of its own double character. Feminist management therefore is a strategy to attribute the pattern of the double character of labour power to every economic

23 Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 52.

24 Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 66.

26 Federici, *Revolution at Point Zero*, 111.

bliebe bestehen. Es würde dann nach und nach in sozialistisches Management verwandelt.²⁵

Feministisches Management dagegen radikalisiert die Funktion von Management: Betreuung. Es radikalisiert die Betreuung von Marktfiktionen, indem es den Doppelcharakter der Arbeitskraft als die ultimative Bestimmung von Markt identifiziert. Feministisches Management nimmt dieses Moment auf und lässt Realabstraktion zu einer Praxis von Arbeitskraft werden.

II.

Die Praxis von Markt ist ihrer Funktion nach die Praxis gesellschaftlicher Reproduktion. Sich der Praxis von Markt anzunehmen, stellt die Frage nach der gesellschaftlichen Synthesis aus der Perspektive der Reproduktion. Es ist daher in letzter Instanz ein feministisches Vorhaben. Feministisches Management setzt die Funktion der Praxis von Markt als Determination-in-letzter-Instanz der Praxis von Markt. Das heißt, die Praxis von Markt als Praxis der Reproduktion kommt durch die Betreuung des feministischen Managements zu sich selbst.

What is needed is a reopening of a collective struggle over reproduction, reclaiming control over the material conditions of our reproduction and creating new forms of cooperation around this work outside of the logic of capital and the market.²⁶

III.

Kapitalistisches Management unterwirft die Bedingungen der Reproduktion in seinen Marktfiktionen der Spekulation und der Fetischisierung. Feministisches Management, anstatt die Praxis von Markt einer Determination zu unterwerfen, hat eine immanente Beziehung zur Realabstraktion von Markt. Feministisches Management ist in seiner Beziehung zur Praxis von

phenomenon. Feminist management applies the double character of labour power for every commodity. Every material, that feminist management cares for, has to be determined by the double character of labour power. Therefore, feminist management starts off, as soon as a concrete relation considers itself as labour power. Feminist management recovers a material, that can only be produced by the double character of labour power. In this material the possession of commodity will no longer experiences itself as a victim of abstraction.

The owners of commodities are bluffed victims of the effects and feedbacks, that they are involved by the abstractions they themselves initiate.²⁷

The practice of labour power identifies every possession of commodity as a relation of labour power. Only the effects and feedbacks of realabstraction, will then matter to labour power.

The abstraction of exchange and the commodity abstraction however have in common, that they escape from the consciousness of their agents, in the moment of the acts of the latter, that originally caused the abstraction. During those acts, owners of a commodity are occupied by their business interests and aren't able to simultaneously have their eyes on the formal implications of their operations. Being conscious about the abstraction, during its process is an impossibility as such, as the abstraction itself wouldn't take place at all, if the consciousness would be occupied by it instead of the exchange deal.²⁸

If realabstraction so far has not been bearable, then only because its structure is not patriarchal.

²⁷ Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 17.

²⁸ Ibid., 22f..

²⁵ Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 60.

²⁶ Federici, *Revolution at Point Zero*, 111.

Markt aus diesem Grund notwendig schwach. Es erfüllt die minimale Voraussetzung der Realabstraktion, weil Arbeitskraft selbst schon Realabstraktion zu sein imstande ist. Feministisches Management schafft so die Bedingungen einer revolutionären Praxis von Markt. Feministisches Management meint dann: Die Praxis von Markt wird Praxis von Arbeitskraft.

IV.

Die Strategie von feministischem Management behandelt Arbeitskraft als universelle Kategorie. Die Praxis der Arbeitskraft ist in letzter Instanz determiniert durch die Mobilisierung ihres eigenen Doppelcharakters. Feministisches Management ist somit eine Strategie, den Doppelcharakter der Arbeitskraft als Verhältnis jedem ökonomischen Phänomen zuzuschreiben. Feministisches Management wendet den Doppelcharakter der Arbeitskraft für jede Ware an. Jedes Material, das von feministischem Management betreut wird, muss vom Doppelcharakter der Arbeitskraft determiniert sein. Feministisches Management fängt daher an, wenn sich ein konkretes Verhältnis als Arbeitskraft versteht. Feministisches Management stellt ein Material sicher, das nur vom Doppelcharakter der Arbeitskraft hergestellt sein kann. Kein Warenbesitz erfährt sich in diesem Material mehr als Opfer der Abstraktion.

Die Warenbesitzer sind die getäuschten Opfer der Wirkungen und der Rückwirkungen, in die von ihnen selbst getätigten Abstraktion die Akteure verstrickt.²⁷

Die Praxis der Arbeitskraft identifiziert jeden Warenbesitz als ein Verhältnis der Arbeitskraft. Die Wirkungen und Rückwirkungen sind dann das einzige, was diese Arbeitskraft beschäftigt.

V.

Feminist management is directed against the context of production and reveals its abstraction from the societal reproduction. Feminist management mobilizes realabstraction as only possibility to oppose the capitalist abstraction.

Abstraction is a philosophical procedure of creating an auto-referential “universe of meaning,” which is detached from the real of human existence in order to objectify it, master it, and exploit it. Subjects of abstraction and alienation are not only the proletariat and the precariat, but also the exploiters in the capitalist era. Emancipation is possible only if we all are equally called to “give up our abstractions” (Marx). This messianic revolt should be directed against the subject positions which maintain alienation and use the abstraction to exploit, subjugate, and alienate its species.²⁹

Feminist management is determined by its own preconditions. It is not able to release autonomous abstractions (“to exploit, subjugate, and alienate”) and by consequence cannot become a signifier. Feminist management cares for us. The care of feminist management is directed against every romanticist productivism. It is directed against bourgeois self-reflection, that tries to contemplate about (private) conditions of production.

Take care of yourselves.

²⁷ Sohn-Rethel, *Materialistische Erkenntniskritik*, 17.

²⁹ Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 29.

Die Tauschabstraktion hat indes mit der Warenabstraktion das gemein, daß sie sich dem Bewußtsein der Akteure in den Handlungen, in denen sie sie bewirken, entzieht. In diesen Handlungen sind die Warenbesitzer von ihren Geschäftsinteressen in Anspruch genommen und können nicht gleichzeitig ein Auge für die formalen Implikationen ihres Tuns haben. Ein Bewußtsein von der Abstraktion im Akte der selben ist eine Unmöglichkeit in sich, da die Abstraktion selbst unterbliebe, falls das Bewusstsein auf sie statt auf das Tauschgeschäft gerichtet wäre.²⁸

Wenn Realabstraktion bisher nicht auszuhalten war, dann weil sie ihrer Struktur nach keine patriarchale Abstraktion ist.

V.

Feministisches Management richtet sich gegen den Produktionszusammenhang und entlarvt dessen Abstraktion von der gesellschaftlichen Reproduktion. Feministisches Management richtet die Realabstraktion als einzige Möglichkeit aus, der kapitalistischen Abstraktion entgegenzutreten.

Abstraction is a philosophical procedure of creating an auto-referential “universe of meaning”, which is detached from the real of human existence in order to objectify it, master it, and exploit it. Subjects of abstraction and alienation are not only the proletariat and the precariat, but also the exploiters in the capitalist era. Emancipation is possible only if we all are equally called to “give up our abstractions” (Marx). This messianic revolt should be directed against the subject positions which maintain alienation and use the abstraction to exploit, subjugate, and alienate its species.²⁹

REFERENCES

- Federici, Silvia: *Revolution at Point Zero - Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*, New York 2012
- Kolozova, Katerina: The Project of Non-Marxism: Arguing for “Monstrously” Radical Concepts (2007), access via <<http://clogic.eserver.org/2007/kolozova.pdf>> (date of last access: 27.9.2016)
- Kolozova, Katerina: *Towards a Radical Metaphysics of Socialism - Marx and Laruelle*, New York 2015
- Marx, Karl: *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie - Band 1*, MEW Band 23, Berlin 1975
- Poole, Matthew: “The Idiot Paradigm,” in: Cox, C.; Jaskey, J.; Malik, S. (Ed.): *Realism Materialism Art*, New York/ Berlin 2015
- Rebentisch, Juliane: *Ästhetik der Installation*, Frankfurt am Main 2003
- Rebentisch, Juliane: “Response to a Questionnaire on ‘The Contemporary’,” in: *October* Nr.130, 2009, p.98-101
- Sohn-Rethel, Alfred: *Materialistische Erkenntniskritik und Vergesellschaftung der Arbeit*, Berlin 1971

²⁸ Ibid., 22f..

²⁹ Kolozova, *Radical Metaphysics of Socialism*, 29.

Feministisches Management ist determiniert von seinen eigenen Voraussetzungen. Es kann keine autonomen Abstraktionen freisetzen ("to exploit, subjugate, and alienate") und deshalb kein Signifikant werden. Es betreut uns. Die Betreuung des feministischen Managements richtet sich gegen jeden verklärenden Produktivismus und gegen jede bourgeoise Selbstreflexion, die versucht über ihre (privaten) Produktionsbedingungen nachzudenken.

Betreut euch.

QUELLEN

Federici, Silvia: *Revolution at Point Zero - Housework, Reproduction, and Feminist Struggle*, New York 2012

Kolozova, Katerina: The Project of Non-Marxism: Arguing for "Monstrously" Radical Concepts (2007), unter <<http://clogic.eserver.org/2007/kolozova.pdf>> (zuletzt aufgerufen am: 27.9.2016)

Kolozova, Katerina: *Towards a Radical Metaphysics of Socialism - Marx and Laruelle*, New York 2015

Marx, Karl: *Das Kapital. Kritik der politischen Ökonomie - Band 1*, MEW Band 23, Berlin 1975

Poole, Matthew: "Das Idiotenparadigma", in: Avanesian, Armen; Cox, Christoph (Hrsg.): *Realismus, Materialismus, Kunst*, Berlin 2015

Rebentisch, Juliane: *Ästhetik der Installation*, Frankfurt am Main 2003

Rebentisch, Juliane: "Response to a Questionnaire on 'The Contemporary'", in: *October* Nr.130, 2009, S.98-101

Sohn-Rethel, Alfred: *Materialistische Erkenntniskritik und Vergesellschaftung der Arbeit*, Berlin 1971

Идентитети: Списание за политика, род и култура
(ISSN 1857- 8616)

Издавач: Институт за општествени
и хуманистички науки - Скопје

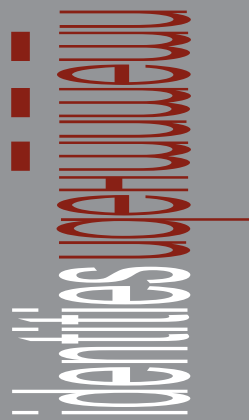
„20 Октомври” бр. 8, 1000 Скопје, Македонија

тел.: +389 2 3113 059

www.isshs.edu.mk

e-mail: info@identitiesjournal.edu.mk

www.identitiesjournal.edu.mk

identities
JOURNAL
OF HUMANITIES

www.isshs.edu.mk
www.identitiesjournal.edu.mk/

ISSN 1857- 8616